

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ
zborník vedeckých prác
РОЧНИК УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИЙ
збірник наукових праць

ISBN 978-80-89926-13-8

Podhájska 2020

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ. *Zborník vedeckých prác. 2020*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
EURÓPSKY INŠTITÚT ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ

zborník vedeckých prác

РОЧНИК УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИЙ

збірник наукових праць

Podhájska 2020

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ

Zborník vedeckých prác

FOUNDER

Európsky inštitút ďalšieho vzdelávania /
European institute of further education, Slovakia
Lviv University of Business and Law, Ukraine

Zat'ko Jozef,

Dr.h.c. mult., JUDr., PhD., Honor. Prof.mult.,
L.LM, MBA, The President European institute
of further education, Slovakia

Yankovska Larysa,

Prof., DSc., Honor. Prof., Lviv University
of Business and Law, Ukraine

Editor in chief:

Zat'ko Jozef,

Dr.h.c. mult. JUDr. Honor. Prof.
mult., The President European institute
of further education, Slovensko

Reviewers:

Prof., DrSc., Honor. Prof.

Victor Beschastnyi – Ukraine,

Prof., DrSc. **Skrypchuk Petro** – Ukraine,

Prof. Ing. **Marian Drusa**, PhD. – Slovakia,

Dr.h.c., prof.h.c., prof. Ing. **Marián Mesároš**, DrSc.
MBA, L.LM – Slovakia,

Prof., DrSc. **Kostiantyn Pavlov**– Ukraine,

Dr.h.c., prof., Dr., Ing. **Elena Horska** – Slovakia,

Assoc. Prof., Dr.h.c., JUDr., Ing., PhD., Honor. Prof.,

MBA, L.LM **Vicen Vlastimil** – Slovakia,

Prof. nadzw. SGGW, dr.hab. **Joanna Paliszkievicz** -
Poland,

Prof., dr., **Angelé Lileikienė** – Lithuania,

DrSc. **Victor Hvozd** – Ukraine,

JUDr. **Tomáš Janušek**, – Slovakia.

ROČENKA Ukrajinsko-Slovenská is an inter-
disciplinary applied journal focused on Law,
Economy, Sociology, Pedagogy and allied
disciplines. Based on the Journal's policy, all
articles are peer-reviewed.

The Journal publishes one issue per year, with an
option to publish additional issues.

The authors are responsible for the language of the
text and content.

All rights reserved.

© Európsky inštitút ďalšieho vzdelávania,
European institute of further education, 2020

ISBN 978-80-89926-13-8 Slovakia

РОЧНИК УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИЙ

збірник наукових праць

ЗАСНОВНИКИ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

EURÓPSKY INŠTITÚT DALŠIEHO VZDELÁVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION

ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА

Lviv University
of Business and Law - Ukraine

EDITORIAL OFFICE ADDRESS

Európsky inštitút ďalšieho vzdelávania

Za Humnami č. 508/28

941 48 Podhájska, Slovakia

Phone: +421 905 450 765

IČO: 42334390 DIČ: 2023768912

www.eidv.eu

e-mail: eidv.ukraine@gmail.com

ЗМІСТ / OBSAH

ПЕРЕДМОВА / ВПЦЕН Властиміл	9
PRÍHOVOR / VICEN Vlastimil	13
БОЛТІВЕЦЬ Сергій, ВОЛОЧАЙ Сергій ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ВИЗНАЧЕННЯ ЗАПОДІЯНОЇ МОРАЛЬНОЇ (ПСИХІЧНОЇ) ШКОДИ	17
СУКАЧ Сергій, ЧЕНЧЕВА Ольга ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 263 «ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА»	26
ТИМОШЕНКО Максим ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ФУНКЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	32
БОЛТІВЕЦЬ Сергій МІСЯ «ТИЖНІВ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ» ЮНЕСКО У ПІДНЕСЕННІ ЦІННОСТЕЙ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ І НАУКИ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	43
БОБІНА Олег АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРНА НУК: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, ДОВІРА, ПРОЗОРИСТЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, РЕАЛЬНЕ НАВЧАННЯ, СПРАВЖНЯ НАУКА.....	58
КАЛАНЧА Інга ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA BЛACТИBІCTЬ EЛEKTPOHHИX ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....	64
МАТВЄЄВА Олена НАПРЯМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	71
КОСТИЦЬКИЙ Василь, ЧОРНА Софія СУДОВА ВЛАДА У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОДІЛУ ВЛАДИ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА МІСЦЕ У СИСТЕМІ ВЛАДИ.....	81
ПОПОВА Анна СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ.....	87
ШАПОВАЛ Наталія МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ МУНІЦИПАЛІЗМ.....	93
КУЛЯНДА Мирослава ПРО МІСЦЕ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СПРАВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	99
СУХОДОЛЬСЬКА Анастасія ISSUES OF EXERCISE OF RELIGIOUS FREEDOM BY INTERNALLY DISPLACED PERSONS.....	106
HOSCHEK Miloslav, VICEN Vlastimil 5G AND FAIL OF NEW GREAT GAMES FOR AFGHANISTAN.....	112

ЧЕРНЕТА Валерій, БАБЕНКО Володимир ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.....	127
ПАТЛАЧУК Василь, ВІНОГРАДСЬКА Оксана СИСТЕМА ОРГАНІВ ВЛАДИ ГЕТЬМАНЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII ст.....	131
ПАТЛАЧУК Олександр ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНУ «ПРО ОХОРОНУ ПРИРОДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР» 1960 р.....	136
САГАЧ Оксана РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	143
ШИПОША Валерій ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВО-ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ.....	149
POLENKOVA Maryna STRATEGIC DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR ENTERPRISES UNDER EXTERNAL RISK CONDITIONS.....	165
ЛИХОТА Олександр ДІАГНОСТИЧНІ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ.....	170
HUBKA Ivan, FRANEK Andrej POROVNANIE VYBRANÝCH USTANOVENÍ SÚČASNEJ TRESTNO-PRÁVNEJ ÚPRAVY VZŤAHUJÚCEJ SA NA MLADISTVÝCH PÁCHATEĽOV TRESTNEJ ČINNOSTI, S OBDOBNÝMI NORMAMI V TRESTNÝCH ZÁKONOCH ZEME SLOVENSKEJ A PODKARPATSKORUSKEJ.....	181
MARCINEK Milan, MARCINEKOVÁ Michaela PRESENTATION OF LEGISLATION ON DRUG OFFENCES IN VISEGRAD COUNTRIES.....	191
JANUŠEK Tomáš, ZAŤKO Jozef MEDIÁCIA - EFEKTÍVNE RIEŠENIE PROBLÉMOV MIMOSÚDNOU CESTOU.....	197
ВИБРАНІ ТЕЗИ УЧАСНИКІВ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧЕНИХ, МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ, АСПІРАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ “АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ”	
ЗАДОРОЖНА І. Д. ЕЛЕКТРОННІ ВІДХОДИ: ПРОБЛЕМИ ЧИ МОЖЛИВОСТІ?.....	202
КАЛЕТНИК О. В., НІКИТЕНКО Д. В. ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРУКТУРУ ЕКОНОМІКИ.....	204
КОСТЮКЕВИЧ А. М., ДЕМЧУК А. В. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ РЕГІОНІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ.....	207
КОСТЮКЕВИЧ Р. М., КОСТЮКЕВИЧ А. М. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У м. РІВНЕ.....	209
КОСТЮКЕВИЧ Р. М., СТЕФІНІН В. В., КУРОПАСЬ І. С. ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В СТРАТЕГІЧНОМУ АНАЛІЗІ СІЛЬСЬКИХ ОБ’ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	212

ЛЕВИЦЬКА С. О. ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТАХ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	215
ЛІП'ЯЦЬКИЙ О. С. АНАЛІЗ ЗМІН У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ У ЗВ'ЯЗКУ З COVID-19.....	218
АНДРУШАК Т. О. ОНЛАЙН МЕРЧЕНДАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ.....	220
МЕЛІХОВА Т. Л. МЕНЕДЖМЕНТ У СТІЙКОМУ РОЗВИТКУ МІСТ.....	222
СТАСЮК Б. Б. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	224
СУДУК О. Ю., МЕЛЬНИК В. О. РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	226
ТРАЧ В. В. ІНФОРМАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУС.....	229
ЩЕРБАКОВА А. С., КРЕДЕНСИР І. Р. СТАРТАПИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕШКОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ.....	232
БУХАЛО А. ЕКОЛОГО - ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИРУБКИ ЛІСІВ РІВНЕНЩИНИ.....	233
КОВШУН Н. Е., П'ЯТКА Н. М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ІНВЕСТУВАННЯ.....	236
ОКОРСЬКИЙ В. П. ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ТАДЖИКИСТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	237
ПАХАРЕНКО О. В., ОВЕРЧУК Д. А. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ.....	240
СИРОТЮК К. А. ВИРОБНИЦТВО ТА ПЕРЕРОБКА ПОЛІЕТИЛЕНОВИХ ПАКЕТІВ В м. РІВНЕ.....	243
БАЛАУШКО А. Г. СУЧАСНИЙ «МЕНЕДЖЕР З ПЕРСОНАЛУ»: ВИМОГИ І ПРОПОЗИЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ.....	245
БАСОВЕЦЬ Ю. О. РІВЕНЬ ЩАСТЯ ЯК ІНДИКАТОР УСПІХУ.....	248
ГУТЕЛЬ К. С, АНДРУШАК Т. О. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЛІДЕРСТВО.....	250
МАЗУР Н. О., ГНАТЮК І. М. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРИВАЛОСТІ ВІДПОЧИНКУ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	255
МАЗУР Н. О., МАРЧУК Б. С. ПРОФЕСІЙНИЙ ПРОФІЛЬ ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ БАРМЕНА).....	257

МАЗУР Н. О., САВЧУК Н. В. КУПІВЕЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄС.....	260
ОЛІЙНИК О. О., ІГНАТЮК А. С. ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ.....	263
РОЩИК І. А. ЧИННИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ.....	265
САМОЛЮК Н. М. ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ЖИТЛА ПРАЦІВНИКІВ ЯК ФАКТОР КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	267
САМОЛЮК Н. М., СЕМЧУК Д. О. АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЗМІН У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО- ТРУДОВИХ ВІДНОСИН.....	271
DÔLEŽITÝ PRÍSPEVOK K POZNANIU SLOVENSKEJ LITERÁRNEJ VEDY I PUBLICISTIKY. Recenzia na vedeckú publikáciu Pavla Holeštiaka: Zlatá kysucká kniha Pavla Hrtusa Jurinu. Exulant, ktorý neodišiel (Tetiana Bukoros).	275
ПАРТНЕРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	
BESCHASTNYI Viktor DONETSK LAW INSTITUTE OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE.....	278
ПАВЛОВ Костянтин, ПАВЛОВА Олена ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ..	281
SKIBNIEWSKI Miroslaw J. HOW TO BECOME A SUCCESSFUL AUTHOR OF A PAPER TO BE PUBLISHED IN A WORLD-CLASS SCHOLARLY JOURNAL?	284
HVOZD Viktor INDEPENDENT ANALYTICAL CENTER FOR GEOPOLITICAL STUDIES «BORYSFEN INTEL»	287
ODPORÚČAME NAJLEPŠIU ADVOKÁTSKU KANCELÁRIU PRE ZAŠTITU OCHRANU ČLOVEKA / РЕКОМЕНДУЄМО НАЙКРАЩЕ АДВОКАТСЬКЕ БЮРО З ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ. АДВОКАТСЬКЕ БЮРО "СОРОКОВИЙ І ПАРТНЕРИ".	289
КОНСАЛТИНГ Ф.С. БУХГАЛТЕРСЬКА КОМПАНІЯ CONSULTING FS	291
КОМПАНІЯ «ZED CONSULTING»	292
NGO «GREEN INITIATIVES RIVNE»	293
SLOV MEDIA GROUP S R.O.	294
NATIONAL UNIVERSITY OF WATER AND ENVIRONMENTAL ENGINEERING.....	296
UNIVERSITY OF SECURITY MANAGEMENT IN KOŠICE / УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ БЕЗПЕКИ В КОШИЦЯХ.....	299
LITHUANIA BUSINESS UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES.....	303
ЖИЛІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В ЖИЛІНІ.....	304
ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА.....	306
ВПНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА».....	207

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ. Zborník vedeckých prác. 2020

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ.....	311
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	321
СЛОВ'ЯНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ, ЮРИДИЧНА КЛІНІКА.....	324
УКРАЇНЦІ ТА СЛОВАКИ – РАЗОМ / UKRAJINCI A SLOVÁCI SPOLU (подяки, конференції, семінари, форуми, зустрічі).....	325
РЕКОМЕНДАЦІЇ ТУРИСТАМ ВІД ЗАСНОВНИКА ЕЕДА ЙОЗЕФА ЗАТЬКА	349
VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o./ EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.....	373
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ – EIDV.....	375

ШЕПРЕДМОВА

Властиміл Віцен

Шановні автори та читачі!

Щиро вдячний Вам за інтерес та участь у створенні цього збірника.

На сторінках видання – наукові статті провідних учених України та Словаччини, вибрані тези учасників IX Міжнародної науково-практичної конференції вчених, молодих науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції», що було організовано кафедрою менеджменту Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування у співпраці з ГО «Регіональний центр євроінтеграційних проєктів» та Європейським інститутом безперервної освіти EIDV (Словаччина), інформація від партнерів – закладів вищої освіти України та Словаччини, представників громадського сектору та бізнесу.

Вважаю, що наша спільна робота є значним кроком у розвитку партнерської взаємодії, а цей проєкт підтримує зв'язок між наукою та практикою, створює стимули для подальшої плідної роботи.

Впевнений, що всі заходи та проєкти, створені EIDV, стають традиційним середовищем спілкування науковців, управлінців та практиків з багатьох країн. Зазвичай починається наше спілкування у формі живого професійного обміну думками, а завершується змістовними затребуваними виданнями. Окрім двох видань міжнародного наукового журналу «Еуропска веда» та збірника наукових праць «Ročenka Ukrajinsko-Slovenská», Європейський інститут безперервної освіти у 2020 році видав: монографію «Social and ecological security through the prism of urbanism» за редакцією академіка НАПрН України, д.ю.н., професора Миколи Іншина та д.ю.н. Ярослава Мельника, завідувача та професора кафедри Інституту права КНУ ім. Т. Шевченка, монографію «Legal System of Ukraine under the Conditions of Society Transformation» за загальною редакцією д.ю.н., професора Ірини Сопілко, декана факультета права Національного авіаційного університету.

Наукову продукцію, що видається Європейським інститутом безперервної освіти (EIDV), Східноєвропейською агенцією розвитку (EEDA) та Сербською асоціацією розвитку розміщено на наших веб ресурсах (www.eidv.eu, www.eeda.sk) для забезпечення широкого та вільного доступу до видань.

Із задоволенням та гордістю зазначу, що завдяки спільній роботі науковців та практиків – партнерів, Європейський інститут безперервної освіти, очолюваний Йозефом Затько, є дієвою платформою, інтеграційним центром, де реалізуються базові цінності професійної діяльності, розвивається творчість, просуваються перспективні наукові ідеї, започатковується та продовжується продуктивна комунікація між однодумцями, розвиваються палкі дискусії між опонентами та народжуються традиції й якісні наукові продукти.

2020 рік приніс всьому Світу багато викликів, але освітяни та науковці продовжують плідно працювати та адаптуватися до змін як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Співпраця продовжується на високому рівні, але

практично всі наукові заходи EIDV, EEDA перейшли в онлайн, про деякі з них є прес релізи у цьому збірнику.

В таких умовах конструктивна взаємодія та поглиблення співробітництва учених, представників влади, громадськості, бізнесу, всього експертного середовища є єдино правильним вектором у комплексному рішенні гострих соціальних проблем, що виникають.

Висловлюю свою повагу пану Йозефу Затько за підтримку та розвиток проектів міжнародного співробітництва, що сприяють створенню та впровадженню нових знань, поглибленню інтеграційних процесів у сфері освіти та наукових досліджень.

У рамках співпраці проводяться спільні наукові та науково-практичні заходи, налагоджуються партнерські взаємодії зі словацькими закладами освіти, установами та організаціями, забезпечується підтримка ініціатив громадських організацій та закладів вищої освіти України, чим створюється позитивний імідж двох братських країн та проводиться багатовекторна робота з поглиблення дружніх зв'язків між народами України та Словаччини.

Нам є чим гордитися: з партнерами із України, Польщі, Сербії, Чехії за весь час існування Європейського інституту безперервної освіти та Східноєвропейської агенції розвитку проведено більше 60 спільних конференцій та наукових семінарів. Обмін досвідом вчених, державних та громадських діячів на конференціях реалізувався у багатьох міжнародних проектах, започаткованих EIDV та EEDA.

Протягом останнього десятиліття організації Йозефа Затька активно здійснюють роботу в сфері освіти, науки, культури, у тому числі на території України, сприяючи українцям на шляху інтеграції до Європейського Союзу.

В результаті активної діяльності паном Йозефом Затьком було отримано визнання численних українських установ та організацій, зокрема, за активну співпрацю у напрямку розвитку освіти дорослих в Україні та активну позицію щодо розвитку інтелектуально-духовних можливостей Українського суспільства і держави, високоякісну суспільну працю з піднесення освіченості дорослих людей України, за значний особистий внесок у підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та підтримку, що має високий потенціал для розвитку міжнародної проектної діяльності, розвиток демократії та укріплення міжнародного авторитету України; за вияв солідарності з українським народом, особистий внесок у розвиток співпраці у сфері освіти молоді, за значний особистий внесок у налагодження та розвиток міжнародних наукових та культурних зв'язків, за співпрацю у сфері освіти та науки, що сприяє зближенню українського і словацького народів.

Хотів би відзначити активну позицію президента EIDV Йозефа Затько та віце президента Тетяни Букорос у здійсненні статутної місії EIDV – сприянні єдності країн Європи у науковій, освітній та культурній сферах, створенні мережі практичного співробітництва з орієнтацією на конкретні соціально-гуманітарні проекти на основі європейських цінностей.

Гарна думка по створенню збірника наукових праць «Ročenka Ukrajinsko-Slovenská» реалізована, продовжується співпраця з закладами освіти та організаціями України - за цим стоїть публікаційна активність науковців університетів-партнерів зі Ужгорода, Львова, Рівного, Києва, Івано-Франківська, Харкова, Запоріжжя, Сум, Миколаєва, Одеси, Вінниці, Кропивницького, Маріуполя, Чернігова, Чернівців, Кременчука, Кривого Рогу.

На сторінках цього щорічника від імені команди EIDV та від себе особисто висловлюю вдячність за співпрацю почесним та гостьовим професорам EIDV, експертам EEDA за конструктивні думки та допомогу у видавничій діяльності.

Висловлюю вдячність колективам таких Університетів України, Польщі, Словаччини, Литви, як: Львівський університет бізнесу та права, Ужгородський національний університет, Національний Університет Водного Господарства та Природокористування, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка (Центр проблем імплементації європейського соціального права Інституту права), Національна академія Національної гвардії України, Харківський університет внутрішніх справ, Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Слов'янський навчально-науковий інститут Університету державної фіскальної служби України, Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, Сумський національний аграрний університет, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Литовський бізнес-університет прикладних наук в Клайпеді, Трнавський університет (Словаччина), Університет Матея Бела в Банській Бистриці, Вища школа колективної та індивідуальної безпеки «Апейрон» в Кракові, Вроцлавський університет.

Персональна подяка від EIDV партнерам за співпрацю: канцлеру Львівського університету бізнесу та права, професору Янковській Ларисі, професору Сопільнику Любомиру, професору Калашник Наталії, голові Всеукраїнського координаційного бюро Міжнародної громадсько-державної програми «Освіта Дорослих України» Інституту ціложиттєвого навчання ЮНЕСКО, професору Болтивцу Сергію, ректору Київського університету права НАН України, професору Бошицькому Юрію, ректору Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, професору Олександрю Ульяновченку, академіку Національної академії правових наук України, професору Костицькому Василю, завідувачці кафедри обліку та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, професору Левочко Марії, проректору МEGУ, доцентці Терновик Наталії, ректору Донецького державного університету управління, професору Маровій Світлані, директору Слов'янського навчально-наукового інституту Університету державної фіскальної служби України, професору Лазаренку Дмитру, декану економічного факультету Сільськогосподарського університету в Нітрі, професору Олені Горській, декану факультет бізнесу Економічного університету в Братиславі Петеру Драбіку, президенту Університету менеджмента безпеки в Кошицях професору Мар'яну Месарошу, проректору Школи економіки та управління в галузі державного управління в Братиславі, доценту Властімілу Віцену, меру м. Громадки (Польща) Даріушу Павлице; членам редакційної ради журналу «*Europska Veda*»: президенту Незалежного аналітичного центру геополітичних досліджень «Бінтел» Гвоздю Віктору, професору Бесчасному Віктору, професору Університету Меріленда (США) Скібневському Мірославу за експертні думки та співпрацю у видавничій діяльності. Окрема подяка віцепрезиденту EIDV, секретарці журналу «*Europska Veda*» доцентці Тетяні Букорос.

Тривала дружба, спільна реалізація громадських ініціатив, наукова та просвітницька діяльність асоціацій піротехніків України та Словаччини стверджується взаємною повагою, допомогою, підтримкою та приємними відзнаками. Так у 2020 році, Йозеф Затько як Президент асоціації піротехніків Словаччини, від українських колег - Всеукраїнської ГО Спілки ветеранів та працівників силових структур України «ЗВИТЯГА» отримав відзнаку «За плідну співпрацю», вже маючи у 2016 році від Організації ветеранів Центрального апарату МВС України медаль «За вірність традиціям» за розвиток співробітництва між Вибухотехнічним підрозділом Національної поліції України та вагомий внесок в підвищення професійного рівня його особового складу, підтримання славетних традицій міжнародного поліцейського братства.

Громадська активність пана Йозефа Затька у сфері освіти та науки реалізовується також у діяльності Громадської організації «Україно-Словацький центр співпраці» (Україна, Львів), що заснована у 2016 році при Львівському університеті бізнесу та права.

Не можу не згадати довготривалий спільний проект з Релігійним добродійним центром «Харитас» Сокаль Української Греко-Католицької церкви (м. Сокаль) в області культури, благодійності та туризму.

Східноєвропейська агенція розвитку (EEDA) також розвиває комунікацію і співпрацю представників підприємницького та бізнес середовища європейських країн, приділяючи увагу розвитку зв'язків та міжсекторної співпраці.

Знаю, що на 2020 рік в EIDV та EEDA було багато планів, зокрема з організації мистецьких виставок, міжнародних стажувань, культурних проектів та обмінів, робочих зустрічей та наукових конференцій, але не все так легко здійснилося, є проблеми, що потребують вирішення, і я маю переконання, що все налагодиться: світ заживе звичним комфортним та безпечним життям, справедливість та правові позиції стануть переважати у рішеннях Української держави, відносини між Україною та Словаччиною ще більш зміцняться, дружба між науковцями країн проявиться новими проектами.

Колеги, найкращий показник діяльності *Європейського інституту безперервної освіти* – це міжнародні наукові видання, як результат плідної, спільної роботи науковців Словаччини, України, Литви, Польщі, Угорщини, Чехії та інших країн.

На правах члена редакційної ради збірника наукових праць «Ročenka Ukrajinško-Slovenská» запрошую Вас активно долучатися до розвитку співпраці та направляти свої дослідження для публікації у науковому часописі «**Europska Veda – «European Science»**», адже завдяки саме Вашим дослідженням журнал стане змістовнішим, а наша дружба братських народів – Словаччини та України – буде надійно закріплена.

Бажаю Вам плідної роботи, конструктивного діалогу та ефективної взаємодії, міцного здоров'я, успіхів у науковій роботі та практичній діяльності!

З повагою,

JUDr., інженер, **Властиміл Віцен**, доцент, доктор філософії, почесний професор, почесний доктор, MBA, LL.M, завідувач кафедри права, проректор Школи економіки та управління в галузі державного управління в Братиславі, Володар найвищої державної нагороди Рад Андрій Глінка I ступеня.

PRÍHOVOR

Vážení autori a čitatelia!

Vlastimil Vicen

Som Vám úprimne vďačný za záujem a účasť na vzniku tejto Ročenky.

V tejto publikácii sú vedecké články popredných vedcov Ukrajiny a Slovenska, vybrané abstrakty účastníkov IX. Medzinárodnej vedecko-praktickej konferencie vedcov, mladých vedcov, doktorandov a študentov „Aktuálne problémy teórie a praxe riadenia v kontexte európskej integrácie“, ktorú organizovala katedra manažmentu Vzdelávacieho a vedeckého ústavu ekonomiky a manažmentu Národnej univerzity vodného hospodárstva a manažmentu prírody v Rivne v spolupráci s mimovládnu organizáciou „Regionálne centrum pre projekty európskej integrácie“ a Európskym inštitútom ďalšieho vzdelávania EIDV (Slovensko) a príspevky od partnerov - zástupcov vysokoškolského vzdelávania vo verejnom sektore a podnikaní.

Verím, že naša spoločná práca je významným krokom v rozvoji partnerstva a tento projekt zachováva spojenie medzi vedou a praxou a vytvára stimuly pre ďalšiu plodnú prácu.

Som presvedčený, že všetky udalosti a projekty vytvorené Východoeurópskou agentúrou pre rozvoj n.o. – EEDA a Európskym inštitútom ďalšieho vzdelávania – EIDV sa stávajú tradičným komunikačným prostredím pre vedcov, manažérov a odborníkov z mnohých krajín. Naša komunikácia zvyčajne začína vo forme živej odbornej výmeny nápadov a končí zmysluplnými populárnymi publikáciami.

Okrem dvoch vydaní medzinárodného vedeckého časopisu „Európska veda“ a zborníka vedeckých prác „Ročenka Ukrajinsko-Slovenská“ Európsky inštitút ďalšieho vzdelávania vydal v roku 2020 monografiu „Sociálna a ekologická bezpečnosť urbanizmu s Inštitútom práva, Kyjevskej národnej univerzity T. Ševčenko.

Ďalej EIDV vydal spoločnú monografiu „Právny systém Ukrajiny v podmienkach transformácie spoločnosti“ s Právnickou fakultou Národnej leteckej univerzity.

Vedecké práce publikované Európskym inštitútom ďalšieho vzdelávania, Východoeurópskou agentúrou pre rozvoj n.o. a Srbským rozvojovým združením Báčsky Petrovec Srbsko sú zverejnené na webových stránkach (www.eidv.eu, www.eeda.sk), aby bol zaistený široký a voľný prístup k publikáciám.

S potešením a hrdosťou môžem konštatovať, že vďaka spoločnej práci vedcov a praktických odborníkov je Európsky inštitút pre ďalšie vzdelávanie a Východoeurópska agentúra pre rozvoj n.o. vedená Jozefom Zaťkom, účinnou platformou a integračným centrom, kde sa realizujú základné hodnoty profesionálnej činnosti, rozvíja sa kreativita, propagujú sa sľubné vedecké nápady je produktívna komunikácia medzi rovnako zmysľajúcimi ľuďmi, rozvíjajú sa búrlivé diskusie medzi oponentmi a rodia sa tradície a kvalitné vedecké produkty.

Rok 2020 priniesol celému svetu mnoho výziev, ale pedagógovia a vedci naďalej plodne pracujú a prispôbujú sa zmenám v každodennom živote, aj v profesionálnych činnostiach. Spolupráca vždy pokračuje na vysokej úrovni.

V takýchto podmienkach je konštruktívna interakcia a prehlbovanie spolupráce vedcov, vládnych úradníkov, verejnosti, podnikateľov a celej odbornej komunity jediným správnym vektorom pri komplexnom riešení akútnych spoločenských problémov, ktoré vznikajú.

Vyjadrujem úctu pánovi Jozefovi Zaťkovi a Tetiane Bukoros z Ukrajiny viceprezidentke EIDV za podporu a rozvoj projektov medzinárodnej spolupráce, ktoré prispievajú k vytváraniu a implementácii nových poznatkov, prehlbovaniu integračných procesov v oblasti vzdelávania a výskumu. V rámci spolupráce sa konajú spoločné vedecké a vedecko-praktické podujatia, nadväzujú sa partnerstvá so slovenskými a ukrajinskými vzdelávacími inštitúciami a organizáciami, poskytuje sa podpora iniciatívam verejných organizácií a vysokých škôl na Ukrajine, čo vytvára pozitívny obraz dvoch bratských krajín – Ukrajiny a Slovenska.

Máme byť na čo hrdí: počas existencie Európskeho inštitútu pre ďalšie vzdelávanie - EIDV a Východoeurópskej agentúry pre rozvoj n.o., - EEDA sa uskutočnilo viac ako 60 spoločných konferencií a vedeckých seminárov s partnermi z Ukrajiny, Poľska, Srbska, Českej republiky, Litvy a iných krajín. Výmena skúseností vedcov, štátnikov a verejných činiteľov na konferenciách sa uskutočňovala v mnohých medzinárodných projektoch iniciovaných EIDV a EEDA. Počas posledného desaťročia organizácie pod vedením Jozefa Zaťka aktívne pracujú v oblasti vzdelávania, vedy a kultúry a pomáhajú Ukrajincom na ceste k integrácii do Európskej únie.

Ako výsledok svojej aktívnej práce bol pán Jozef Zaťko ocenený mnohými ukrajinskými inštitúciami a organizáciami, najmä za aktívnu spoluprácu pri rozvoji vzdelávania dospelých v Ukrajine a aktívnu pozíciu pri rozvoji intelektuálnych a duchovných schopností ukrajinskej spoločnosti v Ukrajine, za významný osobný príspevok k odbornej príprave výskumných a pedagogických zamestnancov a podporu, ktorá má vysoký potenciál pre rozvoj medzinárodných projektových aktivít, rozvoj demokracie a posilnenie medzinárodnej prestíže Ukrajiny, za prejav solidarity s ukrajinským ľudom, osobný prínos k rozvoju spolupráce v oblasti vzdelávania mládeže, za významný osobný prínos k vytvoreniu a rozvoju medzinárodných vedeckých a kultúrnych väzieb, za spoluprácu v oblasti vzdelávania a vedy, ktorá prispieva k zblížovaniu ukrajinského a slovenského národa.

Chcel by som poznamenať aktívnu pozíciu prezidenta EIDV Jozefa Zaťka a viceprezidentky Tatiany Bukoros z Kyjeva pri vykonávaní štatutárneho poslania EIDV – presadzovania jednoty európskych krajín vo vede, vzdelávaní a kultúre, vytvárania siete praktickej spolupráce zameranej na konkrétne spoločenské - humanitárne projekty založené na európskych hodnotách.

Bol zrealizovaný veľmi dobrý nápad na vytvorenie zbierky vedeckých prác „Ročenka Ukrajinsko-Slovenská“, cez ktorú pokračuje spolupráca so vzdelávacími inštitúciami a organizáciami Ukrajiny - za tým stojí publikačná činnosť vedcov z partnerských univerzít z Užhorodu, Ľvova, Rivne, Kyjeva, Ivano-Frankivsk, Charkov, Záporožie, Sumy, Nikolajev, Odesa, Vinnycja, Kropyvnytskyj, Mariupol, Černihiv, Černivci, Kremenčuk, Kryvyj Rih.

Na stránkach tejto ročenky by som sa v mene tímu EIDV a v mene svojom chcel poďakovať čestným a hosťujúcim profesorom EIDV, odborníkom EEDA za ich konštruktívne myšlienky a pomoc pri publikovaní. Som vďačný tímom z univerzít na Ukrajine, v Poľsku, na Slovensku a v Litve, ako sú: Ľvovská univerzita biznisu a práva, Užhorodská národná univerzita, Národná univerzita vodného hospodárstva a manažmentu prírody Rivne, Medzinárodná univerzita ekonomiky a humanitných vied pomenovaná po akademikovi Stepanovi Demyanchukovi v Rivne, Národná akadémia auditu v Kyjeve,

Národná univerzita v Kyjeve Tarasa Ševčenka (Centrum pre problémy implementácie európskeho sociálneho práva Inštitútu práva), Národná akadémia Ukrajinskej národnej gardy, Charkovská univerzita vnútorných vecí, Charkovská národná univerzita rádioelektroniky, Charkovská národná univerzita stavebníctva a architektúry, Charkovská národná agrárna univerzita. VV Dokuchaeva, GS Skovoroda Charkov Národná pedagogická univerzita, Charkovská akadémia humanitných vied a vzdelávania, Slovanský vzdelávací a vedecký ústav Univerzity štátnej daňovej služby Ukrajiny, Ústav verejnej správy v oblasti civilnej obrany, Sumska National Agrárna univerzita, Volyn Lesia Ukrainka National University, Lithuanian Business University of Applied Sciences in Klaipeda, Trnavska Univerzita (Slovakia), Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Vysoká škola kolektívnej a individuálnej bezpečnosti „Apeiron“ v Krakowe, Wroclawska univerzita a ďalšie...

Osobné poďakovanie patrí partnerom EIDV za spoluprácu: kanclérke Ľvovskej univerzity obchodu a práva, profesor Yankovskej Laryse DrSc., profesorovi Sopilnyk Lubomyrovi DrSc., profesorky Kalashnyk Natalii DrSc., predsedníčke Celokrajinského koordinačného úradu medzinárodného verejného a štátneho programu „Vzdelávanie dospelých Ukrajiny“, rektorovi Kyjevskej univerzity práva Ukrajinskej národnej akadémie vied profesor Yuriy Boshytskemu, rektorovi Charkovskej národnej agrárnej univerzity VV Dokuchaev, Profesorovi Oleksandrovi Uliančenkovi DrSc., Akademikovi Národnej akadémie právnych vied Ukrajiny, profesorovi Vasylovi Kostytskyemu, vedúcej oddelenia účtovníctva a daní Národnej akadémie štatistiky, účtovníctva a auditu, profesorky Maria Levochko DrSc., prorektorke MEGU, docentke Natalii Ternovyk, rektorke Doneckej štátnej univerzity prof. Svitlane Marovej, riaditeľovi Slovanský vzdelávací a vedecký ústav Univerzity štátnej daňovej služby Ukrajiny profesorovi Dmytro Lazarenkovi DrSc., dekanke Ekonomickej fakulty Poľnohospodárskej univerzity v Nitre, profesorky Elenae Horskej PhD., dekanovi Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave Ing. Peterovi Drabikovi PhD, prezidentovi Vysokej školy bezpečnostného manažérstva v Košiciach prof. Marianovi Mesárošovi, DrSc., rektorke Vysokej školy ekonomiky a manažmentu v Bratislave prof. Cibákovej, primátorovi mesta Hromadka (Poľsko); členom redakčnej rady časopisu „Európska Veda“: prezidentovi Nezávislého analytického centra pre geopolitický výskum „Bintel“ generálporučik v.v. Hvozd Victor DrSc., profesor Beschasny Victor DrSc, profesor University of Maryland (USA) prof. Miroslaw Skibnewsky za odborný názor a spoluprácu pri publikovaní, taktiež špeciálne poďakovanie patrí viceprezidentke EIDV, sekretárke časopisu Európska veda, docentke Tatiane Bukoros, PhD.

Dlhodobé priateľstvo, spoločná realizácia verejných iniciatív, vedecké a vzdelávacie aktivity Asociácií pyrotechnických združení Ukrajiny a Slovenska sú potvrdené vzájomnou úctou, pomocou a podporou.

V roku 2020 získal Jozef Zaťko – prezident Asociácie pyrotechnikov Slovenska od ukrajinských kolegov Celoukrajinskej mimovládnej organizácie Ukrajinských zväzov a úradníkov ocenenie „Za plodnú spoluprácu“, v roku 2016 získal z ústredného úradu Organizácie veteránov Ukrajiny medailu „Za vernosť tradíciám“ a za rozvoj spolupráce medzi Asociáciou pyrotechnikov Ukrajinskej štátnej polície a významný prínos k zlepšeniu profesionálnej úrovne jej personálu pri zachovaní slávnych tradícií medzinárodného policajného bratstva.

Verejná činnosť pána Jozefa Zaťka v oblasti vzdelávania a vedy sa realizuje aj v činnosti mimovládnej organizácie „Ukrajinsko-slovenské centra spolupráce“ (Ukrajina, Ľvov), ktorá bola založená v roku 2016 pri Ľvovskej univerzite biznisu a práva.

Nedá mi nespomenúť dlhodobý spoločný projekt s náboženským charitatívnym strediskom Charitas Sokal Ukrajinskej gréckokatolíckej cirkvi (Sokal) v oblasti kultúry, charity a cestovného ruchu.

Východoeurópska rozvojová agentúra pre rozvoj n.o. (EEDA) tiež rozvíja komunikáciu a spoluprácu medzi predstaviteľmi obchodného a podnikateľského prostredia európskych krajín so zameraním na rozvoj väzieb a medzi sektorovú spoluprácu.

Viem, že EIDV a EEDA mali do roku 2020 veľa plánov, vrátane organizácie umeleckých výstav, medzinárodných stáží, kultúrnych projektov a výmen, workshopov a vedeckých konferencií, ale tento plán sa nepodaril splniť pre celosvetovú pandémiu.

Osobne som presvedčený, že všetko bude v poriadku, svet bude opäť žiť normálnym pohodlným a bezpečným životom, v rozhodnutiach ukrajinského štátu budú prevládať spravodlivé a právne pozície, vzťahy medzi Ukrajinou a Slovenskom budú ešte silnejšie. Družba dvoch bratských národov sa upevní novými projektmi.

Najlepším výsledkom Európskeho inštitútu ďalšieho vzdelávania sú medzinárodné vedecké publikácie, ktoré sú výsledkom plodnej a spoločnej práce vedcov zo Slovenska, Ukrajiny, Litvy, Poľska, Maďarska, Českej republiky a ďalších krajín.

Ako člen redakčnej rady zborníka vedeckých prác „Ročenka Ukrajinsko-Slovenská“ Vás pozývam, aby ste sa aktívne podieľali na rozvoji vedeckej spolupráce a zasielali svoje výskumné práce na publikáciu do vedeckého časopisu „Európska veda“, „European Science“, pretože vďaka Vášmu výskumu bude mať časopis zmysluplnejší charakter a naše priateľstvo medzi bratskými národmi Slovenska a Ukrajiny bude pevne spojené cestou vzdelávania.

Prajem vám plodnú prácu, konštruktívny dialóg a účinnú interakciu, veľa zdravia, úspech vo vedeckej práci a praktických činnostiach !

S pozdravom,

Dr.h.c. Assoc. prof. JUDr. Ing. **Vlastimil Vicen**, PhD.,
MBA, LL.M., Honor. Prof.
vedúci katedry práva, prorektor Vysoká škola ekonomiky
a manažmentu verejnej správy v Bratislave,
Nositeľ najvyššieho štátneho vyznamenania Rad Andreja Hlinku I. triedy

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ВИЗНАЧЕННЯ ЗАПОДІЯНОЇ МОРАЛЬНОЇ (ПСИХІЧНОЇ) ШКОДИ

Порівняльний аналіз «Методики встановлення заподіяння моральної шкоди» та «Методу оцінки розміру компенсації спричинених страждань» авторства Ерделевського О. М., реєстраційний код 14.1.04 з «Методикою психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди», розробник Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України, реєстраційний код 14.1.75, дата прийняття рішення про державну реєстрацію 18.01.2019 р.

Болтівець Сергій,
Голова Бюро ЮНЕСКО «Освіта дорослих України», доктор психологічних наук, професор
e-mail: boltivetssergij@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4432-5272>

Волочай Сергій,
Директор «SeLeV Consulting Group» Ltd, судовий експерт, психолог
e-mail: volochays@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0413-2356>

Анотація. Стаття висвітлює проблему визначення грошового еквіваленту моральної шкоди та системні вади розрахунку моральної шкоди на основі формули, запропонованої О. М. Ерделевським для РФ як застосованої в «Методиці психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (розробник ХНІДСЕ), атестованої Міністерством юстиції України та внесеної до Реєстру методик проведення судових експертиз.

Актуалізується проблема відомчого регулювання з боку Міністерства юстиції України наукової діяльності в сфері експертного забезпечення правосуддя шляхом атестації методик експертних досліджень, які не відповідають стандартам академічної науки.

Ключові слова: моральна шкода, компенсація моральної шкоди, грошовий еквівалент моральної шкоди, судово-психологічна експертиза, визначення розміру

моральної шкоди, експертне забезпечення правосуддя, методики експертних досліджень.

Впродовж перших десятиліть після юридичного виходу України зі складу СРСР, який перестав існувати юридично, збереглась психологічна залежність судової системи, включаючи судових експертів, від московського впливу. Сила цього психологічного узалежнення виявилась більшою за здатність осмислення придатності судово-експертного інструментарію, його валідності, а отже відповідності фаху, з якого такі вимірювання здійснювались. Нехтування психологічним фахом, а отже нефаховість набула масовості в середовищі юристів, якими була введена до широкого обігу методика визначення розміру моральної шкоди не психолога, а юриста, доктора юридичних наук Олександра Марковича Ерделевського, професора Російського економічного університету імені Г. В. Плеханова (Москва, РФ) [1].

Так, юридична методологія О. М. Ерделевського базується на введеній ним категорії «презюмованої моральної шкоди» як «страждання, яких, за загальним уявленням, повинна зазнавати (не може не зазнавати) «середня» людина, що реагує «нормально» на здійснення стосовно неї протиправного діяння», уточнюючи при цьому, що «презюмована моральна шкода відображає суспільну оцінку протиправного діяння» [2, с. 112].

Відзначимо, що презумпція в загальному розумінні є припущенням, яке визнається достовірним до того часу, поки не буде доведено протилежне [3, с. 557]. Однак саме на припущеннях базується рекомендація застосування формули, запропонованої О.М. Ерделевським:

$$D = d * f_v * i * c (1 - f_s), \text{ де} \quad (1)$$

D – розмір компенсації дійсної моральної шкоди;
 d – розмір компенсації презюмованої моральної шкоди;
 f_v – ступінь вини заподіювача шкоди, при цьому $0 \leq f_v \leq 1$;
 i – коефіцієнт індивідуальних особливостей потерпілого, при цьому $0 \leq i \leq 2$;
 c – коефіцієнт врахування фактичних обставин заподіяння шкоди, що заслуговують на увагу, при цьому $0 \leq c \leq 2$;
 f_s – ступінь вини потерпілого, при цьому $0 \leq f_s \leq 1$ [4, с. 118].

Припущення, на яких ґрунтується визначення розміру моральної шкоди, наводяться автором стосовно ступеня вини заподіювача шкоди в такому умовно-юридичному вигляді:

$f_v = 0,25$ – за наявності простої необережності;
 $f_v = 0,5$ – за наявності грубої необережності;
 $f_v = 0,75$ – за наявності опосередкованого наміру;
 $f_v = 1,0$ – за наявності прямого наміру.

Як видно з наведених критеріїв, уявлення про «дійсну моральну шкоду» (D) ґрунтується на припущенні про неї, названому «презюмованою моральною шкодою» [d], еквівалентною поняттям «середньої» людини і її «нормального» реагування. При такому підході індивідуальні переживання і страждання людини не беруться до уваги, бо вимірювані показники становлять собою припущення про середні показники умовної норми людського реагування, міра вияву яких не обґрунтовуються. Але навіть, якби її можливо було обґрунтувати і відстежити у

всій динаміці змінюваності з тим, щоб співвіднести з моментом заподіяння психічної (моральної) шкоди потерпілій людині, це не відповіло б на головне питання про міру вираженості індивідуальної психічної шкоди.

Крім цього, що дає в цьому випадку знання загального без вимірювання і визначення індивідуального, яке до того ж вимірюється у вигляді припущення, а не доказу?

Внесене до формули визначення ступенів вини заподіювача шкоди $[f_v]$ і вини потерпілого $[f_s]$ цілковито спростовують методологему презумпції щодо категорії презюмованої моральної шкоди, оскільки презюмованою у формулі виступає можлива власна вина потерпілої людини і невинність заподіювача шкоди. Цим самим автором формули припускається заподіяння потерпілому вже судом вторинної моральної (психічної) шкоди на основі презумпції вини потерпілого, наявність якої приймається без доведень і різниться лише $[f_s]$ – ступенем вини потерпілого. Виходячи з цього, потерпілій визнається винним у будь-якому випадку, як це представлено у наведеній формулі, однак значення ступеня вини підлягає довизначенню. Як видно з авторських пояснень, «вина потерпілого $[f_s]$ враховується з метою зниження розміру компенсації тільки за наявності в його діях грубої необережності, її значення можна приймати рівним 0,5 ($f_s = 0,5$)» і водночас: «Ступінь вини потерпілого f_s при наявності будь-якого виду наміру потерпілого повинна прийматись рівною 1, що дорівнює відмові у компенсації моральної шкоди» [2, с. 118]. Навіть виходячи з внутрішньоросійської точки зору, на це звертає увагу московський економіст В. Кашин: «У формулі розрахунку пропонується враховувати «ступінь вини заподіювача шкоди» і «ступінь вини потерпілого». Виходить, що вам дають інструмент для вимірювання з точністю, скажімо, до шостого знаку, але з помилкою в першому. Через це реальна цінність життя і здоров'я людини, відповідно і розмір грошової компенсації зменшуються у 100 – 500 разів» [5].

Запропонований юридичний підхід, крім цього, ґрунтується на законодавчих нормах РФ щодо базового рівня компенсації за страждання при заподіянні потерпілому тяжкої шкоди здоров'ю в розмірі 720 мінімальних розмірів заробітної плати як заробітку фізичної особи за 10 років у розмірі місячного заробітку 6 мінімальних розмірів заробітної плати. Обґрунтуванням такого розміру в РФ є відповідність його максимальному розміру пенсії за віком, визначеному пенсійним законодавством згаданої країни. Вже виходячи з цього, застосування формули О. М. Ерделевського є неприйнятним для України як таке, що обґрунтовується винятково законодавчими нормами, нечинними в Україні, і не містить у собі, крім юридичних, інших підходів, які б дозволили визначати індивідуальні, а не загальні, побудовані на припущеннях, особливості психічної діяльності людини, які мають юридичне значення. Так, наприклад, розв'язанню цього завдання не може служити коефіцієнт індивідуальних особливостей потерпілого як єдиний психологічний показник, що використовується у згаданій формулі, оскільки йдеться не про статичні особливості потерпілого, а про вираженість їх змінюваності в динаміці внаслідок сукупного впливу шкідливих чинників.

Неоднозначною була реакція суддів на застосування в судовій практиці України для вирішення питання про грошовий еквівалент моральної шкоди за позовами про компенсацію моральної шкоди згаданої математичної формули російського правника О. М. Ерделевського. Поряд із застосуванням висновків експертів, розрахованих із застосуванням формули О. М. Ерделевського, в ряді випадків судді піддавали обґрунтованій критиці та відмовляли позивачам в

застосуванні висновків таких експертиз та, відповідно, не клали ці висновки в основу своїх рішень.

Так, судом в рішенні Карлівського районного суду Полтавської області від 25.07.2011 року в справі №2-276/11 було відмовлено в прийнятті до уваги висновків, зроблених на основі формули О. М. Ерделевського:

«Суд не може прийняти до уваги такий розмір грошової компенсації за завдану моральну шкоду, оскільки для визначення можливого розміру компенсації моральної шкоди у висновку була застосована методика та формула російського вченого А. М. Ерделевського, висновки по яких мають ймовірний характер та є науковою рекомендацією. Вказана наукова методика не легалізована в Україні, а вихідна величина, запропонована автором у 720 мінімальних заробітних плат, а також формула і коефіцієнти для обрахунку компенсації моральної шкоди, носять винятково абстрактний характер» [6].

Як випливає із тексту рішення, суд вказав на те, що вихідна величина в 720 мінімальних заробітних плат як основа для подальших розрахунків, та вся формула із її коефіцієнтами є абсолютною абстракцією, яка не ґрунтується на будь-яких наукових підставах.

На довільність і безпідставність застосованих складових та коефіцієнтів до них, запропонованих Ерделевським О. М. для створеної ним формули, неодноразово вказували та обґрунтовано піддавали критиці також українські науковці, зокрема, Болтівець С. І., Свистович Р. С. [7] та Паліюк В. П. [8].

Деякі судові експерти, зокрема, Журавльова М. О. також критично сприймали формулу математичного розрахунку моральної шкоди та підходи Ерделевського О. М. до проблематики оцінки розмірів компенсації моральної шкоди з позиції «середньої» людини. Крім того, дослідниця вказувала на невідповідність застосованих критеріїв вимогам психологічної науки:

«З самого початку використання методика О. М. Ерделевського піддавалася критиці за непсихологічні критерії в своєму складі (ступень провини сторін та ін.), і більшу юридичну спрямованість, хоча була пропонована для використання саме психологам» [9].

Публікації та фахова полеміка з критикою формули Ерделевського О. М. точилися також на шпальтах юридичних видань. На противагу знеособленому, формульному підходу до оцінки моральних страждань з точки зору уявної «середньої» людини пропонувався особистісний підхід, при якому оцінка моральних страждань досліджувалася з позицій сприйняття конкретної людини, зокрема, Волочай С. П.:

«Особистісний підхід (що застосовується нами) полягає в тому, що глибина переживань залежить від індивідуальних особливостей особистості, індивідуальних особливостей особистісного сприйняття. Тому для адекватної оцінки моральної шкоди необхідне комплексне вивчення особистості позивача, включаючи вивчення структури особистості, системи цінностей, психофізіологічних особливостей, зокрема, суб'єктивних особливостей сприймання» [10].

Врешті під тиском критичних зауважень щодо відсутності будь-якого наукового обґрунтування методика О. М. Ерделевського як такої і запропонованої ним формули розрахунку грошового еквіваленту, вираженого в штучному вимірі відповідно до розміру мінімальної зарплати, зокрема, ця методика була припинена, фактично – скасована. Так, 29.01.2016 року рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України методика О. М. Ерделевського була виключена з Реєстру методик проведення судових експертиз [11] (див.: Таблиця 1).

Таблиця 1.

Дані Міністерства юстиції України про припинення застосування методики О. М. Ерделевського

Реєстраційний код	Вид експертизи	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Рік припинення застосування методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію	Дата прийняття рішення про припинення застосування методики
14.1.04	14. Психологічна експертиза за 14.1.Психологічні дослідження	Методика встановлення заподіяння моральної шкоди та метод оцінки розміру компенсації спричинених страждань	Ерделевський О. М.	1997	2016	03.03.2010	29.01.2016

Джерело: [11].

Прийняття Міністерством юстиції України рішення про припинення застосування методики серед багатьох недоліків скасованої методики та формули розрахунку моральної шкоди враховує такі, найбільш критичні:

- ✓ відсутність наукової методології при створенні методики і формули розрахунку;
- ✓ довільність в доборі складових формули розрахунку грошового еквіваленту моральної шкоди;
- ✓ відсутність твердих критеріїв визначення експертом числових значень коефіцієнтів формули;
- ✓ безпідставність застосування мінімальних заробітних плат як одиниці обчислення грошового еквіваленту моральної шкоди;
- ✓ можливість нарахування грошової компенсації навіть у випадках, коли особа фактично не має жодних моральних страждань;
- ✓ наявність мінімально можливого і максимально можливого розрахункового розміру моральної шкоди, що суперечить законодавству України, яке не містить таких обмежень;
- ✓ надмірний суб'єктивізм і залежність від думки експерта, низька відтворюваність результатів дослідження;
- ✓ вихід експертів психологів за межі професійної компетенції при визначенні ступенів винуватості особи, яка завдала моральну шкоду, та особи, якій було спричинено шкоду моральну шкоду;

- ✓ відсутність наукового обґрунтування значень розмірів презюмованої моральної шкоди, приведених в таблиці до вказаної формули;
- ✓ відсутність наукового обґрунтування крайніх значень коефіцієнтів у формулі (деякі від 0 до 1, деякі від 0 до 2) тощо.

Проте вже через рік, 18.01.2019 року в Реєстрі методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України з'являється «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди», реєстраційний код 14.1.75 [11], яка теж містить формулу розрахунку моральної шкоди. Згідно до відомостей з Реєстру методик проведення судових експертиз, розробником цієї методики є Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України (див.: Таблиця 2).

Таблиця 2.

Дані Міністерства юстиції України про «Методику психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди»

Реєстраційний код	Вид експертизи	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Рік припинення застосування методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію	Дата прийняття рішення про припинення застосування методики
14.1.75	14. Психологічна експертиза 14.1.Психологічні дослідження	Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди	Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України	2017		18.01.2019	

Джерело: [11].

В наведеній у таблиці 2 методиці формула для математичного розрахунку грошового еквіваленту моральної шкоди ідентична до формули, запропонованої О. М. Ерделевським, а саме:

- ✓ формула розрахунку грошового розміру моральної шкоди з «Методики психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (розробник ХНДІСЕ):

$$D = d \cdot f_v \cdot i \cdot c \cdot (1 - f_s);$$

✓ формула розрахунку грошового розміру моральної шкоди з «Методики встановлення заподіяння моральної шкоди та метод оцінки розміру компенсації спричинених страждань» (розробник Ерделевський О. М.):

$$D = d \cdot f_v \cdot i \cdot c \cdot (1 - f_s).$$

Як видно з наведеного прикладу, ці формули є абсолютно ідентичними. Розглянемо змістовне наповнення застосованих складових цих формул (див.: Таблиця 3).

Таблиця 3.

Порівняння змісту формул визначення розміру заподіяної моральної шкоди

Зміст складових формули з «Методики психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (розробник ХНІДСЕ)	Зміст складових формули з «Методики встановлення заподіяння моральної шкоди та метод оцінки розміру компенсації спричинених страждань» (розробник Ерделевський О. М.)	Результат порівняння
D – розмір компенсації дійсної моральної шкоди	D – розмір компенсації дійсної моральної шкоди	Ідентично
d – розмір компенсації презюмованої моральної шкоди	d – розмір компенсації презюмованої моральної шкоди	Ідентично
f_v – коефіцієнт ступеня ініціативи (впливу) та характеру діяльності спричинювача шкоди у виникненні та динаміці ситуації, що досліджується за справою: $0 \leq f_v \leq 1$;	f_v – коефіцієнт ступеня ініціативи (впливу) та характеру діяльності спричинювача шкоди у виникненні та динаміці ситуації, що досліджується за справою: $0 \leq f_v \leq 1$;	Ідентично
i – коефіцієнт індивідуальних особливостей позивача (потерпілого): $0 \leq i \leq 2$;	i – коефіцієнт індивідуальних особливостей позивача (потерпілого): $0 \leq i \leq 2$;	Ідентично
c – коефіцієнт обставин, що заслуговують на увагу як соціально та психологічно суттєві для позивача (потерпілого): $0 \leq c \leq 2$	c – коефіцієнт обставин, що заслуговують на увагу як соціально та психологічно суттєві для позивача (потерпілого): $0 \leq c \leq 2$	Ідентично
f_s – коефіцієнт ступеня ініціативи (впливу) та характеру діяльності позивача (потерпілого) у виникненні та динаміці ситуації, що досліджується за справою: $0 \leq f_s \leq 1$	f_s – коефіцієнт ступеня ініціативи (впливу) та характеру діяльності позивача (потерпілого) у виникненні та динаміці ситуації, що досліджується за справою: $0 \leq f_s \leq 1$	Ідентично

Джерело: [11].

Як видно з наведеного у таблиці 3 змісту формул визначення розміру заподіяної моральної шкоди, формули розрахунку грошової компенсації моральної шкоди в обох порівнюваних методиках є ідентичними.

Водночас в «Методичі психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (розробник ХНІДСЕ) зазначається, що в ній використовується формула, запропонована О. М. Ерделевським, але ця формула була начебто модифікована і відкоригована:

«Психологічно значимі фактори та соціально-психологічні обставини подій, що встановлені за результатом аналізу матеріалів справи (провадження), експертної бесіди, психолого-біографічного та експериментально-психологічного дослідження особистості підекспертного, структуруються, формалізуються і надаються у математичних значеннях задля визначення їх кількісного еквівалента із використанням модифікованої та відкоригованої формули Ерделевського» [11].

Однак, наведене твердження не відповідає результатам вищенаведеного порівняльного аналізу, що наочно показав і засвідчує відсутність будь-яких принципових змін чи модифікацій застосування формули О. М. Ерделевського.

Таким чином, новостворена «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (розробник ХНІДСЕ) перебрала на себе всі зазначені вище системні недоліки скасованої «Методики встановлення заподіяння моральної шкоди та метод оцінки розміру компенсації спричинених страждань» (розробник Ерделевський О. М.) і її застосування недоцільне з наведених нами підстав.

Точне загальне визначення розміру заподіяної моральної, а отже – психічної шкоди, ми пропонуємо шляхом застосування розробленої нами формули, яка обов'язково містить і за будь-яких умов повинна містити психологічний показник змін звичного психічного функціонування внаслідок заподіяних душевних страждань (моральної шкоди), об'єктивно встановлений дослідженням на підставі психологічного обстеження постраждалої особи. Визначення розміру моральної, а отже – психічної шкоди потребує співвіднесення з наведеним нами соціальним показником, тобто грошовим еквівалентом соціального становища (статусу), прийняттого для даного соціального середовища в певній місцевості (територіальній громаді, районі, області), де мешкає постраждалий(-ла), за весь період переживання моральної шкоди з дня заподіяння до дня проведення судово-психологічної експертизи. Цим самим формула визначення розміру моральної, тобто психічної шкоди проф. С. І. Болтівця має такий загальний вигляд:

$$P = \Pi * C, \text{ де} \quad (2)$$

P – грошовий розмір заподіяної моральної (психічної) шкоди;

Π – психологічний показник змін звичного психічного функціонування;

C – соціальний показник як грошовий еквівалент соціального становища (статусу) [7, с. 100].

Проведення в кожному індивідуальному випадку психологічного дослідження, що ґрунтується на об'єктивних психофізіологічних даних та їх психологічному обґрунтуванні, становить собою зміст судово-психологічної експертизи і цим самим виключає мисленеві побудови на основі припущень або співвіднесення з іншими явищами, фактами, іншими судовими справами, хоча б і схожими своєю подібністю до того, що розглядається судом, але такими, які не мають жодного відношення до конкретної справи. Різниця у визначенні різними судами розмірів заподіяної моральної (психічної) шкоди за результатами розгляду зовнішньо подібних випадків або різниця визначення одним і тим же судом розмірів заподіяної моральної шкоди у різних випадках, навіть подібних за зовнішніми ознаками ситуацій, які мали місце, не повинна і не може бути свідченням необ'єктивності суду або судової помилки, оскільки індивідуальні відмінності психічних страждань різних людей можуть об'єктивно відрізнятися

багатократно. Такий запропонований нами підхід дозволить суду точно оцінити значення індивідуального психологічного чинника в його об'єктивному значенні для кожної конкретної людини у співвіднесенні з соціально обумовленими обставинами і ухвалити справедливе рішення.

Використані джерела:

1. Эрделевский Александр Маркович. *Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова*. URL: <https://www.rea.ru/ru/org/employees/Pages/Ehrdelevskijj-Aleksandr-Markovich.aspx> (дата звернення: 23.12.2020).
2. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда. Москва: БЕК, 2000. 236 с.
3. Сучасний словник іншомовних слів / Уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.95 р. «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
5. Кашин В. Оценка морального ущерба в РФ. *Юридическая практика*. 2003. №22. С.10.
6. Категорія справи № 2-276/11: Цивільні справи (до 01.01.2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/17452277> (дата звернення: 23.12.2020).
7. Болтівець С., Свистович Р. Формула визначення розміру психічної (моральної) шкоди в судово-психологічній експертизі. *Слово Національної школи суддів: фахове загальнодержавне науково-практичне та науково-методичне видання*. 2017. №3(20). С.82 – 105.
8. Палиюк В. П. Моральный (неимущественный) вред. Возмещение морального (неимущественного) вреда по законодательству Украины. Одесса: Одесская государственная юридическая академия, 1999.
9. Журавльова М. О. Встановлення грошового еквіваленту моральної шкоди (особливості судової та експертної практики). URL: [https://protocol.ua/ru/vstanovlennya_groshovogo_ekvivalenta_moralnoi_shkodi_\(osoblivosti_sudovoi_ta_ekspertnoi_praktiki\)/](https://protocol.ua/ru/vstanovlennya_groshovogo_ekvivalenta_moralnoi_shkodi_(osoblivosti_sudovoi_ta_ekspertnoi_praktiki)/) (дата звернення: 23.12.2020).
10. Волочай С. П. О моральном вреде глазами эксперта: мифы и реальность, практика и стереотипы. URL: <https://pravo.ua/articles/o-moralnom-vrede-glazami-jeksperta-mify-i-realnost-praktika-i-stereotipy/> (дата звернення: 23.12.2020).
11. Реєстр методик проведення судових експертиз. *Міністерство юстиції України*. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 23.12.2020).

**ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПРИ
ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 263
ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА**

Сукач Сергій,
доктор технічних наук, професор
кафедри охорони праці, цивільної та
промислової безпеки,
Кременчуцький національний
університет імені Михайла
Остроградського
e-mail: sergvs69@ukr.net

Ченчева Ольга,
кандидат технічних наук, старший
викладач кафедри охорони праці,
цивільної та промислової безпеки,
Кременчуцький національний
університет імені Михайла
Остроградського
e-mail: chenchevaolga@gmail.com

***Анотація.** У роботі проведено аналіз застосування технології доповненої реальності, її призначення і функцій при організації дистанційного і змішаного навчання студентів спеціальності 263 Цивільна безпека. Показана можливість використання цієї технології в освітньому середовищі з метою візуалізації навчально-практичного матеріалу, доповнення його наочними інформаційними технологіями за рахунок зчитування динамічних маркерів смартфонами, планшетами та іншими гаджетами. Обґрунтовано переваги використання технології доповненої реальності для організації дистанційних практикумів.*

У сучасних умовах, що склалися у світі дистанційна освіта набуває все більшої популярності в Україні і в світі в цілому. Однак, в процесі дистанційного навчання студенти стикаються з низкою проблем пов'язаних з індивідуальними особливостями, умовами навчання, вмінням використовувати сучасні комп'ютерні технології та спеціалізоване програмне забезпечення. На сьогоднішній день не існує дистанційних програм, які б враховували ті чи інші індивідуальні особливості кожного студента, оскільки створити такі індивідуальні програми неможливо. Тому особливо гостро постає питання створення дистанційно-освітнього простору для забезпечення адаптування всіх студентів.

Одним з найважливіших елементів дистанційної освіти, що визначає якість

навчання, є навчально-методичне забезпечення дисциплін.

В існуючій методичній літературі з організації дистанційного навчання, як правило, при розгляді питань його методики і організації не робиться відмінностей у механізмах реалізації дистанційного навчання гуманітарних і технічних дисциплін. Однак, викладання такого типу дисциплін мають істотні відмінності, які необхідно враховувати для реалізації якісно наповненого дистанційного навчання технічних дисциплін, і зокрема дисциплін за напрямком цивільної безпеки.

Окрім вивчення теоретичного матеріалу, дисципліни напрямку цивільна безпека передбачають проведення практичних, лабораторних робіт, рішення контрольних завдань, в процесі виконання яких студенти безпосередньо знайомляться з роботою технічних систем, пристроїв, вимірювальної апаратури, наприклад засобів індивідуального та колективного захисту, експериментально досліджують можливі негативні небезпечні шкідливі чинники і наслідки, що мають місце при забезпеченні пожежної та техногенної безпеки виробництв, застосовують методи моніторингу, прогнозування та розрахунку (зазначених чинників), навчаються синтезувати практичні навички з різних дисциплін, а також спостерігають типові фізичні та хімічні явища, які відтворюються в лабораторних умовах.

Для студентів спеціальності 263 Цивільна безпека існує своя специфіка навчання, обумовлена необхідністю максимально усвідомленого набуття нових професійних компетенцій відповідно до актуальних видами діяльності. Проблема здобуття спеціальних знань, умінь, навичок і формування професійних компетенцій, а також відповідних індивідуальних психологічних якостей майбутнього фахівця, адекватної поведінки і прийняття правильних оперативних рішень в надзвичайні ситуації виробничого, природного і техногенного характеру набуває особливої значущості. Фахівці цивільної безпеки повинні володіти широким обсягом знань, навичок і умінь в різних дисциплінах: психології, екології, теорії горіння і вибухів, організації безпеки життєдіяльності, охорони природного середовища, ресурсозбереження та інших науках. Практика показує, що підвищення рівня готовності фахівців цивільної безпеки вимагає розробки інтеграційного підходу до навчання у ЗВО.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових педагогічних ідей і засобів для оптимізації процесу професійного навчання студентів-фахівців з цивільної безпеки. Порівняльний аналіз показує, що проблема підвищення якості професійного навчання найбільш гостро проявляються в тому, що студенти на дистанційному навчанні не в повній мірі готові до застосування здобутих знань. Нерідко, виявляючи непогані теоретичні знання, вони не можуть застосувати ці знання на практиці.

Якісне засвоєння матеріалу початкових дисциплін спеціальності цивільна безпека при дистанційному навчанні, дозволяє підготувати фахівців здатних вирішувати на первинних посадах завдання створення і підтримання здорових та безпечних умов праці, життєдіяльності людини, забезпечення цивільного захисту, техногенної безпеки, а також реагування на надзвичайні ситуації та ліквідацію їх наслідків.

Ключовими тенденціями сучасного навчання є моделювання предметного і соціального змісту професійної підготовки при трансформації навчальної роботи студента в професійну діяльність фахівця та розробка і реалізація нових принципів побудови інтеграційної системи освіти спеціалістів з цивільної безпеки з «зануренням» студентів в професійне середовище.

При розробці дистанційного навчання спеціалізованих фахових предметів технічного спрямування слід ретельно підходити до вибору інструментальних засобів та інформаційних технологій. Набір використовуваних засобів має надавати можливість розробляти ефективні та наочні електронні навчально-методичні курси, що реалізують всі основні дидактичні принципи: фахової спрямованості і науковості навчання, індивідуальності освітньої траєкторії студентів, доступності та інформативності [1-2].

Широке використання гаджетів студентами розширює можливості дистанційних освітніх технологій за рахунок візуалізації і віртуалізації інформації і процесів, які ця інформація пояснює. Якісна освіта в галузі цивільної безпеки можливо лише в умовах нового освітнього середовища, орієнтованого на застосування інформаційних і комунікаційних технологій. Основним призначенням сучасної освіти є виправлення недоліків класичної системи освіти за допомогою реалізації наступних можливостей [2]:

- організація мобільності навчання;
- лояльність проведення контролю знань;
- доступність повноцінної освіти для людей з обмеженими можливостями;
- оптимізація режиму роботи викладачів і студентів.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в дистанційній освіті привело до появи технології мобільного навчання, яка втілює в собі всі ключові тенденції розвитку сучасної освіти: мобільність всіх суб'єктів навчального процесу, безперервність освіти, особистісну орієнтацію, соціально-конструктивістський підхід до організації навчання.

На ряду з такими інформаційними освітніми технологіями: інтернеторієнтовані освітні технології, технології дистанційної освіти, технології медіа освіти, технології електронного навчання (e-learning), технології smart-освіти (smart-education) [3] – слід назвати і технології доповненої реальності (augmented reality – AR), яка є однією з найбільш перспективних технологій організації навчальної діяльності в мобільно-орієнтованому середовищі і дозволяє синергетично поєднувати об'єкти реального світу і об'єкти доповненої реальності.

Доповнена реальність постає як абсолютно нова інтерактивна технологія, яка дозволяє накладати комп'ютерну графіку, відео, аудіо або текстову інформацію на об'єкти реального часу. На відміну від віртуальної реальності, AR-інтерфейси дозволяють користувачам бачити в реальному світі впроваджені віртуальні об'єкти і маніпулювати ними в реальному часі. Технології доповненої реальності дозволяють зробити процес навчання цікавим, а деякі практикуми, наприклад проведення лабораторних робіт, - безпечнішими та більш економічними.

В наукових роботах Р. Азума, Б. Мейєра, Х. Кауффмана та Й. Шольца описуються переваги використання елементів доповненої реальності в освіті, а також пропонуються навчальні рекомендації, пов'язані із застосуванням даної технології в освітньому процесі [4-7].

Зокрема, Міжнародна організація інженерів у галузі електротехніки, радіоелектроніки та радіоелектронної промисловості (IEEE) визначає навчальний об'єкт як деяку сутність, цифрову або не цифрову, яка може бути використана для навчання, освіти або професійної підготовки.

Серед українських науковців Н. О. Гончарова [8], Є. О. Модло, Ю. В. Єчкало, С. О. Семеріков, В. В. Ткачук, О. В. Сироватський [9-10], які зазначають, що інтенсивне використання різних портативних електронних пристроїв створюють мобільне освітнє середовище, перетворюючи навколишній світ у велику навчальну аудиторію. О. Ю. Чубукова, І. В. Пономаренко [11]

основними перевагами мобільного навчання вважають високу інтерактивність, доступність навчальних матеріалів в будь-який час і в будь-якому місці, особистісна орієнтованість. Н. М. Задерей, І. Ю. Мельник в своїх роботах пропонують модель навчального об'єкта, що містить в собі цілі навчальної діяльності, її зміст, критерії і засоби оцінювання результатів навчання [12].

Відомо, що людина запам'ятовує інформацію краще, коли сприймає її всіма органами почуттів (бачить, чує і виконує дії), а VR / AR технології якраз дозволяють задіяти всі органи чуття. Візуалізована віртуальна інформація синхронізується з реальним простором і часом, за рахунок чого створюється повне занурення в доповнену реальність, а значить активізується сприйняття навчального матеріалу.

Основними перевагами мобільного дистанційного навчання з використанням технології доповненої реальності є висока інтерактивність, доступність навчальних матеріалів в будь-який час і в будь-якому місці, особистісна орієнтованість. Однак, реалізація мобільного навчання вимагає значних початкових вкладень, а також високої мотивації і самоорганізації студентів. У зв'язку з цим переважною тенденцією реалізації мобільного навчання є розширення можливостей аудиторного і дистанційного навчання за рахунок використання мобільних пристроїв.

При проведенні практичних занять студентів технологія доповненої реальності дозволяє створювати обстановку, максимально наближену до реальних умов НС, а також дозволяє візуально використовувати інформацію про реальну обстановку із застосуванням типових моделей і методик вирішення оперативних завдань. AR змінює функціональні можливості викладача при проведенні практичних і лабораторних робіт дистанційно. Те, що він намагався пояснити «на руках», тепер зможе пояснити за допомогою віртуальної реальності, всього лише створивши потрібну анімацію.

За допомогою даних технологій з'являється можливість підвищити ефективність навчання «онлайн». Студент, який пропустив заняття з яких-небудь причин (сімейні обставини, карантин та інше), зможе пройти матеріал вдома з «віртуальним вчителем», виконати лабораторні дослідження, зробити самостійне персоналізоване завдання і здати його викладачу.

Впровадження технологій AR в дистанційний освітній процес фахівців з цивільної безпеки дозволяє збільшити ефективність та наочність навчального матеріалу за рахунок наступних переваг: забезпечення візуального контакту з професійним середовищем, розширення можливостей класичного викладання за рахунок додавання до звичайного інформаційно-ілюстративного навчального матеріалу, відео, звуку, посилань та 3D моделей, а також підвищення вмотивованості та зацікавленості студентів до такого типу навчання за рахунок застосування сучасних мобільних пристроїв, оскільки у сучасного покоління сприйняття інформації сформовано вже цифровим середовищем.

Виділяють дві основні моделі побудови доповненої реальності: на основі маркера і на основі координат користувача. Модель маркерної технології передбачає отримання інформації про стан динамічного маркера у просторі і дозволяє накладати на нього віртуальний об'єкт. При цьому маркери доповненої реальності відображаються на екрані мобільного пристрою і змінюються в залежності від дій студента (рис 1).

Така модель дозволяє отримати необхідний рівень інформативності об'єктів в динамічних процесах. Таким чином досягається наближення віртуального контенту до реальної картини навчального середовища з елементами присутності, а

також скорочується кількість ресурсів, необхідних для повноцінного дистанційного навчання.

В якості маркерів, як правило, використовуються невеликі зображення, які легко розпізнати за допомогою камери мобільного пристрою.

Маркером виступає деяке спеціальне зображення (модель, схематичне позначення, піктограма), часто нанесене на паперову основу. Маркерами можуть бути геометричні фігури, коди, об'ємні зображення і навіть обличчя людей.

Маркер розміщується на об'єкті реального світу (методичний посібник, графічний демонстраційний матеріал) або поруч з ним (лабораторний стенд, манекен). Для розпізнавання маркерів в реальному світі і відображення сцен доповненої реальності використовуються програми - браузері доповненої реальності. Така програма встановлюється на мобільний пристрій і дає можливість студенту, який працює з об'єктами реального світу (маркерами), візуалізувати контент доповненої реальності, що несе в собі необхідну для навчання інформацію. Це дозволяє досягти нового рівня отримання спеціалізованої навчальної інформації, яка може включати деталізацію об'єктів, практичний детальний інструктаж від фахових спеціалістів, посилання на діючі нормативні документи, спливаючі підказки та моделі небезпечних процесів і явищ, що є необхідним при підготовці фахівців з цивільної безпеки.

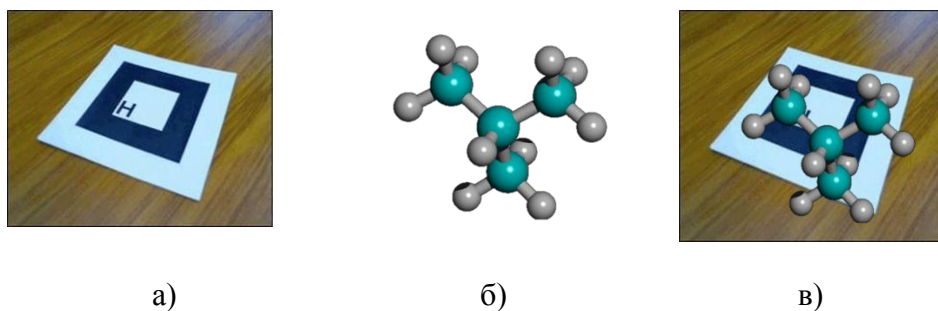

Рис. 1 – Поєднання реального і віртуального об'єктів у вигляді об'єкта доповненої реальності: а) реальний об'єкт (маркер); б) віртуальний об'єкт (3D модель); в) об'єкт додаткової реальності

Найбільш відомими браузерами доповненої реальності є Layar, Metaio, Augasma, Wikitude, Vliprag. Для реалізації курсу дистанційної освіти спеціалістів з цивільної безпеки було обрано Vliprag. Ця програма, оснащена потужною системою розпізнавання образів, може працювати в дослідницькому режимі, намагаючись розпізнавати все, що потрапляє в поле зору камери мобільного пристрою, і відображаючи додаткову інформацію про те, що вдалося розпізнати. Оскільки вся інформація зберігається в хмарному вигляді, викладач може змінювати її на свій розсуд, наприклад залежно від того, коли, де і кому вона демонструється та враховуючи необхідну корекцію отримуваної студентами цифрової інформації з акцентом саме на ті тематики, які на думку викладача потребують більш детального вивчення. При наведенні камери смартфона на маркер, мобільний пристрій дозволяє завантажити відеоролики, зображення, спливаючі підказки та інструкції, звукові ефекти, а також коментарі викладача. Результат використання технології в дії при виконанні практичних робіт з дисципліни «Теорія горіння і вибуху» для студентів спеціальності 263 «Цивільна безпека» показано на рис. 2.

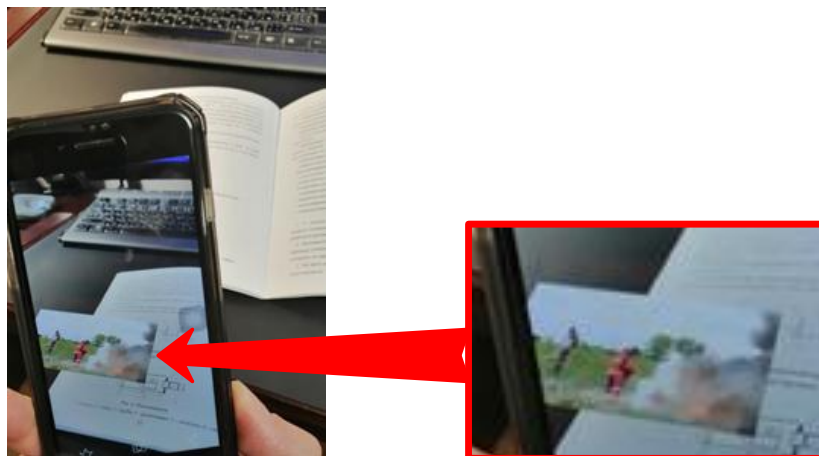

Рис. 2 – Технології доповненої реальності в дії
(дистанційне проведення практичної роботи з дисципліни «Теорія горіння і вибуху» для студентів спеціальності 263 «Цивільна безпека»)

Ефективність використання елементів доповненої реальності при дистанційному навчанні студентів напрямку цивільна безпека було досліджено при застосуванні даної технології під час дистанційного виконання практичних робіт. Оцінка показників засвоєння теоретичного матеріалу і практичних навиків проводилася шляхом порівняння результатів контрольних тестів двох тестових груп студентів, одна з яких використовувала елементи доповненої реальності в навчальному процесі, а інша займалася за класичною дистанційною методикою.

Результати дослідження дають змогу стверджувати, що застосування технологій AR при дистанційній освіті студентів технічних спеціальностей підвищують рівень якості засвоєння матеріалу на 32 %. А порівняння рівня остаточних знань студентів при дистанційному навчанні з використанням AR з результатами, отриманими при аудиторному навчанні довело, що засвоєння програми з використанням технології мобільного навчання зростає на 11%.

Анкетування студентів щодо актуальності та інформативності використання елементів доповненої реальності отримало показало позитивний відгук у більш ніж 80 % опитаних.

Використання технології доповненої реальності при дистанційному, традиційному, мобільному і комбінованому навчанні поряд з навчальними об'єктами, які мають комп'ютерну та некомп'ютерну природу, породжує специфічні за своєю організацією навчальні об'єкти і, що об'єднують в собі сутність комп'ютерного та реального світу. На основі дослідження підтверджено ефективність застосування елементів доповненої реальності при розробці методичних вказівок до виконання практичних та лабораторних робіт. Результати дослідження можуть бути використані в організації дистанційного та змішаного навчання фахівців з цивільної безпеки в навчальних закладах різного рівня, а також в системах підготовки і перепідготовки кадрів на підприємствах.

Використані джерела:

1. Стрюк А. М. «Проектування комбінованого навчання системного програмування бакалаврів програмної інженерії». *Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики*. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМСтАу, с. 157-164, 2012.

2. Шилин Л. Ю., Шмаков М. С., Батюков С. В. *Дистанционное обучение*

техническим дисциплинам . Минск, Беларусь:Вышэйшая школа, 2005.

3. Аксайир М., Аксайир Г.. «Advantages and challenges associated with augmented reality for education: A systematic review of the literature». *Educational Research Review*. 20, 1–11 ,2017.

4. Арсентьев Д. А. «Внедрение элементов дополненной реальности в учебно-методическую литературу», *Университетская книга: традиции современность материалы научнопрактической конференции*. с.18-22, 2015.

5. Joachim Scholz, Andrew Smith *Augmented Reality: Designing Immersive Experiences That Maximize Consumer Engagement Business Horizons* 59(2):149-161 · March 2016 DOI: 10.1016/j.bushor.2015.10.003

6. Kauffmann H., Papp M. «Learning objects for education with augmented reality», *Proceedings of European Distance and E-Learning Network*. Vienna, 2006. pp. 160-165.

7. Kaufmann H., Meyer B. «Simulating educational physical experiments in augmented reality», *Proceeding of the International Conference on Computer Graphics and Interactive Techniques*, у, ACM SIGGRAPH ASIA, Singapore (2008), pp. 1-8, doi.org/10.1145/1507713.1507717

8. Гончарова Н. О. «Візуалізація навчальної інформації через використання технології доповненої реальності», *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2019 року, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв*. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2019.

9. Модло Є. О., Єчкало Ю. В., Семеріков С. О., Ткачук В. В. *Використання технології доповненої реальності у мобільно орієнтованому середовищі навчання* ВНЗ. [Електронний ресурс].– Режим доступу:<https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZPMFMTO/article/viewFile/1115/1094>. Дата звернення 04.07.2020 р.

10. Сироватський О. В., Семеріков С. О., Модло Є. О., Єчкало Ю. В., Зелінська С. О. «Проектування програмних засобів доповненої реальності навчального призначення», *Computer Science & Software Engineering Proceedings of the 1st Student Workshop, CS&SE@SW 2018*, Кругви Rih, Ukraine, November 30, с.193-225, 2018.

11. Чубукова О. Ю., Пономаренко І. В. «Інноваційні технології доповненої реальності для викладання дисциплін у вищих навчальних закладах України». *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. № 16. с. 20-27, 2018.

12. Задерей Н. М., Мельник І. Ю., Нефьодова Г. Д. «Сучасні підходи до STEM-навчання в університетській освіті». *Scientific Journal "Virtus" Issue # 5, February*, p. 152 – 155. 2016.

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ФУНКЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

УДК 378.14.: 339.9

Тимошенко Максим,
кандидат юридичних наук,
проректор Європейського університету,
Київ, Україна.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2584-5731?lang=ru>

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню господарської функції закладів вищої освіти (ЗВО) як однієї з пріоритетних їх функцій у сучасному суспільстві. Автор досліджує висвітлені в юридичній літературі підходи до з'ясування господарської функції ЗВО, яку (господарську, економічну або фінансово-економічну функцію) розглядають переважно як забезпечення фінансової та матеріально-технічної діяльності ЗВО, оперативне управління майном, а також доходами від його використання, здійснення фінансово-господарської діяльності або ж як використання ЗВО коштів для життєзабезпечення усіх структурних підрозділів ЗВО.*

Називаючи господарську функцію ЗВО однією з їх пріоритетних функцій, автор зауважує, що вона полягає в сукупності незаборонених законодавством дій, що реалізуються у сфері фінансово-господарської діяльності ЗВО та спрямовані на забезпечення реалізації його статутних цілей, а стрімкий розвиток цієї функції обумовлює комерціалізацією ринку освітніх послуг, утвердженням багатокладної економіки, втратою держави монополії на надання послуг у галузі вищої освіти, виникненням і розвитком підприємницьких та непідприємницьких форм господарювання у сфері функціонування ЗВО.

Розглядаючи зарубіжний досвід визначення господарської функції ЗВО автор говорить про можливість створення ЗВО як «підприємницького університету»), для якого М. Джейкоб, М. Люндквіст і Г. Хелсмарк, вважають основою діяльності комерціалізацію освітніх та консультаційних послуг, а також акцентують увагу також на важливості реалізації ЗВО патентно-ліцензійної діяльності (з метою комерціалізації результатів наукових досліджень учених) та діяльності з активізації підприємницької активності й ініціативності студентської молоді (наприклад, у вигляді старт-апів). Стверджується, що за сучасних умов підприємницька діяльність більшою чи меншою мірою посідає вагоме місце практично в усіх ЗВО, забезпечуючи використання науково-дослідних розробок ЗВО, сприяючи підвищенню якості підготовки кадрів.

Належні умови для реалізації цієї функції створюють правові регулятори. Реалізація господарської функції ЗВО обумовлена безпосереднім перетворенням зроблених наукових відкриттів у товар, а комерціалізація освітніх послуг слугує

оптимізації процесу господарської діяльності ЗВО у цілому. У теоретико-правовому вимірі продуктивною є специфікація зазначеної функції стосовно різних видів і типів ЗВО – від традиційних до найсучасніших – підприємницьких університетів.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, господарська функція, освітні послуги, правове регулювання, підприємницькі університети.

THEORETICAL AND LEGAL PROBLEMS OF DETERMINING THE ECONOMIC FUNCTION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Tymoshenko Maksym, PhD., Associate Professor, Vice-Rector of Private higher education institution «European University», Kyiv, Ukraine.

Abstract. The article is devoted to the study of the economic function of higher education institutions as one of their priority functions in modern society. The author examines the approaches covered in the legal literature to clarify the economic function of higher education institutions, which (economic, economic or financial-economic function) is considered mainly as providing financial and logistical activities of higher education institutions, operational property management, as well as income from its use, implementation financial and economic activities or as the use of higher education institutions funds for the livelihood of all structural units of higher education institutions.

Calling the economic function of free economic zones one of their priority functions, the author notes that it is a set of actions not prohibited by law, implemented in the field of financial and economic activities of free economic zones and aimed at ensuring the implementation of its statutory goals. The establishment of a diversified economy, the loss of the state's monopoly on the provision of services in the field of higher education, the emergence and development of entrepreneurial and non-entrepreneurial forms of management in the field of free trade.

Considering the foreign experience of defining the economic function of higher education institutions, the author speaks of the possibility of creating free economic education as an "entrepreneurial university"), for which M. Jacob, M. Lundqvist and G. Helsmark consider the commercialization of educational and consulting services as the basis of activity. the importance of the implementation of patent licensing activities (in order to commercialize the results of scientific research) and activities to enhance entrepreneurial activity and initiative of student youth (for example, in the form of start-ups). It is argued that in modern conditions, entrepreneurial activity to a greater or lesser extent occupies an important place in almost all HEI, ensuring the use of research and development higher education institutions, helping to improve the quality of training.

Appropriate conditions for the implementation of this function are created by legal regulators. Realization of economic function of higher education institutions is caused by direct transformation of the made scientific discoveries into the goods, and commercialization of educational services serves optimization of process of economic activity of higher education institutions as a whole. .

Keywords: higher educational establishments, economic function, educational services, legal adjusting, enterprise universities.

Вступ. Господарська функція закладів вищої освіти характеризується основа формування засобів для забезпечення їх освітньої та наукової, що обумовлює

потребу в удосконаленні правового регулювання цієї діяльності з врахуванням зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. У вітчизняній юридичній науці питанням дослідження правового регулювання господарської функції ЗВО різних форм власності присвятили свої наукові праці такі вчені, як О. В. Гарашук [4], Н. О. Давидова [5; 6], Б. В. Деревянко [7; 8], О. М. Долгов [9], А. Л. Дяченко [10, 45-69], І. П. Енглезі [11], І. С. Каленюк [12], І. Г. Карзун [2], Г. М. Константинов [13], Г. О. Резник [14], О. О. Романовський [15] та інші. Разом з тим, на сьогодні ряд питань щодо реалізації господарської функції ЗВО в Україні не є повністю дослідженими, що обумовило підготовку цієї статті.

Метою статті є дослідження особливостей визначення господарської функції і правового регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти різних форм власності.

Результати дослідження. Модернізація системи вищої освіти передбачає істотну переорієнтацію основних функцій закладів вищої освіти (далі – ЗВО), їх змістовне оновлення, а також доповнення існуючих функцій ЗВО новими, зміну співвідношення між такими функціями в ході вдосконалення регулювання відповідного комплексу суспільних (освітніх) відносин. Об'єктивний характер таких функціональних трансформацій зумовлений утвердженням таких глобальних тенденцій розвитку сучасної цивілізації, як зростання в суспільстві попиту на вищу освіту, що породжує розширення систем вищої освіти у розвинутих країнах, а також на масовізацію (деелітизацію) вищої освіти та дедалі зростаючі потреби в інвестуванні значних коштів у розвиток мережі ЗВО [1, 32; 2, 28-48], зокрема диверсифікацію джерел їх фінансування (включаючи бюджетне фінансування, самофінансування та ЗВОнішне фінансування [3, 172]). Адже закономірно, що за сучасних умов «вища освіта та вищі навчальні заклади, як її головні актори, змушені адаптуватися до нових тенденцій на ринках праці, які потребують постійного оновлення високоспеціалізованих професійних знань, нових форм їх трансляції та використання у навчанні» [1, 32].

Видається очевидним, що в умовах ринкової економіки господарська (економічна) функція ЗВО закономірно переміщається до розряду першочергових. Водночас, у дослідженнях ряду сучасних зарубіжних учених (зокрема Г. Іцковіца, Л. Лейдесдорфа та їх послідовників) обґрунтована концепція «потрійної спіралі» (TripleHelix), згідно з якою діяльність ЗВО в умовах формування інноваційно-орієнтованої економіки зазнає суттєвого оновлення змісту функцій ЗВО, а також супроводжується появою нових функцій [16]. Серед них чільне місце посідає економічна, або господарська функція, яка дає змогу не лише адаптувати діяльність системи ЗВО до викликів ЗВОнішнього середовища, але і адаптувати саме це середовище до можливостей і перспектив вузівської освіти, вмонтовуючи останню у безперервний процес її самовідтворення відповідно до економічних потреб та тісного взаємозв'язку з бізнесовими колами. Як зауважує Г. Іцковіц, «у суспільстві, заснованому на знаннях, університети стають центрами, що генерують технології та нові форми підприємництва» [16, 45-46].

Під функціями ЗВО в юридичній літературі здебільшого розуміють сукупність дій, що реалізуються ЗВО у певних напрямках, які спрямовані на досягнення наміченої мети їх діяльності та виконання поставлених перед ними завдань щодо підготовки фахівців з вищою освітою у межах державного замовлення, а також для підприємств, установ та організацій різних форм власності на підставі укладених угод [17, 112; 18, 42]. При цьому господарську (економічну або фінансово-економічну) функцію ЗВО розглядають переважно як:

1) забезпечення фінансової та матеріально-технічної діяльності ЗВО [19, 65-66]; 2) оперативне управління майном, а також доходами від його використання; здійснення фінансово-господарської діяльності; розвиток соціально-побутової бази ЗВО, мережі спортивно-оздоровчих, лікувально-профілактичних та культурних закладів; здійснення капітального будівництва, реконструкції, капітального і поточного ремонту основних фондів на умовах підряду або господарським способом; будівництво або благоустрій соціально-побутових об'єктів ЗВО; соціальну підтримку педагогічних, науково-педагогічних та інших категорій працівників ЗВО та осіб, які у них навчаються [20]; 3) використання ЗВО коштів відповідних бюджетів, а також додаткових джерел фінансування для життєзабезпечення усіх структурних підрозділів ЗВО, створення належних умов для надання освітніх послуг [17, 112-113].

Аналізуючи господарську функцію ЗВО у теоретико-правовому вимірі, не можна не підкреслити, що ця їх функція, як і інші функції навчальних закладів, безпосередньо нормативно не закріплюються в Україні, а регулюються правовими нормами швидше опосередковано. При цьому слід враховувати, що згідно із законодавством України господарська діяльність ЗВО, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою отримання прибутку, є підприємництвом (стаття 3 Господарського кодексу України [21]). Як відомо, господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність), тому, природно, що господарська діяльність ЗВО може бути як підприємницькою, так і непідприємницькою. Отже, ключовим критерієм для розмежування підприємництва і непідприємництва у сенсі господарської діяльності ЗВО є отримання прибутку як головної мети їх діяльності, що визначатиметься статутами цих ЗВО. При цьому непідприємницька господарська діяльність нормативно визначається як некомерційна. Основні засади правового регулювання некомерційної діяльності містяться у главі 5 Господарського кодексу України, а комерційної (підприємницької) – у главі 4 Господарського кодексу України [22, 45].

Тлумачення змісту та напрямів реалізації господарської функції ЗВО безпосередньо впливає з норм профільного закону, яким є Закон України «Про вищу освіту», та низки суміжних законодавчих актів, прийнятих у розвиток його положень. Так, згідно із законодавством України ЗВО мають право провадити фінансово-господарську діяльність в Україні та за кордоном (пункт 3 частини третьої статті 70 Закону України «Про вищу освіту»), надавати платні послуги у сфері вищої освіти (частина перша статті 73 Закону України «Про вищу освіту»), розпоряджатися власними надходженнями (для ЗВО державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг (пункт 23 частини другої статті 32 Закону України «Про вищу освіту»), передавати в оренду (державні і комунальні ЗВО) закріплені за ними на праві господарського відання об'єкти власності без права їх викупу відповідно до законодавства (абзац третьої частини другої статті 70 Закону України «Про вищу освіту»), створювати філії як відокремлені підрозділи у своїй структурі (частина восьма статті 33 Закону України «Про вищу освіту»), брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур і утворених за участю ЗВО малих підприємств, що розробляють і впроваджують інноваційну продукцію, шляхом внесення до них нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності); засновувати підприємства для провадження інноваційної та/або виробничої діяльності (пункти 10 і 12 частини третьої статті 70 Закону України «Про вищу освіту» [23]), засновувати наукові парки (стаття 1 Закону України «Про наукові парки» [24]),

реалізовувати як товар результати своїх наукових досліджень (частина друга статті 62 Закону України «Про освіту» [25]). ЗВО виступають, отже, і як суб'єкти інноваційної діяльності, під якою відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», розуміють діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [26].

Як бачимо, основні напрямки реалізації господарської функції ЗВО у сучасному суспільстві окреслені у законодавстві. При цьому законодавство про вищу освіту надає надзвичайно широкі можливості для подальшої активізації участі ЗВО у господарському обороті. На наш погляд, нормативні підстави для такої активізації створені запровадженими в Україні підходами до державного сприяння функціонування багатокладної економіки з плюралізмом форм власності та відповідно до цього – з уможливленням функціонування не лише державних, але і приватних та комунальних ЗВО з різними організаційно-правовими формами. Тому ми не погоджуємося з песимістичними оцінками поточного стану законодавства України, яке на думку деяких фахівців є консервативним, таким що не сприяє розвитку господарської активності ЗВО у сучасних ринкових умовах [27, 62].

Поділяючи ідеї актуальності й перспективності акцентування дослідження і вирішення проблем удосконалення діяльності ЗВО на їх господарській функції, вважаємо розвиток цієї функції закономірним процесом у сучасних умовах розвитку ринкової економіки, що тісно узалежнює від своїх потреб сферу всієї вищої освіти. У таких умовах сама «вища освіта виступає важливою складовою національної економіки та слугує запорукою успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави у майбутньому. Адже освіта у ХХІ ст. стала ключовим фактором розвитку людського потенціалу та соціально-економічного прогресу держав» [2, 19; 28]. Відповідно, й «формування інноваційної моделі розвитку суспільства розширює коло функціональних особливостей системи вищої освіти в напрямку поєднання функції передачі накопиченого суспільного досвіду, знань та навичок зі сприянням у розробці нових наукових ідей, технічних рішень і технологічних процесів та підготовкою фахівців нового рівня, які відзначаються розвинутими професійними, аналітичними та новаторськими здібностями» [29, 1]. Водночас, як показує досвід, сама практика діяльності ЗВО «свідчить, що з усіх установ вони стають найактивнішими учасниками господарських відносин» [30, 236].

У сучасних ринкових умовах господарська функція ЗВО переросла у наскрізну та пронизує всі інші функції, що так чи інакше залучаються у процес отримання і збільшення доходів ЗВО як суб'єктів господарської діяльності. Господарська функція ЗВОЗ, як показує практика її реалізації, «є розгалуженою і диверсифікованою: і навчання студентів, і наукова діяльність, і всі додаткові послуги та результати університетської діяльності виступають інструментами збільшення притоку фінансових ресурсів» [10, 43]. Водночас, аналіз законодавства та практики його реалізації дозволяють твердити про переплетення й взаємодію в рамках діяльності ЗВО власне освітньої та господарської діяльності. Адже вже саме підґрунтя виникнення господарської функції ЗВО було зумовлене необхідністю трансферу знань до сучасної економіки, що, своєю чергою, обумовлює інтеграцію інноваційності і підприємництва в їх діяльності. Реалізація такої функції ЗВО передбачає створення самими ЗВО підприємств, реалізацію ними власних інвестиційних та інноваційних проектів за умов скорочення обсягів державного фінансування тощо. Врешті, реалізація цієї функції ЗВО допомагає формуванню у

самих студентів компетенцій, необхідних для здійснення ними в майбутньому підприємницької діяльності [14].

Деталізація змісту господарської функції ЗВО уможлиблює також аналіз їх у трьох взаємопов'язаних площинах: 1) у системі інструментів, що сприяють втіленню підприємницьких аспектів у процес навчання і професійної підготовки у ЗВО; 2) у системі регулярних контактів ЗВО із бізнес-середовищем; 3) у контексті підтримки майбутніх підприємців з числа співробітників і студентів та надання їм допомоги при працевлаштуванні [31, 34-35]. Так само у трьох аспектах розглядає сучасні університети Дж. Ропке, визначаючи поняття сучасного університету, по-перше, як такого ЗВО, що виконує підприємницькі функції; по-друге, знаходить прояв у підприємницькій діяльності співробітників і студентів університетів; по-третє, означає розвиток кооперації закладів вищої освіти із зовнішнім середовищем (зокрема бізнес-сектором) [32, 3; 12, 64].

Відповідне переплетення суто навчальних і наукових та власне господарських функцій ЗВО уможлиблюється актуальною тенденцією комерціалізації системи вищої освіти в Україні загалом, на чому слушно наголошує у своєму дисертаційному дослідженні український соціолог А. С. Кравченко. Цей дослідник пропонує розглядати згадану тенденцію, зокрема, як «процес входження у сферу вищої освіти ринкових відносин, що змінюють структуру, завдання, функції вищої освіти загалом та окремих вищих навчальних закладів, створюють широке коло додаткових освітніх послуг». До числа основних передумов такого процесу він відніс діяльність приватних ЗВО; використання додаткових платних освітніх послуг; навчання студентів за кошти фізичних та юридичних осіб у державних та приватних ЗВО; проведення орієнтованих на ринок наукових досліджень в університетах [35, 72-73].

Близькими до цих думок є також позиції інших українських дослідників, які вважають, що функціонування сучасної системи вищої освіти взагалі дедалі більше набуває рис специфічно функціонуючої підсистеми економічної системи [33, 57], слушно акцентують увагу на таких рисах функціонування сучасної системи ЗВО в Україні, як їх поступове перетворення на суб'єктів підприємницької діяльності; диверсифікація організаційно-економічних форм ЗВО; посилення взаємодії ЗВО з бізнес-середовищем для забезпечення комерціалізації знань і з ринком праці для врегулювання попиту і пропозиції стосовно кількості і якості підготовки майбутніх фахівців. Відтак, з цих позицій, діяльність ЗВО вже не зводиться лише до власне освітньої діяльності, а є значно більш диверсифікованою та зорієнтованою на одержання прибутку, відтак вона має чітко виражений підприємницький характер [12, 65].

І. С. Каленюк та А. Л. Дяченко, аналізуючи розвиток господарської функції ЗВО, разом з іншими вченими (Р. Барнетт [36], Т. Вавак [37], Г. М. Константинов і С. Р. Філонович [13], Дж. Крісмен, Т. Хайнес і С. Фрейзер [38], Б. Кларк [39], О. О. Романовський [15]) доходять висновків про виникнення феномену підприємницьких університетів, ключовою ознакою яких є «потужна комерційна діяльність, спрямована на забезпечення притоку різноманітних внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів розвитку» [12, 65]. Такі ЗВО: 1) забезпечують капіталізацію знань, трансфер і комерціалізацію інноваційних бізнес-ініціатив викладачів, дослідників, студентів та партнерських підприємств; 2) на постійних засадах розширюють власну підприємницьку діяльність; 3) у їхній діяльності спектр підприємницьких функцій достатньо стрімко диверсифікується [12, 65].

Аналізуючи господарську функцію сучасного ЗВО («підприємницького університету»), зарубіжні вчені М. Джейкоб, М. Люндквіст і Г. Хелсмарк, з одного

боку, його основою вважають комерціалізацію освітніх та консультаційних послуг, а, з іншого боку, акцентують увагу також на важливості реалізації ЗВО патентно-ліцензійної діяльності (з метою комерціалізації результатів наукових досліджень учених) та діяльності з активізації підприємницької активності й ініціативності студентської молоді (наприклад, у вигляді старт-апів) [40; 10, 48]. Дійсно, за сучасних умов підприємницька діяльність більшою чи меншою мірою посідає вагоме місце практично в усіх ЗВО, забезпечуючи використання науково-дослідних розробок ЗВО, сприяючи підвищенню якості підготовки кадрів. Така діяльність у рамках ЗВО «пов'язана перш за все з перетворенням інновації у важливий чинник генерування цінностей, забезпечення розробки нової продукції, створення нового механізму управління розвитком економіки з максимальною її вигодою» [4, 11-12].

Як бачимо, господарська функція ЗВО є однією з їх пріоритетних функцій у сучасному суспільстві. Вона полягає в сукупності незаборонених законодавством дій, що реалізуються у сфері фінансово-господарської діяльності ЗВО та спрямовані на забезпечення реалізації його статутних цілей. Її стрімкий розвиток зумовлений комерціалізацією ринку освітніх послуг, утвердженням багатоукладної економіки, втратою держави монополії на надання послуг у галузі вищої освіти, виникненням і розвитком підприємницьких та непідприємницьких форм господарювання у сфері функціонування ЗВО. Правові регулятори в цілому створюють належні умови для реалізації цієї функції.

Разом з тим, у теоретико-правовому вимірі продуктивним є специфікація зазначеної функції стосовно різних видів і типів ЗВО – від традиційних до найсучасніших – підприємницьких. Зокрема, в останніх ЗВО реалізація господарської функції обумовлена безпосереднім перетворенням зроблених наукових відкриттів у товар, а комерціалізація освітніх послуг слугує оптимізації процесу господарської діяльності ЗВО у цілому.

Разом з тим, проблеми реалізації господарської функції, з якими стикаються ЗВО в Україні, нині значною мірою є відмінними від тих проблем, в яких функціонують системи ЗВО передових зарубіжних країн. Глибока фінансово-економічна криза та стрімкий відтік мізків за кордон, що їх зазнає Україна, створюють у цілому несприятливе соціально-економічне тло для успішного розвитку системи ЗВО на рейках інноваційного типу економічного розвитку. Проте сталої альтернативи такому розвитку в умовах глобальної цивілізації та утвердження парадигми «суспільства знань», вочевидь, уже не існує. Натомість саме активізація підприємницького сегменту в господарській діяльності ЗВО може суттєво поліпшити фінансово-економічні умови розвитку мережі цих навчальних закладів, оптимізувати реалізацію всього комплексу їх соціальних функцій у сучасному суспільстві.

Використані джерела:

1. Бакіров В. С. Сучасна вища освіта як предмет соціологічної рефлексії. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2009. № 881. – С. 31-36.
2. Карзун І. Г. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку системи закладів вищої освіти в Україні. Дис. ... канд. екон. наук Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / І. Г. Карзун; Кіровоградський національний технічний університет. Кропивницький, 2016. 270 с.
3. Красільник О. В. Модернізація фінансування державних вищих навчальних закладів України. Дис. ... канд. екон. наук. Спеціальність 08.00.08 –

Гроші, фінанси і кредит / О. В. Красільник; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 195 с.

4. Гаращук О. В. Основні функції вищої освіти України в контексті її модернізації та євроінтеграції / О. В. Гаращук, В. І. Куденко // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Будапешт, 26-29 листопада 2013 року / ред. кол. В. І. Смоланка (голова), І. В. Арьомов та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 8(27). – С. 7-16.

5. Давидова Н. О. Здійснення інституцією вищої освіти підприємницької діяльності: запозичення американського досвіду // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. Наукові праці Національного авіаційного університету – 2015. – № 2 (35). – С. 74–79.

6. Давидова Н. О. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти в Україні і США. Дис. ... докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Н. О. Давидова; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – 485 с.

7. Деревянко Б. В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів. Дис. ... докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / Б. В. Деревянко; Донецький ун-т внутрішніх справ України. – Донецьк, 2014. – 504 с.

8. Деревянко Б. В. Теоретичні засади підприємницької господарської діяльності вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Б. В. Деревянко // Форум права. 2013. № 1. С. 249-255. Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13dbvvnz.pdf>.

9. Долгов О. М. Вищий навчальний заклад як суб'єкт підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин / О. М. Долгов // Економічний вісник. – 2013. - №4. – С. 154-160.

10. Дяченко А. Л. Розвиток міжнародної діяльності підприємницьких університетів. Дис. ... канд. екон. наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини / А. Л. Дяченко; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2016. 257 с.

11. Енглезі І. П. Перспективи підприємницької діяльності вищих навчальних закладів України в умовах євроінтеграції освітнього простору / І. П. Енглезі, С. В. Смерічевська // Вісник Київського нац. ун-ту імені Т. Шевченка. Серія: філософія. Політологія. 2010. Вип. 94-96. С. 60-63.

12. Каленюк І. Підприємницькі університети в глобальному освітньому просторі / І. Каленюк, А. Дяченко // Міжнародна економічна політика. – 2016. - № 2 (25). – С. 59-75.

13. Константинов Г. Н. Что такое предпринимательский университет / Константинов Г. Н., Филонович С. Р. // Вопросы образования. 2007. № 1. С. 49–62.

14. Резник Г. А. Функции российского университета в условиях формирования инновационно-ориентированной экономики / Г. А. Резник, М. А. Курдова // Интеграция образования. 2017. Т. 21. № 3. С. 441–458.

15. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія / О. О. Романовський – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 504 с.

16. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии: монография / Г.Ицковиц; пер. с англ. под ред.

А.Ф.Уварова. Томск: Изд-во Том. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.

17. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти. Дис. ... докт. юридичних наук. Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Н. Л. Губерська; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. – 471 с.

18. Фролов Ю. М. Функції вищих навчальних закладів в Україні / Ю. М. Фролов // Європейські перспективи. – 2013. - № 7. – С. 42-46.

19. Бондаренко О. В. Функціонування вищого навчального закладу як об'єкт адміністративно-правового регулювання / О. В. Бондаренко // Наше право. 2011. № 1 (Ч. 2). – С. 63-69.

20. Андреева О. Б. Функції вищих навчальних закладів як суб'єктів професійної підготовки працівників ОВС / О. Б. Андреева // Вісник ХНУВС. Відп. ред. Бандурка О. М. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. – № 4 (55). – С. 184-189.

21. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.

22. Сагайдак Ю. Підприємницька діяльність як основна форма реалізації економічних прав людини. Теоретико-правовий аспект / Ю. Сагайдак // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 7. – С. 44-48.

23. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004

24. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 року // Відомості Верховної Ради України.– 2009. – № 51. – Ст.757.

25. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991.– № 34.– Ст.451

26. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 36, ст.266.

27. Загришева Н. Вищий навчальний заклад як суб'єкт трансферу технологій / Н. Загришева // Підприємництво, господарство і право. – 2017. - № 10. – С. 62-66.

28. Яременко Л. М. Теоретичні засади державного управління системою вищої освіти в Україні / Л. М. Яременко // Сучасні проблеми управління: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 29-30 листоп. 2005 р.,) [уклад. Б.В. Новиков, І.І. Федорова]. – Київ: ВПІВПК «Політехніка», 2005. – С. 236-237.

29. Тимошенко О. В. Фінансовий механізм функціонування та розвитку системи вищої освіти в Україні. Автореф. дис. ... канд. екон. наук. Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О. В. Тимошенко; ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2010. – 25 с.

30. Куцурубова-Шевченко О. В. Господарсько-правові засоби в науковій діяльності державних вищих навчальних закладів / О. В. Куцурубова-Шевченко // Вісник Донецького національного університету. Сер. В: Економіка і право. – 2014. – Вип. 1. – С. 236-240.

31. Поспелова Т.В. Роль вузов в развитии инновационных территориальных кластеров. Дисс. ... канд. экон. наук. Специальность 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством: управление инновациями / Т. В. Поспелова; Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова». – Москва, 2016. – 205 с.

32. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy / Röpke J. // Working Paper Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany, 5.1.2000. – p. 3

(19 p.). [Electronic Resource]. Access mode: http://etc.online.unimarburg.de/LinkedDocuments/mafex_rj_entreuni.pdf.

33. Каленюк І. С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: Монографія / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – Київ: Знання, 2012. – 421 с.

34. Кравченко А.С. Комерціалізація вищої освіти: соціокультурний аспект. Дис. ... канд. соціол. наук. Спеціальність 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / А.С. Кравченко; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 182 с.

35. Barnett R. Convergence in higher education: The strange case of “entrepreneurialism” // Higher Education Management and Policy 2005, Vol. 17, №. 3.

36. Вавак Т. Ліберальна і підприємницька концепція університету як вказівка для вибору шляхів розвитку вищого навчального закладу / Т. Вавак // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наук. праць. – 2015. – Вип. 756 – 757. Серія: Філософія. – С. 208-218.

37. Chrisman J. Faculty Entrepreneurship and Economic development: The Case of the University of Calgary / Chrisman J., Hynes T., Fraser S. // Journal of Business Venturing, July 1995. – Volume 10. – Is. 4. – p. 267-281.

38. Clark Burton R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IAU PRESS. ISSUES IN HIGHER EDUCATION / Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. – U.K.: Emerald Group Publishing Limited. Howard House, 2008. – 164 p.

39. Jacob M., Lundqvist M., Hellsmark H. Entrepreneurial transformations in the Swedish University system: the case of Chalmers University of Technology // Research Policy, 2003. – Vol. 32. – Is. 9. – Pp. 1555-1569.

МІСІЯ «ТИЖНІВ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ» ЮНЕСКО У ПІДНЕСЕННІ ЦІННОСТЕЙ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ І НАУКИ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Болтівець Сергій,
Голова Бюро ЮНЕСКО «Освіта дорослих України», доктор психологічних наук, професор
e-mail: boltivetssergij@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4432-5272>

***Анотація.** Стаття висвітлює змістовні настанови і практику проведення Міжнародних «Тижнів освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні впродовж 2000 – 2020 рр. Особлива увага приділена представленню змісту «Тижнів освіти дорослих» 2019 – 2020 р., спрямованих на піднесення цінностей культури, освіти і науки в сімейній політиці України та місії молоді у розвитку громадянського суспільства. Загальною метою всіх «Тижнів освіти дорослих» в Україні є інтеграція освіти і життя в якнайширших життєвих контекстах, таких як родина і суспільство; освіта, робота і дозвілля протягом усього життя людини, заохочування молодих дорослих, зрілих, літніх і старших людей до продовження власного освічування для якнайповнішого вияву та втілення задатків власних здібностей і таланту, а відтак – і ціложиттєвих можливостей та власного призначення.*

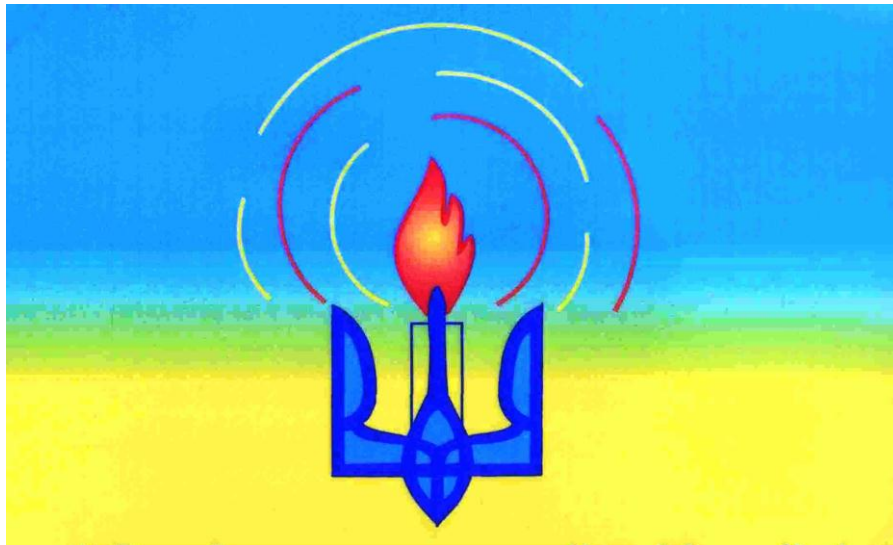
***Ключові слова:** освіта дорослих, ціложиттєве освічування, народний саморух, власна досконалість, пізнавальні задуми.*

Міжнародний «Тиждень освіти дорослих» ЮНЕСКО відбувається в Україні щороку 11 – 17 вересня, починаючи з 1999 року – офіційного приєднання України до Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО.

Проведення Міжнародних «Тижнів освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні здійснюється з 2000 року за настановою Навчителя українського народу Тараса Шевченка «Життя є освіта, а теорія освіти є по суті теорія життя» 11 -17 вересня кожного року згідно з Концепцією програми «Освіта дорослих протягом усього життя», виробленою і схваленою учасниками Першого Міжнародного «Тижня освіти дорослих» в Україні 15 вересня 2000 року, і «Директивами ЮНЕСКО з визнання, утвердження і засвідчення результатів учіння поза навчальними закладами і неформальним навчанням» Міжнародного Інституту ціложиттєвого навчання ЮНЕСКО (UIL 2012).

Як і в Україні, досягненню цілей ціложиттєвого освічування людини сприяють власні національні Тижні освіти дорослих, які взаємоузгоджено відбуваються в Австралії, Австрії, Беніні, Ботсвані, Чехії, Єгипті, Естонії, Фінляндії, на Мальті, у Бельгії (Фландрії) Німеччині, Новій Зеландії, Португалії, Палестині, Філіппінах, Словенії, Південній Африці, Швейцарії, Великобританії, Боснії та Герцеговині, у Буркіна-Фасо, на Островах Зеленого Мису, Гані, Гайані, Данії, Ісландії, Індонезії, Ірані, на Мадагаскарі, Малі, в Нідерландах, Нігерії, Румунії, Італії, Саудівській Аравії, Сенегалі, Сінгапурі, Свазіленді, Замбії, Кенії, Японії, Бразилії, Мексиці, Албанії, Болгарії, Литві, Норвегії, Російській Федерації, Швеції, Сербії, на Кіпрі та інших країнах, а це нині 52 країни світу, які приєдналися до освітнього руху пізнавального й освітнього вдосконалення дорослих людей.

Міжнародні «Тижні освіти дорослих» в Україні втілюють центральну місію ЮНЕСКО – сприяти здійсненню права кожної людини на освіту протягом усього життя, інтеграції ціложиттєвого навчання і життя: «Вчитися жити» (Доповідь Faure), «Освіта – це скарб» (Доповідь Delors Метою Українського Тижня, як і національних Тижнів зазначених країн, є інтеграція освіти і життя в якнайширших життєвих контекстах, таких як родина і суспільство; освіта, робота і дозвілля протягом усього життя людини, заохочування дорослих, зрілих, літніх і старших людей до продовження власного освічування для якнайповнішої реалізації свого таланту і людських можливостей нашого суспільства.

Логотип «Освіта дорослих України» з 2000 року серед країн-учасниць проведення «Тижнів освіти дорослих» ЮНЕСКО

Особлива увага суспільства в ході проведення Українського Тижня привертається до реалізації таланту дорослих людей з обмеженими фізичними можливостями, розширення знань в царині культури здоров'я і безпеки життя, спільного освітнього зростання кількох поколінь – дідусів і бабусь, тат і мам, доньок і синів.

Україна з 2000 року офіційно визнана ЮНЕСКО країною, яка є учасницею щорічного проведення Міжнародних «Тижнів освіти дорослих» ЮНЕСКО.

З ініціативи України 11 вересня 2000 року засновано День Тата, до проведення якого впродовж 2000 – 2018 років приєднались Королівство Нідерланди, Нова Зеландія і Бразилія, що надало ініціативі України всесвітнього значення. Днем Тата відкривається «Тиждень освіти дорослих» в Україні 11 вересня кожного року.

Етапами запровадження «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні є:
1992 – проведення Національного «Тижня навчання дорослих» Великобританії;

2000 – офіційне приєднання України разом з усіма країнами-членами ООН до проведення Міжнародного «Тижня освіти дорослих» на засіданні «Платформа для майбутнього» Всесвітньої дискусії «Побудова суспільства, що навчається, – знання, інформація і людський розвиток» 08.09.2000 р. під час Всесвітньої виставки в Ганновері, яку відкрив Генеральний директор ЮНЕСКО;

2001 – представлення Національної доповіді голови Всеукраїнського координаційного бюро громадсько-державної програми «Освіта дорослих України» Сергія Болтівця «Демократичні стратегії розвитку освіти дорослих в Україні» на Європейському регіональному семінарі ЮНЕСКО та Європейської Комісії «Засоби демократизації освіти дорослих» 01 – 06.12.2001 р.;

2003 – 2012 – впровадження стратегічних цілей Десятиліття суспільної просвіти ООН і Концепції програми «Освіта дорослих протягом усього життя», виробленою і схваленою учасниками першого Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні;

2013 – 2016 – розвиток свідомої культури порозуміння дорослих людей в Україні мовою країни – українською мовою;

2017 – 2018 – втілення освітнього змісту реабілітаційної країни для життя, здоров'я і безпеки в Європі;

2019 – 2020 – піднесення цінностей культури, освіти і науки в сімейній політиці України та місії молоді у розвитку громадянського суспільства.

Міжнародні «Тижні освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні I – III універсальної спрямованості, з IV(2003 р.) – тематична спрямованість національних «Тижнів освіти дорослих»:

IV (2003) – «Освіта дорослих для безпеки життя», V (2004) – «Освіта дорослих для демократії», VI (2005) – «Освіта дорослих для свободи совісті і віри», VII (2006) – «Освіта дорослих для збереження роду, землі і води» VIII (2007) – у формі освітньої магістралі єднання Півночі і Півдня України під девізом «Освіта дорослих для культури ціложиттєвого навчання», IX (2008) – «Освіта дорослих для безпеки громадян і організацій об'єднаної Європи» за участю офіційних делегацій Республіки Грузія, Республіки Азербайджан, Республіки Вірменія, Республіки Польща, Російської Федерації, Республіки Словаччина, Республіки Чехія у зв'язку з військовим нападом РФ на Республіку Грузія, X (2009) – «Освіта дорослих для сучасної родини», XI (2010) – «Освіта дорослих для розуміння і соціального партнерства», XII (2011) – «Ноосфера для освіти зрілої людини», XIII (2012) – «Освіта дорослих єднає усі покоління», XIV (2013) – «Життя є освіта, а теорія освіти є по суті теорією життя. Тарас Шевченко», XV (2014) – «Освіта Татового життя», XVI (2015) – «Українська мова – це найперший вчинок свідомої культури порозуміння дорослих людей в Україні», XVII (2016) – «Татусь – мій навчитель», XVIII (2017) – «Реабілітаційна Україна для життя,

здоров'я і безпеки в Європі», XIX (2018) – «Життя є освіта. Тарас Шевченко», XX (2019) – «Культура, освіта і наука в сімейній політиці України», XXI (2020) – «Місія молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні».

У справі життєздатного об'єднання людства на основі ціннісних підстав і цільових орієнтирів пріоритетом є ціложиттєва освіта кожної людини. Ціложиттєвість виступає в сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Рада Європи визначила ціложиттєве навчання одним з основних компонентів європейської соціальної моделі. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти; воно також є критичним фактором у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності.

Для України вкрай важливо розвивати індивідуальні практики ціложиттєвого навчання своїх громадян, відновлювати предковичні традиції народного саморуку до власної досконалості, загальносуспільного руху суцільної грамотності Козацької Доби і руху «Просвіт» XIX – XX століть, завдяки якому Український народ після найважчих втрат відновлював свою життєздатність, сяйво культурної поваги і розквіт усіх наук, мистецтв, власного господарства і промисловості, мільйонкратно множив число тямущих і здібних, талановитих і геніальних людей, чії здобутки представлені в духовно-інтелектуальному піднесенні як власної країни, так і більшості інших країн світу.

Щороку під егідою ЮНЕСКО переважно у вересні в 50 країнах світу, в тому числі й Україні, проводиться Міжнародний «Тиждень освіти дорослих». Це всесвітня нагода привернути увагу суспільства до важливості ціложиттєвого навчання кожної дорослої людини.

У рамках XX Міжнародного «Тижня освіти дорослих» в Україні в Інституті проблем реєстрації інформації НАН України 11 вересня 2019 року відбулось відзначення Всесвітнього Дня Тата, заснованого Україною 11 вересня 2000 року. Урочисте відкриття XX-го «Тижня освіти дорослих» проведено спільно з ВГО «Всеукраїнський парламент працездатних інвалідів», Міжнародною академією культури безпеки, екології та здоров'я, Федерацією інвалідів систем спортивної реабілітації «Тамарина», проектом «Симфонія здоров'я», Об'єднанням працівників культури України. До проведення Дня Тата у рамках XX Міжнародного «Тижня освіти дорослих» в Україні долучилися такі поважні установи та організації, як Державний інститут сімейної та молодіжної політики України, НДІ українознавства МОН України, Київська міська державна адміністрація, Європейська Асоціація Наук про Безпеку (EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY), Національна спілка художників України, Всеукраїнське наукове Товариство Івана Огієнка, Всеукраїнська спілка ліквідаторів-інвалідів-86, ГО «Інтелектуальний штаб громадянського суспільства», Центр духовного розвитку та творчої ініціативи «Гармонія», студія-галерея «Ми духом незламні» та Всеукраїнська організації інвалідів «Союз Чорнобиль України».

До Міжнародного Дня Тата було розгорнуто виставку робіт художників Центру духовного розвитку та творчої ініціативи "Гармонія", виставку українських рушників та хусток, подарованих Татами, із приватної колекції членкині Національної Ради жінок України, члена Спілки журналістів України Людмили

Грабовенко, відбулось вручення подарунків Татам під небесно-золотим Прапором України.

Вітання дорослих учасників XX «Тижня освіти дорослих» в Інституті проблем реєстрації інформації НАН України

Вітання урочистому відкриттю XX Міжнародного «Тижня освіти дорослих» в Україні виголосили голова Всеукраїнського громадського об'єднання «Всеукраїнський парламент працездатних інвалідів Володимир Петровський, голова Всеукраїнського координаційного бюро Міжнародної громадсько-державної програми «Освіта дорослих України» проф. Сергій Болтівець, директор Інституту проблем реєстрації інформації Національної академії наук України, академік НАН України, доктор технічних наук, професор В'ячеслав Петров, голова Великої ради матерів України, доцент Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат педагогічних наук Валентина Колечко, орудниця Всеукраїнського проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я», кандидат медичних наук Наталія Яновська, Заслужений працівник культури України Світлана Петровська.

Дню Тата було присвячено концертну програму лауреатів Міжнародного вокального конкурсу імені Квітки Цісик і концерт української пісні Печерської місцевої районної в місті Києві організації ВГО «Всеукраїнський парламент працездатних інвалідів».

Увазі присутніх був запропонований широкий спектр різнопланових цікавих доповідей і виступів.

В рамках XX-го Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні на базі Відділу розвитку молодіжної політики ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» відбувся круглий стіл «Теоретико-методологічні основи дослідження правової культури сучасної української молоді: культура і права культура».

В ході проведення Круглого столу були оприлюднені доповіді Сергія Болтівця, завідувача Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики України, професора, доктора психологічних наук – «Родинні методологами молодіжної правосвідомості»;

Валерія Жуляєва, старшого наукового співробітника Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидата історичних наук – «Молодь як суб'єкт правової культури сучасної сім'ї»; Людмили Скокової, старшого наукового співробітника Відділу соціології культури та масової комунікації Інституту соціології НАН України, доктора соціологічних наук, професора – «Культура права і правова культура молоді»; Олени Галушко, старшого наукового співробітника Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидата історичних наук – «Правова культура сім'ї у взаємозв'язках правової свідомості і правової поведінки молоді»; Олени Василенко, професора кафедри іноземних мов Національної академії внутрішніх справ, доцента, кандидат педагогічних наук – «Культурний розвиток української молоді в системі неформальної освіти», Лариси Горяної, президента Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, доцент, кандидата педагогічних наук – «Культура здоров'я сучасної української молоді».

За результатами обговорень і спільних міркувань учасників Круглого столу Відділу розвитку молодіжної політики ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» «Теоретико-методологічні основи дослідження правової культури сучасної української молоді: культура і правова культура» були висловлені і схвалені такі висновки і рекомендації:

1. Правова культура становить собою сферу індивідуальної свободи, яка дозволяє молодій людині у суспільно прийнятній формі реалізовувати власні уподобання, задатки здібностей та інтереси і водночас в контексті оволодіння молодю людиною правовою культурою суспільства формується дисципліна і відповідальність громадянина, що дозволяє реалізовувати цю свободу, – такий методологічний підхід потребує загальносуспільного застосування у сфері молодіжної політики (С. Болтівець).

2. Ефективність молодіжної політики визначається рівнем розвитку правової культури молоді, входження якої до загальносуспільного правового простору можливе тільки шляхом передачі і розвитку цієї культури з покоління до покоління (С. Болтівець).

3. Необхідність дослідження молоді як суб'єкту правової культури через її особистісний контекст залишається нереалізованою у вітчизняних наукових дослідженнях, включаючи вивчення правової самореалізації молодих людей засобами правових вчинків і правових настановлень, правової культури молоді як культури її соціально-правового самоздійснення, що потребує відображення стану повсякденної культурно-правової реальності молодих людей у спеціально здійснюваних ювенологічних дослідженнях (С. Болтівець).

4. Стратегії соціальної політики у питанні розбудови правової культури молоді мають враховувати багатокомпонентність культурних практик, тобто усталених, регулярних взірців поведінки у тій чи тій сфері суспільного життя (Л. Скокова).

5. Елементами і організаторами практик у Стратегії соціальної політики в питанні розбудови правової культури є:

5.1. Певні правила, норми, інструкції.

5.2. Практичне знання як втілені, габітуальні навички дій.

5.3. Дискурсивне знання – відповідні цінності, змісли, ідеї, наприклад, чесність, порядність, протидія насильству тощо (Л. Скокова).

5.4. Мотиви, емоції, цілі, проекти тощо. Рівень достатності, опрацьованості кожного із компонентів, їх конфліктності чи узгодженості в різних соціальних

групах молоді потребує детальних соціологічних знань. Зокрема, результати соціологічного моніторингу “Українське суспільство-2019” (Інститут соціології НАН України) показують, що 42% опитуваних не вистачає юридичної допомоги для захисту своїх прав та інтересів, вистачає такої допомоги 20% опитуваних, кожен четвертий не може визначитися у цьому питанні (Л. Скокова).

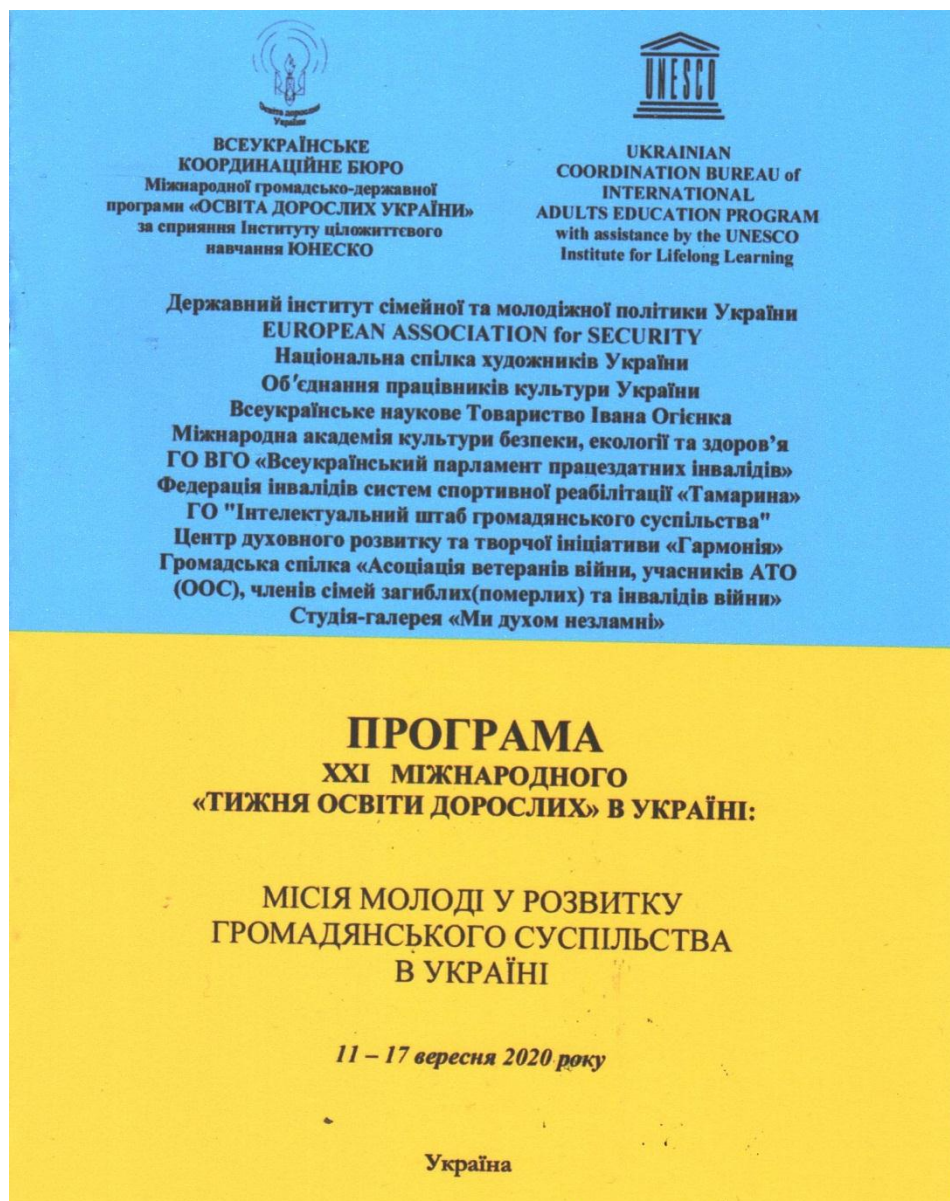
6. Рівень орієнтації у нормативній, законодавчій базі в суспільстві не є високим і потребує розробки механізмів підвищення юридичних знань і юридичної допомоги серед населення, особливо серед молоді (Л. Скокова).

У підсумку XX-го Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО «Культура, освіта і наука в сімейній політиці України» його учасники ухвалили рекомендації щодо ціложиттєвого освітнього зростання дорослих людей. Вони стануть в нагоді як працівникам органів державної влади, так і закладів освіти й громадських організацій.

XXI-й Міжнародний «Тиждень освіти дорослих» ЮНЕСКО «Місія молоді у розвитку громадянського суспільства» відбувся 11–17 вересня 2020 року. Надаючи пріоритет усім категоріям дорослих інвалідів, урочисте відкриття «Тижня», присвячене Дню Тата, відбулось 11 вересня 2020 року у Центральній спеціалізованій бібліотеці для сліпих імені Миколи Островського: м. Київ, Печерський узвіз, 5. Організація цього тематичного дня здійснювалась Всеукраїнським громадським об'єднанням «Всеукраїнський парламент працездатних інвалідів», Міжнародною академією культури безпеки, екології та здоров'я, Федерацією інвалідів систем спортивної реабілітації «Тамарина», проектом «Симфонія здоров'я», Об'єднанням працівників культури України. До Міжнародного Дня Тата було приурочено виставку художніх робіт дорослих інвалідів та проведено вручення подарунків Татам під небесно-золотим Прапором України.

Присутнім учасникам «Тижня» було представлено такі доповіді і повідомлення: «Національна ідентичність української молоді» (Михайло Степико, головний науковий співробітник відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор); «Новітнє українське державотворення: виклики релігійних чинників» (Сергій Здіорук, провідний науковий співробітник відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук, доцент, Заслужений діяч науки і техніки України); «Пріоритети сучасної молодіжної політики Української Держави» (Сергій Зубченко, головний консультант відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук, ветеран російсько-української війни (2014-2015 рр.); «Інституалізація громадянської освіти в Україні: виклики і здобутки» (Микола Карпенко, головний консультант відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук); «Молодіжний фактор у розвитку аграрного бізнесу в Україні» (Сергій Ключа, аспірант відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень); «Молоді українські католики у сучасному громадянському суспільстві» (Ольга Васільєва, аспірантка відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного Інституту стратегічних досліджень); «Молодь як об'єкт церковно-політичної пропаганди московського патріархату» (Ольга Хмільовська, аспірантка відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного

Інституту стратегічних досліджень); «Особливості прогностики молодіжного середовища в державно-церковних відносинах України» (Віта Титаренко, професор кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор); «Молодь як суб'єкт розвитку правової культури сучасного суспільства» (Валерій Жуляєв, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук); «Правова культура сучасної української молоді у взаємозв'язках правової свідомості і правової поведінки» (Олена Галушко, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук);

Зразок Програми «Тижня освіти дорослих» в Україні

Різноманітність форм навчання дорослих на «Тижні освіти дорослих» втілюється індивідуально і одночасно

«Комплексне розв'язання проблеми доступності освітньої і культурної інфраструктури України для людей з інвалідністю молодого і зрілого віку» (Володимир Петровський, голова ВГО «Всеукраїнський парламент працевдатних інвалідів»); «Соціально-педагогічне забезпечення освітнього зростання молодих людей з інвалідністю» (Ольга Флярковська, завідувачка Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»); «Навчально-методичні засоби позашкільної освіти дорослої молоді з інвалідністю» (Наталія Кауліна, науковий співробітник Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»); «Релігійне виховання молоді в пенітенціарній системі: світовий досвід для України» (Олена Василенко, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент); «Розвиток громадянської активності дорослої молоді з інвалідністю засобами соціально-педагогічного наставництва» (Вікторія Мельничук, науковий співробітник Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»); «Транскордонна діяльність зведених рятувальних загонів міжнародних гуманітарних місій у співпраці з профільними молодіжними волонтерськими об'єднаннями» (Сергій Миронець, завідувач кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат психологічних наук, доцент). Побажання і рекомендації учасників доповідей і учасників було узагальнено для оприлюднення і врахування в діяльності інституцій громадянського суспільства, органів влади й усіх дорослих.

Дорослі учні навчаються на XXI-й Міжнародному «Тижні освіти дорослих»

12 вересня 2020 року в рамках XXI-й Міжнародного «Тижня освіти дорослих» на телеканалі «Правда громади» відбувся телеміст з сучасними молодими українськими родинами «Психологія і генетика: культура здоров'я сучасної молоді родини» за участю Олени Савіної, офтальмолога - медичного генетика, кандидата медичних наук, організований продюсером телеканалу «Правда громади» Віктором Логачовим і режисером Іриною Богдан.

Телеміст з сучасними молодими українськими родинами «Психологія і генетика: культура здоров'я сучасної молоді родини» за участю Сергія Болтівця і Олени Савіної.

13 вересня 2020 року в рамках XXI-го Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО відбулась Наукова сесія Академії біоенергоінформатики України на базі Клініки активної терапії особливих станів. Дорослі учасники «Тижня» заслухали такі наукові доповіді і повідомлення: «Запобігання впливу небезпечних факторів космічного польоту на здоров'я молодої і зрілої людини: математичне моделювання» (Валерій Писаренко, президент Академії біоенергоінформатики України; завідувач Відділу математичного моделювання фізичних процесів Інституту кібернетики НАН України, професор, доктор фізико-математичних наук); «Сучасний апаратурний зворотний біологічний зв'язок (ЗБЗ) в активній терапії особливих станів дорослої молоді» (Юрій Пакін, керівник Центру терапії Клініки активної терапії особливих станів, професор, доктор медичних наук); «Психічна гігієни сучасної молоді: психофізіологічні індикатори» (Сергій Болтівець, керівник програм психологічної реабілітації, професор, доктор психологічних наук); «Громадська активність, екологічна свідомість і здоров'я молодих мешканців мегаполісів України» (Лариса Горяна, президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, доцент, кандидат педагогічних наук); «Гармонія інтелекту і здоров'я у розвитку громадянської активності дітей і молоді» (Наталія Яновська, кандидат медичних наук, орудниця Всеукраїнського проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я»); «Можливості променевої діагностики перинатальних судинно-мозкових уражень у новонароджених» (Олексій Гончар, професор кафедри радіології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, доктор медичних наук); «Медично-психологічні проблеми комплайенсу ВІЛ-інфікованих молодих осіб з психічною патологією» (Людмила Уралова, доцент кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, кандидат медичних наук); «Непсихотичні психічні розлади у пацієнтів з перинатальними судинно-мозковими ураженнями» (Тимур Гончар, доцент кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, кандидат медичних наук); «Диференційований фармако-психотерапевтичний підхід у лікуванні obsesивно-компульсивного розладу з урахуванням реєстру захворювання» (Юлія Челядин, асистент кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика); «Біоенергоінформативні чинники кінезіологічної реабілітації» (Євгенія Неведомська, доцент кафедри реабілітації і кінезіології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук).

Учасниками, серед яких – учені і керівники наукових організацій, незалежні дослідники, викладачі університетів, клінічні ординатори, узагальнено і ухвалення рекомендацій щодо ціложиттєвого освітнього зростання дорослих людей для органів влади, навчальних закладів та громадських організацій.

14 вересня 2020 року в Українському національному інформаційному агентстві «Укрінформ», м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 8/16, відбулась прес-конференція «Місія суспільної просвіти для усіх: молодих, зрілих і літніх, повносправних і людей з інвалідністю». У роботі прес-конференції взяли участь: Анатолій Фурман, головний редактор Всеукраїнського наукового психологічного журналу «Психологія і суспільство», професор, доктор психологічних наук; Леся Литвинчук, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Наукового відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; Світлана Луб'янська, кандидат психологічних наук, ректор Київської академії перукарського мистецтва; Олександр Луб'янський,

перший проректор Київської академії перукарського мистецтва; Ірина Борщ, кандидат педагогічних наук, проректор Київської академії перукарського мистецтва; Олена Галушко, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук; Валерій Жуляєв, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук; Лариса Горяна, Президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, доцент, кандидат педагогічних наук; Олексій Гончар, професор кафедри радіології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, доктор медичних наук; Людмила Уралова, доцент кафедри пси-хіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, кандидат медичних наук; Тимур Гончар, доцент кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика, кандидат медичних наук; Юлія Челядин, асистент кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти імені Платона Шупика; Ольга Флярковська, завідувачка Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»; Наталія Кауліна, науковий співробітник Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»; Вікторія Мельничук, науковий співробітник Сектору соціально-педагогічної роботи Відділу наукового та навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»; Владислав Жуляєв, президент громадської організації «Єврофан-12», аспірант Львівського державного університету фізичної культури; Лариса Горяна, Президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, доктор філософії, доцент, кандидат педагогічних наук; Наталія Терентьева, професор кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання Національного Університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, доктор педагогічних наук, професор; Наталія Вдовенко, завідувач кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, професор, доктор економічних наук; Віталій Матвеев, професор Національного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук; Ігор Павлусенко, професор Міжнародного університету функціональної медицини, доктор медичних наук; Наталія Добровольська, завідувач кафедри фізичної культури та здоров'я Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доцент, кандидат психологічних наук; Євгенія Неведомська, доцент кафедри реабілітації і кінезіології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук; Павло Федорич, професор кафедри сімейної медицини Військово-медичної академії України, доцент, кандидат медичних наук; Олександр Філоненко, реабілітолог, академік Між-народної академії культури безпеки, екології та здоров'я; Максим Долгих, академік Міжнародної академії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я; Наталія Толпигіна, соціальний працівник в галузі роботи з людьми з фізичними особливостями; Наталія Розовик, академік Міжнародної академії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я; Тетяна Белоусова, академік Міжнародної академії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я; Ірина Богданова,

академік Міжнародної академії Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я.

Дорослі учасники «Тижня освіти дорослих» обов'язково заохочуються коштовними мистецькими і науковими виданнями

Ухвалено рекомендації щодо ціложиттєвого освітнього зростання дорослих людей для органів влади, навчальних закладів та громадських організацій, повносправних дорослих і людей з інвалідністю.

15 вересня 2020 року заходи XXI-го Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО включали всенародне вшанування Тата в родинному колі, вручення подарунків Татові в сім'ї, вшанування пам'яті про Тата в колі родини. З цією метою було оприлюднено Настанови майбутнім татам з предковічного досвіду тисячоліть.

16 вересня 2020 року у Києві на Спортивній площі проведено Молодіжну просторінь «Правова вулична культура сучасної української молоді», в ході якої молодіжні дорадники – Валерій Жуляєв, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук; Василь Надрага, професор кафедри управління персоналом і економіки праці Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, доктор економічних наук; Олена Галушко, старший науковий співробітник Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики, кандидат історичних наук; Олена Василенко, професор Національної академії внутрішніх справ, доцент, кандидат педагогічних наук; Лариса Горяна, президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, доцент, кандидат педагогічних наук влаштували невимушене спілкування з молодими людьми – перехожими, прибульцями на спортивні заходи з інших областей України, а також молоддю, що обрала Спортивну площу осередком свого дозвілля. В результаті було зібрано матеріали для рекомендацій щодо ціложиттєвого освітнього зростання дорослих людей молодого віку.

17 вересня 2020 року дорослі учасники спільно з орудниками XXI-го Міжнародного «Тижня освіти дорослих» ЮНЕСКО «Місія молоді у розвитку громадянського суспільства» проведено узагальнення, обговорення й ухвалення підсумкових Рекомендацій XXI Міжнародного «Тижня освіти дорослих» в Україні щодо ціложиттєвого освітнього зростання дорослих молодих людей для органів влади, навчальних закладів, громадських організацій і молоді.

Таким чином, «Тижні освіти дорослих» ЮНЕСКО в Україні сприяють піднесенню обізнаності дорослих людей в питаннях, які виникають протягом життя у кожної людини і охоплюють міжособистісні стосунки, екологічні проблеми збереження життя, геополітичні явища в країні та на планеті, особистий творчий розвиток. Тематика «Тижнів» 2019 – 2020 рр. спрямовує пізнавальну активність дорослих людей на піднесення цінностей культури, освіти і науки в сімейній політиці України та місії молоді у розвитку громадянського суспільства. «Тижні освіти дорослих» в Україні дозволяють виявити і реалізувати пізнавальні задуми й індивідуальні навички самоорганізації дорослих людей з різних професійних, вікових та інших категорій населення України.

Слово від редакції збірника наукових праць
«Рочник Українсько-Словацький»

Пишаємося дружбою та горді за можливість співпрацювати із знаним в Україні та на міжнародному рівні колективом високопрофесійних науковців на чолі із паном Сергієм Болтивцем, доктором психологічних наук, професором, головою Всеукраїнського координаційного бюро Міжнародної громадсько-державної програми «ОСВІТА ДОРОСЛИХ УКРАЇНИ» Інституту ціложиттєвого навчання ЮНЕСКО.

З нагоди проведення XXI «Тижня освіти дорослих» в Україні Президент Європейського інституту безперервної освіти EIDV Dr.h.c., JUDr. Jozef Zaťko отримав від пана Сергія Болтивця відзнаку – Диплом за активну співпрацю у напрямку розвитку освіти дорослих в Україні та за активну позицію щодо розвитку інтелектуально-духовних можливостей Українського суспільства і держави, а також сердечні вітання з України!

Щиро дякуємо за визнання та увагу!

Наша продуктивна спільна діяльність продовжується та дає натхнення на нові перспективні проекти у науковому та освітньому просторі України та Словаччини!

Йозеф Затько,

JUDr., PhD., Dr.h.c. mult., Honor. Prof. mult., LL.M.,
MBA

**АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРНА НУК: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ,
ДОВІРА, ПРОЗОРИСТЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, РЕАЛЬНЕ НАВЧАННЯ,
СПРАВЖНЯ НАУКА**

Бобіна Олег,

кандидат історичних наук., доцент,
директор навчально-наукового гумані-
тарного інституту Національного уні-
верситету кораблебудування імені
адмірала Макарова (НУК).

e-mail: oleg.bobina@nuos.edu.ua

Під терміном академічна культура, в нашому тексті, ми розуміємо випадок корпоративної культури, корпоративного духу, який притаманний вищій школі. В даному випадку ми наголошуємо на тому, що нашій корпорації – Національному університету кораблебудування імені адмірала Макарова притаманна особлива культура і особливий дух університету. Саме академічна культура, особливо відрізняє НУК від інших університетів міста Миколаєва. Ця академічна культура робить НУК унікальним і привабливим для молоді, яка бажає навчатись, для педагогів, які бажають ділитися знаннями і набувати їх, і для дослідників, які «створюють» і добувають нові знання. Ця академічна культура сформувалась за сто двадцять років існування НУК. Ця академічна культура допомагала викладачам і студентам в роки Громадянської війни (1918–1921 рр.), в часи «модернізаційного стрибка» 30-х рр., германсько-радянської війни (1941–1945 рр.), в часи відбудови, мирного часу, важких 90-х рр. і постійних «реформ» початку ХХІ ст.

Корпоративна культура існує з часів спеціалізації господарського і духовного життя людства. Першими виявами «корпоративної» культури стали культури осідлих землеробів і культури кочових скотарських племен. З розвитком цивілізацій з'явилась культура духовних і світських вождів, військових та ін. Великі цивілізації дали приклади ремісничої, торговельної, будівельної, педагогічної корпоративної культури.

Але як інструмент дослідження макро- і мікроекономічних процесів, феноменів управління і стратегічного розвитку організацій і корпорацій поняття «корпоративної (організаційної) культури» починає використовуватись американськими дослідниками з кінця 60-х рр. ХХ ст. і свою визначеність набуває до середини 80-х рр. ХХ ст. Базуючись на працях попередників, Едгар Штейн, в 1985 р., формулює принципи корпоративної культури в праці «Організаційна культура і лідерство».

Сенс досліджень корпоративної культури і простий, і складний. Простота феномену корпоративної культури в тому, що управління великою корпорацією вже не обмежується базовим методом і принципом «carrot and stick», «spoonful of dirt, spoonful of sugar». Більш того, ефективне управління базується на загальнокультурних цінностях та ідеях оточуючої спільноти. А в певних організаціях формуються і свої культурні особливості. «Складність» корпоративної культури в «нових» вимогах до управлінців і персоналу. Управлінці повинні

формулювати місію і цінності корпорації, і дотримуватись цих цінностей. Персонал має розуміти свою місію і цінності корпорації, і реалізувати її на основі проголошених цінностей. Таким чином управлінці і персонал знають мету, поділяють єдині цінності, діють на основі цих цінностей, і не розділені статусно-рольовий принципом. Така позиція робить організацію ефективною і унікальною. А значить ця корпорація може видати на ринок унікальну продукцію з новими смислами.

Корпоративна культура університетів, вищої школи, за великим рахунком, має дві традиції. «Перша культура» – це культура класичних університетів Італії, Франції, Британії, як і виступали самостійними самоврядними корпораціями і вели справи з оточуючим світом від імені професорів, студентів і частково церкви. «Друга культура» – це культура «університету Гумбольдта». Суть її – за університет відповідає держава. Держава створює університет, піклується про університет, але і вимагає від університету.

Зрозуміло, що ми спрощено підійшли до аналізу цих моделей. Не згадали модель Grand Ecole Наполеона, модель університетів в Австро-Угорщині і в Російській імперії. Свої особливості академічної культури мали «університети із червоної цегли» – «red brick universities». Ці вищі навчальні заклади з'являються у Британії у другій чверті XIX ст. Особливістю цих технічних університетів було те, що вони не виступали як класичні освітні «закриті» корпорації типу Кембриджу чи Оксфорду, вони не зважали на соціальний стан і релігійні вподобання студентів і викладачів. А своє головне завдання бачили в передачі навичок і знань для «реального», технологічного, індустріального світу. Їх не цікавило академічне, абстрактно-теоретичне знання.

Українські вищі навчальні заклади, незалежно від державного підпорядкування Австрійській чи Російській імперії, чи СРСР набували суттєвих рис академічної культури «гумбольдтовської» моделі. А за умов СРСР додалися ідеологічний тиск і милітаризація досліджень. В академічній культурі радянського університету химерно поєдналися як найкращі зразки, так і складно-зрозумілі. Але без сумніву було те, що провали в освіті ретельно приховувались, найкраще пропагувалось, а комуністична влада не хвалилась вченими ступенями і званнями.

Натомість в євроатлантичному світі, впродовж XX ст. особливо в другій половині, вища освіта стала масовою, доступною, приймаючи на себе не лише освітні, але і інші соціальні функції. Академічні культури різних моделей переплітались, трансформувались, збагачувались. Сформувалась група елітних вищих навчальних закладів. На пострадянському просторі, частково, ці процеси почались в 90-ті рр. XX ст. і йдуть до цього часу. Розпад СРСР призвів до утвердження нових принципів функціонування економічного, політичного, соціального, культурного життя в Україні. Все це вплинуло і на культуру вищої освіти. Ринкові принципи в освіті, формування приватної освіти, масовізація вищої освіти, злидні 90-х рр. серед студентів і викладачів призвели до занепаду кращих елементів академічної культури і до певного поширення маргінально-девіантних елементів академічної культури. Особливо це виявилось у бажанні представників влади «нагородити» себе вченими ступенями і званнями.

Але розвиток українського суспільства, відкритість української академічної спільноти, долучення національної академічної спільноти до євроатлантичної академічної традиції, зовнішні впливи і внутрішні вимоги молодого покоління змінили ситуацію. Академічна культура вищої освіти потребує змін, оновлення і нового розуміння. Академічна культура НУК пройшла через низку випробувань і в цілому зберегла кращі свої елементи і принципи.

Перед нашим університетом стоїть завдання актуалізації, пропаганди і поширення базових принципів академічної культури серед студентів і молодих дослідників; вивчення академічних принципів яким слідує старше покоління педагогів і вчених НУК; обмін культурним надбанням з кращими академічними культурами світу.

Базовими складовими корпоративної академічної культури є визначення місії, бачення, цінностей які сповідує колектив НУК; підтримання високої довіри і поваги в колективі, відсутність страху висловлювати свою думку, присутність інакомислення; наявність лідера/лідерів, які дотримуються визначених принципів, адже стиль роботи, мислення, поведінка лідера визначає стиль діяльності підлеглих; наявність зворотного зв'язку між студентами, викладачами, працівниками та керівниками.

Головними цінностями і принципами академічної культури НУК ми заявляємо академічну доброчесність, довіру, прозорість, реальне навчання, справжню науку, відповідальність.

Академічна доброчесність є поняттям загальноприйнятим у розвинутих країнах сучасного світу. Категорія академічної доброчесності відзначається своєю багатомірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування.

В законі України «Про освіту» (2017) визначено, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Коротко принципи доброчесності можна сформулювати таким чином: пиши сам; не списуй, цитуй коректно; не підробляй результати; пам'ятай що, ти не перший, і не останній науковець; будь готовий до наукової і ненаукової критики щирих науковців і заздрісників.

Закон України «Про освіту» визначив види порушень академічної доброчесності. Це: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація результатів, фальсифікація результатів, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

Фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

Обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

– посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

– надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

– контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

– об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

– самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

– посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

– надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Під довірою ми розуміємо впевненість в чесності порядності і доброзичливості партнера в освітньому і науковому процесі.

Довіра – це перший крок до встановлення ефективного процесу передачі знань, наукового пошуку, ефективного управління.

Розуміючи, що довіра як людське благо, явище унікальне ми пропагуємо її і намагаємось її поширювати. Але, права, функції і обов'язки студентів, викладачів, науковців, працівників чітко виписані в посадових обов'язках. Не хочеш, або не можеш довіряти – чітко дотримуйся посадових обов'язків.

Прозорість в НУК розуміється як можливість студентам, викладачам, науковцям, співробітникам бути обізнаними в справах і процесах функціонування НУК як корпорації. Це стосується місії і принципів діяльності, конкретних заходів і політики їх реалізації. Принцип прозорості реалізується через відкрите щорічне електронне оприлюднення вищими посадовцями НУК своїх декларацій, щорічні звіти керівництва НУК і оприлюднення звітів через електронну мережу, відкритість роботи Вчених рад НУК, інститутів, факультетів, відкритість нормативних документів, що регулюють навчальний і науковий процес в НУК, зворотній зв'язок, що реалізується через регулярні опитування.

Реальне навчання передбачає набуття студентами відповідних знань, умінь, навичок, компетентностей, які можна перевірити, а результати перевірки можна верифікувати. При цьому академічна спільнота НУК розуміє, що методи-інструменти набуття знань, умінь, навичок, компетентностей можуть бути різноманітними. Академічна спільнота НУК розуміє необхідність, в окремих випадках, трудової діяльності студентів в сучасних капіталістичних умовах.

Наприклад для студентів, які активно займаються спортом, створюються відповідні умови. Базовим принципом навчання в такому випадку стає індивідуальне навчання. Студенти, які забувають про свою основну сферу діяльності, повинні замислитись над своїм майбутнім у складі родини НУК. Принцип реальності навчання в діяльності викладачів розуміється як готовність в будь-який час спілкуватись із студентами, передавати йому свої знання, консультиувати його. Викладач, відповідно до принципу прозорості, має оголосити «правила» взаємодії із студентами і жорстко дотримуватись його. В разі їх порушень він не має права вимагати їх дотримання з боку студентів. Викладач – старший і мудріший за студента. Через це він повинен краще розуміти студента і сприймати його не лише як об'єкт впливу, а як рівноправного партнера. Справжня наука в НУК – це вирішення реальних наукових проблем, реальні наукові колективи, пошук замовників.

Утвердження, пропаганда і поширення цих принципів – вимога, необхідність і реальність сучасного світового освітнього простору. Сучасні знання з управління корпоративними системами обумовлюють необхідність корпоративної, у нашому випадку академічної культури, такими причинами: 1) збільшенням контактів з оточуючим світом, відкритістю до нових ідей; 2) аналізом потреб клієнтів і аналізом відслідковуванням дій і досягнень конкурентів; 3) на ці дії підштовхує ринок/ринок освітніх послуг який постійно змінюється, стає конкурентним і непередбачуваним.

Розуміючи все це колектив НУК заявляє про збереження найкращих принципів своєї академічної культури, що сформувалась більш ніж за сто років історії. Розуміючи сучасний світ колектив НУК заявляє про підтримку базових цінностей академічної культури серед яких академічна доброчесність, антикорупційні цінності, довіра, відкритість/прозорість, реальне навчання і справжня наука, відповідальність.

Р. С. Цей текст побачив світ завдяки думкам і ідеям, які були викладені в ряді джерел. Автор не робив прямих цитат, але використовував роздуми інших авторів.

Використані джерела:

1. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної культури: затв. Вченою радою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова від 25.06.2020 р. URL: http://www.nuos.edu.ua/students/osvita/polozhennya.php?ELEMENT_ID=2464 (дата звернення: 08.09.2020).

2. Положення про групу сприяння академічної доброчесності: затв. Вченою радою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова від 25.06.2020 р. URL: http://www.nuos.edu.ua/students/osvita/polozhennya.php?ELEMENT_ID=2463 (дата звернення: 08.09.2020).

3. Положення про групу сприяння академічної доброчесності: затв. Вченою радою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова від 25.06.2020 р. URL: http://www.nuos.edu.ua/students/osvita/polozhennya.php?ELEMENT_ID=2463 (дата звернення: 08.09.2020).

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179).

5. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: лист МОН України, рекомендації від 23.10.2018 р. № 1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 08.09.2020).

6. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців: затв. Вченою радою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова від 27.12.2019 р. URL: http://www.nuos.edu.ua/students/osvita/polozhennya.php?ELEMENT_ID=1731 (дата звернення: 08.09.2020).

7. Про Проект. SAIUP. Чесність починається з тебе. URL: <https://saiup.org.ua/kontakti/> (дата звернення: 08.09.2020).

8. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

9. Фундаментальные ценности академической добротности / перевод с английского; под ред. Т. Фишман. Второе издание. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Russian.pdf (дата звернення: 08.09.2020).

10. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципи вищої освіти в Європі. Інфопедія. URL: <https://infopedia.su/18x1e73.html> (дата звернення: 08.09.2020).

**ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗКОВА ВЛАСТИВІСТЬ
ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОРГАНІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ**

УДК – 343.13(477):004

Інга Каланча¹,
кандидат юридичних наук, прокурор,
асистент кафедри процесуального права,
Київська місцева прокуратура №2 м. Київ,
Юридичний факультет Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича,
м. Київ, Україна
e-mail: inga.kalancha@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5246-7337>

Сучасний кримінальний процес України характеризується фрагментарним впровадженням електронних кримінальних процесуальних процедур² на рівні окремих елементів чи інститутів, що вимагає концептуального переосмислення як нормативних, так і технічних підходів при впровадженні наступних електронних елементів.

Аналізуючи положення Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, спостерігаємо чітку тенденцію до розширення електронного сегмента судочинства, що безпосередньо виявляється у визначенні завдань щодо введення системи електронного документообігу, електронного розгляду справ (у деяких випадках), аудіо- та відеофіксації засідань (абз. 7 п. 5.4); поетапного запровадження інструментів «електронного правосуддя» (абз. 8 п. 5.4); посилення управління інформаційними системами для більшої участі адвокатів у наданні послуг «електронного правосуддя» (абз. 9 п. 5.6); покращення управління та забезпечення взаємосумісності інформаційних систем судів, прокуратури, адвокатури, пенітенціарної служби та інших органів юстиції (абз. 3

¹ **Kalancha Inha**, PhD in Law, Prosecutor, Assistant Professor, Kyiv local prosecutor's office No. 2 of Kyiv city, Faculty of Law of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Kyiv, Ukraine

² **електронна кримінальна процесуальна процедура** – це кримінальне процесуальне рішення або кримінальна процесуальна дія, що прийняте (вчинене) уповноваженим суб'єктом (-и) кримінального провадження в електронному правореалізаційному середовищі за допомогою визначеного кримінальним процесуальним законом електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів та зафіксоване в електронному форматі з дотриманням вимог КПК України [5, с. 204].

п. 5.12.) [3, с. 1]. На жаль, вказані завдання не вдалось виконати в повній мірі, що обумовлює актуальність подальшого дослідження електронного сегменту кримінального процесу України.

Планом інформатизації судової системи України [4, с. 5-36] передбачено схему взаємозв'язку між проектами та складовими частинами електронного сегмента судочинства, що передбачає: центральний рівень (центр обробки даних), середній рівень (приміщення суду) та рівень користувача. Пропонована концептуальна схема виходить за межі електронних систем суду та поширюється на інших суб'єктів кримінального процесу, їх електронні системи (Єдиний реєстр досудових розслідувань), а також не пов'язані з кримінальним процесом державні реєстри та бази даних. Тобто інтегрованість складових електронного сегмента судового провадження передбачена самою структурою останніх. Вбачається, що базовий електронний процесуальний правореалізаційний інструмент³ суду має об'єднати всі електронні інформаційні системи суб'єкта правосуддя та встановити електронні канали обміну даними з електронними кримінальними процесуальними інструментами суб'єктів кримінального провадження.

У світлі зазначеного варто вказати на Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017, який запроваджує Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та пропонує цілісну концепцію електронного судочинства для його некримінальних форм [2, с. 1]. Водночас до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) передбачено лише зміни до статті 35. Здавалося б, що відсутність системних кримінального процесуального законодавства обумовлена відносно нетривалим терміном дії чинного КПК України, норми якого містять низку електронних кримінальних процесуальних процедур та загалом не потребують нагальних змін у технічному аспекті. Однак варто акцентувати увагу на концептуальній різниці «кримінальної» та «некримінальної» форм електронного судочинства, додатково ускладненої існуванням спеціалізованих процесуальних електронних інформаційних систем кримінального провадження. З одного боку, має місце неможливість застосування «некримінального» підходу до побудови електронного кримінального судочинства, а з другого – глибинна проблематика досліджуваного питання, що виявляється в нерозривному зв'язку досудової та судової складової кримінального процесу. Так, якщо в адміністративному, господарському, цивільному судочинстві «справа» починає формуватися безпосередньо в суді та починається з поданих сторонами документів, то в кримінальному процесі матеріали, що лягають в основу провадження, створюються ще з початку досудового розслідування.

Вказане передбачає таку обов'язкову умову запровадження електронного кримінального судочинства, як існування електронного досудового розслідування. Отже, повноцінне впровадження електронного кримінального судочинства неможливе без системної інформатизації досудового розслідування. Питання трансформації досудового розслідування в електронний формат детально досліджене А. В. Столітнім, який пропонує автоматизувати створення процесуальних документів під час досудового провадження з наступним

³ електронні кримінальні процесуальні правореалізаційні інструменти – це передбачені КПК України електронні інформаційні системи (програмні продукти), що забезпечують здійснення кримінальних процесуальних процедур та є їх невід'ємним, законодавчо закріпленим елементом (засобом / інструментом реалізації) [5, с. 30].

хронологічним формуванням кримінального провадження у вигляді електронного файлу, залучити до електронної системи адвоката, слідчого суддю і суддю, інших спеціалізованих процесуальних суб'єктів, визначених КПК України, та інших учасників для налагодження професійного процесуального діалогу суб'єктів кримінального провадження під час досудового розслідування [8, с. 546–578]. Реалізація пропонованих ідей має фундаментальне значення для створення електронного кримінального провадження та є передумовою запровадження електронного кримінального судочинства.

Послідовне переведення кримінальних процесуальних процедур в електронний формат дасть змогу електронному сегменту судочинства (в перспективі – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система) стати процесуальним та функціональним продовженням Єдиного реєстру досудових розслідувань, утворивши дворівневий електронний кримінальний процесуальний алгоритм та, як наслідок, створити *єдине електронне правореалізаційне середовище кримінального судочинства*.

Однак технічна складова цього процесу є доволі складною. Хронологічно та суб'єктно розрізнене формування елементів електронного сегмента кримінального провадження зумовило їх створення за допомогою різних мов програмування, наслідком чого стала неможливість їх безпосередньої технічної інтеграції. З огляду на об'єктивну необхідність обміну електронними даними між електронними кримінальними процесуальними інструментами, забезпечення їх інтеоперабельності є невід'ємним елементом впровадження електронного кримінального судочинства.

Інтеоперабельність, тобто функціональна сумісність (interoperability – здатність до спільної роботи, взаємодії) в загальному розумінні визначається як здатність програмних, програмно-апаратних продуктів різних виробників взаємодіяти і функціонувати між собою [6, с. 1].

Згідно зі стандартом ISO/IEC 24765 під інтеоперабельністю розуміють здатність двох або більше систем або компонентів системи до обміну і використання інформації. Властивість інтеоперабельності, поряд із властивостями переносимості та сумісності, становить одну з найважливіших ознак відкритих систем [7, с. 3].

Необхідно виділити три види інтеоперабельності відносно інформаційного середовища кримінального судочинства: 1) внутрішня інтеоперабельність – це функціональна сумісність ЕКППЗ суду між собою; 2) зовнішня інтеоперабельність – функціональна сумісність ЕКППЗ суб'єктів кримінального провадження між собою; 3) екстраінтеоперабельність – функціональна сумісність ЕКППЗ органів кримінальної юстиції із зовнішніми інформаційними ресурсами (електронними системами та базами даних).

Відповідно до Директиви Європейської комісії 91/250/ЕЕС від 14.05.1991 інтеоперабельність може бути визначена як «можливість обміну інформацією та взаємного використання інформації, яка наявна в результаті обміну» [9]. Більш повне технічне визначення можна знайти в документі європейської програми IDABC (Interoperable Delivery of European eGovernment Services to public Administrations, Businesses and Citizens – Інтеоперабельне надання послуг європейського електронного уряду державним адміністраціям, бізнесу та громадянам): «Інтеоперабельність означає здатність систем інформаційних і комунікаційних технологій та бізнес-процесів, які вони підтримують, до обміну даними та до сумісного (колективного) використання інформації та знань» [10].

З огляду на зарубіжний досвід функціонування електронного кримінального

судочинства, доцільно створити на основі існуючих електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів корпоративну інформаційно-аналітичну автоматизовану (електронну) систему, що охопить всі стадії кримінального провадження та всіх суб'єктів кримінального переслідування й максимально інтегрує електронні інформаційні ресурси держави (екстраінтероперабельність).

Важливо наголосити на необхідності виведення пропонованого програмного продукту за межі глобальної мережі Інтернет у внутрішню мережу Інтранет, яка функціонуватиме через закритий (ідентифікація доступу лише через електронні пристрої, IP якого попередньо внесено до електронної системи) шифрований канал зв'язку, що обслуговуватиме виключно даний комплекс. Технічні характеристики пропонованої електронної системи забезпечуватимуть її самодостатність, що усуне потребу в глобальній мережі.

Об'єднану (екстраінтероперабельну) систему електронного кримінального судочинства доцільно утворити з таких модулів: електронні кримінальні процесуальні правореалізаційні інструменти органів кримінальної юстиції (у яких функціонують особисті віртуальні кабінети), програми-маршрутизатора електронної інформації між електронними кримінальними процесуальними правореалізаційними інструментами, рівнів руху провадження (залежно від стадії процесу) та додаткових блоків з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта.

Зарубіжний досвід електронної кримінальної процесуальної діяльності під час судового провадження ілюструє низку ефективних моделей організації кримінальної процесуальної взаємодії суб'єктів судового провадження у схожих з існуючими на сьогодні в кримінальній юстиції України умовах роздробленості електронного сегмента. Варто вказати на досвід Англії, де Criminal Justice System Exchange – система обміну даними кримінального правосуддя, працює як механізм маршрутизації, який доставляє інформацію туди й назад із судів чи інших установ, що беруть участь у кримінальному переслідуванні; в Канаді (провінція Альберта) CASS виконує поєднання електронних систем суду та правоохоронних органів; у Швеції RIF (швед. Rättsväsendets Informations Försörjning) – універсальна система обміну цифровою інформацією між органами кримінальної юстиції, що забезпечує цифровий обмін «структурованою інформацією» та електронними документами (розцінюється як «неструктурована інформація») між розрізненими електронними системами органів кримінальної юстиції; в Іспанії функціонує Нейтральна судова точка доступу (Punto Neutro Judicial), яка є захищеною мережею зв'язку, що дає змогу отримати доступ до баз даних правових установ різних державних органів [5, с. 90-133].

Враховуючи наведене, забезпечення інтероперабельності розрізнених електронних інформаційних систем органів кримінальної юстиції України пропонується реалізувати за допомогою створення програми-маршрутизатора, яка забезпечить передачу між електронними кримінальними процесуальними правореалізаційними інструментами електронної кримінальної процесуальної інформації, її перекодування (за потреби) відповідно до особливостей тієї чи іншої електронної системи, обробку інформації та її скерування до електронної комірки, журналювання і фіксування руху кримінальних проваджень (справ).

Кожен етап кримінального провадження повинен мати домінуючий електронний кримінальний процесуальний правореалізаційний інструмент, в електронній комірці якого генеруватиметься електронний файл кримінального провадження (справи). Так, під час досудового провадження всі дані генеруватимуться в електронній комірці базового електронного кримінального

процесуального правореалізаційного інструменту на стадії досудового розслідування (Єдиний реєстр досудових розслідувань), де за результатами досудового розслідування формуватиметься електронний файл, який в електронному транспортному конверті передаватиметься до базового електронного кримінального процесуального правореалізаційного інструменту судового провадження (в перспективі – Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи), де електронна комірка здійснюватиме подальше накопичення даних.

На нашу думку, доцільно застосувати диференційований підхід до зберігання електронної кримінальної процесуальної інформації, за якого в базах даних кожного відомчого електронного кримінального процесуального правореалізаційного інструменту зберігається частина електронного кримінального провадження (справи), створена відповідним суб'єктом, з одночасним генеруванням всіх електронних процесуальних документів в єдиній електронній комірці (кейсі), що знаходитиметься в ключовій електронній підсистемі (електронному кримінальному процесуальному правореалізаційному інструменті) відповідної стадії провадження (для судового провадження це може бути Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система). Процесуальні документи структурно (нумерація) та змістовно (за допомогою структурованої кримінальної процесуальної інформації) формуватимуться з урахуванням попередніх матеріалів провадження (справи). За наведеного підходу технічно неможливо корегувати чи видалити всі файли, отримавши доступ до одного чи навіть двох баз даних електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів.

Доступ суб'єктів провадження до відомостей електронної системи судового провадження пропонується надавати після внесення до електронної системи відомостей про надання відповідних процесуальних повноважень. Так, при внесенні керівником прокуратури змін до складу групи прокурорів (ч. 3 ст. 37 КПК України) Єдиний реєстр досудових розслідувань надсилатиме до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи електронний транспортний конверт з цільовими даними стосовно надання повноважень конкретному прокурору у вказаній справі, що автоматично відкриватиме доступ до даних електронної системи та можливість вчинення процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень. Аналогічно надсилатимуться також відомості з Єдиного реєстру адвокатів України, Реєстру атестованих судових експертів тощо.

Таким чином, в особистому віртуальному кабінеті⁴ кожний професійний суб'єкт судового провадження відповідно до процесуальних повноважень (наприклад, адвокату буде обмежено доступ до даних, визначених ч. 5 ст. 290 КПК України) матиме доступ до електронної кримінальної справи.

Неспеціалізовані учасники (інші учасники) кримінального судочинства з моменту набуття відповідного процесуального статусу (обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача, перекладача та ін.) отримуватимуть доступ до

⁴ *особистий віртуальний кабінет* – персональне автоматизоване робоче місце суб'єкта кримінального провадження, що забезпечує формування, зберігання, захист, узагальнення та накопичення електронних процесуальних документів, обмін даними, суворе розмежування повноважень у системі, підтримку ролей залежно від займаної посади, протоколювання та аудит дій користувачів, чим досягається безперешкодний доступ посадової особи тільки до тих відомостей ЄРДР (для використання терміна в даній роботі під останнім пропонується розуміти електронний кримінальний процесуальний правореалізаційний інструмент, – прим. авт.), що відносяться до її компетенції [8, с. 579].

електронної кримінальної справи через спеціалізованого суб'єкта кримінального провадження тієї сторони провадження, до якої вони входять або якою вони залучені, а в обмежених випадках отримуватимуть логіни і паролі для ознайомлення з окремим процесуальним документом. *Останній механізм вже сьогодні реалізовано в Єдиному реєстрі виконавчих проваджень.* Також для неспеціалізованих учасників кримінального провадження відповідно до стадії процесу перед входом до електронної системи (спеціалізований суб'єкт вказуватиме про надання відомостей відповідному суб'єкту з ідентифікацією за допомогою ID-паспорта) на екран виводитимуться відповідні норми з КПК України, які регламентують права, обов'язки і відповідальність відповідного учасника.

Щодо дослідження доказів під час судового провадження, інтероперабельність електронних систем дасть змогу сторонам здійснювати цей процес дистанційно у власних особистих віртуальних кабінетах, формувати в електронній системі письмові документи за результатами дослідження доказів та скерувати їх до судді. За потреби проблемні питання обговорюватимуться учасниками під час судового розгляду безпосередньо або дистанційно. Пропонується два формати дистанційної взаємодії: а) відеоконференцз'язок; б) текстовий (письмовий) електронний діалог. Останній передбачає використання письмової мови в інтерактивному режимі з наступним автоматичним формуванням електронного процесуального документа визначеного формату (шаблону) згідно з внесеними учасниками провадження письмовим текстом та відмітками. Також, на нашу думку, необхідним є запровадження двох режимів текстового електронного діалогу: on-line для процесуальних процедур, що потребують негайного вирішення чи створюють загрозу розголошення матеріалів кримінального провадження в контексті впливу на свідків тощо; та off-line з відстрочкою часу для наданням відповіді (кілька годин/днів на внесення даних за існуючими даними чи поставленими питаннями, завданнями). Таким чином можливо суттєво скоротити тривалість судових засідань, вирішуючи низку питань дистанційно.

Ще одним обов'язковим елементом електронної інформаційної системи органів кримінальної юстиції є механізми тестування програмного продукту, вбудовані в його функціонал. Оскільки система орієнтована не сама на себе, а на користувачів, необхідно з урахуванням їх зауважень покращувати процедури електронної правореалізації. Одним із можливих шляхів організації такого тестування є створення своєрідних «кнопок» на полях електронної системи для оцінки її ефективності у вигляді варіантів емоцій та оцінок «некорисно», «незручно», «незрозуміло» тощо (для неспеціалізованих суб'єктів), а також переліку варіантів проблем, з якими зіткнувся користувач, з одночасним існуванням поля для опису проблемного питання самостійно. Для спеціалізованих суб'єктів кримінального провадження пропонується створення відповідних функцій через призму організації внутрішнього «чату» для обговорення проблемних питань експлуатації електронної системи, формування е-пропозицій, їх підписання та скерування до служби технічної підтримки.

Отже, алгоритм забезпечення інтероперабельності електронних інформаційних систем органів кримінальної юстиції полягає у створенні для виконання завдань судового провадження інтегрованої системи електронного кримінального провадження, що складається з множини електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів органів кримінальної юстиції – учасників судового провадження. Застосування електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів здійснюватиметься через систему

особистих віртуальних кабінетів суб'єктів правозастосування, що міститимуть у своєму функціоналі електронні цифрові контури для здійснення електронних кримінальних процесуальних процедур в межах, визначених процесуальними повноваженнями. За результатами електронних кримінальних процесуальних процедур електронна система генеруватиме електронний транспортний конверт, який за допомогою електронного мосту передаватиме структуровану (шифровану) електронну кримінальну процесуальну інформацію до електронної комірки, де формуватиметься електронна кримінальна справа [5, с. 175-185].

Отже, інтероперабельність електронних інформаційних систем органів кримінальної юстиції має стати їх обов'язковою властивістю адже забезпечує технологічну можливість для ефективного функціонування електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних інструментів та є невід'ємною складовою впровадження електронного кримінального судочинства.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін. і доп.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України № 2147-VIII від 03.10.2017. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19>.

3. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схвалена указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

4. План інформатизації судової системи України, схвалений рішенням Ради суддів загальних зборів суддів України №52 від 25.06.2013. Київ. 2013. 36 с. URL: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00M1D1.pdf

5. Каланча І. Г. Електронне кримінальне судочинство: передумови виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Харків : Право, 2018. 240 с

6. Мартиненко С. В. Про інтероперабельність та безпеку Національної системи електронних цифрових підписів в Україні. По суті питання. 09.12.2011. 30 с. URL: http://www.itsway.kiev.ua/pdf/About_interoperability.pdf

7. Нестеренко О. В. Нетесін І. Є. Про інтероперабельність компонентів автоматизованих інформаційно-аналітичних систем. *Правова інформатика*. К.:ПанТот, 2012, № 2. С.3-12.

8. Столітній А. В. Електронне кримінальне провадження: передумови виникнення сучасний стан та перспективи розвитку : Монографія. К.: Видавничий дім «АртЕк» 2016. 724 с.

9. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. *Commission of the European Communities. Official Journal*, L 122 , 17.05.1991 P. 42-46.

10. European Interoperability Framework for Pan-European e-government services, version 1.0. *Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Brussels*, 2004. 25 p.

НАПРЯМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Матвєєва Олена, здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Київ, Україна
(освітньо-наукова програма «Спеціальна освіта (за нозологіями).

***Анотація.** Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою чого є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти. Автором розкрито питання специфіки організації психологічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Висвітлено основні напрями психологічного супроводу дітей з особливими потребами у закладі загальної середньої освіти. Визначено суть та зміст поняття «психологічний супровід» як цілісного процесу, а також його основні етапи та компоненти. Акцентовано увагу на спільні напрями психокорекції для дітей з різними типами дизонтогенеза в умовах інтегрованого навчання та успішні умови психокорекційної роботи.*

***Ключові слова:** інклюзивне навчання, інтеграційні процеси, діти з особливими освітніми потребами, психологічний супровід, психокорекційна робота.*

DIRECTIONS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTION

Matveieva Olena, applicant for higher education,
Educational and Scientific Institute of Management and Psychology
SHEI «University of Educational Management», Kyiv, Ukraine
(educational program «Special Education (by nosology)»).

Abstract. One of the basic principles of international standards is the right of children with special needs to integrate into society, the basis of which is to ensure that such children have access to quality education. The article deals with the specifics of the organization of psychological support for children with special needs in inclusive education. The article reveals the main directions of psychological support for children with special needs in general educational institution. The scientific work defines the essence and content of the concept of «psychological support» as a holistic process, its main stages and components. The author defines common directions of psychocorrection for children with different types of dysontogenesis in terms of integrated learning and successful conditions of psychocorrective work.

Keywords: children with special needs, psychological support, psychocorrective work.

***Постановка проблеми.** Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в системі освіти визначається як пріоритетний напрям в діяльності представників освітнього процесу. Враховуючи зростання категорії дітей з особливими освітніми потребами*

в Україні, слід зазначити, що вже значна частина таких дітей навчається сьогодні в масових школах і потребує особливої уваги як педагогів, так і психологів. До процесу долучаються педагоги, практичні психологи, батьки, асистенти вчителя, соціальні педагоги, профільні спеціалісти. Оскільки для всіх суб'єктів освітнього процесу це нові, інколи навіть стресові умови, вони потребують всебічної допомоги та підтримки. Тому актуальним є питання психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання. Саме місія психолога формувати сприятливі умови для формування та розвитку здорового морально-психологічного клімату в освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема, В. Бондар, Т. Євтухова, І. Іванова, А. Колупаєва, В. Ляшенко, В. Панок, О. Савченко, О. Столяренко, А. Шевчук, та інші присвятили свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в закладах загальної середньої освіти, їхня реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Мета дослідження полягає у розкритті основних напрямів комплексного психологічного супроводу дитини в інклюзивному класі задля розвитку її пізнавальної сфери та кращої соціалізації.

Виклад основного матеріалу. Психологічний супровід дітей із особливими потребами в умовах інтегрованого (інклюзивного) навчання необхідно розглядати як діяльність практичного психолога, яка спрямована на створення комплексної системи медико-психологічних, психолого-педагогічних та психотерапевтичних умов, які б сприяли їхній адаптації, реабілітації та особистісному зростанні в соціумі (школа, сім'я, група однолітків тощо) [2].

Психологічний супровід дітей з особливими потребами – це завжди пролонгований, динамічний процес, цілісна діяльність психолога, яка передбачає п'ять взаємопов'язаних компонентів:

- систематичний моніторинг медико-психологічного і психологопедагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку;
- створення соціально-психологічних умов для ефективного психічного розвитку дітей у соціумі;
- систематична психологічна допомога дітям із порушеннями в розвитку у вигляді консультивання, психокорекції, психологічної підтримки;
- систематична психологічна допомога батькам дітей із проблемами в розвитку;
- організація життєдіяльності дітей з особливими потребами в соціумі з урахуванням їхніх психічних та фізичних можливостей. Відстеження психологічного статусу – досить складний процес, який потребує тісної співпраці всіх фахівців, які беруть участь у життєдіяльності дитини з особливими потребами [1].

Серед фахівців, які супроводжують дітей із порушеннями в розвитку, обов'язково мають бути психолог, відповідальний за процес психологічного супроводу, педагог-дефектолог, лікар-психіатр або лікар-невропатолог. Слід визначити основні етапи процесу психологічного супроводу інклюзивного навчання [6]. Підготовчий етап передбачає такі завдання:

- установлення контакту з усіма учасниками супроводу дитини;
- визначення обсягу роботи та послідовності процесу психологічного супроводу;
- підготовка необхідної документації;
- складання графіка роботи.

Психолог під час спілкування з іншими фахівцями має пояснити їм мету психологічного супроводу, розповісти про актуальний та потенціальний рівень розвитку дитини. Крім того, на цьому етапі психолог уточнює діагноз, отримує інформацію про лікування, навчання дитини, пропонує колегам висловити свої думки про дитину. Отримання такої додаткової інформації необхідне не тільки психологу. На підготовчому етапі лікарі та педагоги, контактуючи з психологом, також отримують від нього корисну інформацію, яка допомагає їм скласти більш об'єктивне уявлення про діагноз і характер клінічних проявів того чи іншого порушення. Орієнтовний етап передбачає такі завдання:

- установлення контакту з батьками та родичами дитини;
- установлення контакту з класом, у якому навчається дитина, з класним керівником;
- ознайомлення фахівців із результатами психологічного обстеження;
- обговорення з педагогами та іншими фахівцями особливостей психічного розвитку дитини.

Етап планування передбачає:

- створення індивідуальної програми супроводу дитини з особливими потребами;
- затвердження цієї програми всіма фахівцями, які працюють із дитиною.

Пріоритетними завданнями практичного психолога, який здійснює психологічний супровід інтегрованого (інклюзивного) навчання дітей з особливими потребами, є:

- запобігання появі у хворої дитини психопатологічних рис під впливом особливих умов її розвитку;
- запобігання затримці здобуття знань, розвитку особистості, запобігання інфантилізму;
- заспокоєння дитини, зміцнення її вольових рис;
- стимулювання позитивного ставлення до дефекту, віри в можливість його компенсації;
- просвітницька робота з іншими дітьми та педагогами школи щодо особливостей контингенту;
- оптимізація спілкування дитини з однолітками, батьками, педагогами;
- допомога дітям в опануванні системи стосунків зі світом і самим собою;
- розробка і впровадження відповідних форм і методів роботи як умови успішного навчання дітей з особливими потребами.

Ці завдання реалізуються через такі основні напрями роботи практичного психолога, який здійснює супровід інклюзивного навчання:

- психологічна діагностика;
- психологічна корекція;
- психологічне консультування;
- психологічна реабілітація;
- психологічна підтримка.

Головною метою психодіагностики є психологічне обстеження пізнавальної та особистісної сфери дитини для виявлення структури дефекту, встановлення збережених компонентів психічної діяльності, на які можна розраховувати в роботі з дитиною. Психодіагностика може бути спрямована і на батьків дитини для

з'ясування стилю виховання та особливостей взаємин із дитиною. Основні методи обстеження (діагностування):

- вивчення документації з метою накопичення анамнестичних даних та отримання уявлення про причини порушення в розвитку;
- метод бесіди, за допомогою якого з'ясовують особливості психічних проявів дитини в процесі спілкування з її батьками, з її найближчим оточенням, із самою дитиною;
- аналіз результатів діяльності дитини: дитячі малюнки, письмові та навчальні роботи, різні вироби тощо;
- метод спостереження, який дає змогу робити висновок про різні прояви психіки дитини в умовах її безпосередньої діяльності за мінімального втручання з боку спостережника;
- метод експерименту, який передбачає накопичення фактичного матеріалу в спеціально змодельованих умовах, які б забезпечували активний прояв досліджуваних явищ;
- метод тестування, який використовують для оцінювання рівня розвитку здібностей, можливостей, розумового розвитку дитини; з цією метою можна застосовувати методики для дослідження пізнавальних процесів, інтелектуальної, особистісної сфери, методи профдіагностики.

Психологічна корекція спрямована на розвиток певних психічних функцій дитини – пам'яті, уваги, мислення, які забезпечують навчальну діяльність, а також на систему взаємин дитини з батьками, друзями, однолітками. Психологічне консультування або просвітницько-консультативну діяльність здійснюють переважно стосовно педагогів школи та батьків дітей з особливими потребами, але його можна здійснювати і з самою дитиною [15]. Консультативна робота з дітьми з особливими освітніми потребами спрямована на те, щоб за допомогою спеціально організованого процесу спілкування актуалізувати в дитині додаткові психологічні сили і здібності, що можуть забезпечити вихід із складної життєвої ситуації. За такого типу допомоги увага зосереджується не стільки на вадах розвитку, скільки на ресурсах особистості дитини, її можливостях [12]. Основні форми консультативно-просвітницької роботи:

- лекції (виступи) для педагогів та батьків;
- семінари (психолого-педагогічні, семінари-практикуми);
- складання пам'яток для батьків і педагогів з актуальних проблем дітей з особливими потребами;
- розробка рекомендацій учителям щодо здійснення особистісно зорієнтованого підходу в навчанні та вихованні дітей;
- бесіди з дітьми;
- індивідуальні та групові консультації з батьками та вчителями.

Психологічну реабілітацію слід розуміти як відновлення частково втрачених або ослаблених особливостей і функцій організму чи особистості дитини з метою повноцінного розвитку її індивідуальних можливостей [8]. Психологічна реабілітація дитини з особливими потребами спрямована на розвиток її здатності до самостійного просування в житті, уміння жити в нових соціальних умовах, долаючи або компенсуючи особистісні обмеження. Стосовно школи, реабілітаційна діяльність передбачає внесення пропозицій в організацію навчально-виховного процесу з метою визначення оптимального навантаження дітей з особливими потребами, щоб уникнути неврозів, збільшити адаптаційний потенціал дитини [9].

Психологічна підтримка є важливим видом психологічної допомоги дітям з порушеннями в розвитку. Вона має такі основні напрями:

- психологічна підтримка батьків та інших родичів дитини;
- психологічна підтримка вчителів, які працюють із такими дітьми;
- психологічна підтримка самих дітей.

Психологічну підтримку батьків слід розглядати як систему заходів, спрямованих на:

- зниження в батьків емоційного дискомфорту у зв'язку із захворюванням дитини;
- підтримку впевненості батьків у можливостях їхньої дитини;
- формування в батьків адекватного ставлення до проблем дитини;
- підтримку адекватних батьківсько-дитячих стосунків та стилів сімейного виховання [11].

Процес реалізації психологічної підтримки батьків тривалий і потребує комплексного підходу, який передбачає участь не тільки психолога, а й усіх інших фахівців, які супроводжують дитину, – педагога-дефектолога, лікаря, соціального працівника та інших [13]. Серед заходів, які забезпечують психологічну підтримку, досить ефективним є створення клубів для батьків дітей з порушеннями в розвитку. Спілкування батьків, які мають майже однакові проблеми, передбачає взаємопідтримку та обмін інформацією, що є важливим чинником пом'якшення наслідків психотравматичного стресу [14].

Ефективність підтримки багато в чому залежить від активного залучення батьків у процес психологічної допомоги дитині, особливо батька. Саме чоловіки здатні більш конструктивно вирішувати проблеми дитини, і тому активне їх залучення до проблем дитини позитивно впливає не тільки на процес виховання, а й на психологічний клімат у сім'ї загалом. Може бути корисним і використання таких групових форм роботи психолога як батьківські семінари та тренінгові заняття. Основною метою таких форм роботи є розширення знань батьків про психологічні особливості дітей з проблемами в розвитку, психології виховання та психології сімейних стосунків. Під час таких зустрічей підвищується не тільки поінформованість батьків про дитину, а й, що ще важливіше, відбуваються зміни в ставленні батьків до проблем дитини та до завдань її виховання [7].

Психологічна підтримка батьків здійснюється не тільки у формі групового спілкування, а й під час індивідуальних бесід щодо проблем дитини, сімейних проблем. Важливу роль в ефективності психологічної підтримки батьків дитини з особливими потребами відіграє створення різноманітних форм групової, взаємодії батьків та інших членів сім'ї [6]. Необхідно, щоб сам процес був неперервним, комплексним та мав творчий характер. Психологічна підтримка вчителів, які працюють із такими дітьми, спрямована на формування в них психологічної готовності до роботи з цими дітьми та на профілактику емоційного вигорання. Під час такої роботи вчителів необхідно навчати психотехнічних методів релаксації та зняття психоемоційного напруження. В системі корекційно-педагогічної роботи вагому роль відіграє практичний психолог [3].

Психологічний супровід учнів з психофізичними порушеннями з метою створення оптимальних умов для їх розвитку та навчання в масовій школі передбачає реалізацію таких напрямів:

- психопрофілактична та психокорекційна допомога дитині;
- інформаційно-пояснювальна робота з педагогами і батьками;
- психологічне консультування батьків;

- організація соціального середовища через спеціальну підготовку педагога та учнів конкретного класу [4].

Психокорекційна робота охоплює три складові: 1) групова психокорекція; 2) індивідуальна психокорекція; 3) узгодження психологічного впливу з навчально-виховною роботою з метою перенесення результатів психокорекції у діяльність та поведінку дитини. У психологічному супроводі можна виділити такі періоди:

- перший – інтенсивна корекція, що створює умови для соціально-психологічної адаптації та забезпечує оптимізацію психічного розвитку учнів з психофізичними розладами в умовах інтегрованого навчання;

- другий – закріплення і поглиблення досягнутих результатів;

- третій – підтримка поступального психічного розвитку дитини, оптимальних умов її навчання та взаємодії із соціальним середовищем; профілактика можливих ускладнень у критичні періоди психічного онтогенезу [12].

Найчастіше заняття треба проводити в першому періоді, у другому – їх кількість зменшується, а в третьому – заняття проводяться в разі потреби (як з ініціативи психолога, так і дитини). З метою надання психопрофілактичної та психокорекційної допомоги кожній дитині на основі результатів психологічного обстеження має розроблятися індивідуальна програма корекційного впливу, спрямована на підвищення рівня її адаптації та оптимізацію психічного розвитку. Водночас, наявність спільних проблем соціальної адаптації учнів з психофізичними порушеннями в умовах інтегрованого навчання зумовлює можливість і необхідність організації групової психокорекції. Типові та індивідуальні особливості дітей мають враховуватися через реалізацію індивідуального та диференційованого підходу, а в разі потреби організуються індивідуальні корекційні заняття.

Слід визначити спільні напрями психокорекції для дітей з різними типами дизонтогенезу в умовах інтегрованого навчання:

1. Корекція недостатності інтелектуального розвитку та парціальних порушень окремих пізнавальних функцій на основі розвитку усвідомленості та довірливості психічних функцій.

2. Підвищення соціального статусу за рахунок оптимізації емоційно-вольової сфери, формування адекватної самооцінки, вироблення комунікативних навичок і вмінь конструктивно розв'язувати конфлікти.

3. Подолання комплексу неповноцінності, внутрішніх конфліктних переживань, формування адекватних механізмів психологічного захисту на основі розвитку самопізнання, самосприйняття, саморегуляції, позитивної «Я-концепції». Значна увага має приділятися розвитку і підтримці мотивації щодо участі в корекційних заняттях, де враховуються інтереси дітей, добираються цікаві й доступні завдання, застосовуються прийоми позитивного заохочення, стимулюється прагнення до подолання труднощів і саморозвитку, підтримується віра у власні можливості [11].

Успішність корекційної роботи залежить від таких умов:

- підготовки учасників навчально-виховного процесу (учителів, батьків, учнів без відхилень у психофізичному розвитку) до інтеграції;

- забезпечення тісної взаємодії психолога з учителями та логопедом щодо оптимізації психічного розвитку дітей з психофізичними порушеннями;

- створення доброзичливої психологічної атмосфери;

- встановлення особистого контакту психолога з кожною дитиною;

- підтримки психічної активності дітей під час заняття;

- урахування динаміки втомлюваності;
- поєднання різних методів психокорекції на одному занятті;
- додержання принципу системності в корекційній роботі за рахунок гармонійного поєднання усіх напрямів психокорекції на кожному занятті;
- створення ситуації успіху для кожної дитини.

Для забезпечення поступального психокорекційного впливу робота психолога має проводитися поетапно. На першому етапі створюється доброзичливий психологічний клімат, формується позитивна мотивація до занять, засвоюються правила участі в групі, впроваджуються групові традиції (зокрема, вітання і прощання), використовуються вправи для згуртування дітей і формування в них настанови на взаємопідтримку [10].

Другий етап є, власне, формувальним і найбільш тривалим. На цьому етапі відбувається реалізація зазначених напрямів психокорекційного впливу. Темпи просування визначаються зоною найближчого розвитку дітей. Заняття мають організовуватись таким чином, щоб у кожної дитини щоразу було якесь досягнення і переживання успіху. Третій етап – завершальний, робота спрямовується на розвиток в учнів самостійності в поведінці, навчальній діяльності, у взаємодії з іншими людьми на усвідомлення того, що вони вже не потребують постійної систематичної психологічної допомоги.

Для проведення психокорекційної роботи доцільними будуть такі методи: вправи розвивального характеру; сюжетно-рольові ігри; арт-терапія; психогімнастика [10]. Вправи розвивального характеру:

1. Корекція та розвиток мислення. Це завдання на розвиток операцій мислення (аналіз, порівняння, узагальнення, абстрагування), встановлення причинно-наслідкових зв'язків, просторового гнозису: складання розрізаних картинок, кубиків Кооса, класифікація вербального і невербального матеріалу за різними ознаками, порівняння предметів і понять між собою, підведення понять під загальну категорію, конструювання та аплікації за наочним зразком і уявленням, визначення послідовності в серії сюжетних малюнків, придумування та відгадування загадок, встановлення аналогій, визначення причин за наслідками подій.

2. Формування довільної уваги, підвищення її стійкості. Навчання дітей контролювати свої дії порівнянням проміжних і кінцевого результатів зі зразком, знаходження і виправлення помилок, вправи: «Добери за формою», «Кодування», «Лабіринти», знаходження відмінностей і неточностей у зображеннях: «Нісенітниця», «Чотири стихії», «Метелик», «Вгадай, що заховано», виправлення помилок у тексті.

3. Розвиток логічної пам'яті, довільного запам'ятовування та відтворення, формування раціональних прийомів запам'ятовування. Навчання дітей застосовувати різні прийоми запам'ятовування залежно від структури матеріалу: використання різних аналізаторів для сприймання, об'єднання частин матеріалу асоціативними зв'язками, впорядкування матеріалу, його класифікація та узагальнення, встановлення логічних зв'язків, пов'язування матеріалу з образами, використання опор у вигляді малюнків, піктограм тощо. Ігри та вправи на запам'ятовування слів, речень, текстів, наочного матеріалу.

4. Корекція зв'язного мовлення. Ігри та вправи на розвиток розуміння мовлення, уточнення та збагачення словника, формування навичок зв'язного висловлювання: словникова робота, опис предметів і малюнків, складання розповіді за серією сюжетних малюнків, відповіді на запитання, формулювання

запитань дитиною з опорою на унаочнення і без нього, перекази текстів, складання розповідей на задану тему (одноосібно та колективно) [5].

Вправи та ігри для психокорекції мають відповідати таким вимогам:

- використання різних рівнів виконання завдань: наочно-дійового, наочно-образного, вербального відповідно до концепції поетапного формування розумових дій (за П. Гальперіним);
- дотримання принципу поступового ускладнення завдань у межах зони найближчого розвитку дитини;
- виконання корекційних вправ не лише на ігровому, а й на дидактичному матеріалі відповідно до програм певних предметів для перенесення сформованих пізнавальних операцій і дій у освітню діяльність;
- спонукання дітей застосовувати засвоєні прийоми пізнавальної діяльності на уроках і під час виконання домашніх завдань.

Сюжетно-рольові ігри сприяють інтенсивному розвитку наочнообразного мислення, довільності психічних процесів, створюють умови для формування ієрархії мотивів, усвідомлення власного соціального статусу, волі, підтримують мотивацію участі у корекційних заняттях. Доцільно використовувати сюжетно-рольову гру як форму організації дітей для виконання вправ і завдань розвивального характеру. Сюжетно-рольова гра використовується також для відреагування різних емоційних станів, зокрема, тривожності, агресивності, радості, здивування; для пошуку способів конструктивного розв'язання конфліктів [14].

Психологічна корекція засобами мистецтва використовується для відреагування емоцій, зниження тривожності, агресивності, імпульсивності учнів, подолання страхів, підвищення самооцінки. Зокрема, на психокорекційних заняттях варто використовувати малюнок, музико – та казкотерапію. Для малювання слід використовувати різні матеріали (фарби, олівці, фломастери, крейду). Зокрема, малювання олівцями сприяє подоланню імпульсивності і зниженню агресивності; малювання фарбами на великих аркушах паперу не лише пензликом, а й пальцями, долонями – зниженню тривожності, оптимізації самооцінки. Тематика малюнків має бути різноманітною, наприклад: «Малюємо музику», «Малюємо емоцію», «Домальовуємо до образу», «Моє майбутнє», «Автопортрет», «Портрет друга», «Моя улюблена іграшка». Важливим моментом, що підвищує корекційний ефект арттерапії, є подальший аналіз та обговорення малюнків, придумування історій за малюнками. Це сприяє розвитку самопізнання, емоційної децентрації, емпатії, усвідомленню власних емоційних станів, забезпечує групову підтримку.

Психогімнастичні вправи використовуються з метою психологічного налаштування учнів на заняття, розслаблення, розвиток їх емоційної сфери та саморегуляції. Дітям пропонуються мімічні та пантомімічні етюди, ігри на вираження окремих емоцій і якостей характеру, вправи на релаксацію. Розслаблення досягається чергуванням протилежних за характером рухів: напружених – розслаблених; різких – плавних; швидких – повільних та ін. Для спрямування учнів на виконання цих вправ психогімнастика може організовуватись у вигляді казкових сюжетів. Як уже зазначалося, формою психокорекції є групові та індивідуальні заняття, у структурі кожного з яких можна виокремити початковий, основний та заключний етапи. Мета початкового етапу – налаштування дітей на позитивну взаємодію і зниження їх нервово-психічного напруження. Для цього використовуються психогімнастичні та комунікативні ігри. Основний етап полягає у формуванні психічних функцій та операцій, передбачених метою психокорекційного заняття, і містить гармонійно поєднані завдання усіх

напрямів психокорекції. Перевага має надаватися поліфункціональним завданням, що спрямовані на одночасну корекцію різних психічних функцій.

Групова та індивідуальна психокорекція є ефективною за умови одночасної, системної реалізації третьої складової – узгодження психологічного впливу з навчально-виховною роботою з метою перенесення результатів психокорекції у діяльність та поведінку дитини [12]. Співпраця психолога з родинами та педагогами (вчителями, вчителем-логопедом, вчителем-дефектологом):

–розробка індивідуальних рекомендацій щодо реалізації індивідуального підходу до дитини в школі і сім'ї; вони стосуються, зокрема, врахування динаміки її втомлюваності, працездатності, темпів навчання, інтересів, властивостей вищої нервової діяльності, ефективних форм заохочення тощо;

–розробка порад і рекомендацій щодо створення сприятливого клімату для взаємодії дітей з психофізичними вадами з однокласниками, членами родини та іншими людьми;

–обговорення індивідуальних умов створення ситуації успіху, переживання подолання труднощів для кожного учня;

–залучення батьків і педагогів до виконання домашніх завдань, які даються на кожному груповому корекційному занятті;

–виконання на окремих групових заняттях фрагментів домашніх завдань, заданих учителем, з використанням засвоєних прийомів і навичок пізнавальної діяльності;

–репетиція на окремих групових заняттях у формі сюжетно-рольової гри відповідей учнів на уроці;

–створення учителем на уроці підтримуючих умов для відтворення підготовленого домашнього завдання та демонстрації інших знань;

–надання інформації про досягнення учнів під час корекційних занять, які потрібно переносити у навчальну діяльність та повсякденне життя;

–періодичне обговорення досягнень і проблем учня [16].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на те, що інклюзивна форма навчання дає необмежені можливості для експериментування і творчості кожного залученого до співпраці спеціаліста, якісний психологічний супровід є важливою складовою цього процесу. Саме від компетентності, мобільності, професіоналізму, відповідальності спеціаліста залежить успіх навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами.

Таким чином, для забезпечення оптимального психічного розвитку дітей з психофізичними порушеннями корекційна допомога має поєднуватись із створенням для них сприятливого соціального середовища формуванням в учасників навчально-виховного процесу (вчителів, учнів, батьків) позитивних настанов щодо інтегрованого навчання. Запропонована нами програма психокорекційного впливу сприяє підвищенню соціальної адаптації дітей з психофізичними порушеннями та оптимізації їх розвитку в умовах інклюзивного навчання.

Використані джерела:

1. Бондар В.І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти. *Дефектологія*, № 3, 2003.
2. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В. І. Бондаря, В.М. Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528с.
3. Допплер Д., Лорман Т., Шарма У. Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах. *Дефектологія*, № 3, 2009.

4. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами. *Директор школи*, № 34, 2009.
5. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі: роль шкільного психолога. *Завуч*, № 19, 2009.
6. Ілляшенко Т. Питання інтеграції спеціальної і масової школи та організація допомоги дітям з труднощами в навчанні. *Дефектологія*, № 1, 2001.
7. Інклюзивний підхід як основа освіти для всіх дітей./ За матеріалами Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». *Завуч*, № 2, 2008.
8. Колупаєва А. А. Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*, №2, 2009.
9. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К. : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
10. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір. *Дефектологія: науково-методичний журнал*, № 4, 2003.
11. Матвєєва М., Миронова С., Гречко Л. Психокорекційна робота в умовах інтегрованого навчання. *Дефектологія: науково-методичний журнал*, № 3, 2009.
12. Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами. *Дефектолог*, №10, 2009.
13. Синьов В. М., Коберник Г.М. Основи дефектології. Навч. пос. для студентів пед. інститутів. К.: Вища шк., 1991
14. Соловйов Ю. Інтеграція дітей з відхиленнями у розвитку в сучасне суспільство. *Дефектолог*, № 12, 2007.
15. Шевцов А. Методологія соціального реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності. *Завуч*, № 19, 2009.
16. Шевцов А. Открытая модель социальной реабилитации людей с инвалидностью и современный мир. *Практическая философия*. № 1– 2003.

СУДОВА ВЛАДА У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОДІЛУ ВЛАДИ

УДК 342.56(477)

Костицький Василь, доктор юридичних наук, професор,
професор Краківського педагогічного університету імені Комісії народної освіти.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1692-9810>

Чорна Софія,
Суддя, Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4225-9470>

Стаття присвячена дослідженню правової природи судової гілки влади та її місця в системі поділу влади сучасної держави. Констатується, що визначення поняття судової влади характеризується різноманітністю наукових підходів. Тому для формування комплексного наукового розуміння та характеристики поняття судової влади запропоновано дослідити систему властивих їй ознак, якими є риси, сутнісні характеристики, властивості судової влади, що відображають її правову природу, а також дозволяють відмежувати судову владу від інших гілок державної влади.

Застосований авторами системний підхід, що ґрунтується на основі категорії влади, дає можливість виділити ознаки судової влади як такі, що визначають владний характер діяльності та повноважень суду і розкривають специфіку, унікальну правову природу судової влади, виключне місце в системі поділу державної влади.

Запропоновано визначення поняття судової влади як самостійного виду державної влади, яке має виключну компетенцію розглядати юридично значимі справи, вирішувати спори та конфлікти в суспільстві шляхом здійснення правосуддя, що реалізується судами в порядку, визначеному чинним законодавством з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави.

Автори доводять, що за своєю сутністю судова влада має іншу природу, аніж законодавча та виконавча гілки державної влади.

Природа судової влади характеризується ознаками: судова влада є однією з обов'язкових гілок державної влади, яка є результатом політичного балансу між законодавчою та виконавчою владою та виразником політичної стабільності в державі; судова влада є гарантом демократизму державного ладу та реалізації принципів правової держави; судова влада тісно пов'язана з принципом верховенства права, реалізація якого неможлива без існування самої судової влади; на судову владу покладається функція захисту прав і свобод людини й громадянина, прав та інтересів юридичних осіб в державі.

Ключові слова: судова влада, правосуддя, ознаки судової влади, правова природа судової влади, поділ державної влади.

JUDICIARY IN THE CONTEXT OF THE THEORY OF SEPARATION OF POWERS

Kostytsky Vasyl, Doctor of Laws, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Professor Professor of the Krakow Pedagogical University named after the Public Education Commission
Chorna Sofiia, Judge, Lviv, Ukraine

Abstract: The article is devoted to the study of the legal nature of the judicial branch of power and its place in the system of separation of powers of the modern state. It is stated that the definition of the judiciary is characterized by a variety of scientific approaches. Therefore, to form a comprehensive scientific understanding and characteristics of the concept of the judiciary, it is proposed to explore the system of its inherent features, which are features, essential characteristics, properties of the judiciary, reflecting its legal nature and distinguishing the judiciary from other branches of government.

The author's systematic approach based on the category of power, made it possible to divide the features of the judiciary as determining the authoritative nature of the activities and powers of the court and revealing the specifics, unique legal nature of the judiciary, exclusive place in the separation of state power.

It is proposed to define the concept of the judiciary as an independent type of state power that has the exclusive competence to consider legally significant cases, resolve disputes and conflicts in society through the administration of justice by courts in the manner prescribed by applicable law to protect rights, freedoms and legitimate interests of all individuals, society and the state.

The authors argues that, in essence, the judiciary has a different nature than the legislative and executive branches of government, namely – not political but legal. The nature of the judiciary is characterized by the following features: the judiciary is one of the mandatory branches of government, which is the result of the political balance between the legislature and the executive and is an expression of political stability in the state; the judiciary is the guarantor of democracy of the state system and the implementation of the principles of the rule of law; the judiciary is closely linked to the principle of the rule of law, the realization of which is impossible without the existence of the judiciary itself; the judiciary is entrusted with the function of protecting the rights and freedoms of man and citizen, the rights and interests of legal entities in the state.

Key words: judiciary, justice, signs of the judiciary, the legal nature of the judiciary, the division of state power

Вступ. У правовій державі судова влада відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної рівноваги, а ефективне здійснення нею своїх функцій сприяє формуванню у свідомості людини уявлення про дієвість, справедливість, авторитет існуючої державної влади, що, своєю чергою, надає їй ознак загального визнання та легітимності.

Сучасна юриспруденція як система юридичних наук, що мають предметом свого вивчення різноманітні державно-правові явища та процеси, одним з фундаментальних завдань визнає дослідження, переосмислення і отримання нових знань про сутність, значення, змістовне наповнення та функції судової влади в державі. Безумовно, цей процес може реалізуватися лише за наявності глибокого теоретичного підґрунтя щодо організації судової влади та функції здійснення правосуддя. У зв'язку з цим на передній план порядку денного вітчизняної конституційно-правової науки ставиться завдання переоцінити як попередні доктринальні підходи про судову владу та правосуддя, так і нинішніх надбань, які здебільшого ставали результатом механічних запозичень зарубіжного досвіду та їх штучного впровадження у вітчизняну правову систему.

Стан дослідження. Проблема функціонування, організації судової влади, визначення її ознак та місця в системі поділу державної влади, а також з'ясування ролі суду в процесі захисту прав людини та громадянина сьогодні була предметом

дослідження вчених да представників судового корпусу України, зокрема: О. М. Бориславської, В. Д. Бринцева, В. В. Городовенка, В. О. Гринюка, В. Ф. Бойка, М. А. Ковальова, В. В. Костицький, М. В. Костицького, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, І. Є. Марочкіна, І. Б. Михайловської, Л. М. Москвич, І. В. Назарова, П. М. Рабіновича, Н. В. Сібільової, В. С. Стефанюка та інших.

Постановка завдання. Метою статті є науково-теоретичне дослідження поняття і правової природи судової влади та визначення її місця в системі поділу влади сучасної держави. Як багатогранний комплексний науковий феномен судова влада розглядається не лише в правовому, а й філософському, соціальному чи політологічному аспекті. Проте, для з'ясування власне юридичної природи судової влади та характеристики її сутності необхідно дослідити властиві їй ознаки та місце в системі поділу державної влади.

Результати дослідження. Розбудова правової держави, заснованої на принципі розподілу влади, стала невід'ємною складовою національної ідеї в Україні, шляхом реалізації її європейських устремлінь, забезпечення "вростання" в європейську та світову спільноту, критерієм віднесення України до числа цивілізованих держав, складовою менталітету та світогляду сучасного українця [2].

Вперше знаходимо такі ідеї у роботах платонівської школи: держава – спільність людей, достатньо сильна для процвітання; узаконена спільність багатьох людей [1]. Правова держава у Жан-Жака Руссо керується Суспільним договором, який служить основою всіх прав, а метою її є встановлення загального блага [1]

Ідея розподілу владних функцій розвивалася паралельно з ідеєю правової держави як одна з її умов поряд з іншими ознаками, зокрема такими, як гарантування прав і свобод особи, реальна рівноправність, верховенство права, справедливість закону, відповідальність держави перед людиною у роботах Томмазо Кампанелі і Жана Бодена, Гуго Гроція і Бенедикта Спінози, Джерарда Уїнстенлі та інш.

Зміст цього принципу полягає у забезпеченні розподілу влади з тим, щоб не допустити зосередження влади в руках однієї особи або групи (клану, класу) людей. Звичайно, Джон Локк та Шарль Монтеск'є вперше сформулювали теоретичні засади поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Однак історія наукових пошуків вирішення цієї проблеми сягає дещо далі традиційно цитованих у нас джерел цих вчених. Згадаємо у зв'язку з цим, що ще древньогрецький історик Полібій (200 – 120 рр. до н. е.) писав: влада у древньому Римі поділена таким чином, щоб жодна з ланок влади не переважувала іншу [3].

Отже, теорія поділу влади, яку ще доволі часто називають принципом розподілу влади чи механізмом «стримувань і противаг», у тому вигляді, як її сприймають у державно організованого суспільстві сьогодні, з'явилася понад три століття тому. Її засновниками є видатні мислителі доби Просвітництва: англійський філософ, творець ідейної доктрини лібералізму Джон Локк (1632-1704) і французький філософ, правознавець і політолог Шарль-Луї де Монтеск'є (1689-1755) [1].

Якщо першим ідею виокремлення «влад», серед яких була і виконавча, сформулював у XVII ст. Д. Локк, то все ж класичною ж серед науковців вважається теорія «розподілу влад» Ш. Монтеск'є. Саме останній є автором ідеї, за якою існує три «розподілених влади» – законодавча, виконавча і судова [4, с. 48-51; 5, с. 73].

Створення оптимальної моделі влади розглядаємо як одну із найбільш важливих складових конституції як Суспільного Договору поруч із закріпленням прав і свобод людини та визначенням гарантій їх реалізації. Думки про те, що сьогодні влада уже не може бути поділена на гілки, дещо передчасні. Адже

розподіл влади є гарантією не тільки реалізації прав і свобод людини і народу. Розподіл влади є гарантією стабільності влади та забезпечення участі народу у здійсненні влади. Тому у конституції мають бути закріплені принципи організації влади, у тому числі і державної. Такими, окрім принципу розподілу влади, назовемо самостійність „гілок” влади, невтручання органів влади однієї „гілки” у діяльність органів влади іншої „гілки”, неможливість перебирання одним органом влади функцій іншого органу влади, принцип рівноваги та балансів між гілками влади, принцип реалізації повноважень органами влади у рамках здійснення влади народу, принцип повновладдя народу, які знайшли своє відображення у розробленому автором проекті Конституції України [6].

Держава, в якій не забезпечено розподіл влад, розглядається світовим співтовариством як анахронізм XXI століття, тоталітарна держава, влада хунти, феодалний пережиток і т. д. При цьому, така держава стає дуже часто об'єктом ізоляції, а її громадяни – заручниками влади, позбавленими нормального спілкування із світовим співтовариством [11]. Погодимось із Алексісом де Токвілем, який говорить про наявність у судів політичної влади, оскільки вони є формою здійснення народовладдя [12], що найбільше проявляється у повноваженнях та діяльності суду присяжних як форми вирішення питання про позбавлення держави монополії на здійснення правосуддя. Отже, у сучасній Українській державі судова влада є політико-правовим феноменом, що утворився на основі поділу державної влади на три гілки.

Правова категорія «судова влада» вперше отримала офіційне закріплення у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., зокрема у розділі III «Державна влада» зазначено: «Державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову» [7].

У науковій літературі та в юридичній практиці термін «судова влада» вживається у різних значеннях. Відповідно до цього, можна виокремити декілька підходів вчених щодо розуміння судової влади. Перший представляють дослідники, які є прихильниками інституційного або організаційного підходу, який пов'язаний з характеристикою судової системи, принципами її організації, та визначають судову владу як сукупність судових органів і установ, що здійснюють правосуддя. На їхню думку, судова влада – це влада державного органу – суду. Другий підхід отримав назву функціонального, адже його прихильники схильні ототожнювати судову владу з її функцією – правосуддям. За ним судова влада уявляється як сукупність повноважень суду зі здійснення правосуддя, тобто діяльність суду з розгляду та вирішення справ у визначеній законом процесуальній формі. Третій підхід – організаційно-функціональний (змішаний) – є комбінуванням двох попередніх і визначає судову владу як систему створених згідно з законом судових органів, наділених виключними повноваженнями з розгляду та вирішення у визначеній законом процесуальній формі юридично значимих справ, що мають юридичні наслідки.

Варто звернути увагу на те, що в сучасній українській юриспруденції теорія поділу влад розглядається двояко. З одного боку її досліджують з точки зору системно-структурної організації влади в державі на основі раціонального розподілу функцій органів в системі державного механізму, що є організаційно відокремлені, проте взаємодіють між собою. Такий розподіл вимагає чіткого розмежування повноважень і закріплення кордонів між гілками державної влади, гарантій їх незалежності та самостійності. З іншого боку вона сприймається як засада забезпечення верховенства права та демократичних цінностей в суспільстві. Це сприяє недопущенню узурпації та зловживання владою в державі, розвитку

плюралістичної демократії, забезпеченню суспільної злагоди, правопорядку, а також гарантій прав і свобод кожної людини.

За словами класика французької юридичної думки Оріу Моріса в основі теорії розподілу влади покладено принцип «об'єктивного самообмеження влади – в питанні підпорядкування політичної влади позитивному праву; це питання в науці позначається терміном самообмеження держави» [14, с. 34; 9, с. 146-182]. Позиція автора ґрунтується на загальному визнанні того факту, що таке самообмеження влади є обов'язковим, адже політична влада повинна безумовно підпорядковуватись позитивному праву, і тією ж мірою беззастережно виконувати покладений на неї обов'язок створення позитивного права, що власне й слугує засобом обмеження діяльності самої влади. Заглибившись більш детально в принцип обмеження влади, вважаємо, що це обмеження є безпосереднім наслідком конституційної організації розподілу влади, який було описано ще Монтеск'є в його трактаті «Про дух законів» (1748).

Слід відзначити, що зараз уже проблемно говорити про так звану «міфічність» теорії поділу влади, оскільки протягом майже 300 років державна влада зазнала помітних змін. Тому на зміну класичним уявленням про розподіл влади, що були притаманні попереднім епохам, має прийти сучасне розуміння сутності державної влади, що спиратиметься насамперед на ідею єдності державної влади та її функціонального поділу, взаємного співробітництва і субсидіарності державної влади, її подальшої плюралізації, що не суперечитиме класичній теорії поділу влади [9, с. 55; 10].

Ознаками судової влади є риси, сутнісні характеристики, властивості судової влади, що відображають її правову природу, а також дозволяють відмежувати судову владу від інших гілок державної влади. [8, с. 12-16]:

1) судова влада є державною з усіма належними зазначеному виду публічної владі атрибутами та чітко визначеною законом компетенцією;

2) судова влада є однією з самостійних і незалежних гілок державної влади в системі стримувань і противаг, яка наділена специфічними, властивими тільки їй ознаками та принципами діяльності;

3) самостійність судової влади забезпечується системою нормативних гарантій та механізмів втілення;

4) судова влада здійснюється організованою системою органів у чітко визначеній законом процесуальній формі;

5) судова влада виконує загальнодержавні функції, а відтак має загальнодержавне (універсальне) призначення в суспільстві, поширюється на всіх без винятку суб'єктів суспільних відносин у державі.

Враховуючи зазначене, можна запропонувати таке визначення судової влади: це самостійний вид державної влади, що має виключну компетенцію розглядати юридично значимі справи, вирішувати спори та конфлікти в суспільстві шляхом здійснення правосуддя, що реалізується судами в порядку, визначеному чинним законодавством з метою захист прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави.

Принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову [4;9;] справедливо відноситься до основних досягнень світової цивілізації і загальнолюдських цінностей, адже покликаний запобігти узурпації влади в державі якоюсь окремою гілкою чи органом державної влади. Зважаючи на те, що функції трьох гілок влади взаємозалежні, «поділ влади» ніколи не може бути повним. Тим не менше, для того, щоб досягнути належного балансу трьох гілок влади, кожна з них повинна бути відокремленою у своїх відносинах з іншими гілками.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, що принцип поділу державної влади є не лише вихідною засадою конституювання судової влади, але й тим визначальним моментом, який дозволяє окреслити її місце, роль і значення в системі державного механізму. Передовсім мова йде про те, що розподіл влади дає можливість визначити, які саме функції виконує орган судової влади, у якій формі та в який спосіб здійснюється контроль за її діяльністю та як вона взаємодіє з іншими гілками державної влади та організаціями громадянського суспільства.

Використані джерела:

1. История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов / Сост. И общ. Ред. Проф., д-р ист. Наук Г. Г. Демиденко. Харьков: "Факт", 1999. – С. 35; 42-43; 223.
2. Костицький В. В. Судова влада: теоретико-правові проблеми розподілу влади (від Монтеस्क'є у ХХІ століття) / В. В. Костицький // Становлення господарської юрисдикції в Україні – 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали науково-практичної конференції (24-26 трав. 2011, м. Одеса) / Вищий господарський суд України ; Одеський апеляційний господарський суд ; відп. За вип. : А. Й. Осетинский [та ін.]. Одеса : Астропринт, 2011. С. 68-73.
3. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Отв. Ред. Проф. М. Н. Марченко. Том 1. Теория госудрства. М.: "Зерцало", 1998. С. 278.
4. Locke J. Second Treatise of Government / Edited by C. B. [Macpherson](#). [Indianapolis, Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.](#), 1980. 129 p.
5. Азаркин Н.М. Монтеस्कье. М.: Юрид. лит., 1988. 128 с
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 жовтня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
8. Судова влада: монографія / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Х.: Право, 2015. 792 с.
9. Костицький В. В., Кобан О. Г. Обмеження правом законодавчої та судової влади: монографія. К.: «Видавничий дім „АртЕк”», 2017. 228 с.
10. Костицький В. В. Теорія розподілу влади: громадянське суспільство і держава в епоху глобалізації : [доповідь] / Василь Васильович Костицький ; Нац. акад. прав. наук, Київ. регіон. центр. Київ : [б. в.], 2011. 63 с. (Академічні читання ; вип. 18).
11. Костицький В. В. Розподіл влади у правовій державі та соціально-нормативне закріплення ідеї свободи і демократії. Соціологія права. 2011. № 2. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39589/01-Kostickiy.pdf?sequence=1>.
12. Федераліст. Коментар до Конституції Сполучених Штатів/ А. Гамільтон, Д. Медісон, Д. Джей: Пер. з англ.. К, 2002. С.392. Цит. За кн.: Пправосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія/Відп. Ред В.С.Бігун. К., 2009. С.55.

**СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ
ПЕРЕДУМОВИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ**

УДК 349.415 9 (477)

Попова Анна, кандидат юридичних наук,
Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5558-0142>

***Анотація.** Земля є основою існування держави, суспільства, національним багатством. Цінність землі як національного багатства полягає в її багатофункціональному призначенні. Без використання земельних ресурсів неможливо життя людини. У зв'язку з цим, життя громадян не може істотно покращитись без раціональної земельної політики. Це визначає виняткову можливість земельного питання для успішного сталого розвитку в країні.*

В усі історичні періоди розвиток суспільства був тісно пов'язаний із землею. Однак у ХХ столітті використання земель стало поєднуватися із великим масштабами їх забруднення, у тому числі і небезпечними речовинами, що призвело до порушення їх природного стану. Під забрудненням земель розуміється привнесення у навколишнє середовище або виникнення в ньому нових, зазвичай нехарактерних хімічних і біологічних речовин, які чинять шкідливий вплив на природні екосистеми й людину і яких природа не здатна позбутися самоочищенням. У результаті може бути завдана шкода іншим об'єктам екологічних правовідносин – рослинному світу, лісам, водам, тваринному світу, атмосферному повітрю, природно-заповідним об'єктам та ін. Забруднення земель може спричинити також тяжкі наслідки для життя і здоров'я людей, тому дослідження даної проблематики і відповідного законодавства в сучасних умовах не втрачає своєї актуальності.

Однією із найбільш актуальних проблем сьогодення у науці земельного права є проблема правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні. Деградаційні процеси, які досить інтенсивно розвиваються на землях, що були забруднені небезпечними речовинами є вражаючими, про що свідчать офіційні дані. Негативні зміни якості земельних ресурсів мають місце внаслідок різноманітних порушень земельного законодавства. Досягти покращення стану використання і охорони земельних ресурсів можливо, зокрема, при ефективному використанні і дослідженні системи та форм реагування держави на забруднення земельних ресурсів небезпечними речовинами. У роботі проаналізовано екологічні, політичні, економічні передумови попередження і усунення забруднення земель небезпечними відходами.

***Ключові слова:** забруднюючі речовини, небезпечні речовини, охорона земель, правова охорона земель від забруднення, забруднення земель, земельне право, земельна реформа, екологічне право, природоресурсне право.*

**SOCIAL, ECONOMIC, PSYCHOLOGICAL AND LEGAL PRECONDITIONS
FOR PROTECTION OF LANDS FROM POLLUTION**

Popova Anna, PhD. (Law),
Institute of Legislative Foresight and Legal Expertise, Kyiv, Ukraine

Abstract. Land is the basis of existence, society, national wealth. The value of land a national treasure is determined in multifunctional purpose. I think that without

using land resources the human life is impossible. In this meaning, life of citizens cannot significantly improving without a rational land policy. It means exceptional possibility of land issue for successful development in our country.

Land in all historical periods of some developing of society was closely connected with each other/pollution of land by hazardous substances leads to a violation of their natural state. In turn, this might be harm other objects of ecological legal relations – the plant world, forests, water, animal planet, and fauna, natural protected objects, etc. Also land pollution can be cause hard different and serious consequences for people's life and health thanks to researching in this area is so important not only in science society but in the world too. To sum up, the study of this issue and the relevant legislation on the modern Ukrainian land had not been losing relevance now.

Today one of the most actual problem is the problem of land that has been polluted by hazardous substances in Ukraine. Degradation processes that are intensively developing on land that have been contaminated by hazardous substances are staggering, as evidenced by official statistics. Negative changes in the quality of land resources are carried out due to various violations of land legislation. Reach and achieve an improvement in the state of use and protection of land resources, especially with effective use and study of the system and forms of state response to land pollution by hazardous substances in Ukraine

Key words: land law reform, land law, natural resources law, environment, environmental law, hazardous substances, dangerous substances, the legal protection of land.

Актуальність теми. Забруднення – це понесення у навколишнє середовище або виникнення в ньому нових, зазвичай нехарактерних хімічних і біологічних речовин, які чинять шкідливий вплив на природні екосистеми й людину і яких природа не здатна позбутися самоочищенням. Тому охорона навколишнього природного середовища – поняття складне, оскільки охоплює декілька елементів різної направленості, кожна із яких має декілька передумов виникнення передумов у цій сфері. Передбачається, що тут можна виокремити соціальні, екологічні, економічні, технологічні, організаційні і правові передумови. Всі вони пов'язані між собою і мають єдину направленість – забезпечити певними способами належну охорону земельних ресурсів від забруднення небезпечними речовинами.

Мета публікації полягає в теоретичному і практичному дослідженні системи і правових форм реагування держави на забруднення земель небезпечними речовинами в Україні.

Аналіз дослідження даної проблематики. Окремими питаннями щодо системи та форм реагування держави на забруднення земель небезпечними речовинами як Ю. С. Шемшученко, В. Л. Мунтян, А. П. Гетьман, В. В. Костицький, П. Ф. Кулинич, Ю. Г. Жариков, Г. І. Балюк, Ю. В. Вовк, Н. С. Гавриш та інші.

Дослідження питань правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами в Україні потребує, насамперед, визначення підстав та передумов правової охорони. Розгляд даного питання дозволить зрозуміти, чому саме земельні ресурси потребують саме правової охорони від забруднення, якими засобами повинна здійснюватися така охорона, та відповідно допоможе визначити компетенцію відповідних органів державної влади у цій сфері. Аналіз земельного та екологічного законодавства [5], літературних джерел з даної проблематики дозволяє, на наш погляд, виступає передумовою розуміння сукупності об'єктивно існуючих факторів, що впливають на виникнення конкретних явищ для досягнення

соціальними суб'єктами своїх корисних і позитивних цілей з належної охорони земельних ресурсів в цілому.

Так, організація належної охорони земельних ресурсів базується на визначенні передумов різного спрямування, обумовлених багаточисельними потребами суспільного життя, екологічними, економічними, соціальними та іншими факторами [4]. Передумови не придумуються людьми чи окремими особистостями, вони існують об'єктивно вивчаються і всебічно аналізуються, а потім формулюються як результат наукових досліджень. У науковій літературі часто вживаються поняття «передумови», проте чіткого розкриття поняття передумов немає. Над цією проблемою працювали вчені Р. О. Халфіна, Т. І. Іларіонова. Ю. А. Денисов, В. Є. Краснянський, Ю. С. Шемшученко та інші вчені.

У зв'язку з цим, аналіз екологічного і земельного законодавства, літературних джерел з даної проблеми дозволяє, на наш, погляд, під передумовою розуміти сукупність існуючих факторів, що визначають конкретні правові механізми для досягнення соціальними суб'єктами своїх корисних цілей належної охорони земельних ресурсів [6]. Так, важливою передумовою охорони земель від забруднення є екологічна, оскільки природне середовище є одним із головних факторів нормального життя людини і території, на якій вона проживає. Взаємодія людини і природи в значній мірі може змінювати її, не порушуючи природних законів розвитку природи, пристосовувати до вирішення своїх характерних господарських та інших задач. Ігнорування природничих законів природи чи недооцінення їх у законодавстві може призвести до тяжких і катастрофічних наслідків. Отже, діяльність людини у значній мірі залежить від природного середовища та його стану, ось чому об'єктивно існує навколишнє середовище, складовою частиною якого є земельні ресурси, складає необхідні передумови її належної охорони. В свою чергу, стан природних екосистем в державі в значній мірі залежить від розуміння суспільством законів природи і вмілого їх використання органами державного управління. На жаль, відсутність знань екологічних законів чи їх ігнорування на практиці призводить до загострення протиріч між екологією і економікою, а значить – між екологічними та економічними інтересами суспільства, між окремими регіонами країни. З цієї причини час від часу виникають надзвичайні екологічні ситуації. Все це спонукає і підштовхує суспільство, держави здійснювати необхідні заходи щодо належної охорони навколишнього середовища і земельних ресурсів в цілому.

Таким чином, екологічна передумова є обов'язковою реальністю яка має суттєвий вплив на формування системи охорони навколишнього середовища, а в останню чергу, формує суспільство та індивідуальну свідомість, культуру громадян, включаючи і право.

Не менш важливим, є і економічні передумови: стан економіки, наявність розвинених ринкових відносин, ступінь залучення природних ресурсів у вирішенні економічних завдань держави в умовах ринку. Соціальні, екологічні та економічні передумови перебувають у тісному зв'язку і взаємодії не тільки між собою, але і з охороною земельних ресурсів. Це зумовлюється тим, що економічні передумови мають багатоаспектний характер. Так, по-перше, використання людиною земельних ресурсів для задоволення матеріальних та інших потреб диктує необхідність їх використання незалежно від того, якими – природничими або штучними – способами призвело до виснаження природних ресурсів. У зв'язку з цим, порушення законів відтворення навколишнього середовища, включаючи земельні ресурси може привести до серйозних екологічних і економічних проблем, а по-

друге, охорона земельних ресурсів потребує великих капітальних інвестицій і вкладень за рахунок коштів державного бюджету.

Наступною групою умов застосування правових заходів охорони земель вважаються соціально-економічні переумови, до яких відносять також настання спричиненої суттєвої матеріальної та моральної шкоди. Правовій охороні підлягають тільки ті об'єкти, діяння щодо яких спричиняють або можуть спричинити матеріальну чи моральну шкоду суспільству. Зауважимо, що вихідними положеннями для визначення сутності та характеру шкоди земельним ресурсам, насамперед, слід вважати відповідні норми Конституції України, зокрема, ст.3, яка закріплює, що людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. В юридичній науці поряд з екологічною шкодою виділяють також і матеріальну шкоду, яка може бути завдана земельним ресурсам. Матеріальна шкода пов'язана, насамперед, зі зниженням продуктивності землі, її грошової оцінки, що відбувається внаслідок заподіяння їй шкоди.

Проведені дослідження засвідчують, що категорія земля тлумачиться за різними ознаками, але сутність визначення землі як елемента природного середовища, що знаходиться в нерозривному зв'язку з іншими об'єктами природи та виконує головну екологічну функцію природного ресурсу, не розкрито. Виходячи з екологічних ознак, пропонуємо розглядати поняття «земля» як природний ресурс та найважливішу складову навколишнього природного середовища, представлену як поверхню суші в межах держави, у тому числі з ґрунтовим покривом, відповідною рослинністю, що може бути засобом виробництва та просторовою базою для розміщення промислових і сільбищних об'єктів, населених пунктів. В юридичній літературі ця проблема вже досліджувалась. Так, Ю. Г. Жариков першим дослідив ґрунт як самостійний об'єкт правової охорони, саме він відзначив, якщо говорити про родючість, що земля і ґрунт ідентичні. Різниця полягає лише у тому, що земля є більш загальним поняттям, а ґрунт пов'язується з конкретними уявленнями про якість землі і її придатності для використання у сільському господарстві [2, с. 3].

Усі землі України, незалежно від напрямку їх залучення у користування та обсягу виконуваних ними функцій, відносять до земельних ресурсів, складають земельний фонд і володіють певним потенціалом, тому земельний потенціал пропонуємо розглядати як сукупність доступної і прихованої продуктивності землі та здатності її як ресурсу задовольняти потреби суспільства. Варто зазначити, що не всі землі можуть бути залучені в господарський обіг та використовуватися як ресурс. Крім цього, тривале використання залучених у користування земель як вичерпного природного відновлювального ресурсу здатне змінювати величину земельного потенціалу як позитивно, так і негативно.

Ще однією соціально-економічною передумовою охорони земель виступають соціально-психологічні передумови. Правова охорона є виправданою лише тоді, коли правосвідомістю той чи інший різновид неправомірної поведінки сприймається як такий, що потребує вжиття заходів правової охорони. У багатьох випадках чинне законодавство завдяки ціннісно-орієнтаційній та оціночній функції формує вплив на суспільну правосвідомість. Одночасно, як підкреслюється в літературі, і сама суспільна правосвідомість часто виступає стимулом для встановлення правової заборони. Це, зокрема, проявилось у встановленні заходів охорони земель від забруднення небезпечними речовинами. Спочатку суспільна думка сформувала своє негативне ставлення до дій, пов'язаних із пошкодженням земель, які засуджувалися у засобах масової інформації, обговорювалися на

семінарах, конференціях, зустрічах на міжнародному рівні; це і стало стимулом для доповнення чинного законодавства відповідними нормами, якими встановлено відповідальність за вказані протиправні діяння. Тим самим зараз законодавство втілює негативну оцінку зазначених дій у суспільну думку. У нашому випадку можна констатувати збіг загальнолюдського уявлення про справедливість із кримінально-правовою заборонаю забруднення земель в Україні, у тому числі і небезпечними речовинами. Таким чином, на сучасному рівні розвитку суспільної правосвідомості в Україні кримінально-правова заборона забруднення земель є не тільки обґрунтованою, але й соціально необхідною.

Суттєве значення має наукова передумова, яка охоплює усі основні питання, відносячи їх до охорони земель від забруднення небезпечними речовинами. Тут мова йде про науково-правову передумову. Розуміється, що не з усіх питань правового забезпечення розвитку екології стосується даний аналіз, а тільки з найбільш важливих і принципових. Так, правовою основою наукових досліджень із охорони земель і природних ресурсів у цілях розробки наукових основ їх охорони і раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки. Як показує практика, правові наукові дослідження природоохоронних проблем направлені на виявлення методологічних підходів до розуміння належного правового забезпечення належної охорони земельних ресурсів, на з'ясування сутності екологічного права та його структурних підрозділів, екологічного законодавства, співвідношення між ними, на виявлення наукових тенденцій розвитку внутрішнього та міжнародного екологічного права, включаючи також природоохоронне законодавство, рівні вдосконалення або недостатнього вдосконалення щодо вирішення дискусійних питань законодавства у даній галузі, відповідність наукових пропозицій щодо вдосконалення поточного і чинного законодавства у теорії та на практиці. Так, особливість наукових правових досліджень полягає у тому, що як розвиток екології в цілому, так і розвиток екологічного права базується на об'єктивно існуючих законах розвитку природи і суспільства, а також інших природничих наук, тому що їх необхідність пізнавати і на основі отриманих знань створювати науково обґрунтовану базу правового забезпечення охорони земель від забруднення, раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища було відображено у пункті 34 в Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки від 5 березня 1998 року [3].

Соціальна передумова у сфері правої охорони від забруднення є головною і найважливішою, оскільки саме поняття екології передбачає гармонійну взаємодію суспільства і природи. Суспільство тут виступає соціальними фактором, а природа – екологічним. Аби ці два фактори взаємодіяли необхідні ще й додаткові фактори. Так, соціальна передумова пов'язана з діяльністю суспільства, держави, колективів людей, індивідів, держав світу.

Висновок. Належна охорона навколишнього середовища земельних ресурсів від забруднення передбачає необхідність виділення для цього чималих капітальних вкладень та інвестицій, кваліфікованого управління цією сферою, високих технологій при здійсненні охоронних заходів, наукових обґрунтувань охоронної системи тощо. Тому в процесі охорони виникає цілий комплекс різних правовідносин з участю державних органів, власників земельних ресурсів, природокористувачів, спрямованих на створення сприятливої екологічної обстановки для життєдіяльності людини і гармонійного розвитку природи. У результаті це сприятиме забезпеченню екологічної безпеки і дотримання

екологічної рівноваги на території України. Крім того, нормальна екологічна ситуація в Україні, в усіх її областях і регіонах, забезпечує невід’ємне право кожної людини на життя згідно зі ст. 27 Конституції України [1].

Використані джерела:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р: відповідає офіц.тексту. Харків: Право, 2016 82 с.;
2. Жариков Ю. Г. Охрана почв – обязанность землепользователей. Москва: Юридическая Литература, 1965 С. 3;
3. Основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Затв. Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98- ВР. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 38-39, ст.248)
4. Статут Організації Об’єднаних Націй від червня 1945 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>;
5. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV.. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39 Ст.349;
6. Kostytsky Vasyl, Ensuring ecological safety or ensuring a favorable environment: theoretical and legal justification of the function of a modern ecological state / Vasyl Kostytsky // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University – <http://jpmu.pu.if.ua>, Vol. 5, No. 2 (2018), 25-32.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ
РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ
МУНІЦИПАЛІЗМУ**

Шаповал Наталія,

викладач кафедри теорії, історії держави та права Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5712-9663>

***Анотація.** Місцеве самоврядування є відносно новим конституційно-правовим інститутом, розвиток якого в історії України був значною мірою переривчастим, а тому акумулювання національного та елементів зарубіжного досвіду для конструювання раціональної й життєздатної моделі місцевого самоврядування в Україні є нагальним науково-теоретичним та практичним завданням.*

Поставивши за мету проведення комплексного аналізу муніципальної реформи як правового феномену в межах парадигми системного реформування публічної влади в Україні автор спробувала розкрити сутність муніципальної реформи як предмету дослідження в юридичній науці та виявити основні методологічні засади цієї діяльності, з'ясувати теоретико-історичні закономірності здійснення муніципальних реформ у контексті розвитку місцевого самоврядування в Україні та виявити ключові конституційно-правові проблеми та перспективи муніципальної реформи в сучасній Україні.

Методологічні підходи щодо класифікації системи місцевого самоврядування та наукові уявлення про вплив основних концепцій (теорій) місцевого самоврядування (громадівської, державницької та дуалістичної) на зміст, спрямованість та результативність муніципальної реформи, вказано на непослідовність та фрагментарність застосування означених концепцій у практиці муніципального реформування в сучасній Україні.

***Ключові слова:** Конституція України, місцеве самоврядування, муніципальна реформа України, методологія науки, методичні засади функціонування муніципальної реформи.*

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF MUNICIPAL REFORMING
RESEARCH IN THE CONTEXT OF MODERN LEGAL APPROACHES TO
MUNICIPALISM**

Shapoval Natalia, teacher of the department of theory, history of the state and the rights of the Kremenchuk National Mykhailo Ostrohradsky University, Kremenchuk, Ukraine

***Abstract.** The local self-government is a relatively new constitutional and legal institution, the development of which in the history of Ukraine has been largely discontinuous, and therefore the accumulation of both national and elements of foreign experience for constructing a rational and viable model of local self-government in Ukraine is an urgent scientific- theoretical and practical task.*

Aiming at a comprehensive analysis of the municipal reform as a legal phenomenon within the paradigm of systemic reforming of public power in Ukraine, the author has made an attempt to highlight the essence of the municipal reform as a subject of study in legal science and identify the main methodological principles of this activity, to clarify the theoretical and historical patterns of municipal reforming in the context of

developing the local self-government in Ukraine and to identify key constitutional and legal problems and prospects of municipal reforming in modern Ukraine.

Methodological approaches to the classification of the local self-government system and scientific ideas about the impact of basic concepts (theories) of the local self-government (community, state and dualistic) are aimed at the content, direction and effectiveness of the municipal reform. The paper points to the inconsistent and fragmentary application of these concepts in the practice of municipal reforming in modern Ukraine.

Key words: the Constitution of Ukraine, local self-government, municipal reform of Ukraine, methodology of science, methodical principles of municipal reform functioning.

Вступ. Наукове обґрунтування складає невід'ємний елемент як підготовки, так і процесу реалізації муніципальної реформи. Насамперед воно включає «проведення наукових досліджень, які пов'язані з практикою правотворення, правореалізації та державотворення та визначення ступеня та характеру впливу права на суспільні відносини; застосування новітніх теоретико-методологічних підходів до вивчення та прогнозування розвитку державно-правових явищ; проведення всебічних, комплексних міждисциплінарних досліджень; готовність владних структур до сприйняття та застосування наукових рекомендацій».

Мета. Поставивши за мету проведення комплексного аналізу муніципальної реформи як правового феномену в межах парадигми системного реформування публічної влади в Україні автор спробувала розкрити сутність муніципальної реформи як предмету дослідження в юридичній науці та виявити основні методологічні засади цієї діяльності, з'ясувати теоретико-історичні закономірності здійснення муніципальних реформ у контексті розвитку місцевого самоврядування в Україні та виявити ключові конституційно-правові проблеми та перспективи муніципальної реформи в сучасній Україні.

Юридична наука на сьогодні напрацювала власну усталену методологію, яка має як свої спеціальні, притаманні лише їй, так і спільні риси з іншими галузями наукового знання. При цьому слід розуміти, що методологія юридичної науки – це не просто набір принципів і методів наукового пізнання. Як зазначається в «Юридичній енциклопедії», методологія юридичної науки – це система підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ. Основу методології юридичної науки становлять, зокрема, філософсько-світоглядні та теоретико-правові підходи, загальнонаукові методи та спеціальні методи [1, с. 618].

Фахівці із вказаної проблематики вказують і на те, що дослідження теоретико-методологічних засад сучасних методів, форм і механізмів реалізації державної політики на місцевому рівні набуває важливого значення з позицій реального розуміння особливостей функціонування інституту місцевого самоврядування у територіальній організації влади в Україні, динаміки її становлення в умовах демократизації суспільства, спрямованості на задоволення потреб громадян [2, с. 52]. Реалізації муніципальної реформи безпосередньо зумовлює «необхідність пізнання права, створення, тлумачення і застосування норм права на основі раціональності, солідарності і ціннісно орієнтованого зважування інтересів як засобу досягнення більшої досконалості права і справедливості» [3, с. 60].

Питання формування сучасних завдань, які характерні для організації місцевого самоврядування в Україні та науки конституційного права України у цілому, системно порушуються у працях таких науковців, як Б. П. Андресюк, М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Г. Барабаш, О. В. Батанов, Д. М. Белов, Н. В. Камінська, В. М. Кампо, А. М. Колодій, В. В. Костицький, О. В. Марцеляк, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, В. Д. Шаповал та багато інших.

При цьому відзначимо, що за роки незалежності в Україні склалося кілька потужних наукових шкіл, зокрема теоретико-правових, конституційного та муніципального права, передусім при провідних спеціалізованих вищих навчальних закладах (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого), юридичних факультетах класичних університетів (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка), академічних (Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України) та інших спеціалізованих установах (Інститут законодавства Верховної Ради України, Національна академія державного управління при Президентові України та ін.) тощо. Їх дослідницький потенціал скерований на пізнання та розкриття сутнісних рис і особливостей муніципальної реформи, вирішення важливих і актуальних науково-теоретичних та прикладних питань, пов'язаних із її проведенням у контексті вітчизняних доктрин конституціоналізму та муніципалізму.

Значним методологічним та практичним підґрунтям для подальших наукових пошуків і розвитку теоретичних і прикладних досліджень у сфері обґрунтування та здійснення муніципальної реформи в сучасній Україні став фаховий переклад і коментар низки ключових європейських законодавчих актів з питань місцевого самоврядування. Так, упродовж останніх років було видано «Науково-практичний коментар Європейської хартії місцевого самоврядування» [4], «Коментар Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями» [5] тощо. Видання такого типу дають змогу дослідникам не лише ознайомитися із визначальними міжнародними стандартами у сфері місцевого самоврядування, порівняти зарубіжний досвід муніципальних реформ, але й зробити висновки й підготувати пропозиції для України з урахуванням кращих новітніх теоретичних і практичних напрацювань у сфері реформування місцевого самоврядування.

Як слушно зазначено у колективній праці українських вчених В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка, формування сучасної наукової методології юридичної науки в Україні відбувається шляхом трансформації вже апробованих методів науки радянського права, а також запозичення позитивно зарекомендованої наукової методології, яка не визнавалася в радянській науці, але застосовувалася у зарубіжній науці, зокрема, конституційного права [6, с. 28].

На нашу думку, методологія муніципальної реформи мусить враховувати те, що на сучасному етапі розвитку теоретико-правової науки та наук конституційного і муніципального права їм притаманна низка взаємопов'язаних тенденцій: збільшення кола досліджуваних питань, розширення методологічного інструментарію наукових досліджень, всебічне врахування позитивного досвіду наукових досліджень конституційної і муніципальної теорії і практики інших держав, а також більша орієнтація на забезпечення практичних проблем державотворення [7, с. 28]. Так, на думку Ю. С. Шемшученка та О. В. Скрипнюка, в Україні відбувається розширення предмета наукових правових досліджень, досліджень конституційно-правових і муніципально-правових явищ і зміщення

акцентів у бік практичної значущості відповідних розробок, що передбачає переосмислення існуючої методології правових досліджень. Вчені наголошують на тому, що за час свого утвердження та розвитку наука конституційного права в Україні почала ефективно здійснювати не лише свою гносеологічну, а й прогностичну функцію [8, с. 19]. На аналогічну тенденцію методології конституційного права також звертає увагу В. К. Матвійчук у своєму дослідженні, присвяченому актуальним проблемам юридичної науки [9, с. 17].

Відповідно до цих поглядів, саме у щільній та постійній взаємодії наукової теорії і практики проведення муніципальної реформи, у чіткому та послідовному науковому супроводженні її реалізації закономірно вбачається запорука їх успіху, досягнення намічених цілей і завдань муніципальної реформи в Україні.

Як видається, основною методологічною засадою при опрацюванні теоретичних і прикладних проблем муніципальної реформи має стати відхід від пропагованих позитивізм та нормативізм відхід від людини як природного центру правової сфери буття. У цьому контексті обгрунтовано видається позиція М. Г. Братасюк, згідно з якою через домінування юридичного позитивізму як у правознавстві, так і на практиці донедавна проблема людини – особистості як суб'єкта (а не лише об'єкта) правового життя взагалі на порядку денному не стояла, оскільки правова політика розглядається за такого підходу як монологічне втілення волі державної влади. При цьому вчена також робить висновок про те, що в контексті сучасної юридичної доктрини правова політика постає діалогічним, полілогічним вираженням волі народу, діалогом між громадянським суспільством, його структурними елементами, окремими представниками суспільства і публічною владою

У контексті зазначеного слушним є твердження М. П. Орзіха про те, що методологія не може виступати лише у ролі сфери гносеології, оскільки має вирішальне значення і для правової практики, у тому числі і для конституційної та муніципальної практики. Крім того, у своєму дослідженні вчений стверджує, що методологія конституційного права – це передусім теорія і практика концептуального підходу не тільки до конституційно-правових інститутів, нормативних правоположень конституційних постулатів, а і до конституційних процесів (конституціоналізації), які за своєю природою «втягують» практично увесь спектр суспільних відносин [10, с. 120]. Відповідно до цих поглядів, саме у щільній та постійній взаємодії наукової теорії і практики проведення муніципальної реформи, у чіткому та послідовному науковому супроводженні її реалізації закономірно вбачається запорука їх успіху, досягнення намічених цілей і завдань муніципальної реформи в Україні.

На нашу думку, ідеологія людиноцентризму має стати невід'ємною складовою муніципалізму та методології муніципальної реформи, у центрі якої, як і інших правових реформ, має стояти наділена широким спектром муніципальних прав та обов'язків людина, на другому місці – територіальна громада як носій найближчих спільних базових інтересів членів територіальної громади, та на третьому місці держава – як сукупність об'єднаних єдиною публічною владою територіальних громад [11, с. 110–111].

Інша методологічна засада, на яку слід спиратися при дослідженні муніципальної реформи є конституціоналізація місцевого самоврядування, що досить часто спонукає розглядати муніципальну реформу в контексті конституційних змін або модернізацій.

Методологія муніципальної реформи має також виходити з діалектичної єдності теоретичних та прикладних аспектів у пізнанні цього правового явища, а також сприяння його практичному перетворенню.

Досліджуючи основні теоретико-правові завдання методології муніципального реформування в Україні на сучасному етапі, доцільно також виокремити деякі особливості методики проведення нових досліджень у сфері конституційного і муніципального права України в цілому. Першою з таких особливостей слід вважати те, що науковець повинен значну увагу приділяти порівнянню українського та зарубіжного законодавства, що стосується організації та діяльності муніципальної влади. Адже, як зазначає Г. Г. Бернацький, у сучасному світі спостерігається тенденція до уніфікації текстів конституцій різних країн (процес інтернаціоналізації конституційного права в різних країнах) [12, с. 375]. Тому, розглядаючи муніципальну реформу в Україні як теоретико-правове та конституційно-правове явище, можна цілком погодитися з обґрунтованою позицією М. В. Оніщука, який вважає перспективним для дослідження конституційно-правових явищ метод конституційної компаративістики, який дає можливість визначати загальні тенденції розвитку певних явищ на основі порівняльного аналізу їх розвитку в різних країнах світу [13, с. 64].

З урахуванням принципу системності «цілісність і системність реформи може бути забезпечена тільки тоді, коли будуть подолані недоліки організації влади в центрі і на місцях, проведене чітке розмежування повноважень на конституційному рівні, визначені важелі для збалансування підсистем публічної влади. При цьому запроваджені зміни мають здійснюватися планомірно й поступово, аби не допустити дезорганізації всередині державного апарату та в системі місцевого самоврядування. Обов'язково слід зберегти і по можливості зміцнити системні зв'язки між усіма підсистемами публічного володарювання, зберегти керованість суспільно-політичних процесів, гарантувати територіальну цілісність України, неухильне додержання чинного законодавства, конституційних прав і свобод громадян» [14, с. 153].

Безумовно, при дослідженні муніципальної реформи слід враховувати принцип історизму. Застосування такого принципу зумовлено тим, що муніципальні реформи проводилися в різні епохи та в різних суспільно-історичних умовах. Їх проведення має процесуальний характер. Історії розвитку муніципального процесу відомі феномени незавершених або половинчастих муніципальних реформ тощо. Слід також враховувати, що «глибина, розмах та частота перетворень у місцевому самоврядуванні загалом синхронні процесам зростання та кризи державності, змінам у системі публічної влади та соціально-економічній сфері країни» [15, с. 244]. Всі означені феномени заслуговують прискіпливого наукового аналізу, їх елімінація з історичного контексту буде означати ніщо інше, як порушення вимог об'єктивності та неупередженості, властивих науковому пізнанню муніципальної реформи як такої.

Саме у процесі становлення та розвитку муніципальної науки сформувалася ще й низка теорій (концепцій) місцевого самоврядування (громадівська, державна, муніципального соціалізму, муніципального дуалізму тощо), які по-різному визначають сутність цього інституту, особливості правової природи його завдань, функцій, форм і методів взаємовідносин із державою [16, с. 281–282]. Відповідно, у межах означених концепцій місцевого самоврядування по-різному можуть інтерпретуватися передумови, перебіг, сутність та призначення тих чи тих конкретних муніципальних реформ.

Муніципальній реформі, як і будь-якій іншій правій реформі, властивий не лише системний та історичний, але і ресурсозабезпечувальний характер. На переконання ряду сучасних українських дослідників (В. В. Костицький, В. В. Кравченко, Н. В. Кравченко, В. П. Лисюченко, В. А. Негода, М. В. Пітцик, Л. Є. Подобед, М. О. Пухтинський), «практика становлення та розвитку місцевого самоврядування в різних державах світу показала, що природа місцевого самоврядування не може бути визначена однозначно, зокрема, досить важко виділити власне місцеві справи, які б відрізнялися від загальнодержавних. Функції місцевого самоврядування носять як приватноправовий, так і публічний характер. Все це свідчить про те, що місцеве самоврядування одночасно містить в собі елементи як державного, так і громадського утворення, що відображено в сучасних тлумаченнях цього поняття» [17, с.19].

Висновок. Таким чином, сучасна українська наука муніципального права повинна й надалі напрацьовувати власну методологію муніципальної реформи як складову доктрини муніципалізму, зв'язуючи свої напрацювання зі здобутками представників муніципального права інших держав та критично осмислюючи й використовуючи їхні теоретичні концепції та практичні рекомендації з проведення муніципальних реформ.

Використані джерела:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 2001. Т. 3: К-М. 792 с., с. 618
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ: НІСД, 2007. 52 с.
3. Майданик Р. Вчення про методологію приватного (цивільного) права України. Загальні положення. *Право України*. 2019. № 1. С. 60.
4. Європейська хартія локальної демократії від «А до Я» (Науково-практичний коментар Європейської хартії місцевого самоврядування) / Михайло Баймуратов, Борис Кофман, Сергій Панасюк. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2017. 274 с.
5. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я., Панасюк С. А. «Європа регіонів»: транскордонне співробітництво: Коментар Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями Одеса: Фенікс, 2017. 206 с.
6. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ, 2012. 221 с.
7. Конституційне право України: підручник для студ. вищ. навч. закладів / за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Харків:, 2008. 416 с.
8. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 01.02.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 10. Ст. 68.
9. Матвійчук В. К. Актуальні проблеми юридичної науки: 2010. *Юридична наука*. 2011. №1. С. 17.
10. Орзіх М. П. Конституціоналістика у складі юридичних терміно-понять. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Одеса, 2009. Т. VIII. С. 120.

11. Серьогіна С. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 110–111.
12. Бернацкий Г. Г. Российский конституционализм: замысел и реализация (по материалам международной научной конференции «Российская конституционная модель замысел, реализация, перспективы»). *Публічне право*. 2013. № 3 (11). С. 374.
13. Оніщук М. В. Конституційні основи референдної демократії в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 450 с.
14. Серьогіна С. Г. Реформа місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах політико-правового розвитку. *Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації*: зб. наук. статей за матеріалами наук.-практ. семінару (м. Харків, 14 жовтн. 2016 р.). Харків. 2016. С.147–153.
15. Дідич Т. О. Нормопроекування: питання теорії та методології: монографія. Н. М. Оніщенко. Київ: Вид-во «Юрид. думка», 2014. 215 с.
16. Вишневський С. Ф. Концептуальні проблеми розуміння поняття та сутності функцій органів самоорганізації населення (громадівський підхід). *Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання*/ передне слово Голови Верховної Ради України В. Б. Гройсмана. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2015. С. 281–282.
17. Місцеве самоврядування в Україні: історія, сучасність, перспективи розвитку: навч. посібник / В. В. Кравченко, Н. В. Кравченко, В. П. Лисюченко, В. А. Негода, М. В. Пітцик, Л. Є. Подобед, М. О. Пухтинський Київ: Вид-во «Арарат-Центр», 2000. 19 с.

**ПРО МІСЦЕ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СПРАВИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ЗАХИСТІ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ**

Кулянда Мирослава,

Суддя апеляційного суду, Чернівці, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5624-5726>

***Анотація.** Стаття присвячена теоретико-правовим проблемам запровадження у юридичну практику новел законодавства, зокрема, внесених у кримінально-процесуальне законодавство. Досліджено відповідні положення нового Кримінально-процесуального кодексу України (надалі – КПК України), зроблено аналіз правових позицій Конституційного суду України. Авторка звертає увагу на те, що право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб має конституційно-правову природу і передбачене у частині другій статті 55 Конституції України. Основне завдання статті – дослідження інституту апеляційного провадження у справах про оскарження ухвал слідчого судді або суду першої інстанції. За допомогою цього дослідження авторка з'ясовує місце і роль*

апеляційного провадження у системі судового захисту прав і свобод людини і громадянина.

Зроблено висновок, що право на апеляційний перегляд справи має конституційну природу і впливає із пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України. Пропонується право на апеляційний перегляд справи судом розуміти як гарантоване особі право на перегляд її справи в цілому судом апеляційної інстанції, тобто дане право не охоплює прийняття судом проміжних процесуальних рішень, якими не вирішується судова справа по суті. Звідси, предметом апеляційного оскарження може бути будь-яке рішення, що його ухвалює суд під час розгляду справи, але не вирішує її по суті. Авторка посилається на офіційне тлумачення ч. 2 ст. 55 Конституції України, викладене в Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року №19-рп/2011, у якому зазначено, що реалізація конституційного права на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб забезпечується в порядку, визначеному процесуальним законом. Стверджується, що в основі апеляційного провадження справжня свобода оскарження, яка гарантується тим, що провадження з перегляду судового рішення може початися лише з волі зацікавленої особи, вираженій у письмовій формі, а кримінальний процесуальний закон передбачає імперативні вимоги до змісту апеляційних скарг, що не обмежує право на оскарження, а, навпаки, сприяє підвищенню рівня відповідальності скажника при пред'явленні вимог щодо перегляду судового рішення, а також дозволяє прискорити провадження в суді вищої інстанції. Зроблено висновки про те, що апеляційне провадження як окрема стадія кримінального процесу відрізняється від судового провадження в суді першої інстанції та касаційного провадження відповідно до особливого предмету (переглядаються тільки рішення місцевих судів) і процедури (перегляд здійснюється шляхом повторного дослідження доказів в умовах безпосередності), а апеляція відрізняється від касації тим, що за скарга у кримінальному провадженні тоді розглядається не за письмовими матеріалами, а на основі нового, повного або часткового дослідження доказів, що були предметом розгляду суду першої інстанції, а також знову наданих сторонами або витребуваних судом, тобто на основі проведення з'ясування обставин і перевірки їх доказами.

Ключові слова: апеляційне провадження, апеляційне оскарження рішень слідчого судді, апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, процесуальні рішення, Конституційний Суд України, правові позиції.

ON THE PLACE OF APPELLATE REVIEW OF THE CASE IN CRIMINAL PROCEEDINGS AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

Abstract. The article is devoted to the theoretical and legal problems of introduction of legal legislation into legal practice, in particular, introduced into the criminal procedure legislation. The relevant provisions of the new Criminal Procedure Code of Ukraine have been studied, and an analysis of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine has been made. The author draws attention to the fact that the right to appeal in court against decisions, actions or omissions of public authorities, local governments, officials and officials has a constitutional and legal nature and is provided for in part two of Article 55 of the Constitution of Ukraine. The main task of the article is to study the institute of appellate proceedings in cases of appealing the decisions of the investigating judge or the court of first instance. With the help of this

research, the author clarifies the place and role of appellate proceedings in the system of judicial protection of human and civil rights and freedoms. It is concluded that the right to an appellate review of the case has a constitutional nature and follows from paragraph 8 of the second part of Article 129 of the Constitution of Ukraine. It is proposed that the court understand the right to appeal the case as a guaranteed right to a person to review his case as a whole by the court of appeal, ie this right does not cover the adoption of intermediate procedural decisions by the court, which does not resolve the case on the merits. Hence, the subject of an appeal may be any decision made by the court during the consideration of the case, but does not decide it on the merits. The author refers to the official interpretation of Part 2 of Art. 55 of the Constitution of Ukraine, set out in the Decision of the Constitutional Court of Ukraine of 14 December 2011 №19-рп / 2011, which states that the exercise of the constitutional right to appeal in court any decisions, actions or omissions of all authorities, local governments, officials and officials is provided in the manner prescribed by procedural law. It is argued that appellate proceedings are based on genuine freedom of appeal, which is guaranteed by the fact that judicial review proceedings can only begin with the will of the person concerned, expressed in writing, and the criminal procedure law provides for mandatory requirements for the content of appeals, which does not restrict the right. on appeal, but, on the contrary, helps to increase the level of responsibility of the complainant in filing claims for review of the court decision, and also allows to speed up the proceedings in the court of higher instance. It is concluded that appellate proceedings as a separate stage of criminal proceedings differ from court proceedings in the court of first instance and cassation proceedings according to a special subject (only decisions of local courts are reviewed) and procedures (review is carried out by re-examination of evidence directly), and The appeal differs from the cassation in that the complaint in criminal proceedings is then considered not on the basis of written materials, but on the basis of a new, full or partial examination of evidence that was the subject of the trial court and re-submitted by the parties or requested by the court. conducting clarification of the circumstances and verification of their evidence.

Key words: appellate proceedings, appeal against decisions of the investigating judge, appeal against the decision of the court of first instance, procedural decisions, the Constitutional Court of Ukraine, legal positions.

Правове регулювання кримінального провадження на сьогодні є важливою гарантією як захисту прав і свобод людини і громадянина, так і суспільного правопорядку. Під кримінальним провадженням розуміється досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (пункт 10 частини першої статті 3 КПК України [3]). Судове ж провадження визначається законодавцем як кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами (пункт 4 частини першої статті 3 КПК України [3]).

Важливо відмітити, що Ю. П. Алєнін, І. В. Гловюк, Н. Г. Габлей, І. В. Мудрак, А. В. Мурзановська у структурі судового провадження виокремлюють: провадження у суді першої інстанції (підготовче судове провадження; судовий розгляд), судово-контрольне провадження (перегляд судових рішень в апеляційному порядку; перегляд судових рішень в касаційному порядку; перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними

обставинами), провадження з виконання судових рішень [4, с. 7].

Такий підхід законодавця «свідчить про закріплення демократичних принципів, можливість людини відстояти свої права, мету процесу щодо уникнення судової помилки, адже маємо багаторівневу процедуру перегляду. Функціонування апеляційного провадження в системі кримінального процесу є одним з ключових результатів нормативно-правового забезпечення особі права на захист своїх прав, свобод і законних інтересів. Без такого інституційного елемента механізму захисту людських прав у системі судочинства неможливо собі уявити й сучасне кримінальне судочинство безвідносно до тієї чи іншої моделі його функціонування.

Можливість апеляційного оскарження рішень судді-слідчого чи суду першої інстанції впливає із загального права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. до частини другої статті 55 Конституції України кожному гарантується Це конституційне положення знайшло свій розвиток також у пункті 8 частини другої статті 129 Конституції України, у якому до основних засад судочинства в Україні віднесено забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення [1].

У кримінально-процесуальному законодавстві України «судове провадження з перегляду судових рішень на сьогодні займає одне з центральних місць у системі гарантій прав особи в контексті забезпечення свободи оскарження судових рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб та недопустимості погіршення становища обвинуваченого» [5, с. 235]. Перегляд судових рішень ґрунтується на конституційних засадах права громадянина на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора шляхом як ключової засади кримінального судочинства, що набула підтвердження та розвитку в сучасній доктрині кримінального процесуального права [5, 13].

Питання, пов'язані з оскарженням процесуальних рішень слідчого судді на етапі досудового розслідування кримінального провадження, були предметом аналізу таких учених-процесуалістів, як О. К. Антонович, О. Н. Артамонов, С. В. Белобородов, В. Л. Буднікова, І. В. Гловюк, Н. В. Григорєва, І. Р. Дочія, І. І. Зарева, М. О. Колоколов, Л. М. Кирий, О. В. Кондратьєв, О. Ю. Костюченко, Н. С. Куришева, А. І. Лалієв, В. І. Летучих, П. С. Морозов, О. В. Носкова, В. В. Сідоров, Ю. В. Скрипіна, А. Р. Туманянц, Г. Ф. Федотова, О. Ю. Цурлуй, Л. В. Черечукіна, В. Г. Чернухін, В. І. Чорнобук, О. Г. Шило та ін.

Варто звернути увагу на ряд важливих правових позицій Конституційного суду України, у яких інститут апеляційного оскарження знайшов свою конкретизацію, чим обумовлено можливість його більш повного розуміння судьями і ширшого ефективного використання у судовій практиці. Так, в офіційному тлумаченні ч. 2 ст. 55 Конституції України, викладеному в Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року №19-рп/2011, зазначено, що реалізація конституційного права на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб забезпечується в порядку, визначеному процесуальним законом [2].

Провадження в суді апеляційної інстанції у кримінальних провадженнях є діяльністю суду апеляційної інстанції, що проводиться лише згідно з апеляційною скаргю, яку відповідно до статті 393 КПК України мають право подавати: 1) обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині, що стосується інтересів обвинуваченого;

2) обвинувачений, стосовно якого ухвалено виправдувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині мотивів і підстав виправдання; 3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник; 4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, - в частині, що стосується інтересів неповнолітнього; 5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; 6) прокурор; 7) потерпілий або його законний представник чи представник - у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції; 8) цивільний позивач, його представник або законний представник - у частині, що стосується вирішення цивільного позову; 9) цивільний відповідач або його представник - у частині, що стосується вирішення цивільного позову; 10) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, - у частині, що стосується інтересів юридичної особи; 11) фізична або юридична особа - у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про долю речових доказів, документів, які були надані суду; третя особа - у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про спеціальну конфіскацію; 12) викривач - у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу; 13) інші особи у випадках, передбачених КПК України [3]. Таким чином, КПК України закріпив право на апеляційне оскарження за широким колом суб'єктів – апелянтів [6, с. 83-106]. Їх прийнято поділяти на такі види: за характером діяльності - професійні та непрофесійні суб'єкти оскарження; за обсягом права на оскарження - суб'єкти, які діють у власних інтересах, та суб'єкти, які діють у інтересах інших осіб; суб'єкти, які вправі оскаржити лише підсумкове судове рішення; суб'єкти, які вправі оскаржити і підсумкове судове рішення, і проміжні судові рішення; суб'єкти, які вправі оскаржити лише проміжні судові рішення [7, с. 14].

Варто, у зв'язку з цим, вказати, що порівняно з первісною редакцією КПК України коло суб'єктів права на апеляційне оскарження судових рішень наступними законодавчими змінами до КПК України, внесеними протягом 2013-2019 років, істотно розширилося. Щоправда, в літературі пропонувався і дещо інший підхід. Так, О.Ю. Костюченко вважав більш доцільним закріпити ширше формулювання, відповідно до якого право подати апеляцію мають інші особи, коли вирок, постанова, ухвала стосується їхніх інтересів [8, с. 93]. Проте такий підхід видається надмірно широким і спирається на оціночне поняття щодо того, чи стосується рішення суду інтересів особи, яка подає апеляцію [9, с. 110]. З огляду на це, оптимальним нам видається якраз вміщений у чинному КПК України нормативний підхід до визначення кола апелянтів. Відтак, у межах науки кримінально-процесуального права сформульовано висновок, за яким принцип свободи оскарження означає визнана державою можливість оскаржити будь-яке рішення суду в установленому законом порядку, гарантовану невід'ємним правом кожної зацікавленої особи на подання скарги до суду своїх прав, свобод та законних інтересів. При цьому справжня свобода оскарження гарантується тим, що провадження з перегляду судового рішення може початися лише з волі зацікавленої особи, вираженій у письмовій формі. Кримінальний процесуальний закон обов'язково встановлює низку імперативних вимог до змісту апеляційних скарг, що не обмежує право на оскарження, а, навпаки, сприяє підвищенню рівня відповідальності скажника при пред'явленні вимог щодо перегляду судового

рішення, а також дозволяє прискорити провадження в суді вищої інстанції [10, с. 16-51].

Реалізація права на апеляційне оскарження має своєю метою забезпечення виправлення судом вищого рівня помилок і порушень вимог закону, допущених при розгляді кримінального провадження, гарантування прав і охоронюваних законом інтересів учасників судового розгляду, утвердження законності та справедливості у кримінальному процесі. Реалізацією права особи на судовий захист, як зазначає КСУ у своєму Рішенні від 11.12.2007 року № 11-рп/2007, є можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина [11].

Оскільки апеляційне провадження пов'язане саме з можливістю дослідження нових доказів, це сприяє виконанню головного завдання апеляції – дати новим судовим розглядом додаткову гарантію справедливості судового рішення, реалізації права на судовий захист. Ця гарантія полягає в тому, що по-перше, сам факт подвійного розгляду дозволяє уникнути помилки, яка могла виникнути при першому розгляді. По-друге, внаслідок того, що рішення по суті приймають дві різні інстанції, зменшується ризик судової помилки. По-третє, краще забезпечується дотримання законності, оскільки друга інстанція наділена більшою владою.

Розгляд справ за апеляційними скаргами дозволяє виправити помилки судів першої інстанції, забезпечити правильний і однаковий підхід до застосування правових норм, а також має контрольний та превентивний характер. Таким чином, апеляційне провадження є самостійною стадією кримінального процесу, у якій суд на підставі апеляційної скарги перевіряє законність і обґрунтованість вироків, ухвал суду першої інстанції, а також, відповідно до КПК України, ухвал слідчого судді [12, с. 530; 13, с. 88].

Висновки. На основі аналізу положень КПК України можна дійти висновку, що вітчизняний кримінальний процес має три рівні: досудове провадження, судове провадження, виконання судових рішень [340]. У цій системі судове провадження є домінуючою складовою [14, с. 114; 15, с. 13-15]. Це зумовлюється тим, що суд є єдиним органом у сфері кримінальної юстиції, що бере участь у всіх стадіях кримінального провадження, та є єдиним суб'єктом відправлення правосуддя.

Апеляційне провадження є окремою стадією кримінального процесу, яка істотно відрізняється від судового провадження в суді першої інстанції та касаційного провадження двома моментами: предметом (переглядаються тільки рішення місцевих судів) і процедурою (перегляд здійснюється шляхом повторного дослідження доказів в умовах безпосередності). Апеляція відрізняється від касації тим, що за скаргою кримінальне провадження розглядається не за письмовими матеріалами, а на основі нового, повного або часткового дослідження доказів, що були предметом розгляду суду першої інстанції, а також знову наданих сторонами або витребуваних судом, тобто на основі проведення з'ясування обставин і перевірки їх доказами. При цьому одним із підсумків розгляду кримінального провадження в апеляційній інстанції може бути ухвалення нового рішення суду, нового вироку. Апеляційне провадження розглядається як інститут, що унеможливорює або мінімізує можливість сваволі судової влади [16, с.146-182], надає можливість виправлення судової помилки і є гарантією прав і свобод людини і громадянина.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Осетрова Сергія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 3, 4, 17 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини) від 14 грудня 2011 року N 19-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України* від 2012. 2012 р., № 1, стор. 84.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
4. Судове провадження: навчально-методичний посібник / Аленін Ю. П., Гловюк І. В., Габлей Н. Г., Мудрак І. В., Мурзановська А. В. Одеса, 2020. 147 с.
5. Скрябін О. М. Захисник у кримінальному процесі: нормативно-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017. 455 с.
6. Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Львівський національний університет імені Івана Франка. - Львів, 2016. 498 с.
7. Кіцен Н. В. Загальні умови перевірки вироків, постанов, ухвал суду, які не набрали законної сили : автореф. дис. ... кан. юрид. наук: спец. 12.00.09. / Н.В. Кіцен. – Одеса, 2011. – 20 с.
8. Костюченко О. Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О.Ю. Костюченко. – К., 2005. – 182 с.
9. Маринів В. Суб'єкти права на апеляційне оскарження у кримінальному судочинстві України. *Вісник прокуратури*. – 2012. – № 4/5. – С. 108–114.
10. Ивасенко К. В. Пределы прав вышестоящих инстанций при проверке судебных решений в апелляционном, кассационном и надзорном производствах: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / К.В. Ивасенко; Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА). М., 2014. – 226 с.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням гр. Касьяненко Б. П. щодо офіційного тлумачення положень п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ч. 2 ст. 383 Кримінально-процесуального кодексу України від 11.12.2007 року № 11-рп/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/val1p710-07?test=XX7MfyrCSgkyMeGIziVFyBpuHdl2wsFggkRbI1c>.
12. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.
13. Соловей Г.В., Теремецький В.І. Деякі проблемні питання перегляду судових рішень у кримінальному процесі України. *Вісник Вищої ради юстиції*, № 3

(15) 2013. С. 87-99.

14. Каланча І. Судове провадження в системі оновленого кримінального процесу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 110-119.

15. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : [навч. посібник]. Харків: Право, 2006. – 160 с.

16. Костицький В. В. Обмеження влади правом як ознака сучасної соціальної правової держави. *Проблеми нормотворення, реалізація та тлумачення норм права у світлі загальновизнаного принципу Верховенства права : тези доп. та повідомл. учасн. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3-4 жовтня 2019 р.) / заг. ред. І.Д. Шутака. – Харків : Право, 2019. – С. 107-109.*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ВІРОСПОВІДАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

УДК 342.731

Суходольська Анастасія, кандидат юридичних наук,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

***Анотація.** Незважаючи на те, що право на свободу совісті та віросповідання є основоположним правом людини, яке гарантується багатьма міжнародними документами та статтею 35 Конституції України, внутрішньо переміщені особи в Україні зіштовхнулися з низкою практичних складнощів у його реалізації. У статті наведено аналіз наявної ситуації з правовим забезпеченням свободи віросповідання внутрішньо переміщених осіб в Україні, визначені проблемні питання та окреслено можливі шляхи їх вирішення. Авторка робить висновок, що основною проблемою в цій сфері є практична неможливість перереєстрації в інших регіонах України зі збереженням свого найменування тих релігійних громад, що були зареєстровані в АР Крим та у Луганській та Донецькій областях до початку російської агресії. Результатом статті є практичні рекомендації, спрямовані на покращення механізму реалізації права на свободу віросповідання внутрішньо переміщеними особами.*

***Ключові слова:** свобода віросповідання, внутрішньо переміщені особи, свобода переміщення*

ISSUES OF EXERCISE OF RELIGIOUS FREEDOM BY INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Sukhodolska Anastasiia, PhD in Law,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Abstract. Despite the fact that the right to freedom of conscience and religion is a fundamental human right, which is guaranteed by many international documents and

Article 35 of the Constitution of Ukraine, internally displaced persons in Ukraine faced a number of practical difficulties in its implementation. The paper presents an analysis of the current situation with the legal provision of freedom of religion for internally displaced persons in Ukraine, identifies problematic issues and outlines possible ways of their solution. The author concludes that the main problem in this area is the practical impossibility of re-registration in other regions of Ukraine with the preservation of their titles those religious communities which were registered in the Autonomous Republic of Crimea and in the Luhansk and Donetsk regions before the start of Russian aggression. The paper results are in practical recommendations aimed at improving the mechanism for exercising the right to freedom of religion by internally displaced persons.

Keywords: religious freedom, internally displaced persons, freedom of movement

Питання забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб актуально для багатьох країн, які стикаються з хвилями міграції власних громадян у зв'язку з надзвичайними подіями. Каталізаторами масового переміщення осіб із одного регіону до іншого у межах однієї країни можуть бути стихійні лиха, локальні епідемії, занепад містоутворюючих підприємств, державна міграційна політика (стимулююча або примусова), довготривалі громадянські заворушення, військова агресія іноземної держави, тощо. Проблема внутрішньої міграції особливо гостро постала і перед нашою державою, причиною чого стала російська військова агресія проти України, зокрема, незаконна анексія півострова Крим у лютому-березні 2014 року та пряме військове втручання на підтримку сепаратистських рухів в Донецькій та Луганській областях, що призвели до фактичної окупації та міжнародної ізоляції контрольованих російською владою українських територій.

Протягом останніх років наукові розробки у сфері забезпечення прав і соціального захисту внутрішньо переміщених осіб здійснювали українські вчені В. Антонюк, Е. Бовкун, А. Дяченко, О. Ляшко, О. Келембет, К. Коба, Є. Лінік, О. Лішик, Ю. Лушпієнко, Л. Наливайко, О. Новікова, П. Пушкар, О. Скрипник, Г. Ульянова, С. Уханенко, І. Швець та інші. Водночас окремого наукового осмислення та вироблення практичних пропозицій потребує питання забезпечення свободи віросповідання тих осіб, які перед обличчям війни були змушені мігрувати в інші регіони України.

Метою статті є аналіз наявної ситуації з правовим забезпеченням свободи віросповідання внутрішньо переміщених осіб, виявлення проблемних питань та окреслення можливих шляхів їх вирішення.

Актуальність порушеного у статті питання підтверджується тим, що, за даними ООН, Україна займає дев'яте місце у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб (надалі – ВПО). При цьому з початку російської агресії в Україні нараховується близько 1,5 млн ВПО [1]. За даними соціологічного дослідження Центру Разумкова, 66% мешканців України вважають себе віруючими людьми і ще 12,2% вагаються між вірою та невір'ям [2]. З цього можна зробити висновок, що як мінімум для пів мільйона ВПО в Україні питання реалізації їхнього права на свободу віросповідання не є другорядним, а посідає важливе місце в їхньому житті, в усвідомленні власної гідності та є складовою відчуття безпеки на новому місці проживання. Крім цього, чимало ВПО складають окремі релігійні громади, які разом переселилися в інші регіони України. Це підтверджується даними дослідження правозахисників, згідно яких на окупованих територіях Донецької та Луганської областей “створена атмосфера страху в умовах свавілля і безкарності російських бойовиків спричинила викорінення цілих релігійних спільнот, які були змушені втікати з окупованих територій, рятуючи своє життя”. Як наслідок,

“більше 50 церковних будівель були конфісковані, а громади зменшилися на 30 – 80 % в міру того, як віруючі покидали зайняті сепаратистами території” [3, с. 19, 21]. Подібним чином цілеспрямованих репресій з боку російської окупаційної влади зазнали релігійні меншини в Криму, передусім кримські татари, які складають велику мусульманську спільноту півострова, православні з Київського Патріархату, греко-католики та окремі спільноти протестантських церков. З цього приводу Генеральна Асамблея ООН у грудні 2016 року прийняла окрему резолюцію, в якій засудила “порушення прав людини, дискримінаційні заходи і практику щодо жителів тимчасово окупованого Криму, в тому числі кримських татар, а також українців і осіб, що належать до інших етнічних і релігійних груп, з боку російських окупаційних властей” [4]. Пізніше, у грудні 2017 року, ООН повторно засудила дії російської окупаційної влади в Криму, які містили ознаки релігійних переслідувань, серед них: “посилення тиску, що чиниться на громади релігійних меншин, в тому числі у вигляді частих поліцейських облав, погроз і переслідувань щодо прихильників Української православної церкви Київського патріархату, протестантської церкви, мечетей і мусульманських релігійних навчальних закладів, греко-католиків, римо-католиків і Свідків Єгови, і ...також безпідставне переслідування десятків мирних мусульман за їх нібито приналежність до ісламських організацій” [5]. Таким чином, наведені дані дозволяють зробити висновок, що серед ВПО в Україні чимало частину складають віруючі та окремі релігійні спільноти різних конфесій, які в місці свого проживання піддавалися цілеспрямованим переслідуванням за релігійною ознакою з боку російської окупаційної влади, що спонукало їх до міграції до інших регіонів України – підконтрольних українському уряду, більш безпечних, з належним правовим захистом, з легітимною судовою і правоохоронною системою.

Доведеним фактом є те, що внутрішньо переміщені особи в Україні були змушені залишити свої домівки передусім через незаконні дії Російської Федерації, яка несе міжнародну відповідальність за анексію українського півострова Крим, розпалювання та підтримку військового конфлікту на Сході України, що знайшло відображення в згаданих вище резолюціях ООН. Однак, оскільки ВПО – це люди, які залишили свої оселі, рятуючись від війни та небезпеки, але при цьому не перетнули міжнародний кордон і залишились на території країни свого громадянства, тому вони перебувають під законним захистом свого уряду. Відтак ВПО у першу чергу сподіваються на правовий захист від керівництва власної держави, оскільки зберігають усі права і свободи згідно з міжнародним законодавством з прав людини. З огляду на це, доцільним буде розглянути, з якими труднощами зіштовхнулися ВПО під час реалізації свого права на свободу віросповідання.

Слід відзначити, що стаття 35 Конституції України не лише гарантує кожному “право на свободу світогляду і віросповідання”, але й закріплює, що “це право включає свободу ...безперешкодно ...вести релігійну діяльність” [6]. Реалізації цього конституційного права у значній мірі сприяють положення ч. 9 статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», які встановлюють, що “повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов’язковим”. Тобто релігійні спільноти з числа ВПО на новому місці проживання можуть заснувати нову релігійну громаду та діяти без державної реєстрації, що відкриває їм можливість для багатьох видів релігійної діяльності.

Зокрема, як зазначає М. С. Васін, релігійні громади без державної реєстрації мають право:

- проводити богослужіння та релігійні обряди, зокрема в приміщеннях, орендованих віруючими як фізичними особами;
- друкувати та поширювати релігійну літературу;
- організовувати групи для релігійного навчання дорослих і дітей, зокрема недільні чи суботні школи (без їх державної реєстрації);
- здійснювати добродійну діяльність і милосердя як індивідуально, так і через громадські та благодійні організації, засновані віруючими як фізичними особами;
- брати участь у громадському житті;
- публічно поширювати свою віру, зокрема організовувати мирні зібрання, мітинги, демонстрації відповідно до статті 39 Конституції України [7, с. 8-9].

Однак статус юридичної особи надає значно більше переваг для релігійної громади, адже суттєво розширює можливості у сфері релігійної діяльності. Зокрема, зареєстрована релігійна громада має право набувати у власність, володіти й розпоряджатися рухомим і нерухомим майном, будувати культові та інші споруди, необхідні для релігійної та добродійної діяльності (не сплачуючи при цьому земельний податок), відкривати рахунки в банках у різних валютах і використовувати їх для збору пожертв (які не підлягають оподаткуванню), користуватися спеціальними зниженими цінами на природний газ, електроенергію та інші комунальні послуги [7, с. 9]. Таким чином, для релігійних спільнот із числа ВПО є надзвичайно важливим не лише мати можливість збиратися разом на новому місці проживання для проведення богослужінь і релігійних обрядів, однак повноцінно відновити релігійну діяльність та необхідну для цього інституційну спроможність.

У цьому контексті однією з найбільш відчутних проблем у продовженні релігійної діяльності ВПО є складнощі з перереєстрацією релігійної громади зі статусом юридичної особи за новим місцем проживання. На відміну від підприємств, громадських та благодійних організацій, які можуть змінити дані про своє місцезнаходження протягом 24 годин за допомогою будь-якого державного реєстратора, існує особливий порядок внесення змін про релігійні організації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (надалі – ЄДР). По-перше, Закон про свободу совісті вимагає, щоб дані про місцезнаходження релігійної громади (її юридична адреса) були зазначені безпосередньо у статуті (положенні), якій підлягає реєстрації у відповідній обласній державній адміністрації чи Київській міській державній адміністрації (надалі – КМДА), а вже після цього дані про відповідну релігійну громаду вносяться до ЄДР. По-друге, із запровадженням “єдиного вікна” для державної реєстрації релігійних організацій з січня 2019 року внесення змін про релігійні громади до ЄДР повинно здійснюватися не місцевим державним реєстратором, а виключно відповідною обласною державною адміністрацією чи КМДА. Така зміна у повноваженнях місцевих органів влади у справах релігій спричинила труднощі для багатьох релігійних організацій у можливості внесення змін про них до ЄДР через довготривалу відсутність відповідних технічних можливостей і необхідних підзаконних чи відомчих актів [8]. По-третє, багаторічна практика застосування Закону про свободу совісті відділами у справах релігій обласних держадміністрацій та КМДА свідчить про те, що посадові особи вимагають від представників релігійних громад прямо в найменуванні релігійної громади чітко вказувати свою територіальну приналежність, посилаючись на норму статті 8 Закону, де зазначено, що “релігійна громада є місцевою релігійною

організацією”. Позиція щодо місцевого характеру релігійної діяльності релігійної громади, якої тримаються посадові особи обласних держадміністрацій та КМДА, стає на заваді самої можливості перереєстрації релігійних громад з числа ВПО за новим місцезнаходженням зі збереженням свого найменування, яке містить прив’язку до іншого регіону. З цієї причини Міністерству юстиції України довелося видати окреме роз’яснення щодо особливості застосування законодавства України щодо найменування релігійних організацій, яке, однак, не вирішило цю проблему остаточно [9].

Слід зауважити, що збереження найменування для релігійних громад, зареєстрованих в АР Крим та у Луганській та Донецькій областях до початку російської агресії, є принципово важливим для захисту їхніх майнових прав, зокрема на нерухомість та іншу власність, що залишилася на непідконтрольних уряду України територіях. Крім цього, для цих релігійних громад важливо виступати від свого імені (з первісною юридичною назвою) під час використання міжнародних інструментів правозахисту, зокрема в Європейському Суді з прав людини чи структурах ООН, коли мова йде про цілеспрямовані релігійні переслідування чи порушення майнових прав цієї релігійної спільноти з боку російської окупаційної влади.

Відсутність практичної можливості перереєструвати релігійну громаду, яка має статус юридичної особи, зі збереженням її найменування обмежує можливості ВПО у відновленні звичної релігійної діяльності, оскільки вони не можуть:

- розпоряджатися коштами на раніше зареєстрованих банківських рахунках такої релігійної громади;
- укладати правочини відносно нерухомого чи іншого майна, яке знаходиться на її балансі;
- зберегти зв’язки зі своїми закордонними одновірцями та постійними жертводавцями;
- здійснювати інші види релігійної діяльності, які охоплюються правоздатністю релігійної громади як юридичної особи.

Крім цього, для ВПО відновлення функціонування їхньої релігійної громади на новому місці проживання є важливим не лише з огляду на практичні аспекти реалізації права на свободу віросповідання, а як свідчення відновлення їхніх порушених прав, заради чого вони погодилися залишити свої домівки та переселитися в інший регіон України. Тому реєстрація нової релігійної громади для них є небажаною альтернативою, адже тоді втрачається їхній зв’язок із рідним місцем, з якого вони мігрували, та ознаки ідентифікації релігійної громади, які можуть стати визначальними для інших ВПО під час пошуку своїх одновірців-земляків.

Таким чином, незважаючи на те, що право на свободу совісті та віросповідання є основоположним правом людини, яке гарантується багатьма міжнародними документами та статтею 35 Конституції України, ВПО в Україні зіштовхнулися з низкою практичних складнощів у його реалізації. Основною проблемою є практична неможливість перереєстрації в інших регіонах України зі збереженням свого найменування тих релігійних громад, що були зареєстровані в АР Крим та у Луганській та Донецькій областях до початку російської агресії. На нашу думку, оскільки в Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» немає прямої норми щодо територіального обмеження діяльності релігійних громад та немає прямої заборони на зміну місцезнаходження релігійної громади, зважаючи на територіальну прив’язку у вже зареєстрованому найменуванні юридичної особи, то вирішенню цієї проблеми могло би сприяти

окрема постанова Кабінету Міністрів України (або, щонайменше, наказ чи роз'яснення центрального органу виконавчої влади, відповідального за державну релігійну політику) щодо порядку державної реєстрації релігійних організацій, зареєстрованих на тимчасово окупованих територіях в АР Крим та у Донецькій та Луганській областях. Таке рішення сприяло б не лише відновленню нормальної релігійної діяльності релігійних спільнот із числа ВПО, але й слугувало б меті реінтеграції та деокупації тимчасово непідконтрольних уряду територій України, зокрема завдяки збереженню релігійних зв'язків та інституційної спроможності релігійних громад з числа ВПО.

Використані джерела:

1. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://bit.ly/3ksXiBl>.
2. Релігія і церква в українському суспільстві. Результати соціологічного дослідження, проведеного з 4 по 9 жовтня 2019 року Центром Разумкова спільно з Представництвом Фонду Конрада Аденауера [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу до ресурсу: https://razumkov.org.ua/uploads/socio/kharkiv_2020.pdf.
3. Свобода віросповідання під прицілом: російський терор на окупованих територіях Східної України. Аналітична доповідь / Інститут релігійної свободи. К., 2018. 21 с.
4. Резолюція A/RES/71/205 «Положение в области прав человека в Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина)», принятая Генеральной Ассамблеей 19.12.2016 года [Електронний ресурс]. 2016. <https://undocs.org/ru/A/RES/71/205>.
5. Резолюція A/RES/72/190 «Положение в области прав человека в Автономной Республике Крым и городе Севастополе, Украина», принятая Генеральной Ассамблеей 19.12.2017 года [Електронний ресурс]. 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://undocs.org/ru/A/RES/72/190>.
6. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.
7. Васін, М. С. Твоє право на свободу віросповідання. Посібник для віруючих, релігійних громад та посадових осіб органів влади / Максим Сергійович Васін. К.: ФОП Рожник Л. О., ПАКС, 2020. 37 с.
8. Релігійна свобода під загрозою: ВР прийняла проект №4128-д без обговорення з церквами [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу до ресурсу: <https://irs.in.ua/ua/2019-01-draft-law-legislation-ukraine-threats-to-religious-freedom>.
9. Релігійна організація вправі не міняти назву під час перереєстрації роз'яснення Мін'юсту [Електронний ресурс]. 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://www.irs.in.ua/ua/2017-clarification-on-title-of-religious-organizations>.

5G AND FAIL OF NEW GREAT GAMES FOR AFGHANISTAN

Hoscek Miloslav,
Ing., PhD., an independent «e-Silk Road» NGO, Bratislava, Slovak Republic
e-mail: mhoscek@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3912-1606>

Vicen Vlastimil,
Assoc. Prof., Dr.h.c., Ing., PhD., JUDr., Honor. Prof., MBA, L.LM, Vice-Rector of the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, Bratislava, Slovak Republic
e-mail: baron@zmail.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1336-5549>

Abstract. *The 5G asymmetric war in Afghanistan will bring conflicting Great Games over the 21st century, similar to the collapse of England or Russia or the Soviet Union, and the devastating NATO and US pseudo missions have degraded to the backdrop of genuine Taliban games in this empireS cemetery. Military contingents face extremely adverse climatic conditions, terrorist attacks, misunderstandings of the local population with explosive mixtures, and ambushes against Western allies. It will win in Afghanistan neighboring countries like Iran, China, India, Pakistan, Arab countries that are close geopolitically and religiously. The embarrassing role of the V4 troops and missions has a strong synonymous potential in correctly capturing sensitive future changes in Afghanistan.*

Keywords: *5G asymmetric war , 5G military contingents, 5G Asymmetric Wars, 5G non-governmental actors*

Introduction. The territory of Afghanistan became in 19th century the of contention between Britain and Russia for its Great Games in Central Asia. Later the influence of the global powers began to increase because of Afghanistan geopolitical position. The abolition of the Afghan monarchy in the end of 1970s next followed by the Soviet army invasion. Since than started a civil war that has not stopped until now. According to rough estimates, during the Soviet army invasion up to 1 million civil people died and 5 million refugees were forced to leave the country. The Islamic world as a whole opposed the Soviet Union. The Afghanistan occupation was the foreign policy miscalculation of the Soviet leaders and indirectly the catalyst for the dismemberment of

the Soviet Union. Afghanistan has a large players as United States, Russia, the EU, China and India. According to the United Nations, the country's population has 700,000 to 2 million small arms in its hands. Pakistan, Iran, India, People Republic of China, Russian Federation, USA, non-government or international military contingent.

The Taliban fight. The Islamic Movement "Taliban", created by US, came to power in this country in 1994-1995. It almost immediately got out of control of the United States and began to create an Islamic coalition hostile to the United States, its forces were Pakistan, Saudi Arabia and the United Arab Emirates in 2001. Afghanistan moves from the Taliban regime through the American-type presidential regime back to the Taliban government. The US military has been stationed in Afghanistan since December 2001. The number of American and Western Allies troops between 2010 and 2013 of military action against "terrorism" exceeded 150,000. Currently, the mission have 14,000 alliance leaders and advisors. The allies are increasing high death toll when military contingents troops hit the rebels with depleted uranium.

There was no established Taliban connection to 9/11 plots and funding involved Saudi Arabia and Cell from Germany, Pakistan, UAE. Later wars were very strange and differed from other wars in the lack of real struggle. As soon as all support from Pakistan and funds from Saudi Arabia ceased, the Taliban regime collapsed abnormally rapidly/4. The Taliban fighters were expected to be the target of the attack and simply escaped the attack. The victory came soon. The Taliban had never fought until the last moment, even in a fortress in southern Pashtun. A sudden betrayal and alliance change, it was Afghan tradition over the past 25 years that decided who would win, not war. For example, the Taliban launched 40 ground attacks against government troops. in June 2019 during one week and at least 264 pro-government forces and 58 civilians have died to roadside bombings in Afghanistan. The United States established President Hamid Karzai, whose corrupt family plundere millions of dollars, perhaps billions of cash for reconstruction did not go to ordinary Afghans.

The United States invaded Afghanistan. When the United States first invaded Afghanistan on October 7, 2001, less than a month after the September 11 attack. The defender of freedom and self-determination, the United States is now 20 years of the colonial war in Afghanistan. This miserable and deadly conflict is the longest and most shameful war in America. So far, it has cost more than \$ 1 trillion. Afghanistan's defense and security forces continue to dominate most of Afghanistan's population centers and all state capitals, but the Taliban dominates most of Afghanistan's rural areas. The US security forces have left very bad results in their Afghanistan mission called "*Eternal Freedom*". Barack Obama entertained the concept of "winning" the war in Afghanistan, after deliberating eleven-hour solitary confinement, he settled "systematically" in a two-stage surge, 21,000 and 30,000 units. President Obama believed that the war with Afghanistan was a noble crusader and was always defined as the "right war".

The State Department and the US Department of Defense have sent a message that President Trump wants to move quickly toward a deal to end the war in Afghanistan despite carefully positioning Pakistan as Russia, China and Iran as a strong node of Eurasian integration/4. President Donald Trump must answer his boss on the political side not only to answer this question about war crimes, but also the entire war and all its crimes in the longest official war in US history. The news was that about 2,000 Taliban prisoners were died from suffocation or shot dead in container trucks" in Karajangi, near Mazari Sharif, Afghanistan, according to reports by human rights reporters. Confrontational military solution had discrediting US, ISAF fighting wit two threats - Taliban and Al Qaeda.

Afghan reconstruction Scenario for Transfer of conflict to domestic and political and security institutions in Afghanistan faces the overall unpopularity and financial cost of ISAF in the Allied countries . However the scenario does not work with the deterioration of the security situation in the country. These warlords and weapons became the stage for the Taliban and subsequent atrocities. Still, Afghan voices in the story consistently refer to the uselessness of the US war, and war is not an Afghan war. It is a world war, but they are fighting it in Afghanistan/5. What he has done since President Trump took office is to increase the number of US troops who served at least initially of effort to sign a peace agreement with the Taliban. The president mentions the "endless war" that the United States is doing, but the longest of all wars is a seemingly endless war in Afghanistan.

The immediate news was that about 2,000 Taliban prisoners were "died from suffocation or shot dead in container trucks" in Karaijangi, near Mazari Sharif, Afghanistan, according to reports by human rights doctors. For a person like me who turned his back on the American war on terror long ago, a process that could ultimately lead to the withdrawal of American troops negotiated by Afghanistan, especially Donald and his strange hawk team Is unpleasant to imagine. For one, please rest assured. Then bad things will happen. Afghans, especially Americans who sympathize with women, will suffer under extreme Islamic heels as commanded in important parts of the country. And getting there is not that hard. After all, President Trump, a self-proclaimed "trader," has so far shown to himself that it is not an impressive strike transaction/6. Nevertheless, he has at least regularly criticized the inappropriate Afghan war for many years, and his instinct seems to be sound, albeit with little sophistication and lack of information regarding the conflict.

Possitive achievements improving was the standard of living of Afghans, improving infrastructure timproving Afghan livelihoods, construction of new roads, hospitals and schools, improvement in agriculture, private business, the foundations of the judicial and legal order, building army and police . A massive Afghan refugee crisis occurred following the 2001-2 US invasion. The conflict has caused more than 2 million internally displaced persons, approximately 2.6 million outside the country, approximately 1 million in Iran, and approximately 1.2 million refugees in Pakistan.

The Afghan military contingents SCHEMES army faces more resistance than expected, said Ray Enoh, military contingents SCHEMES General Committee chair. He stressed that at least 2,000 soldiers would be needed to curb the uprising there. The military contingents SCHEMES Council will help Member States contribute to the fight against the Taliban rebels revived by an additional 2000 to 2500 soldiers.

The eleventh BAF Guard mission is responsible for security at Bagram Base as part of a joint operation with partners in the United States, Georgia and Afghanistan by conducting vehicle and foot patrols with comprehensive support including tactical unmanned ScanEagle. It was to protect the zone. Their next task was to participate in training, consulting and assistance to Afghan security forces to maintain a safe environment in the allocated space. Afghanistan's Bagram base commemorates the 100th anniversary of the ISAF's strategy to fight against the recently active Taliban movement and other rebels. Currently, approximately 53,000 military contingents SCHEMES International Forces (ISAFs) are fighting rebels/7.

The Taliban Alliances. Currently, the US Agency for International Development provides "refugee food aid" in 25 countries, of which 21 are in Africa. Iraq is included, but Afghanistan, Pakistan, and Libya are not included. As a place inhabited mainly by Pashtuns, and the cradle of Taliban leaders and prominent Afghan politicians, it is a good example of the clash between pro-government and anti-government forces. The

biggest problems consuming the Afghan society, such as nepotism, corruption, or significant influence of social groups connected with the Taliban.

Since 2001, more than 2,300 US soldiers have been killed in Afghanistan, and operations have exceeded \$ 2 trillion/8. Restrictions have fallen by more than 80% compared to 2017 in the Obama administration, where the United States resettled up to 110,000 refugees, who had fled from war, persecution and poverty. The shortage of work and services such as electricity, clean water, hospitals and food is still ongoing or the situation is getting worse.

The longest war in American history continues without relaxation or purpose /2. The brave and fiercely independent people of the Pashtun mountain tribe there drove the mighty American Empire to the heel. No one knows how many Afghans died. This number will be kept secret. The United States abused Afghanistan, one of the poorest countries in the world. US B-52 and B-1 heavy bombers destroy tribal villages, and drones that kill predators attack most road movements. Kabul's administration, established by the United States, cannot stop large-scale drug trade and human rights violations. Washington, who went to destroy Afghanistan as much as the former Soviet invaders, has no clear idea of what to do next.

The Taliban Alliance and its allies, the Pashtuns, are struggling to expel all foreign forces from Afghanistan and to eliminate Kabul's western support and backed pup regime. The withdrawal of foreign forces and the destruction of the Kabul administration takes only a few days. Seth occupied Gazni, an important strategic city, on the way from Peshawar to Kabul. Held for three days, we needed heavy B-1 bombers, Apache helicopters, A-10 ground targets in Afghanistan, Pakistan, and Qatar, and a US military base, and a fifth US fleet repulsed by the Taliban.

Western governments and the media don't talk much about refugees, the rhetoric that things are good in Afghanistan and that people can be returned is incorrect. Civilian casualties hit record highs it became clear that the number of asylum seekers forced to return to Afghanistan tripled. European countries were accused of violating international law, relentless violence has affected almost the whole country because the US negotiations to withdraw after their data strongly indicates that more civilians on the planet were killed or injured in Afghanistan due to armed conflict.

Reuters cites a UN report based on figures from the first half of 2019 in Afghanistan on 19 September: ``Aerobombing by the US and government forces killed 363 people, 156 injured, 150 of them children. " /9. However, suffering suffered from the fear that the next US drone attack and Taliban suicide bombings might crush them and their families, the fearful Afghanistan fled to the United States where the war confused their country. The massacre was just after a fairly disturbing report published by the United Nations in April, showing how the U.S. military and its allies killed more civilians than the Taliban and other terrorist groups in the first half of 2019.

According to the latest UN data, Afghan civilians were killed more by military contingents SCHEMES and pro-government security forces during the first three months of 2019 than by armed militants. Half of those slaughtered by allied forces were women and children. Despite countless drone bombs falling from the sky, Hellfire and Tomahawk missiles flattening buildings, and massive tombs filled with incidental damage, the United States is physically and psychologically damaged with veterans/10. The bill stipulates that the federal government pays \$ 7.5 billion a year in cash for more than 3 million soldiers (or \$ 2,500 each) participating in operations in Afghanistan. According to lawmakers, this endless war will weaken US national security, lead to a rapid increase in public debt, and create new enemies. Republicans are the time to "declare victory" that Americans claim to be "a long time ago" in Afghanistan,

returning soldiers and military leaders to their homes, and future “considering American needs first” "I believe it is time."

President Trump announced the withdrawal of part of 14,000 US troops (and numerous merc soldiers) from Afghanistan. One of the facts that the British, American and other foreign troops have made it easier to work in Afghanistan is due to the Taliban's cruelty, endless religious fanaticism. The Trump administration has pushed to make it worse. Not only does the US Department of Defense continue to bomb Afghanistan, Iraq and Libya, but Trump has decided to significantly reduce the number of refugees allowed to enter free land.

The Resolute Support Mission

<p>The Resolute Support Mission commands have been converted to training, advice, and assist commands (TAAC)</p> <p>RSM inherited from the ISAF regional command structure</p>	<p>Training program design and development Construction and support of training institutions for the generation and training of ANDSF units Introduction and development of training evaluation procedures The purpose of ANDSF training: Measures to prevent civilian casualties Implementation of work within the legal framework Human rights protection Protection and respect for women and children Anti-corruption measures Military / police responsibilities in accordance with Afghanistan constitution and law advice</p>
<p>The basic RSM command and control structure is inherited from the ISAF regional command structure</p>	<p>CSTC-A – Composite Security Migration Command – Afghanistan TAAC-North, Headquarters Mazar Sharif TAAC-South, Kandahar Headquarters (KAF) TAAC-East, Headquarters Bagram (BAF) TAAC-West, HQ Herat TAAC-Capital, Kabul Headquarters (HKIA Camp) TAAC-aviation, HQ Kabul (camp HKIA) TF Southwest (Hermandani Murs) Southeastern TF (Pactia, Pactica, Logar, Waldak, Gazni, Hosta Bamjyan)</p>
<p>A new Resolute Support Mission (RSM) was launched on January 1, 2015 following the decision of the North Atlantic Council and the Military Status Agreement (SOFA) on November 28, 2014</p>	<p>Given the general characteristics, RSM differs from previous ISAF operations in that it is a small, non-combat mission (including about 12,000 units). The overall purpose of RSM is to build and develop the Afghan National Defense Forces (ANDSF). This allows us to face national security challenges under effective private governance and oversight.</p>
<p>the support of military contingents SCHEMES,</p>	<p>the Afghan government can take full responsibility for its own country while respecting human rights and the rule of law. the support of military contingents SCHEMES,</p>
<p>The ultimate goal of RSM</p>	<p>is to reach a situation where without the support of military contingents SCHEMES,</p>

Prepared by M.Hoschek, autor copyright 2020

With \$ 400 gasoline per gallon of truck and 24-hour call air support from Karachi, you can benefit greatly from this endless war. In order to continue this useless war against lightly armed Pashtun tribes, the United States must bribe Pakistan on a large scale and maintain a military supply route to that isolated country/11. The irrational waste of American money in Afghanistan and Pakistan is fully documented by US government audit agencies

According to the analysis of the Costs of War Project at the Watson Institute at Brown University by the end of 2018, the US war on terrorism was \$ 5.6 trillion per taxpayer and an average of \$ 23,386 per taxpayer exceeded. As Nation stated, the estimate does not include several schemes, such as "the American mental cost was somehow destroyed in an endless conflict." They do not include the infrastructure costs of this country. The truth is that since 9/11, the United States and its military

contingents SCHEMES allies have raised breeding grounds for extremists and fundamentalists. As Americans have been sitting and saying nothing over the last 20 years, military industrial estates have been seeded with perpetual war/12. The emotional and moral wounds of the Afghan war have been felt too fresh recently. The Western exit strategy using sub-contracting of non-governmental actors, often domestic greater support for Official Development Assistance, which will not be based on a provincial reconstruction team direct development reconstruction and networking.

How can 5G change a geopolitical plans. 5G technology is going to be the basis of several new investments of our century. by 2020 industry estimates claim 50 bill. devices will be connected to 5G. 5G Data strategies-it change the reconciliation in Afghanistan. 5G cloud infrastructure with ultra reliable and low latency communication, 5G could achieve browsing and download speeds about 10 to 20 times faster in real 4G word. A a large and small international and regional players, will no be not to be more than pipelines for 5G services. A western military contingents reconciliation in Afghanistan urgently needed a 5G Digital Strategy. The fastest current 4G mobile networks offer about 45 Mbps. The spectral question 3,4-3,8 Ghz is suitable for 5G digital military presentation in Afganistan. 5G Security of IoT using a complexity dynamic scale attitude to security applying machine learning advantages of 5G technology - high scalability of network, virtual routers and switches, increased security and used of cloud platforms.

The NATO 5G Agenda. The NATO 5G Agenda on Security provide the overall strategic framework for the new Afgan initiatives on cyber security and cybercrime. 5G and Analyst Big Data are a new grow points for Afgan rural areas, massive machine type communication, possible to transfer rates of more than 1 Gbs media, retail, the financial sphere, education, medicine, extracting the industries.economy.5G licensing auctions are in progress, to ensure the security of 5G networks in Afganistan.

5G ultra low latency technology-Security risks for military actors in Afghanistan
Advantages of high performance servers centres of processing data in China
the use of facial recognition technology
3D Video UHD screens
work and play in cloud
a new protocols
low latency high speed computing and assessment
gigabytes in seconds
using augmented reality, critical application, robotic content
artificial intelligence can complete the authentication within 0,03 seconds
safety systems - 5 milliseecs - robots gaining greater autonomy and efficiency

by author M.Hoschek

Neither NATO nor a large and small international and regional players are prepared for risk low latency tools and weapons using based on - less than 10

milliseconds low latency engines. 5G is national security topic in US Studies 5G with arguments that China is surpassing the US in the latest wireless 5G technology. 5G facial recognition technology could allow to identify and to transmit drone and camera footage eliminate military targets in less than 10 milliseconds.

Afghanistan counterparts. The new Great Games for Afghanistan have counterparts in Pakistan and India. The conflict areas are Pakistan dispute over Kashmir, Persian diplomats in Pakistan, Pashtuns schemes, Persian-speaking Hazari Shiite branch of Islam- Pakistan, China an ally of Pakistan. The terrorist organization ISIL has strengthened its base in northern Afghanistan, approached Russia, expelled millions of refugees from the former Soviet Republic of Central Asia, and established a relationship with Islamic terrorists in Xinjiang, China.

The dramatic situation on the ground in Afghanistan and its potential connection with international jihadi groups do not provide enough political incentives for systematic cooperation between Iran and the West. Beyond that, it can be seen as a pragmatic recognition of the fact that the US and its allies are set to leave Afghanistan anyway. There is therefore the potential risk that parts of Afghanistan once again become hubs for international terrorism. The politicians and generals involved do not accept responsibility for defeat and its enormous costs. There is nothing more wasted than a lost war. Second, the empire-oriented circle wants to set up a base in Afghanistan to threaten China, Iran and Pakistan.

The geopolitics at the intersection of Central Asia and South Asia knows that withdrawal from Afghanistan is disliked by the US military industrial security complex. The Bagram Air Force Base is a valuable asset to monitor the evolving strategic partnership between Russia and China. In order to cause as many problems as possible in Moscow and Beijing, the United States is currently making every effort to strengthen its ISIL status in the northern part of Afghanistan, where there are no Pashtuns. They transport abusers who remain unemployed as a result of Russian intervention in Syria to these areas by helicopter without identification. US special forces release ISIS commanders from Taliban prisons who want to dominate Pakistan's territory in Afghanistan and Pashtun, but do not attempt to introduce extremist Islam in the north or make Central Asia unstable and bloodless.

Beijing role in Afghanistan. China has put forward a proposal for a 'peace and reconciliation forum' that would gather representatives from Afghanistan, Pakistan, China and the Taliban command. China has become increasingly concerned over the threat of extremism affecting its own western province of Xinjiang.

The only viable solution for Afghanistan is the Pan-Eurasian Organization being promoted by the Shanghai Cooperation Organization to the aim of protecting potential economic investments. This has led Beijing to play a more active role in Afghanistan the emerging regional dimension to Afghanistan's transition and stability. China's growing interest in the country includes in financial support, training of security forces and, possibly, also a stronger role in negotiating with the Taliban.

Iranian intelligence activities. Iran is deeply suspicious of the strong US-led international presence of foreign troops in Afghanistan. Iranian-Afghan agreement combines economic and security aspects, such as the Taliban initiatives towards Afghan Shiite group. Iran stepped up its own intelligence activities against the US and its allies in a neighbouring country. Main source of concern is the Bagram airbase and intelligence activities along Iran's borders, the launching of a sophisticated airborne attack on the Islamic Republic. Tehran supported anti-Western activities of Taliban avoiding direct confrontation. The dramatic situation on the ground in Afghanistan and

its potential connection with international jihadi groups do not provide enough political incentives for systematic cooperation between Iran and the West.

Given the growing threats currently posed by global jihadists, security-driven incentives for Washington and Tehran to cooperate may appear even stronger than a decade ago /3. While Iran and the US cooperated during the invasion of Afghanistan back in 2001, and a common interest (defeating the Taliban) proved enough for both sides to momentarily put their ideological and strategic competition aside, a shift in either of their long-term strategies did not materialise. Given the growing threats currently posed by global jihadists, security-driven incentives for Washington and Tehran to cooperate may appear even stronger than a decade ago. It is hard to imagine that Iran's fear of the emergence of a neo-Taliban could provide enough common ground for renewed cooperation.

Iranian media cited Afghan experts and wrote that the main benefit from drug trafficking is Americans. Without cooperation with American soldiers, Afghan drugs of this scale could not reach Europe. Americans use military aircraft to trade drugs across borders without control. The presence of US forces in Afghanistan guarantees the spread of international drug trade. A very convenient location in Afghanistan makes it possible to project forces in the north (Central Asia, Russia), northeast (China) and west (Iran) directions. One way to project power is to “drug” war on US geopolitical enemies.

While Iran and the US cooperated during the invasion of Afghanistan back in 2001, and a common interest defeating the Taliban, proved enough for both sides to momentarily put their ideological and strategic competition aside in West and allow Iran to contribute to the region-wide common fight against neo-Taliban or al-Qaida and its affiliates. In Afghanistan and its potential connection with international jihadi groups do not provide enough political incentives for systematic cooperation between Iran and the West/13. and allow Iran to contribute to the region-wide common fight against al-Qaida and its affiliates.

New Delhi's criticism. The intention here is to skillfully handle New Delhi's criticism of the resurgence of US military aid to Pakistan. Of course, it would be a paranoid to think that the United States balances India and Pakistan. In reality, Pentagon's Indian proposal is a purely commercial transaction, an “after service” that creates good business for US vendors.

Meanwhile, military assistance to Pakistan means concessional conditions and major political decisions that provide technical and logistics support for F-16 fighters. Delhi notes that to the extent that some F-16 jets can provide nuclear weapons, the proposed US military aid could greatly enhance Pakistan's attack capabilities.

TAPI Gas Pipeline. Competing structures in Pakistan itself make it difficult to predict whether the civilian government – primarily interested in trade and economics, starting with the planned TAPI gas pipeline connecting Turkmenistan, Afghanistan, Pakistan and India, or the military, which hedges its bets on support for the Taliban and wants to contain India's influence, will determine the direction of future dealings with Afghanistan /1. Current events in Pakistan itself have already impacted Kabul directly: the Waziristan operation launched last summer against Pakistani Taliban, in fact, has led to large-scale displacements of people from Pakistan to Afghanistan, with Kabul being ill-equipped to support incoming refugees and including extremist elements from both sides.

The Afghan drug industry. In Afghanistan, the only equivalent of oil is money from poppy fields, and poor farmers are increasingly dependent, with opium and morphine is the main business in Afghanistan. The cash crop could not be exported to

Pakistan, India, Iran, or Russia without the consent of the Kabul administration and its American guardians, the United States becomes the most shameful about its involvement in the drug trade.

One of the reasons why the Taliban lost support for Pashtun farmers in 2001 was because poppy cultivation was banned. The United States also applies this policy, and the same resistance can be seen when clearing poppy plantations by spraying chemicals. Opium trade causes unfairness, sectarianism and instability/14.

The revenues of the Afghan drug industry were estimated at USD 1 billion. With the expansion of resistance, it is likely that the US and its allies will no longer be able to control the territory of Afghanistan in the future. Afghanistan, apparently with the consent of the United States, roughed in 3,400 tons of raw opium production per year (equivalent to 340 tons of heroin). US military presence in Afghanistan ensures the spread of international drug trade. From May 2019 the ministerial meeting was held in Tashkent to participate in the Memorandum of Understanding for Regional Cooperation on Drug Control. The conference revealed many surprising trends related to the growth of drug production in Afghanistan and its spread abroad. Relying on Afghanistan's effective involvement in fighting drug dealers is a bit strange because the production of drug drugs in Afghanistan has increased tenfold since the Kabul government was put under US control in 2001.

According to UNODC, domestic opium poppy production in 2016 increased by 87% compared to 2016, reaching a record level of 9,000 tons. Poppy seeding area has also reached a record value. In 2017, it increased to 328,000 hectares, an increase of 1.5 times (63%) compared to the previous year. The main reason for the expansion of drug production is mainly the expansion of the poppy region, which proves the fixed exchange rate of Afghan controllers in increasing the production capacity of drug production.

At the same time, the area for poppy seeding for opium has doubled. If 355 hectares were liquidated in 2016, it was 750 hectares in 2017. The number of states in which sowing was cleared increased from 7 to 14 per year. However, this is a magnificent activity that does not affect drug production. A one-time disposal of sowing provides little visibility into the fight against drug production. No one will liquidate this business and bring big profits. Trade standards are only expanding. In the poppies region of Balkh, 10,000 people increased. Hectare, Kandahar 7.5 thousand, Nimroz 6.2 thousand, Urzagan 6,000. In Hermand, the largest state in South Afghanistan, the poppy seeding area has increased by 63.7 thousand. ha (79%), accounting for about half of the total increase. Helmand is the main pharmaceutical production center in Afghanistan, and a vast number of heroin laboratories have been established. Previously, Helmand was the responsible area of the British occupation forces, but then the British were crowded with Americans. Overall, South Afghanistan supplies 57% of all opium poppies grown (5200 tons), north -16% (1400 tons), and west -13% (1200 tons)/15. The remaining area accounts for 12% of the total drug production. In terms of price, opium poppy production in Afghanistan in 2017 increased 55% over the previous year to \$ 1.39 billion, or 7% of Afghanistan's gross national product, the state authorities seized approximately 1 ton of narcotic substances in 2018. As a result, the amount of seized drugs did not decrease but increased. The delivery may have been redirected to another route. Here are several ways to supply Afghan drugs to foreign markets. The northern route goes through Tajikistan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Kazakhstan, Russia, Ukraine, Belarus, or Baltic countries, and through Eastern European countries, Germany, and the Netherlands. The Balkan route runs through Iran or Pakistan and continues across the sea to Turkey, Balkans, Southern, Central Europe and Western Europe /15.

UK wars in Afghanistan. The main US ally in these wars in Afghanistan and Iraq of British war crimes in Iraq. In 2017 report, the British army committed terrible war crimes between 2003 and 2009, including murder, torture and rape, killing civilians, including a pregnant woman and children. Undoubtedly, if the UK case is heavily arbitrated, there will be many problems with these war senior partners, the United States and no U.K. soldier should go beyond the law. Nor should those who send soldiers into battle.

EU-Central Asia Security Dialogue. The second EU-Central Asia high-level security dialogue will focus on Afghanistan and the potential security threats in the transition period, and will focus on the development of this area. The EU plans its security-related activities/14. The military contingent scheme Operation Resolute Support follows from ISAF in 2015 to advise and assist Afghan security forces in training. From early 2015 onwards, the civil military coordination will be under the leadership of the new military contingent. EUPOL the mission of the CSDP of Afghanistan in Afghanistan a decade of core support and capacity building and the rule of law, to build capacity and embed more firmly in that region politically, in terms of economic and security/13.

V4 countries without bright vision. The Joint Operations Center of the Department of Defense of the Czech Republic Ministry of Defense convinced of the harsh situation and consequences of soldiers in Afghanistan. The main focus of their work is local military support and training. "Bagram's Czech guards work closely with local military police battalions, and instructors from the air base in Náměšť nad Oslavou provide flight training to the Afghan Air Force helicopter crew in Kabul. The largest representative of the Czech Republic Army at Bagram Base, one of the important alliance bases and with two runways, is strategically important with the goal is not to give free space to the rebels and to eliminate as much as possible attacks on the base, soldiers and locals. A strong reputation in Resolute Support. Every unit, every task force which has been active in Afghanistan's HKIA Hamid Karzai International Airport. The work of military professionals is physically and mentally demanding and responsible equipment was handed over to a medical facility in Parwan. The objective of Operation Resolute Support, which currently employs 350 Czech soldiers in Afghanistan, is to work with the Czech embassy to support local autonomy, in addition to consulting and guiding local security forces.

Slovak army (AF SR) involvement in RS:

Resolute Support	HQ RS staff officers and NCOs focuses on training, counseling, and assistance primarily to Afghan security forces to achieve a sustainable level of defense and defense capabilities.
The basic command and control structure of RS	Promote the national interest, maintain an operational overview of the contributions of the armed forces of the Slovak Republic, and prepare source materials for intelligence information. Ensure the acceptance, containment and movement of members of the Slovak Republic in the operational area.
Command structure staff officer (HQ RS)-	Three officers of OS SR and one non-delegated officer of OS SR will perform tasks at the operational headquarters in Kabul. 3 officers of Operation AF RSG operation staff 非 One non-authorized officer-paramedic in the medical facility ROLE 1 HQ RS A non-delegated officer of the Slovak Republic Army performs specific tasks within the headquarters of RS AFG headquarters located at Bagram Airfield. 1x NCO (military contingents SCHEMES Special Operations Command-Afghanistan-Special Operations Command-Afghanistan) under NSOCC-A
Special Operations Advisory Team (SOAT)	military training, special Andsf special operations development capabilities, anti-terrorism, drug advisory and support training.
The ultimate goal of Operation Resolute Support (RS)	is to achieve a state in which the Afghan government respects human rights and laws and is responsible for its own safety without the need for military contingents SCHEMES support
Resolute Support focuses	Resolute Support focuses on training, counseling, and assistance primarily to Afghan security forces to achieve a sustainable level of defense and defense capabilities.
ANDSF	Support and influence the construction of through observation, evaluation and reporting Coordinate and distribute information between all levels and components ANDSF private management and oversight
National Support Element-NSE-National Command and Control,	NSE is to represent national interests, maintain an operational overview of AF SR elements, and contribute to information gathering. Supporting the movement of people in the theater by providing support and accommodation.
Coordination of Operation Tasks Assigned to SVK Element, Logistic and Operational Support,	perform specific tasks within the various boards and branches of HQ RS. 3 officers and 1 NCO deployed in Kabul's HQ RS (1 medic)
NCO deployed at Bagram Airfield,	Contribution to ROLE 2 HKIA – AF SR medical personnel supporting RS medical functions in ROLE 2 hospital in HKIA, Kabul
Special Operations Advisory Team, SOF (Special Operations Unit) Military Advisor – SOAT	Training, advice and support for ANDSF SOF elements to support SOF development, terrorism and anti-narcotic activities.
SLOVCON RS Management, Human Resources and Financial Support Afghan National Security Force (ANDSF) and the Afghan Security Agency (ASI). training focus:	Measures for civilian victims Do business within the scope of the law Protection of human rights Protection and respect for women and children Reduction of spoilage FG Army / Police obligations under AFG Constitution and law advice
non-combat operation	non-combat operation focused on training, counseling and support. Its main purpose is to help build and develop the capabilities of the

Hungary in Afghanistan. In Hungary, there are also Afghan border guards and military support groups/18. Because Afghan forces have reached a level where they can operate independently. Hungary contributes to the execution of military and civil tasks in Afghanistan at a level proportional to its capabilities its role in Afghanistan, the activities of the Hungarian armed forces in Afghanistan of the three expand the experience that can be used in the preparation of territorial defense/19. The training, preparation, guidance and support of the Afghan National Army (ANA) is one of the

priorities of our military operations. Providing military support to Afghan national security forces (ANSF) Patrol Reconstruction-related tasks, the protection of the forces, the protection of the escorts, the Armed Forces of the United States and Europe fighting capability, they try to keep the fragile peace, as well as carry out some development work.

V4 military actors in Afghanistan

Hungarian Defence Forces

V4 military actors in Afghanistan	
Hungarian Defence Forces	this is the first time that Hungary performs whole-of-government development activities in another part of the world. more than 500 soldiers are serving in a distance of 4,500 kilometers from Hungary
HDF Special Operations Team	
HDF SOT	
HDF Mi-17 Air Advisory Team HDF AAT	assist the training of the attack and transport helicopter units of the ANA in Kabul and Shindand, Herat Province
HDF Mi-35 Air Mentor Team (HDF AMT)	The Force Protection duties involved in the lead nation role on the military side of the Kabul International Airport (KAIA-North) which are vital for the NATO-led operations
HDF Logistic Mentor Team (HDF LMT)	responsible for coordinating the reconstruction process in Baghlan Province civil projects (development of infrastructure, that is, building and renovating schools, hospitals and bridges)
the Hungarian Defence Forces in the field of crisis response operations (CROs)	shift of Hungarian soldiers in the Afghan city of Mazar-i-Sharif their task is to provide operational security and special operations troops, protection for Hungarian military advisors in the region.
Humanitarian and development activity (HDF Provincial Reconstruction Team – HUN PRT)	Deployed in Pol-e Khomri,

Prepared by author, Miloslav Hoschek, copyright 2020

Poland's contingent. NATO has shown itself to be very grateful for Poland's assistance in the NATO-led operation/17. During a recent visit to Poland, NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen inked deals for several high-priced items from the United States and signed various such as the NATO-led mission in Afghanistan of more than 2000 troops. Poland also plans to host the 2020 Spring Defender20 exercise, which is one of the largest deployments of US troops to Europe since the Cold War. About 37,000 of the U.S. and allied troops are expected to participate. Despite the presence of small foreign powers, some of the districts of Ghazni are under the control of the Taliban. The majority of the population is Pashtun and the minority ethnic group consists of Tajiks, Hazaras and Uzbeks. Like the rest of Afghanistan, the most violence-

prone districts are those with the majority of Pashtuns. The Nawa district, just a few kilometers from the Pakistani border, is under Taliban control. Aid workers also ditched the agilistan district due to security concerns. Even making a small contribution to public opinion in Poland is contrary to its involvement in Afghanistan. The diplomatic and military circles of Poland are said that this is determined only after analyzing the grand realities. A number of states have renewed their commitment to a NATO-led mission in Afghanistan beyond 2014. The next rotation of Polish soldiers in Afghanistan set to occur this fall is the last large Poland sent before withdrawing its servicemen and women from the country has been steadily decreasing its soldiers and personnel from Afghanistan, as the current rotation consists of 1,800 troops, and 2,500 of those included before. To move away from their involvement in Afghanistan to pay tribute to the Polish Army for their "courage and sacrifice in light of Poland, but also to build a new army.

The Resolute Support Mission

<p>The Resolute Support Mission commands have been converted to training, advice, and assist commands (TAAC)</p> <p>RSM inherited from the ISAF regional command structure</p>	<p>Training program design and development Construction and support of training institutions for the generation and training of ANDSF units Introduction and development of training evaluation procedures The purpose of ANDSF training: Measures to prevent civilian casualties Implementation of work within the legal framework Human rights protection Protection and respect for women and children Anti-corruption measures Military / police responsibilities in accordance with Afghanistan constitution and law advice</p>
<p>The basic RSM command and control structure is inherited from the ISAF regional command structure</p>	<p>CSTC-A – Composite Security Migration Command – Afghanistan TAAC-North, Headquarters Mazar Sharif TAAC-South, Kandahar Headquarters (KAF) TAAC-East, Headquarters Bagram (BAF) TAAC-West, HQ Herat TAAC-Capital, Kabul Headquarters (HKIA Camp) TAAC-aviation, HQ Kabul (camp HKIA) TF Southwest (Hermandani Murs) Southeastern TF (Pactia, Pactica, Logar, Waldak, Gazni, Hosta Bamiyan)</p>
<p>A new Resolute Support Mission (RSM) was launched on January 1, 2015 following the decision of the North Atlantic Council and the Military Status Agreement (SOFA) on November 28, 2014</p>	<p>Given the general characteristics, RSM differs from previous ISAF operations in that it is a small, non-combat mission (including about 12,000 units). The overall purpose of RSM is to build and develop the Afghan National Defense Forces (ANDSF). This allows us to face national security challenges under effective private governance and oversight.</p>
<p>the support of military contingents SCHEMES,</p>	<p>the Afghan government can take full responsibility for its own country while respecting human rights and the rule of law. the support of military contingents SCHEMES,</p>
<p>The ultimate goal of RSM</p>	<p>is to reach a situation where without the support of military contingents SCHEMES,</p>

Prepared by M.Hoschek, autor copyright 2020

The Afghan National Mission Unit, supported by the Poles of JWK, release 25 hostages and eliminate the terrorists. None of the held civilians or ATF policemen are wounded. The whole operation was executed less than four months after the Polish special operations forces unit had began their service in Afghanistan within the "Resolute Support" training mission (RSM). Only a year later, they set off to Afghanistan again, this time within the said Resolute Support mission. They have been stationing near Hindu Kush continuously since 2015, as the so-called SOAT-50 (Special

Operations Advisory Team). They are located in several bases, but their main forces are in Kandahar, in the south of Afghanistan. The most important task of the team is to support and train the counter-terrorist Afghan police National Mission Unit ATF444. Their participation in the new allied operation has been anything but surprising. "There had been talk about it even before the ISAF mission ended," admit the commandos. In Afghanistan the role of the SOF units partnering Afghan forces is not only training and counseling at the bases. "During the so-called partnered operations, the commandos accompany ATF-444, they advise the Afghan Ground Force Commander and leaders of the task elements.

Conclusion. Afghanistan is a tough school of combat experience in the asymmetric warfare of the 21st century. The ISAF mission in Afghanistan is currently NATO's most important military operation as part of an international coalition formed by the troops of 50 nations. The well-trained soldiers with operational experience and improving its combat-readiness, as indicated by its role in various international missions are more effective in the armed defence of the homeland. A place where military contingents encounter particularly unfavorable conditions and terrorist attacks. There is the potential risk that parts of Afghanistan once again become hubs for international terrorism. NATO in Afghanistan mission will be supported by 5G planning, logistics and coordination of various branches of the armed forces to face any combat, logistics or medical situation.

Taliban dominate up to 60% of Afghanistan's territory during the day and 85% at night.. Kabul authorities are even difficult to manage the capital, and there are often powerful and bloody attacks. The departure of the Western army falls quickly and can be sacrificed America's geopolitical interests are most important. And it surely has to burn the fire of Central Asia and extinguish Russia, China and Pakistan. Washington would not stop other forms of active military, economic and political cooperation with Afghanistan. The US administration needs at the intersection of Central Asia and South Asia not only to monitor Russia and China, but also to adjust the willingness to take over the wealth of natural resources in Central Asia.

For Afghan people, the resurgence of Taliban rule will condemn their country for brutal rule, international isolation, paralyzed economy, and denial of basic human rights to Afghan people, especially women and girls. More radical elements of the the Taliban proved enough for both sides to put their ideological and strategic competition aside. Political reconciliation in Afghanistan without taking into account the interests of Pakistan and Iran has no prospects.

References:

Books:

1. ČECH, E., *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2011, 176 s. ISBN 978-80-225-3281-5

1. Dodge T., Redman N., *Afghanistan: to 2015 and beyond*, edited by Abingdon, New York, Routledge, 2011, 299 pp., ISBN 9780415696425, pp. 97-119

2. Hynek N., Eichler, J., Majerník, L., *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostredí a zájmy*, 2013 ISBN 978-80-87558-06-5, Praha : Ústav mezinárodných vzťahů , 2012. - 191 s. : tab.

3. Mukhopadhyay D., *Warlords, Strongman Governors, and the State in Afghanistan*, Columbia University, New York, 2014, ISBN: 9781107023925, pp.29-35,

4. Saikal A., *Zone of crisis: Afghanistan, Pakistan, Iran and Iraq*, London: I. B. Tauris. 2014. 225pp. ISBN 978 1 78076 319 4

5. Walzer M., Mills N., *Getting out : historical perspectives on leaving Iraq*, ISBN: 978-0-8122-4216-4

Journals:

6. Gross E., *Afghanistan: charting a new path* © EU Institute for Security Studies, 2014. ISSN 2315-1129, European Union Institute for Security Studies, 2014

7. Manchin J., *Horizon 2014: Central Asia*, European Union Institute for Security Studies,

8. Peral L., Ashley J. Tellis *Afghanistan 2011-2014 and beyond: from support operations to sustainable peace*, European Union Institute for Security Studies Joint Report June 2011 Co-edited by EU Institute for Security Studies. ISSN 1830-9747 ISBN 978-92-9198-189 24844, Published by the EU Institute for Security Studies

9. Posch W., Noroozi E., *Afghanistan: the view from Iran* © EU Institute for Security Studies, 2014. |ISSN 2315-1129

10. Tardy T., Atmar H., Mellbin M., *Afghanistan 2007/16: Mission Impossible? by, Can the Afghan state survive?* EUPOL, EUISS Liaison Office, Rond-point Schuman 6, Brussels 11 November 2015

11. The European Union, “*Connecting Europe and Asia - Building blocks for an EU Strategy*”, Joint Communication of the European Commission and the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, 19 October, 2018,

Data, reports, thesis:

12. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_connecting_europe_and_asia_-_building_blocks_for_an_eu_strategy_2018-09-19.pdf.

13. The European Union, “*The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*”, Joint Communication of the European Commission and the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, 15 May, 2019,

14. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf.

15. <http://www.caricc.org>

16. <http://www.polska-zbrojna.pl/home/SearchResult>

17. <https://rmx.news/tag/afghanistan>

18. <https://dteurope.com/news/hungarian-soldiers-in-afghanistan>

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Чернета Валерій, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», викладач, Дніпро, Україна

Бабенко Володимир, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», викладач, Дніпро, Україна

Вступ. Сучасний світ динамічно змінюється, а разом з ним змінюється і сучасна освіта. Карантинні заходи у зв'язку з пандемією коронавірусу акцентували увагу на необхідності застосування інтерактивних засобів у навчанні, які дають можливість приєднатися до світових лідерів освіти як у навчальному процесі, так і у виробничому. Адже великі компанії постійно навчають своїх працівників (за власні кошти!) та одночасно шукають для себе потенційні кадри, до яких часто висувають додаткові вимоги: досконале знання іноземних мов, уміння працювати в команді, постійно самовдосконалюватись та працювати на упередження вимог часу, а також здатність безпечно виживати в різноманітних нештатних ситуаціях тощо. Враховуючи те, що на сході України вже не один рік іде збройне протистояння російській агресії, питання особистої та колективної безпеки наших громадян потребує особливої уваги й постійного удосконалення.

Мета роботи. Метою є поширення практичного досвіду навчання студентів з питань особистої та колективної безпеки в умовах сьогодення, пропаганда серед молоді здорового способу життя, виховання почуття патріотизму під час самостійної підготовки в позаурочний час.

Матеріали і методи. Згідно із сучасними вимогами до навчання у закладах вищої освіти, активна діяльність викладачів повинна бути спрямована на підвищення рівня підготовки студентів не тільки під час планових занять, але й у позаурочний час. Навчання сьогодні – процес безперервний. Молодь не може бути обмежена у навчанні тільки стінами навчального закладу. Це можуть бути гуртки, секції, навчальні клуби тощо. Адже завдання вищої школи – підготувати не лише професійного фахівця, а й усебічно розвинуту особистість. Саме таку активну систему навчання постійно удосконалює та втілює у життя колектив викладачів кафедри медицини катастроф та військової медицини Дніпропетровської медичної академії (далі – ДМА).

Із перших днів відновлення роботи кафедри (2016 р.) в ДМА створено та постійно діє науковий медичний гурток. Основний напрям його роботи – поглиблена підготовка майбутніх лікарів за спеціальністю «медицина невідкладних станів» та «військова медицина». Робота гуртка складається з теоретичної та практичної складових. Теоретична складова передбачає підготовку студентами доповідей, рефератів та відеоматеріалів, роботу з науковим матеріалом. Зокрема, були висвітлені такі теми: «Теорія інформаційного метаболізму», «Міжнародний комітет Червоного Хреста та його завдання». У жовтні 2020 р. студенти I-II курсів ДМА та найбільш підготовлені викладачі взяли участь в оксфордських дебатах за темами: «ГМО, за і проти», «Профілактика щеплення, за і проти». Практична складова включає заняття з надання медичної допомоги у випадку невідкладних станів. І, як показує статистика, кількість охочих навчатися практичним навичкам домедичної допомоги з кожним заняттям зростає.

Зокрема, щороку у квітні до всесвітнього Дня охорони праці в ДМА проводиться конкурс малюнків «Охорона праці очима молоді!» та пам'яток цивільного захисту з рекомендаціями щодо дій населення під час виникнення можливих надзвичайних ситуацій. А в останній тиждень травня, під час проведення «Дня цивільної оборони», шефами-працівниками ДСНС та Держгірпромнагляду відзначені найкращі роботи студентів, що стосуються цієї сфери. Переможці робіт нагороджуються грамотами. У результаті такої «наочної агітації» вдається сформувавши зв'язок між отриманими теоретичними знаннями і розумною поведінкою молоді в позаштатних ситуаціях.

Уже стало традицією серед першокурсників після вивчення курсу «Безпека життєдіяльності» проводити інтелект-шоу під девізом «Захисти себе сам!» На таких заходах студенти закріплюють знання з основних положень законодавчих документів зі сфери охорони праці та цивільного захисту, навчаються адекватній поведінці у випадку можливих критичних ситуацій, напрацьовують практичні навички щодо надання само - та взаємодопомоги. Обов'язковою складовою навчально-методичних комплексів є відео- і фільмотеки та комп'ютерні програми. До цієї роботи залучаються найбільш підготовлені студенти.

Результати та обговорення. На наш погляд, на особливу увагу заслуговує досвід:

- упровадження в навчально-виховний процес новітніх форм та методів навчання з візуальним супроводженням навчальних дисциплін, а також використання структурних схем, рецензування контрольних робіт та науково-дослідницьких завдань;

- створення банку інформаційних технологій для проведення різних видів занять, складання тестів з перевірки засвоєння навчального матеріалу студентами, проведення тематичних бесід та виховних годин.

В академії широко використовується тестовий контроль знань та індивідуальне відпрацювання практичних занять. Крім того, у навчально-виховному процесі активно використовуються відеофільми, а також інформаційні матеріали з Інтернету. Деякі із них монтували, перекладали та озвучували державною мовою самі студенти.

З появою нових інформаційно-комунікаційних технологій наукові бібліотеки вишів перейшли від зберігання інформаційних ресурсів на папері до накопичення й розповсюдження електронних джерел інформації, створення електронних бібліотек. Як наслідок, останнім часом активізувалась робота студентів з наукової діяльності. Щорічно найбільш підготовлені студенти беруть участь у проведенні наукових, у тому числі й міжнародних, конференцій. Їхні доповіді публікуються у відповідних збірниках матеріалів конференцій.

З 2008 р. в м. Дніпро активно діє волонтерсько-студентський клуб БАКС: «Бути Активним Кожної Секунди!». До його складу входять студенти різних вишів, але їх об'єднує одне: не стояти осторонь, коли потрібна допомога! Неодноразово члени клубу були задіяні в масових флешмобах: «День без транспорту», «Живі шахмати», «День міста», «Єдиний

велодень», «Улюблена книга», «Молодь за мир!» та інших. «Баксівці» – часті гості військового шпиталю. Вони провідують поранених бійців, виступають перед ними з творчими концертами.

Традиційно, напередодні Дня студента, перед початком зимового періоду найбільш підготовлені студенти-фігуристи проводять на ковзанці флешмоб-тренінг «МЕДИКИ СТОЯТЬ ТВЕРДО!».

Майбутні лікарі показують всім присутнім, як уникнути падіння, як правильно групуватися, щоб мінімізувати отримання травм, якщо падіння таки неминуче, і, найголовніше, як надавати допомогу потерпілим. Крім того, завдяки ініціативі самих учасників було знято відеоролик-інструктаж для поширення цієї корисної інформації.

Валерій Чернета, як керівник вищевказаного клубу БАКС, маючи понад 29 років викладацького

досвіду, впевнений, що покращення якості підготовки у навчальних закладах залежить не тільки від планової, але й від всебічної підготовки наших випускників. І для цього викладачами кафедри медицини катастроф та військової медицини ДЗ «Дніпропетровської медичної академії МОЗ України» робиться все можливе.

Вміння працювати самостійно стало у нагоді для всіх студентів при зупиненні занять у зв'язку з карантином. Згідно з відповідними наказами ректора нашої академії освітній процес був продовжений з використанням технологій електронного навчання. Було розміщено навчальний контент у мережі Internet шляхом створення та публікації оголошень (новин) на сторінці «Дистанційне навчання» на офіційних сайтах академії, була створена закрита група у Фейсбукі для кожного навчального підрозділу. Колективом викладачів кафедри підготовлені і доведені тестові та індивідуальні завдання до кожного студента, критерії щодо їх оцінювання. За результатами першого тижня навчання були виявлені і власні прогалини. Так, студенти паралельних груп, спілкуючись між собою в електронній мережі, під час виконання одного й того ж варіанта завдання, почали активно «допомагати» один одному. У результаті була проведена калібровка більшості тестів, щоб питання в однотипних варіантах не повторювались. Такими кроками ми долаємо психологічний бар'єр, готуючи студентів-медиків, включно майбутніх офіцерів медичної служби, до подальшого складання ЗНО.

за

для майбутні випускники зроблять ще багато добрих справ після закінчення терміну карантину, адже акція благодійності буде тривати. Її гасло: **Добро та користь – справа честі!**

Ще однією подією стало відкриття на кафедрі медицини катастроф та військової медицини музею сучасних бойових дій. З'явилися перші експонати, оформлено фотостенд «Тим, хто загинув під час виконання професійних обов'язків, Героям-медикам АТО (ООС)». Крім того, в поточому році безцінним подарунком став гімн нашої кафедри, створений кандидатом філологічних наук, членом спілки журналістів України Костянтином Семеновичем Дубом.

Висновки.

1. Рівень підготовки у навчальних закладах має пряму залежить від якості підготовки педагогічного складу й самонавчання студента, як майбутнього фахівця, та всебічно розвинутої людини.

2. Настав час розробити та затвердити на державному рівні змішану програму навчання MOODLE, що поєднує планове і онлайн навчання.

3. Необхідним є постійне навчання найбільш мотивованих викладачів, створення сучасної систему моніторингу освітнього процесу.

Отже, нова сучасна парадигма освіти – це навчання упродовж усього життя! У такий нелегкий час, який наразі переживає наша держава, вона є одним із пріоритетних завдань сьогодення у сфері освіти на благо процвітання всієї української спільноти.

**СИСТЕМА ОРГАНІВ ВЛАДИ ГЕТЬМАНЩИНИ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII ст.**

Патlachuk Василь,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії, історії права і держави
та конституційного права,
Університет державної фіскальної
служби України, Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9488-7946>

Виноградська Оксана,
здобувач ступеня вищої освіти
доктор філософії, кафедра теорії,
історії права і держави та
конституційного права, Університет
державної фіскальної служби
України, Ірпінь, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6552-2999>

***Анотація.** У статті розглядається еволюція вищих органів влади й управління Гетьманщини у другій половині XVII - на початку XVIII ст. Головна увага приділяється визначенню місця гетьмана в цій системі. Робиться висновок, що співвідношення владних повноважень між гетьманом і старшинськими радами різнилося в залежності від зовнішньополітичного становища держави й особистості гетьмана.*

***Ключові слова:** гетьман, старшинська рада, Гетьманщина, Малоросійська колегія, судова влада.*

**THE SYSTEM OF HETMAN GOVERNMENT
IN THE SECOND HALF XVII - ON THE BEGINNING XVIII CENTURY.**

Patlachuk Vasyl,
PhD. in Law, Associate Professor of Department of Theory, History of Law and State and Constitutional Law, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine
Vynohradska Oksana,
applicant higher education degree of Doctor of Philosophy (PhD.), Department of Theory, History of Law and State and Constitutional Law, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Abstract. *In the article the evolution of higher organs of power and management of Hetmanschina in the second half XVII – on the beginning XVIII century is examined. Main attention is spared to the location of the hetman in this system. The conclusion is drawn, that the correlation of imperious powers of the hetman and foreman council was differed according to foreign-policy position of the state and personality of the hetman.*

Key words: *hetman, foreman council, Hetmanschina, Malorosiyska college, judiciary.*

Після укладання Переяславсько-Московського договору 1654 р., протягом другої половини XVII–XVIII ст., обсяг повноважень і роль влади гетьмана знаходилися у прямому зв'язку з обсягом суверенітету держави і були показником ступеня незалежності Гетьманщини. Сама ж держава перебувала у стані хитання від суверенної держави до автономії у складі Московської держави.

У договорі 1654 р. влада гетьмана нічим не обмежувалася. Фактично у 1654–1657 рр. залежність України від Росії зводилася до двох формальних ознак: сплата податків до царської казни і необхідність звітувати про приїзд іноземних посольств. Реально цих умов ніхто не дотримувався: в Україні взагалі не існувало налагодженої системи збирання податків, а того, що надходило, ледве вистачало на військові витрати. Отже, грошей Москва не отримувала,

Хмельницький не надто поспішав звітувати і про свою зовнішню політику. Єдиною реальною ознакою залежності від Москви була поява в Україні воєвод, але під час гетьманування Б. Хмельницького їх значення було мінімальним.

Гетьман був верховною владою і головою української держави. Титули, які надавалися гетьманові в офіційних документах, свідчили про всю повноту його влади щодо внутрішніх справ держави: “верхній владця і господар Отчизни нашої”, “зверхніший властитель”, “рейментар”. Гетьман одержував свою владу за вибором Війська Запорозького, тобто обирався “доживотно” на козацькій раді, де, як правило, були присутні представники інших станів. Царя мали лише сповіщати про вибори, а гетьман повинен був скласти присягу цареві перед царським посланником в Україні. Після смерті гетьмана козаки мали право, яке оформлювалося в жалуваній ратифікаційній царській грамоті, “обирати гетьмана по прежнім их обичаям, самим меж себя” [1, с. 27].

Згідно з Березневими статтями за гетьманом зберігалася вища військова, політична, адміністративна, фінансова та судова влада. Гетьман був верховним розпорядником земель Української держави, які деякий час перебували в розпорядженні військового скарбу. Збереглося чимало гетьманських універсалів, якими дарувалися землі козацькій старшині, монастирям, українській шляхті.

Гетьманською прерогативою було комплектування козацького війська і безпосереднє командування та спрямування його адміністративно-господарського життя. Під час воєнних походів гетьман, як командуючий козацьким військом, користувався певною самостійністю, а в загальних стратегічних планах виконував рішення верховного командування російської армії.

Вага гетьманської влади в державі почала зменшуватися практично відразу ж після смерті Б. Хмельницького.

Усвідомлюючи, що власних сил недостатньо і молодій державі потрібна підтримка, гетьмани зверталися по допомогу до Москви. За це вони мусили визнавати обмеження гетьманських прерогатив. Слід зауважити, що московський уряд не тільки вдавався до офіційного затвердження обмежень повноважень гетьмана, а і допускав порушення, не зафіксовані письмово. Так, усунення від

влади гетьманів Д. Многогрішного та І. Самойловича з подальшим проведенням слідства і суду в Москві суперечило як п. 20 Глухівських, так і п. 6 Переяславських договорів.

Тоді ж царський уряд започаткував практику втручання в кадрову політику гетьманів. У 1690 р. указом з Москви було зміщено з урядів генерального осавула В. Сербіна, полковників Л. Полуботка і Д. Райчу.

Намагання московської влади обмежити гетьманську владу виявилися також у впровадженні у 1663 р. Малоросійського приказу. З плином часу компетенція приказу й обсяг його роботи збільшилися, про що свідчить зростання його кількісного складу: якщо у 1677 р. у ньому працювало 18 піддячих, то у 1697 р. їх було вже 40 [2, с. 43].

У п. 19 Коломацького договору зазначалося, що завданням влади є “народ малороссийский всякими меры и способы с великороссийским соединять и в неразорванное и крепкое согласие приводит супружеством и иным поведением”, щоб були в державі “обще, яко единой християнской веры и никто б голосов таких не испущал, что Малороссийский край – гетманского регименту, а отзывались бы единоголасно: «Их царского пресветлого величества самодержавной державы гетман и старшина и народ малороссийский обще с великороссийским народом». О. Оглоблін вважав, що процитоване положення заперечувало державний характер гетьманської влади, а отже, і українську державність [3, с. 5].

На думку В. Горобця, за часів І. Мазепи становище гетьманської влади дещо покращилося. На доказ свого твердження він зауважує, що, отримавши фінансовий звіт І. Мазепи, надісланий у 1692 р. до Москви, царські чиновники писали гетьману, що “не токмо те зборы, но и всякие порядки и устроения в малороссийских городах ведает он, гетман” [4, с. 71]. На нашу думку, практичне посилення влади гетьмана не означало посилення ролі вказаного інституту як такого, а відбувалося з огляду на добрі особисті стосунки І. Мазепи з російським монархом. Положення цитованого вище п. 19 Коломацьких статей, хоча і не дістало втілення у життя, досить красномовно свідчить про наміри царизму щодо України.

Невдала спроба І. Мазепи вирвати країну з-під російського панування прискорила процес підпорядкування інституту гетьманства російському престолу. Вибори нового гетьмана відбувалися у Глухові (ближче до російського кордону), на виборах були присутні два російські полки. Вирішальне слово належало цареві. Він відхилив запропоновану українською стороною кандидатуру чернігівського полковника П. Полуботка, вмотивувавши відмову тим, що Полуботок “очень хитер, он может Мазепе уравниться”. Петро I призначив гетьманом стародубського полковника І. Скоропадського, який був відомий нерішучою вдачею. Гетьманський статус зазнав істотних змін. Царем був призначений резидент при гетьмані для своїх, великого государя, дел и советов”. На посаду резидента був призначений стольник А. П. Измайлов. він отримав інструкцію “смотреть накрепко, чтоб как в нем, гетмане, так и в старшине и в полковниках никакой штатости к измене и к возмущению народа не било” [5, с. 228-232]. Столицю української держави було перенесено із Батурина до Глухова, ближче до кордону з Росією. У Глухові було розміщено два піхотних полки.

Навесні 1722 р. було створено Малоросійську колегію – орган, який поділяв владу з гетьманом. Офіційно впровадження Малоросійської колегії пояснювалося тим, що з України йде до Петербургу багато скарг на беззаконня в судах. До складу колегії входило шість російських штаб-офіцерів на чолі з бригадиром С. Вельяміновим. Вони мали здійснювати вищі судові та фінансові функції, а також нагляд за діяльністю Генеральної військової канцелярії та гетьмана.

В Інструкції Сенату від 16 травня 1722 р. було окреслено коло питань, які входили до компетенції колегії: приймати на розгляд і вирішувати судові справи, подані до Малоросійської колегії на апеляцію; встановити розмір і характер оподаткування українського населення та організувати надходження податків; із зібраних коштів “с совету гетманского” здійснювати традиційні видатки, організувавши належним чином систему обліку та контролю, а також регулювати звітність перед Сенатом; перешкоджати старшині переобтяжувати рядових козаків і посполитих примусовими роботами на свою користь і великими податками; контролювати розміщення російських військ на квартирах, стежачи, щоб “ни в чем отягощения тамошним обывателям не чинили”; проводити слідства і виносити вироки за позовами українських жителів на російських “постояльцов” і навпаки; контролювати адміністративну діяльність гетьмана і Генеральної військової канцелярії.

Отже, адміністративна і судова влада гетьмана і генеральної старшини значно обмежувалася, хоча про ліквідацію гетьманства поки ще не йшлося. Однак у запису в журналі Генеральної канцелярії від 17 вересня 1722 р. міститься запис розмови генеральної старшини з президентом Малоросійської колегії, який заявив: “Я именной императорского величества о всем том указ таковой имею, какого не только вам, старшине малороссийской, но и присутствующим со мною в коллегии чином объявить не можно”.

Після смерті І. Скоропадського влада в Гетьманщині повністю зосередилася в руках С. Вельямінова. Політичний курс Петра І був спрямований на ліквідацію інституту гетьманства як рудимента автономного минулого України [4, с. 71]. На підтвердження наведемо свідчення одного з найближчих соратників Петра І графа П. А. Толстого: “Е.И.В. в том намерении гетмана в Украине не учинил... дабы Малую Россию к рукам прибрать...” [6, с. 60].

Відновленню гетьманства у 1727 р. немало сприяли напружені стосунки О. Д. Меншикова з президентом і членами Малоросійської колегії, а також перспектива війни з Туреччиною: “...Когда с турками война начнется, тога малороссияне... потребны будут во обороне от крымских татар...” [6, с. 10]. 12 травня 1727 р. Верховна таємна рада ухвалила рішення надіслати в Україну указ, за яким “к ним, в Малую Россию, гетман и старшина будут определены впредь вскоре, как прежде было по договору Богдана Хмельницкаго” [7, с. 484]. 20 червня в країну був направлений таємний радник Ф. Наумов із завданням провести вибори гетьмана. Ці вибори, проведені 1 жовтня 1727 р., були формальними, оскільки кандидатура миргородського полковника Д. Апостола заздалегідь була підготовлена й узгоджена в Петербурзі. Ф. Наумов мав таємний наказ, в якому, між іншим, зазначалося, що необхідно “предостерегать и путь к тому предуготовить, чтоб, конечно, ево, Данила Апостола, а не иного кого в гетманы народ избрал”, інакше передписувалося “под каким пристойным претекстом остановить”.

У рукописній книжці, яку вів один із військових канцеляристів, міститься опис процедури “обрання” призначеного імператрицею Кирила Розумовського гетьманом. Красномовним є той факт, що автор називає процедуру “театром”. Отже, якщо в першій половині XVIII ст. полкова і сотенна старшина “обирала” гетьмана, бажаного цареві, то пізніше вибори гетьмана виродилися на урочистий церемоніал, де формально сповіщалося про призначення царем на цю посаду будь-кого з українських феодалів [8, с. 65].

Незважаючи на те, що статус Української держави зазнавав змін у бік згортання автономії, роль гетьмана залишалася високою. Зовнішньою ознакою гетьманського всевладдя в державі були, зокрема, жолдацькі формування, які мали

вартову і караульну спеціалізацію, – аналог надвірного війська володарів Східної Європи. Жолдаки розглядалися як такі, що перебували на гетьманській службі, вони підлягали гетьманській юрисдикції. Жолдацькі караули “наражалися” в будинок гетьмана, а також як надана гетьманом варта у Генеральну військову канцелярію, Генеральний військовий суд, Генеральну скарбову канцелярію, будинок присутствія генеральних старшин.

Оскільки суд у державі не був відділений від адміністрації, гетьман був і верховним суддею з практично необмеженою компетенцією. Він мав вплив на всі суди Гетьманщини і, за висловом Я. Падоха, міг взяти кожну справу на власний розгляд чи то в першій інстанції, чи вже за вироком нижчих судів [9, с. 31]. Вирок гетьмана був остаточним. Він міг делегувати до нижчих судів своїх представників з наказами щодо вирішення справи. Також гетьман затверджував вироки судів всіх інстанцій. У XVIII ст. неможливим було виконання вироків по тяжких кримінальних справах без гетьманського затвердження.

Однак внаслідок великої завантаженості справами гетьман часто передавав справи, що надійшли до нього, на розгляд Генерального військового суду або Генеральної військової канцелярії. У XVIII ст. судова компетенція гетьмана зазнавала втручання з боку російського уряду, який дедалі рішучіше намагався передати право суду в Гетьманщині російським центральним установам. Крім того, судові права гетьмана обмежувалися також російськими резидентами.

Гетьман також відіграв певну роль у розвитку процесуального права: гетьманські універсали, як і судова практика, могли доповнювати або змінювати давні процесуальні норми [9, с. 81].

Співвідношення владних повноважень між гетьманом і старшинськими радами різнилося в залежності від зовнішньополітичного становища держави й особистості гетьмана. Хоча де-юре влада гетьмана обмежувалася старшинською радою, де-факто Б. Хмельницький посилався на необхідність радитися із старшиною здебільшого з тактичною метою: або щоб відмовити полякам, або ж тоді, коли треба було зволікати. Насправді він приймав рішення одноосібно, у кращому разі радячись з двома-трьома довіреними особами. Наприкінці його правління ця тенденція значно посилилася. Велику роль відігравало й те, що старшинська верхівка була пов’язана з гетьманом родинними зв’язками. Отже, старшинські ради (і тим більше загальні військові ради) фактично були усунені від управління державою. Чітко виявлялися монархічні й династичні тенденції управління з боку гетьмана. Зауважимо, що спроби перетворити королівську владу на спадкову спостерігалися тоді й у Польщі.

Використані джерела:

1. Аланович О. М. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність / О. М. Аланович. - К., 1994.
2. Софроненко К. А. Малороссийский приказ Русского государства второй половины XVII – нач. XVIII в. / К.А. Софроненко. М., 1960.
3. Оглоблін О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. Оглоблін. Нью-Йорк, 1960.
4. Горобець В. М. До питання про еволюцію гетьманської влади в Україні у першій половині XVIII ст. / В.М. Горобець // Укр. іст. журн. 1993. № 2-3.
5. Источники малороссийской истории, собранные Д. Б. Бантышем-Каменским и изданные О. Бодянским. – М., 1858. – Ч. 1.
6. Сборник императорского Русского Исторического Общества. СПб., 1887. Т. 55.

7. Сборник императорского Русского Исторического Общества. СПб., 1889. Т. S3.
8. Апанович О. М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. / О. М. Апанович. К., 1969.
9. Падох Я. Ґрунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII ст. / Я. Падох. Л., 1994.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНУ «ПРО ОХОРОНУ ПРИРОДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР» 1960 р.

Патлячук Олександр,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
права та соціально-політичних наук,
ПрАТ «Міжрегіональна академія управління
персоналом», Київ, Україна.
e-mail: alexpat16.90@gmail.com

***Анотація.** В статті розглядаються питання особливостей юридичної техніки закону «Про охорону природи Української РСР» 1960 р., проведені розрахунки кількості знаків в статтях, частинах акту та показано, що найбільша увага приділялась питанням охорони заповідників, пам'яток природи. Проведено дослідження змісту Закону на підставі таких вимог, як ясність, точність, простота, конституційність, доступність, придатність для читання. Показано, що Закон носив декларативний характер, мав суттєві вади юридичної техніки, був недосконалим в багатьох положеннях, а також не містив конкретних норм юридичної відповідальності за правопорушення.*

***Ключові слова:** юридична техніка, природоохоронне законодавство, Українська РСР, нормативно-правовий акт, кількісні показники.*

STUDY OF THE LAW "ON THE PROTECTION OF THE NATURE OF THE UKRAINIAN SSR" 1960

Patlachuk Oleksander,
PhD. in Law, Law And Socio-Political Sciences Department, Private Joint Stock
Company «Interregional Academy of Personnel Management», Kyiv, Ukraine

The article deals with the peculiarities of the legal technique of the 1960 Law on the Protection of the Nature of the Ukrainian SSR, carried out calculations of the number of signs in the articles, parts of the act, and showed that the greatest attention was paid to the issues of the protection of nature reserves, natural monuments. The content of the Law has been studied on the basis of such requirements as clarity, accuracy, simplicity, constitutionality, accessibility, readability. It is shown that the Law had a declarative nature, had significant shortcomings in legal techniques, was imperfect in many provisions, and did not contain specific norms of legal responsibility for offenses.

Keywords: legal technology, environmental legislation, Ukrainian SSR, normative legal act, quantitative indicators.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю удосконалення діючого природоохоронного законодавства, яке показує свою нездатність надійно захистити природні ресурси від протиправних посягань у вигляді незаконного користування, скидів небезпечних речовин у водойми та на ґрунти, захоплення земель заповідників, хижацького знищення флори та фауни. Однією з причин такої ситуації є низька ефективність діючого законодавства, яка пов'язана з недоліками юридичної техніки, недотриманням техніко-технологічних вимог до нормотворчої діяльності та відсутністю закону «Про нормативно-правові акти». З іншого боку, існує методика розрахунку кількісних показників, яка може бути застосована у дослідженні особливостей побудови, структури виявлення пріоритетних напрямків правотворчості у нормативно-правових актах. У вирішенні даної проблеми доцільно використати таку методику для більш детального розгляду нормативно-правових актів. Інтерес до Закону «Про охорону природи Української РСР» 1960 р. є не випадковим з причини того, що даний законодавчий акт являв собою перший Закон, присвячений повністю цьому питанню в історії держави і права України. Виходячи з цього, є доцільним розглянути цей законодавчий акт, встановити особливості юридичної техніки побудови структури та виконати розрахунки кількісних показників, які дають змогу оцінити якість та нормотворчу технологію, застосовану при його підготовці.

Аналіз публікацій необхідно провести шляхом розгляду двох напрямків наукових досліджень. Перші з них – це праці, присвячені розгляду природоохоронних актів, які проводились В.І. Андрейцевим, Г.І. Балюк, М.М. Бринчуком, А.П. Гетьманом, О.С. Колбасовим, Ю.С. Шемшученком, М.В. Красновою, П.Ф. Кулінічем, В.Л. Мунтяном, В.В. Носіком, О.О. Погрібним, В.І. Семчиком, Ю.О. Вовком, В.Д. Сидор, Н.І. Титовою, М.В. Шульгою, В.З. Янчуком. Другий вектор включає до себе дослідження з розробки питань юридичної техніки, до числа яких відносяться праці В.М. Баранова, В.М. Косовича, І.І. Оніщука, М.І. Панова, П.М. Рабіновича, І.Д. Шутака, а також кількісних показників нормативно-правових актів, проведених М. Гродзинським, Ж.О. Дзейко, А.О. Золотарьовою, Б.В. Кіндюком, О.Л. Копиленком.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що юридична техніка за останні десятиліття перетворилася в складний інститут, до складу якого входить сукупність прийомів, що дозволяють отримати додаткові знання про нормативно-правові акти. Аксиологічна цінність юридичної техніки обумовлена тією обставиною, що з її допомогою можна детально вивчити сутність традиційних правових форм. Відомий російський вчений В.М. Баранов визначає юридичну техніку як «сукупність засобів, прийомів, правил, які використовуються для видання та оформлення нормативно-правових, правозастосовних, інтерпретаційних та інших актів» [1, с. 9]. Термін «техніка» (від грецького «*techne*»

– мистецтво, майстерність) в енциклопедичних джерелах інтерпретується як майстерність, вміння, знання, мистецтво, досвід, прийоми роботи і додаток їх до справи, висока кваліфікація. За допомогою юридичної техніки можна вирішити таку проблему, як проведення систематизації раніше прийнятих природоохоронних актів. Як вказував А.М. Краснов, тривалий період в союзних республіках був відсутній юридичний акт, що відображає загальні закономірності взаємовідносин суспільства і природи, принципи правового регулювання природокористування і охорони природи [2, с. 121].

З метою вивчення особливості юридичної техніки 60-х рр. може бути використаний прийнятий 29 червня 1960 р. Закон «Про охорону природи Української РСР» [3]. Однією з причин прийняття Закону стали зміни в правовій політиці країни, пов'язані з новим партійним керівництвом СРСР та приходом до влади М.С. Хрущова, який розпочав період т.зв. «хрущовської відлиги». Важливим кроком, пов'язаним з демократизацією радянського режиму, стало прийняття союзними республіками, у тому числі і УРСР, законів про охорону природи. Як зазначає П.О. Гвоздик, саме на цьому етапі розпочався, а потім інтенсивно продовжувався процес законотворення в даній сфері, визначилися основні тенденції в розвитку природоохоронного законодавства, сформулювалися у сучасному вигляді його основні інститути і підгалузі [4, с. 3]. Даний законодавчий акт в УРСР явився першим спеціальним законом, присвяченим охороні природи з причини того, що раніше приймалися лише постанови Ради Міністрів та сумісні постанови ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР. Іншою причиною прийняття даного законодавчого акту була та обставина, що деякі питання охорони природи були зафіксовані в Земельному кодексі УСРР 1922 р., Законі «Про ліси УСРР» 1923 р., Гірничому кодексі УСРР 1928 р., які застаріли та не відповідали новим умовам, що склалися в 60-х рр. минулого століття.

Законодавчий акт складається з преамбули та основної частини, до змісту якої входять загальні положення. При цьому зі змісту закону є неясним, яку назву мають частини даного акту – розділи чи глави. В законі відсутні прикінцеві положення, порядок вступу його в законну силу та зміни у законодавстві, пов'язані з його прийняттям. Як вказує Ж.О. Дзейко, структура закону являє собою систему впорядкованих та взаємозв'язаних між собою елементів, які створюють певну цілісність, зумовлену змістом [5, с. 206]. З цієї точки зору структура даного закону має низьку недоліків: у частині I «Загальні положення» відсутні: 1) предмет регулювання закону; 2) значення термінів, що використовуються в законі; 3) склад законодавства з предмета регулювання закону; 4) принципи правового регулювання і суб'єктний склад відповідних відносин, класифікації.

В основній частині закону викладено питання організації охорони природи – ст.ст. 3, 4 та в певній послідовності розглядаються найбільш важливі об'єкти охорони ґрунтів, лісів та захисних лісонасаджень, охорона зелених зон міст і селищ, водойм і рибних запасів, фауни, повітря від забруднення, державних заповідників і пам'яток природи.

Кожному з даних об'єктів присвячуються частини закону, які складаються з статей (Ч. 3 – Ч. 9). Радянська система у багатьох випадках сприяла участі громадськості у вирішенні певних державних завдань. Такий підхід був використаний проєктантами законодавчого акту, які включили до його змісту Ч. 10 «Участь громадськості в охороні природи», яка зобов'язувала усіх громадян сприяти охороні природи – збереженню, розвитку і раціональному використанню її багатств та активно боротися з будь-якими порушеннями правил охорони природи. Одночасно з цим комуністичні керівники з метою залучення населення в систему

охорони природи створили Українське товариство охорони природи, яке під пильним наглядом радянських функціонерів повинно було займатися цією справою. Новацією закону було введення посад громадських інспекторів з охорони природи, права та обов'язки яких визначались державними органами. Ч. XI «Заходи по здійсненню Закону і відповідальність за порушення правил охорони природи» включала до себе завдання Ради Міністрів Української РСР, виконавчих комітетів Рад депутатів трудящих, раднаргоспів, міністерств і відомств республіки. Ці органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язувались видавати постанови, нормативні акти та проводити розробку і здійснення конкретних заходів з охорони природи. В свою чергу, ст. 32 регламентувала відповідальність осіб, винних в порушенні правил охорони природи, які повинні були притягуватися до відповідальності згідно з діючим законодавством та компенсувати збитки, заподіяні їх незаконними діями.

У процесі дослідження юридичної техніки законодавчого акту була використана методика, запропонована О.Л. Копиленком та Б.В. Кіндюком, яка базується на розрахунках кількісних показників, значення яких отримується шляхом розрахунків кількості знаків в статтях, частинах (главах) закону [6, с. 7]. Закон має нарізну нумерацію частин, які мають назви та статті, що не мають найменувань, частини нумеруються римськими цифрами, а статті арабськими. В змісті закону у ст.ст. 5, 10, 12, 18, 20, 26 містяться бланкетні норми, тобто в них є посилання на правила, перелік об'єктів, які повинні бути прийняті відповідними міністерствами та відомствами. Проведені розрахунки показали, що загальна кількість знаків, яка входить до змісту законодавчого акту, складає 12569 зн., а кількість статей – 32 (табл. 1).

Таблиця 1.

Кількісні показники Закону «Про охорону природи Української РСР»

Частини Закону	Кількість статей	Кількість знаків	
		Число	%
I. Загальні положення	2	450	3,6
II. Організація охорони природи	2	580	4,6
III. Охорона ґрунтів	3	425	3,4
IV. Охорона лісів та захисних лісонасаджень	3	1491	11,9
V. Охорона зелених зон міст та селищ	2	435	3,5
VI. Охорона водойм та рибних запасів	4	1200	9,5
VII. Охорона фауни	4	1044	8,3
VIII. Охорона повітря від забруднення	2	696	5,5
IX. Державні заповідники та пам'ятники природи	5	1595	12,7
X. Участь громадськості в охороні природи	3	667	5,3
XI. Заходи з виконання закону та відповідальність за порушення правил охорони природи	2	464	3,7
ЗАГАЛЬНЕ	32	12569	

Розгляд кількості знаків по кожній з частин закону, яка виражена в абсолютному та відносному значенні (%), тобто від їх загальної кількості показала, що найбільшим за обсягом є Ч. IX, яка складається з 1595 зн. та 12,7%. На другому

місці за кількістю знаків стоїть Ч. IV «Охорона лісів і захисних лісонасаджень», яка має 1491 зн. чи 11,9%, на третьому місці міститься Ч. VI. «Охорона водойм і рибних запасів» – 1200 зн. чи 9,5%, а найменша за кількістю є Ч. III «Охорона ґрунтів», до змісту якої входить 425 зн. чи 3,4% (табл.1).

З метою більш детального розгляду динаміки кількісних показників був побудований рис. 1.

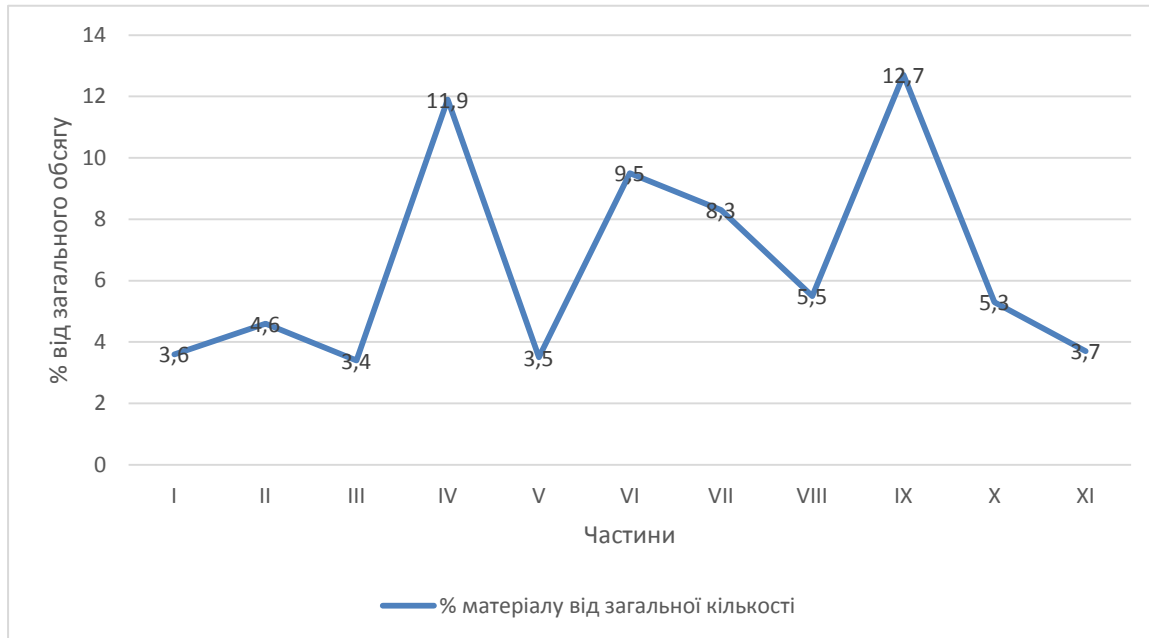

Рис. 1 Залежність між кількістю знаків (%) та номерами частин законодавчого акту

Розгляд даного графіку показує наявність трьох максимумів, які припадають на Ч. 4, Ч. 6, Ч. 9 та чотирьох мінімумів – Ч. 1, Ч. 3, Ч. 5, Ч. 8, що доводить значну нерівномірність розподілення матеріалу всередині законодавчого акту.

Розподілення статей закону показало, що їх кількість може бути класифікована за наступними градаціями: п'ять статей міститься в Ч. 9 «Державні заповідники»; по чотири статті містяться в Ч. 6, Ч. 7; у градацію по три статті входить Ч. 3, Ч. 4 та Ч. 10 і по дві статті зафіксовано в усіх інших розділах законодавчого акту. Тобто розподілення кількості статей відрізняється значним коливанням від п'яти до двох, що свідчить про недоліки у розділенні тексту закону.

Використання кількісних показників показує недостатню увагу, яка в законі приділялась питанням охорони землі з причини того, що лише 3,4% від загального обсягу регламентували земельні проблеми, хоча комуністична влада починаючи з перших років свого існування приділяла охороні цього природного ресурсу особливе значення. Доказом цього положення є прийняття в якості одного з перших актів Декрету «Про землю», прийнятого на II Всеросійському з'їзді Рад робітничих і солдатських депутатів 25–27 жовтня (7–9 листопада) 1917 р., на підставі якого було визначено нові принципи землеволодіння, землекористування, охорони землі та юридичної відповідальності в цій сфері.

Другим етапом дослідження є з'ясування загальних вимог до закону, які є важливим елементом юридичної техніки. З цією метою був використаний підхід канадського автора Роберта К. Бержерона, викладений у роботі «Листи до українських законопроектувальників», який подалі був удосконалений А. Ткачуком

[7, с. 125–129]. Підсумовуючи погляди цих вчених, можна виділити сім вимог до законодавчого акту:

1. Закон має бути впевненим та ясним. Законодавчий акт відповідає цій вимозі з наявності в ньому ст. 3, яка покладає забезпечення охорони природи: а) на місцеві Ради депутатів трудящих; б) на раднаргоспи, міністерства, відомства та організації, у віданні яких є певні земельні масиви, ліси, водойми або інші об'єкти природи. Дана вимога забезпечувалась наявністю державних структур та органів місцевого самоврядування, яким доручалося вирішення цього питання, а також відомствам та організаціям, на балансі яких знаходились природні об'єкти. Вимогу ясності можна дослідити на положеннях Ч.Ч. 3–9, в зміст яких входили заходи з охорони природних об'єктів. Наприклад, у ст. 5 Ч. III «Охорона ґрунтів» користувачі були зобов'язані додержуватись правил раціональної експлуатації земель.

2. Закон має бути точним. Розгляд змісту законодавчого акту показує відповідність його даній вимозі, тобто в ньому зазначені конкретні завдання з охорони природних об'єктів. З іншого боку, у той історичний період виконання даної вимоги гальмувалось тією обставиною, що, наприклад, виконання Ч. 8 «Охорона повітря від забруднення» потребує спеціального приладдя у вигляді приборів для зменшення викидів забруднюючих речовин. Вирішення цього питання потребує технічних приладь, які здійснюють виміри небезпечних речовин у повітря та дають змогу розрахувати дозволені рівні викидів, тобто гранично допустимим концентраціям (ГДК). При розгляді цієї вимоги необхідно вказати, що 20 червня 1949 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про заходи боротьби із забрудненням атмосферного повітря промисловими підприємствами УРСР та про поліпшення санітарно-гігієнічних умов населених місць». Згідно з п. 1 акту, з 1 січня 1950 р. заборонялося затвердження проектів будівництва, реконструкції або відбудови промислових підприємств, окремих цехів і агрегатів, електростанцій і теплоелектроцентралей, при експлуатації яких в атмосферне повітря викидаються зола, незгоріле вугілля, кіпоть, пил, сірчисті й фтористі сполуки, сірчистий газ, миш'яковистий водень і сірководень.

3. Закон має бути простим і придатним для застосування, а також мати практичне значення. Законодавчий акт відповідав цій вимозі з причини простоти зафіксованих в ньому положень, які не в усіх випадках були придатні для застосування. Простота змісту даного акту, на думку А.П. Гетьмана, пов'язана з тією обставиною, що на початку свого розвитку правовим регулюванням були охоплені відносини, які виникали у зв'язку з використанням деяких природних ресурсів і, передусім, земельних, лісових та гірничих відносин [8, с. 144]. Вимога практичного значення закону зафіксована в ст. 1, згідно з якою охорона природи полягає в збереженні, раціональному використанні всіх її багатств, відтворенні та розвитку цінних видів флори і фауни. На додаток до цього в інтересах охорони природи забороняється така господарська діяльність, яка може шкідливо вплинути на стан природних багатств, приводить до ерозії ґрунтів, забруднення і обміління водойм, забруднення повітря, знищення корисних тварин і рослин, зруйнування або пошкодження інших цінних об'єктів природи.

4. Закон має бути справедливим. Даний законодавчий акт відповідає цій вимозі з причини того, що регламентує охорону природних багатств, яка вважалась завданням Радянської соціалістичної держави та всієї громадськості. Дана вимога знайшла своє відображення в регламентації необхідності охорони таких природних об'єктів, як ґрунти, ліси, захисні лісонасадження, зелені зони міст та селищ, водойми, рибні запаси, фауна, атмосферне повітря, державні заповідники та пам'ятки природи. Тобто держава ставила перед органами влади, підприємствами,

організаціями, установами та громадянами справедливий вимогу стосовно охорони основних компонентів природного середовища, які торкались усього суспільства.

5. Закон має бути конституційним. У той історичний період на українських землях діяла Конституція УРСР 1937 р., яка не містила конкретних заходів з охорони природних об'єктів. При цьому у ст. 6 Конституції УРСР земля, її надра, води, ліси проголошувались державною власністю, тобто всенародним добром. Аналогічним чином ст. 87 регламентувала перелік низки відділів, які створювались при обласних радах та їх виконкомах, серед яких були відсутні підрозділи, на які покладался обов'язок охороняти природні об'єкти. В свою чергу, ст. 90 також містила перелік відділів при міських та районних Радах депутатів трудящих, але серед яких були відсутні ті, які повинні були займатись питаннями, пов'язаними з охороною природи.

6. Закон має бути доступним. Дана вимога була реалізована шляхом того, що акт був належним чином опублікованим у Відомостях Верховної Ради УРСР, газетах «Правда України» та в інших республіканських виданнях. Це дало змогу населенню у разі потреби досить легко ознайомитись з його змістом. Текст даного закону був доступний для розуміння з причини викладення українською та російською мовою, що давало змогу усім категоріям населення ознайомитись з його змістом. Фактором доступності закону була вимога ст. 29 Ч. X «Участь громадськості в охороні природи», згідно з якою широкі маси населення залучалися до активної участі в охороні природи, що означало їх ознайомлення зі змістом даного законодавчого акту.

7. Закон має бути придатним для читання. Дана вимога знайшла відображення у законі на підставі того, що акт написаний простими реченнями, простою мовою без використання іншомовних слів, спеціальних термінів. Тобто людина, яка на той історичний період була писемною, могла без зайвих проблем ознайомитись зі змістом акту та зрозуміти дані положення.

Розглядаючи зміст закону, необхідно звернути увагу на його незавершений характер з причини того, що у ньому викладені питання охорони обмеженої кількості природних об'єктів. Іншим недоліком юридичної техніки є та обставина, що міри відповідальності за правопорушення дуже стисло викладені у Ч. XI, яка носить в цілому декларативний характер без зазначення ознак правопорушень, зафіксованих в даному законі. Особливістю закону була та обставина, що акт виходив з ідеї пріоритетів інтересів держави, а не інтересів особи, доказом чого є відсутність вказівок про поліпшення умов життя та здоров'я людей. В цілому, незважаючи на вади юридичної техніки, недосконалість багатьох положень, закон відіграв значну роль у становленні правової системи охорони природи в УРСР та був єдиним діючим законодавчим актом до прийняття у 1991 р. Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Використані джерел:

1. Баранов В. М. Предисловие. *Проблемы юридической техники: сб. статей*. Н. Новгород, 2000. С. 8–15.
2. Краснов А. Н. Юридическая техника российского экологического законодательства (общеправовой анализ): дис. ... канд. юрид. наук / Нижний Новгород, 2008. 230 с.
3. Про охорону природи Української РСР: Закон УРСР від 30 червня 1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1960. № 23. Ст. 175.
4. Гвоздик П. О. Трансформаційні процеси в екологічному законодавстві: від закону «Про охорону природи в Українській РСР» (1960 р.) до майбутнього

екологічного кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренко*. 2009. № 4. С. 1–8.

5. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 360 с.

6. Копиленко О. Л., Кіндюк Б. В. Теоретичні засади використання кількісних показників у дослідженнях пам'яток права. *Юридична Україна*. 2016. № 7-8. С. 4-12.

7. Ткачук А. Законодавча техніка: навч. посіб. - К: ІКЦ "Легальний статус", 2011. 268 с.

8. Гетьман А. П. Доктрина науки екологічного права: генеза теоретичних досліджень еколого-правових проблем у ХХ ст. *Право України*. 2014. № 12. С. 143–154.

РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378:011.3 (159.9)

Сагач Оксана⁵,

кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки та психології,

Чернігівський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти

імені К. Д. Ушинського, Чернігів, Україна

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4504-3405

e-mail: oksmos78@ukr.net

***Анотація.** Готовність до педагогічної діяльності та постійного професійного зростання є визначальною умовою успішної реалізації можливостей особистості, та, одночасно, результатом і метою спеціальної підготовки у ЗВЛ. Мотиваційних компонент є однією з визначальних складових готовності до професійної діяльності майбутнього педагога та до його професійного зростання. Готовність до неперервного професійного зростання важливу роль в успішному професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури.*

***Ключові слова:** готовність до неперервного зростання, мотивація, навчальна діяльність, професійне зростання.*

⁵ Sahach Oksana, PhD in History, Assistant Professor of Psychology and pedagogy department, Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education of K. D. Ushynskiy.

Вища педагогічна освіта є фундаментальною складовою системи неперервної педагогічної освіти. На етапі навчання у ЗВО майбутній педагог водночас виступає об'єктом цілеспрямовано організованого впливу, і суб'єктом неперервної освіти. Саме цей етап є визначальним щодо подальшої професійної діяльності і професійного розвитку педагога.

Для цього етапу характерна творча активність щодо засвоєння освітньої програми та власного розвитку, його метою стає формування у майбутніх вчителів загальної основи їх педагогічної діяльності та вміння вирішувати педагогічні завдання. Базою експериментального дослідження став факультет фізичного виховання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Дослідження проводилось впродовж 2016/2017 (1 курс) та, повторно, 2019/2020 (4 курс) навчальних років, експериментальна група складала 67 осіб. Вік респондентів у середньому становив від 17 до 22 років.

Завданням дослідження став аналіз рівнів розвитку готовності до неперервної освіти у студентів факультетів фізичного виховання. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження як: аналіз науково-методичної літератури та публікацій, педагогічне спостереження, діагностичні методи (анкетування, тестування), методи математичної статистики. Провідним методом дослідження став констатуючий експеримент.

Аналіз науково-методичної літератури та публікацій дозволив розглянути дослідження: щодо мотивів обрання професії педагога, розвитку мотивації щодо навчальної діяльності, адже саме мотиваційний компонент визначає напрямок майбутніх перетворень особистості студента з урахуванням потреб педагогічної діяльності та орієнтацією на вдосконалення та професійний розвиток; проаналізувати поняття готовність, яке у педагогічній науці розглядається як готовність до самоосвіти, самостійної діяльності, професійної діяльності, неперервного професійного розвитку.

Метод педагогічного спостереження дозволив, не порушуючи природного перебігу навчального процесу, дослідити змістовну складову розвитку рухової активності студентів експериментальної групи, її характер та величини.

Методи анкетування та тестування використовувались з метою отримання достовірної структурованої інформації щодо мотивів вибору професії вчителя фізичної культури, рівня розвитку мотивації щодо неперервного професійного зростання у процесі навчання та рівня готовності до постійного професійного розвитку студентів досліджуваної групи.

Методи математичної статистики використовувались з метою об'єктивного та якісного аналізу результатів дослідження, що мали числове вираження. Застосовувались такі процедури як: розрахунок процентного співвідношення; розрахунок середньоарифметичного. Вказаний метод надав можливість проаналізувати результати діагностики та рівень динаміки досліджуваних факторів у процесі навчання [10].

Констатуючий експеримент став провідним методом дослідження, адже надав можливість відстежити динаміку розвитку досліджуваних чинників у процесі цілеспрямовано організованого навчання, який має характеризуватись позитивним ставленням до постійного професійного зростання.

Поняття готовність у педагогічній науці, серед іншого, розглядається як готовність до професійної діяльності, неперервного професійного розвитку. А. Усова готовність розкриває у контексті конкретної форми діяльності, її якості та виду. Розвиток готовності до самостійної діяльності дослідниця пов'язує з процесом формування у осіб, що навчаються узагальнених умінь, «за якого

проходять етапи від мотиваційної основи дії до використання уміння самостійно діяти для оволодіння новим умінням» [8, 61–75].

Більшість науковців розглядають готовність як певний психічний стан, під яким розуміють конкретний прояв усіх компонентів та проявів психіки у певний період часу та визначають її як концентрацію, миттєву мобілізацію сил особистості направлених на здійснення відповідних дій у потрібний момент» або ж «стан діяти відповідним способом у відповідному напрямку. Готовність, як психічний стан, може означати можливість майбутнього педагога щодо вирішення завдань в умовах навчання [5, 12–15].

Для кращого розуміння сутності поняття готовність слід звернути увагу на вивчення феномену установки. Саме з ним пов'язаний найбільш поширений підхід щодо дослідження психологічної готовності. Відповідно до теорії Д. Узнадзе установка це готовність до активності у визначеному напрямі. Установка є неусвідомленою, вона лежить в основі свідомих психічних процесів та передує їм. Її виникнення залежить від наявності таких умов як потреба, яка діє у конкретному організмі, та ситуація задоволення цієї потреби. На думку Д. Узнадзе та його учнів установка характеризує той стан активності суб'єкта на базі якого виникає діяльність певного характеру та спрямованості. Вона є цілісним утворенням, визначальним компонентом діяльності людини [7, 61–75].

В. Сластьонін надає найбільш повне трактування готовності до педагогічної діяльності, визначаючи її як сукупність тих якостей особистості які забезпечують цій особистості успішне виконання професійних функцій. Щодо показників готовності до педагогічної діяльності то дослідник називає такі як: перцептивна здатність, тобто здатність до ідентифікації себе з іншими; психологічний стан який відображає динамізм особистості, її волю, ініціативність; емоційна стійкість; професійно-педагогічне мислення, тобто таке мислення завдяки якому можна передбачати результати роботи, аналізувати власну діяльність [6, с.7].

К. Дурай-Новакова зауважує, що готовність студента до неперервного професійного розвитку є результатом цілеспрямовано організованого процесу. Вона поєднує прагнення вирішувати професійні завдання, володіти на відповідному рівні професійними уміннями, навичками, знаннями. Дослідниця доходить висновку про те, що готовність є результатом виховання, самовиховання, професійної підготовки або професійної освіти, професійної направленості, професійного самовизначення, професійного розвитку. Дослідниця доводить, що формування готовності і є підготовкою до педагогічної професії [3, с.17–19].

Готовність до неперервної освіти можна визначати з точки зору особистісного підходу, представниками якого є К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Сластьонін. За такого підходу готовність до професійної діяльності розглядається як комплекс інтегрованих властивостей, які розрізняються за місцем та функціями щодо структури особистості, якостей та станів, що у сукупності дозволяють успішно здійснювати діяльність. Отже, готовність до неперервної освіти є особистісним утворенням зі складною структурою, що складається з певних якостей випускника, якими обумовлюється успішність майбутньої професійної діяльності, її результативність. Успішність майбутньої педагогічної діяльності тут заснована на різнобічному розвитку особистості студента його постійному професійному зростанні. Готовність студента до неперервного професійного зростання виникає у результаті процесу, який організовується цілеспрямовано. Потенціал необхідний для реалізації педагогічної діяльності та професійного зростання створюється під керівництвом викладачів закладу вищої освіти.

Цікавість до майбутньої професії формується на стадії її вибору. Сприйняття особистістю професії, адаптація до професійної діяльності – на стадії професійної підготовки. Починаючи своє навчання у ЗВО колишній школяр зіштовхується зі зниженням рівня зовнішнього контролю щодо навчальної діяльності та зміною структури самої навчальної діяльності. Для успішного здійснення навчальної діяльності необхідна виражена мотивація, оскільки студент має самостійно планувати, реалізовувати та контролювати її [1]. Установка щодо активного навчання у ЗВО виникає тільки тоді, коли до учіння спонукає особистісний пізнавальний інтерес, основою якого є внутрішній мотив [2, с. 102–132]. Діагностика спрямованості та розвитку навчальної мотивації (за Дубовицькою Т. Д.), представлена у Таблиці 1.

Таблиця 1.

**Діагностика спрямованості та розвитку навчальної мотивації
(за Дубовицькою Т. Д.)**

Рівень мотивації	I курс	IV курс	Різниця
	% респондентів	% респондентів	%
Низький рівень	14,93	5,97	8,96
Середній рівень	44,77	47,76	2,99
Високий рівень	40,30	46,27	5,97

Аналізуючи спрямованість і рівень розвитку внутрішньої мотивації навчальної діяльності студентів факультету маємо зазначити, що серед студентів I курсу високий рівень внутрішньої мотивації мали 40,3 % респондентів. Показники отримані у результаті дослідження рівня спрямованості і розвитку внутрішньої мотивації студентів четвертого курсу показують позитивну динаміку, адже кількість респондентів з високим рівнем внутрішньої мотивації збільшилась на 5,97 %. Отримані показники свідчать про створення у закладі вищої освіти умов та активізація чинників, що позитивно впливають на розвиток навчальної діяльності майбутнього педагога, прискорення його професійного самовизначення, вказують на емоційне задоволення, яке отримує студент від процесу навчання, коли оволодіння навчальним матеріалом стає метою навчання.

У процесі оволодіння професією мотиви змінюються, набувають нового змісту. У студентів формується готовність діяти відповідно до своїх мотивів. Готовність можна визначати як цілісну систему цінностей, когнітивних, емоційних та поведінкових якостей, що надають особистості можливості для самореалізації, розглядати як певний рівень її розвитку. Готовність є результатом виховання, самовиховання, професійної підготовки або професійної освіти, професійної направленості, професійного самовизначення, професійного розвитку. У її змісті поєднуються бажання вирішувати професійні завдання самостійно і творчо, володіти на відповідному рівні професійними вміннями, навичками, знаннями [4, с.71–75].

Виникнення готовності до діяльності проходить кілька стадій, а саме: постановка мети, розробка моделі майбутньої дії, виявлення готовності у певних діях та порівняння поставлених цілей з результатами. Розрізняють ситуативну та тривалу готовність. Саме тривала готовність формується у результаті спеціально організованої діяльності, заздалегідь. Нам відміну від ситуативної готовності, для якої характерна відносна сталість, тривала готовність є сталою передумовою успішної діяльності. Тривала готовність є цікавою з точки зору педагогічної науки, оскільки цей стан формується заздалегідь, розвивається за відповідних умов, може

привести до досягнення стійких результатів діяльності. Рівень готовності студентів до неперервного професійного зростання досліджувався за допомогою методики В. Зверєвої та Н. Немової, представлений у Таблиці 2.

Таблиця 2.

Рівень готовності студентів до неперервного професійного зростання досліджувався за допомогою методики В. Зверєвої та Н. Немової.

Рівень готовності до розвитку	I курс	IV курс	Різниця
	% респондентів	% респондентів	%
Низький рівень	34,32	14,93	19,40
Середній рівень	50,75	43,28	7,46
Високий рівень	14,93	41,79	26,87

Показник рівня розвитку готовності до професійного зростання на першому курсі здебільшого залежав від недостатньої інформованості щодо специфіки майбутньої професії, рівня теоретичних знань та відсутності досвіду щодо педагогічної діяльності. На цьому етапі навчання студенти з низьким рівнем готовності до професійного зростання склали 34,32 %, які були налаштовані на репродуктивне засвоєння отриманої інформації. Студенти з середнім рівнем – 50,75 %, відрізнялись формальним підходом до навчання, тільки 14,93 % з рівнем готовності до професійного зростання відчували себе повноцінними суб'єктами навчального процесу. Саме тому цільові установки першокурсників, під впливом викладачів, спрямовувались на розвиток інтересу до педагогічної діяльності, якостей, вмінь, навичок, розкриття можливостей професійної реалізації та визначення напрямку майбутніх перетворень виходячи з потреб професії. Показники студентів четвертого курсу сформувались за період навчання. Під цілеспрямованим, системним впливом викладачів, які одночасно суміщали ролі наставників, вчителів, організаторів занять з педагогічної практики, було сформовано образ професії вчителя та сприйняття себе як суб'єкта цієї професії, активна особистісна позиція щодо навчання, укріплено мотиви щодо професійної спрямованості та необхідності професійного розвитку. Так, кількість студентів з високим рівнем готовності до професійного зростання збільшилась на 26,87 %, та склала 41,79 %. У той самий час як кількість студентів з низьким рівнем готовності до професійного зростання значно скоротилась, та склала 14,93 %. Такий потенціал студентів дає можливість дійти висновку про достатньо високий рівень готовності до оволодіння новими знаннями та вдосконалення вже набутих, виконання складних завдань [10].

Маємо зазначити, що рівень мотивації та готовність до неперервного професійного розвитку відіграють не останню роль щодо успішності розвитку рухової підготовки майбутнього вчителя. До прикладу, мотивація, визначається як важливий фактор успішної фізичної активності [9].

Дослідження показало, рівень готовності студентів до неперервного професійного зростання. Показники отримані у його процесі свідчать про те, що студент, який усвідомлює необхідність власного професійного зростання, краще засвоює зміст навчальної програми впродовж періоду навчання та краще розуміє мету і завдання навчання та виховання школярів. Позитивна динаміка показників вказує на прояв власної активності студента щодо навчальної діяльності.

Виконання навчальних завдань є тією основою, через яку задовольняються потреби та інтереси, що спонукають студента до вивчення майбутньої професійної діяльності. Сукупність цих потреб та інтересів складає базу професійної підготовки майбутнього педагога. Такі потреби як надбання основи для власного вдосконалення та професійного розвитку, підвищення власної професійності, направляють особистість у процесі освоєння професії педагога.

Використані джерела:

1. Бугрименко А. Г. Внутренняя и внешняя учебная мотивация у студентов педагогического вуза. *Психологическая наука и образование*. 2006. № 4. С. 51–60
2. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика методология, теория, практика. Киев; Вища школа, 1986. 200с.
3. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дисс. ... д-ра. пед. наук: спец. М., 1983. 32 с.
4. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, 1976. 176 с.
5. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї. О.: ОКФА, 1995. 80 с.
6. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. М.: Просвещение, 1976. 160 с.
7. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки. Тбилиси, 1961. 210 с.
8. Усова А. В. Формирование обобщенных умений и навыков в условиях осуществления межпредметных связей. *Развитие познавательных способностей и самостоятельности учащихся в процессе преподавания физики* / Под ред. А.В.Усовой. Челябинск, 1975. 189 с.
9. Nosko M., Arkhypov O., Khudolii O., Filatova Z, & Yevtushok M. Pedagogical Conditions for Swimming Skills Development in Students of Pedagogical Educational Institutions Revista Românească pentru Educație Multidimensională. 2019. 2. Vol. 11. pp. 240–255. doi:10.18662/rrem/127.
10. Nosko M., Sahach O, Nosko Y, Griban G et al. Professional development of future physical culture teachers during studying at higher educational institutions. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol.9 №.5. pp. 44–55

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ПРОМИСЛОВО-ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ**

Шипоша Валерій,
здобувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права», Херсон, Україна.
e-mail: vshyposha@ukr.net

В статті розглянуто процеси ефективності життєвого циклу кластера оцінки ефективності з врахуванням інтересів основних суб'єктів макро-, мезо- і мікрорівня. Розкрито господарську діяльність кластера для досягнення ним необхідного рівня конкурентоспроможності на регіональних та світових ринках.

***Ключові слова:** промислово-інтегровані системи, інфраструктура, інформаційні технології*

В умовах ринкової трансформації управління промисло-інтегрованими системами набуває такого ж значення, як і управління виробництвом, фінансами, а його ефективність зумовлює якість регіональної системи «менеджмент-маркетинг-інвестиції» в контексті формування конкурентоспроможності регіону. Товар сам по собі не може «знайти» свого покупця, тому для раціонального руху товару на ринку необхідно здійснити заходи з інформаційного, фінансового, транспортного забезпечення цього процесу. Однією з умов успішного функціонування ринку є формування і розвиток його інфраструктури, що забезпечує безперебійне просування товарів від виробників до споживачів. Визначення поелементного складу інфраструктури на рівні державних і регіональних утворень завжди було предметом активних дискусій у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі.

У класичному розгляді складу інфраструктури вітчизняними і зарубіжними дослідниками можна виділити два підходи: розширювальний та обмежувальний.

Відповідно до першого, ряд економістів відносить до інфраструктури практично всі галузі невиробничої сфери національної та регіональної економіки, пояснюючи це «неможливістю» розмежування інфраструктури та необхідністю розгляду її місця в економіці як єдиного і взаємообумовленого цілого [14].

Другий підхід обмежує склад галузевих елементів, що входять в інфраструктурний комплекс колом галузей, які забезпечують прискорення процесу руху продукції та інформації, і включає зв'язок, транспорт, торгівлю в усіх її формах, навігацію, дорожню мережу [14].

Таким чином, хоча інфраструктура як категорія економіки досить міцно утвердилася в якості необхідного елемента, що забезпечує результативність господарювання, питання про її сутність, зміст і поелементний склад поки що залишається відкритим.

Вчений-економіст П.Н. Розенштен-Родан [11, с. 20] розуміє інфраструктуру як поєднання обставин, що створюють сприятливі умови для розвитку підприємництва та задовольняють потреби населення.

За твердженням професора В. Жаміна [2, с. 16], який визначає інфраструктуру інтегральним елементом продуктивних сил, складовою яких є суміжні та додаткові сфери галузі економіки, різні види промислового виробництва чи видів діяльності, які обслуговують безпосередньо основне виробництво (виробнича інфраструктура). Інші її складові частини (галузі та підгалузі невиробничої сфери) опосередковано зв'язані з промисловим виробничим процесом і виконують численні функції обслуговування всього процесу господарювання суб'єктів промислового комплексу регіону (соціальна інфраструктура). Необхідно зауважити, що принципи створення системи інфраструктури в кожному окремому регіональному просторі повинні забезпечувати пріоритети відповідних потреб регіону і передбачати при їх реалізації поєднання регіональних і галузевих інтересів на конкурентному полігоні.

У такому сенсі створення інфраструктури регіону буде здійснюватися за принципом структурно-функціональних підходів, шляхом розробки і реалізації комплексного плану, виходячи з регіональних вимог обумовленого рівня ефективності складових галузевих елементів. Важливим чинником створення інфраструктури регіональної промислово-інтегрованої системи структурно-функціональним шляхом є комплексний облік всіх основних факторів, які мають суттєвий вплив на формування інфраструктури і подальший її розвиток.

Застосування інформаційних технологій є найбільш актуальним засобом підвищення ефективності розробки, створення і використання технологій маркетингу в інфраструктурі, що забезпечує стійкість функціонування засобів промислового кластеру регіону. Інформаційне забезпечення системи регіонального маркетингу розвиненої інфраструктури, являє собою методологічний засіб документообігу, накопичення та зберігання даних, пошук, шифрування зібраної інформації, визначення стану та поведінки систем. Воно є основою співпраці з місцевими логістичними службами регіональних промислово-виробничих підприємств, а також кластерних систем і промислових диверсифікованих систем (корпорацій, концернів і т. д.), що діють на території даного регіону.

Інформаційне забезпечення, як організаційно-правове, так і економічне, технічне, програмне, математичне є найбільш важливою підсистемою, що забезпечує нормальне функціонування маркетингової системи. З метою виконання завдань, покладених на маркетинг відповідних суб'єктів промислового комплексу, система маркетингу повинна мати адекватне забезпечення актуальною інформацією, насамперед інформацією кожного життєвого циклу продукції в процесі виробництва і збуту.

Основні складові інфраструктури в розрізі логістичного сервісу регіону в рамках ринкової трансформації представлені на рис. 1.

Рисунок 1. – Послуги інфраструктурного сервісу, забезпечуючого стійкість функціонування господарських одиниць промислового комплексу регіону

Джерело: [1]

В роботі Р. Н. Леви [6] розглядається структура і інформації, необхідної для прийняття рішень формування стратегії виробництва і формування життєвого циклу товару (див. рис. 2).

Рисунок 2. – Вхідні дані служби маркетинга для реалізації стадій напрацювання стратегії життєвого циклу продукції і формування життєвого циклу товару, Джерело: [6]

На стадії конструкторсько-технологічних досліджень робота маркетингової служби обмежується уточненням і корегуванням даних обсягів виробництва на підставі біжучих та прогнозованих даних щодо якісних показників продукції, які безпосередньо впливають на попит, зміну цінової динаміки, появу виробництва товару-аналога тощо. На цьому етапі працівникам служби маркетингу потрібні вхідні дані, які отримали відображення на рис. 3.

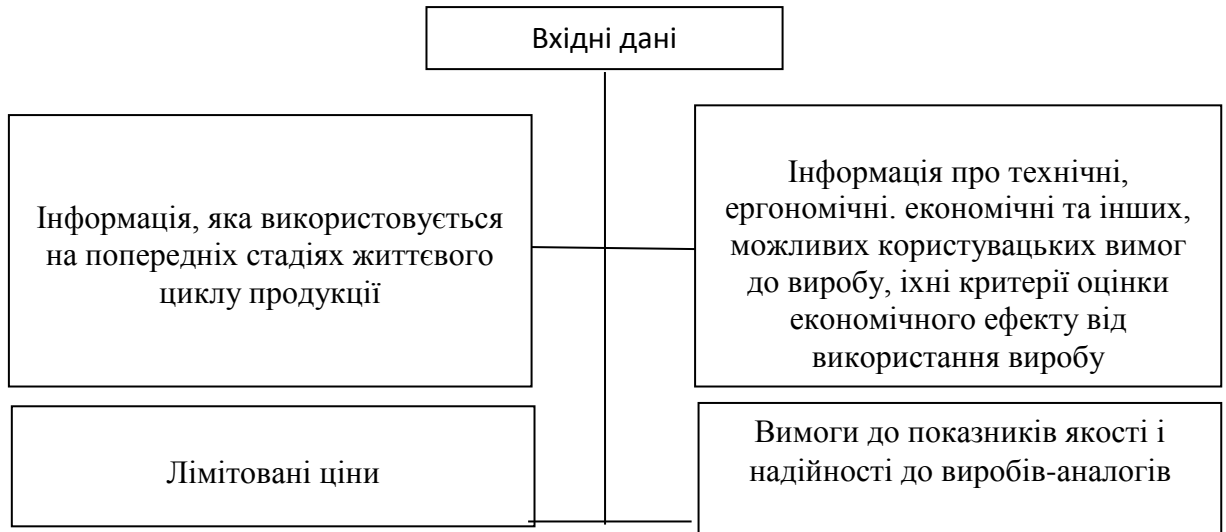

Рисунок 3 – Вхідні дані для реалізації стадії дослідно-конструкторських і дослідно-технологічних робіт, Джерело: [4].

До результатів функціонування служби маркетингу виробництва належить прийняття рішень про необхідність виготовлення нових товарів. Для цього необхідно зібрати вхідну інформацію:

- дані про реальний попит на товар;
- дані про формування активного попиту на товар;
- дані моніторингу цін на товар;
- дані про організацію спеціалізованих продаж і динаміку продаж;
- дані про сервісне обслуговування, навчання персоналу;
- пропозиції щодо термінів випуску та реалізації товару;
- дані про характеристику товару і пропозиції по покращенню технічних характеристик товару.

Зібрані дані є прикладом інформаційного забезпечення підрозділу маркетингу для прийняття рішення про випуск нового товару.

В даний час керівництво вітчизняних регіональних промислових підприємств має гостру потребу отримання актуальної, правдивої інформації щодо перспективних напрямків функціонування підприємств з метою прийняття маркетингових заходів, від яких залежить успішне управління підприємством, можливість ефективного планування обсягів його виробництва, дотримання якісних характеристик товарів, зміцнення конкурентоздатності на ринку товарів та послуг. Комп'ютерна мережа підтримки прийняття стратегічних рішень на рівні промислових підприємств повинна забезпечувати вибір оптимального рішення і сприяти його реалізації. Підприємство, що впровадило комп'ютерну систему підтримки прийняття маркетингових рішень, може розраховувати на підвищення конкурентоспроможності завдяки оперативнішій реакції на ринкову кон'юнктуру, зміни зовнішнього середовища. В даному випадку, надто категорично ставиться питання наочності способів подачі інформаційного потоку, оперативність формування та передачі нових форм додаткової звітності та швидкий аналіз біжучих даних. Сучасні системи підтримки прийняття рішень – це системи, внаслідок запровадження яких з'являється можливість наочно донести актуальну інформацію до об'єкту управління та про нього, а разом з тим і навколишнє бізнес-середовище, швидкого формування і отримання нової звітності, проведення

аналітики поточних даних, прогнозу подій, які дозволяють виробляти рекомендації щодо вирішення поставлених завдань. В якості ведучої ланки, відповідальної за виконання перерахованих вище функцій на промисловому підприємстві, необхідно організувати відділ інформаційної служби, у функції якого входило б інформаційне забезпечення всіх підрозділів підприємства і, в першу чергу, діяльності маркетингової служби. Відділ інформаційної підтримки промислово-інтегрованої системи повинен нести повну відповідальність за високий науково-методичний рівень і обґрунтованість всіх розроблених в ньому аналітичних документів і матеріалів, а також за своєчасне виявлення слабких елементів в стратегії розвитку промислового підприємства. На основі ретельного аналізу зібраних даних служба інформаційного забезпечення надає обґрунтовані пропозиції щодо корегування стратегії виробництва та оперативного управління, розширення або скорочення асортименту продукції. До основних завдань даної служби, на думку Р. Н. Леви [3], необхідно віднести (рис. 4).

Рисунок 4 – Завдання інформаційної підтримки промислово-інтегрованої системи, Джерело: [3].

У сформованих економічних умовах промислово-інтегрованої системи регіону необхідне застосування особливого підходу до формування інформаційної служби промислового підприємства, в т. ч. щодо підтримки логістичних рішень для структурних підрозділів. Даний підхід, передбачає створення відділу інформаційної підтримки маркетингових рішень на рівні промислового підприємства для взаємопов'язаних секторів (рис. 5) [13, с. 358].

Рисунок 5 – Структура відділу інформаційного забезпечення промислово-інтегрованої системи, Джерело: [13].

Запропонована Р. Н. Лепою [3] методика формування інформаційної підтримки маркетингових рішень є особливо актуальною для промислово-інтегрованих систем і являє собою черговий крок в області розробки теорії і практики вдосконалення методів управління підприємствами в умовах ринкових відносин. Реалізація запропонованих рекомендацій в значній мірі сприяє не тільки підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в області маркетингу на рівні підприємства, а й створить реальні умови покращення фінансово-господарського стану вітчизняних промислово-інтегрованих систем.

Однак, на даний час, цей методологічний підхід може реалізуватися тільки на рівні підприємства. В умовах діяльності великих промислових систем (холдинги, корпорації, концерни) необхідне інформаційне обґрунтування процесів прийняття маркетингових управлінських рішень в реаліях промислового кластера регіону.

Відомо, що маркетингова діяльність у сучасному об'єднанні групи підприємств у вигляді диверсифікованої системи регіону пов'язана з переробкою величезної кількості різного роду інформації.

Фахівцям в області логістики постійно потрібна інформація, причому оперативна і достовірна про номенклатуру, ціни, сегмент споживачів тих чи інших товарів і послуг, стан товарного ринку (в першу чергу регіонального), попит та пропозицію тощо. З розвитком зовнішньоекономічної діяльності постійно зростає потреба інформації про кон'юнктуру на зарубіжних ринках, про те, наскільки надійний той чи інший партнер. Для прийняття ефективних управлінських рішень дуже важливо знати де, коли, кому і в якій кількості потрібна продукція, що виробляється в регіоні. При цьому потрібні не розрізнені відомості, а інформація, що постійно нагромаджується і періодично оновлюється. Сучасному спеціалісту в галузі промислової логістики необхідні знання основних принципів створення маркетингових інформаційних систем, вміння працювати з інформаційними масивами, а також навички роботи з програмним забезпеченням та іншою інформаційно-обчислювальною технікою, що є ядром будь-якої інформаційної системи.

Розглянемо сучасний стан інформаційної бази регіонального комплексу інформаційного забезпечення. За даними проведеного аналізу роботи маркетингових служб промислових підприємств Донецького регіону встановлено, що фахівці з маркетингу витрачають від 37% до 48% свого робочого часу на роботу з документами або за їх пошуком, і тільки 6-8% – на їх аналіз, хоча саме аналітична робота створює інформаційний продукт (рішення проблем, вироблення концепції, стратегії і прийняття маркетингових рішень). При чому аналітична робота є найбільш важливою, що приносить найбільшу користь в реалізації професійної діяльності [12].

Суть концепції інформаційного суспільства, в тому числі в області управління інформаційного забезпечення полягає в прискоренні, поширенні і впровадженні нових даних і знань у всіх сферах життя. Для цього необхідно мати широку мережу загальнодоступних відкритих банків даних. Рішення майже всіх соціальних економічних проблем впирається в нерозвиненість систем баз даних і комунікацій і відсутність знань та інформації. Найбільший дефіцит отримання інформації для якісного прийняття ефективних управлінських рішень, як показує проведений аналіз, існує не на рівні центральних органів управління, а на рівні промислового підприємства та на рівні регіональних органів управління.

Інформаційне середовище представлене галузевими і міжгалузевими фондами, які існують у вигляді вузькофункціональних локальних баз, мають обмежене коло користувачів. За даними аналізу промислових підприємств Донецької області, найбільша питома вага припадає на інформаційні фонди підприємств і організацій регіону, що відносяться до Міністерства промислової політики України, а також Інституту економіки промисловості НАН України.

В основу побудови локальних інформаційних баз закладені різні методологічні підходи, починаючи з системи класифікації та кодування і закінчуючи технологічними програмами і технічними засобами створення і ведення цих програм. Інформація, що міститься в базах даних підприємств і її знання, як правило мертві, так як вони складені відомствами і підприємствами без врахування інтересів користувачів, не відповідають жодним загальноприйнятим стандартам, часто на різних мовах тощо. Для використання такого інформаційного забезпечення в інтересах суб'єктів підприємницької діяльності регіону потрібні спеціальні програми-конвертори, вартість яких може бути надзвичайно високою, а користь – мінімальною.

Висновок із цього однозначний: якщо Україна і її регіони хочуть відродитися в умовах ринкової економіки, то їй необхідно радикально змінити свою

інформаційну політику, зокрема, і в області регіональної маркетингової інформації і перенести центр ваги на регіональний, комерційний рівень. Звісно ж, що починати потрібно в першу чергу зі створення нових баз даних, які зможуть забезпечити високоякісну інформаційну підтримку маркетингово-логістичних рішень, що приймаються як на рівні суб'єктів промислового комплексу регіону, так і на місцевому рівні.

Швидкий розвиток і використання в економіці інформаційних систем і технологій робить доцільним створення в складі обласних державних адміністрацій відповідного відділу, який би координував економічну діяльність в сфері інформатизації за такими напрямками, як системи управління підприємствами промислового комплексу, системи автоматизованого проектування, інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень, створення програмного забезпечення та його експорт, робота з базами даних, консультації з питань інформатизації. Надалі, в рамках регіону, організаційною формою розвитку цього напрямку діяльності могли б стати створення великих підприємств і об'єднань з розробки програмних продуктів, інтеграції, впровадження інформаційно-технологічного консалтингу, а також виробництво інформаційних засобів і технологій.

Важливою на ринку інформаційного забезпечення промислово-інтегрованих систем східного регіону є комерційна інформація про попит і пропозицію, укладені угоди, клієнтів і їхні контакти. Потрібною комерційною інформацією є маркетингові дослідження. Часто багато промислових підприємств регіону, промислові корпорації, холдинги проводять самотужки маркетингові дослідження за цільовими сегментами товарних ринків і при цьому не мають достовірної інформації з базовими характеристиками конкретного товарного ринку (наприклад, загальна ємність споживання, сегментований потенціал та інше).

Інформацію, яка циркулює в кластерній системі можна класифікувати за різними параметрами, наприклад за видами, стадіями освіти, місцем виникнення, функцій управління, в часовому вимірі тощо.

Відновлення роботи промислових підприємств Донецького регіону, зумовлює створення електронних обчислювальних мереж, нагромадження в їх пам'яті величезних масивів маркетингової інформації. Це призводить до гострої необхідності у взаємодії електронних обчислювальних мереж, що знаходяться на окремих підприємствах, в тому числі і тих, що відносяться до різних стратегічних груп промислової системи східного регіону (рис. 7).

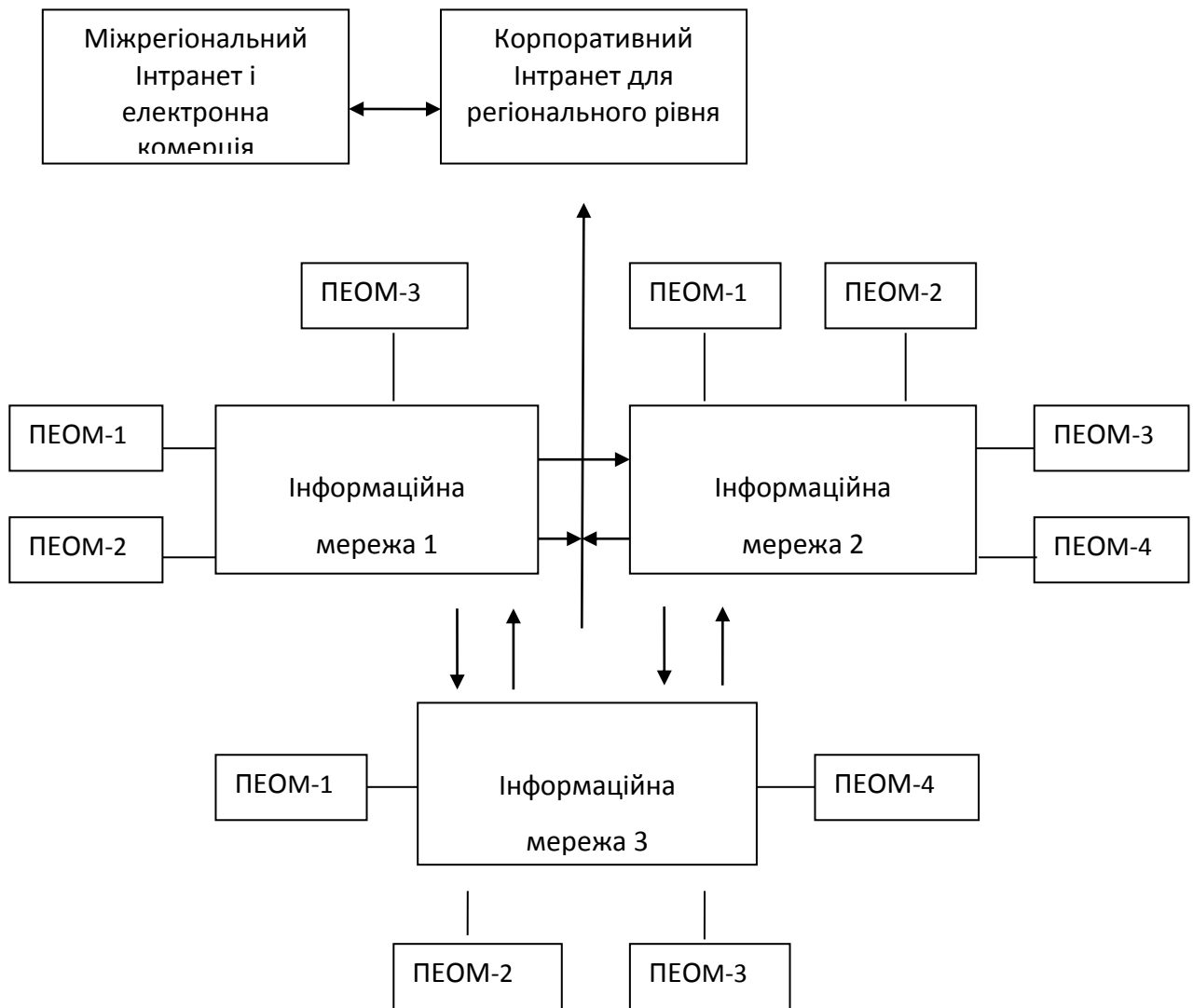

Рисунок 7 – Система інформаційних мереж стратегічних груп промислової мережі регіону і взаємодія корпоративних Інtranет з міжрегіональними Інtranет
Джерело: [5, с. 358].

На рис. 7 зображені три мережі (наприклад, 3-х різних стратегічних груп регіону: металургійного комплексу – СГ-1, машинобудівного – СГ-2 та сировинного-нерудної комплексів – СГ-3, пов'язані один з одним каналами передачі даних, що забезпечують швидку передачу між мережами всіх потрібних масивів інформації. В даному випадку утворення комплексу інформаційних мереж є практичним використанням моделі взаємодії суб'єктів промислової інформаційної системи на регіональному рівні [10, с. 141].

Аналізуючи інформаційне забезпечення промислово-інтегрованих систем, чітко простежується тенденція домінування найбільших промислових зв'язано-диверсифікованих систем (корпорацій, концернів тощо) регіону, що володіють власними інформаційними мережами, дослідницькими групами, тісними зв'язками в світі бізнесу. Відсутність розумного регулювання з боку держави в цій галузі може привести до інформаційного монополізму, але вже не на державному, а на комерційному, зробивши доступ до інформаційних ресурсів привілеєм небагатьох «заможних» структур. Ясно, що зусилля комерційних структур і державних органів

щодо розвитку національної інфраструктури товарного ринку, в тому числі його інформаційного сегменту, необхідно координувати.

Слід зазначити, що телефонна мережа України є однією з найбільших серед пострадянських країн по ємності і охопленням території. Однак обладнання мережі, в основному, відпрацювало свій ресурс і за всіма своїми технічними параметрами, і особливо в умовах становлення ринкових відносин, коли підвищуються вимоги до оперативності та надійності інформації, все більшого значення набувають розвинені інформаційні технології, що базуються не на телефонній мережі загального користування, а на мережах мобільного зв'язку та інших видах комунікацій. В регіоні, що розвивається є користувачі сучасних технологій (банки, біржі, акціонерні комерційні структури, структури державного управління та ін.) більше за інших зацікавлені в якісному оснащенні вітчизняної телекомунікаційної мережі новими технічними засобами зв'язку. В даний час роль регіональних систем телекомунікації різко зросла. Ринкових структур, які використовують маркетингову інформаційну систему стає дедалі більше і мало тих послуг зв'язку, які може надати загальнодержавна мережа, побудована за вертикальним принципом. По суті, в східному регіоні України в даний час є лише окремі, не пов'язані між собою регіональні елементи відомчих інформаційних систем, найбільшими з яких є системи органів статистики, банків, залізниці, автотранспорту, матеріально-технічного забезпечення і окремих великих промислових підприємств.

На території України, в тому числі східному регіоні, почали створюватися комерційні комп'ютерні мережі. Практично у всіх містах і регіонах є вузли, через які державні та приватні підприємства можуть вести інформаційний обмін. Певний прорив в інформаційній нестійкості зроблений за рахунок впровадження, хоча поки що з малим охопленням суб'єктів промислового комплексу, глобальної інформаційної мережі «Інтернет» як інструменту мережевих інформаційних систем. Досить низький рівень використання технологій Інтернет-маркетингу пов'язаний з негативним сприйняттям більшістю промислових-виробничих підприємств регіону з наступних причин: відсутність достатніх фінансових коштів на придбання і належну експлуатацію необхідної комунікаційної техніки, відсутність кваліфікованого персоналу, в тому числі через незнання або низький рівень знань іноземної мови. В той же час, уповільнений розвиток телекомунікаційних мереж в країні, їх відособленість, високі тарифи на послуги, що надаються стримують широке використання інформаційних технологій.

На наш погляд, однією з відправних точок управління регіоном, є вирішення проблеми налагодження взаємодії та співпраці органів різних рівнів управління з учасниками промислово-інтегрованими комплексами регіону. Регіональним органам управління потрібна інформація про фінансово-економічний стан промислових підприємств, що знаходяться на території даного регіону. Час, в якому ми живемо та працюємо, повний протиріч. Комп'ютеризація, хоча і не досягла масового масштабу, але вже прийняла такі обсяги, які вирішують і водночас ставлять певні проблеми перед підприємствами і організаціями.

Світові розробники програмного забезпечення намагаються підняти довіру промислово-інтегрованих систем до електронного забезпечення через сертифікацію про відповідність їхніх автоматизованих інформаційних мереж концепції Каплана-Нортон – Balanced Scorecard Collaborative Certified. Наявність цього сертифікату гарантує відповідність програмного продукту функціональним вимогам стандартів BSC систем. Власниками сертифікованого програмного забезпечення є понад 25 компаній, що виробляють програмний продукт, серед них: Microsoft, Hyperion, SAP, SAS, Oracle, Congos та інші.

«Інформаційна індустрія» – Інтернет, Інтранет, Екстранет, електронна комерція, в даний час впливає на всі сфери господарської діяльності не тільки регіону а й на роботу промислово-інтегрованих систем, визначаючи рівень їх науково-технічного розвитку. Необхідність постійного підвищення цього рівня обумовлена, з одного боку, необхідністю випуску нової, більш сучасної продукції, з іншого – використанням нових засобів і способів нагромадження та швидкості опрацювання вуликового масиву різнопланової інформації [7].

В процесі управління виробничою діяльністю промислов-інтегрованих систем з'являється потреба впровадження науково-технічних, технологічних та інформаційних розробок, пристосування промислових виробників до сучасних умов виробництва виключно конкурентоспроможних товарів, що користуються попитом, заміни морально застарілого обладнання та технологічних виробничих процесів, оптимізації схем організаційної структури тощо. Реалізація таких рішень в умовах швидкого розвитку науки і техніки з врахуванням процесів глобалізації часто викликає труднощі через відсутність у керівників загальної та маркетингової інформації, необхідної для обґрунтування. Наявність різних концепцій, підходів до вирішення управлінських проблем, їх унікальність з точки зору ресурсних можливостей і умов реалізації ускладнює роботу керівників. І тут на допомогу їм приходять науково обґрунтовані методи прийняття рішень, що використовують досягнення прикладних розділів математики – теорії ймовірності та теорії ігор.

В даний час економіко-математичні методи і моделі починають все ширше використовуватися в практиці управління на рівні регіону і суб'єктів промислового комплексу, що дає можливість звернути увагу на інформаційну сторону процесів прийняття рішень з теоретичних позицій. Розробка теоретико-інформаційного підходу до прийняття рішень у сфері регіонального маркетингу дає можливість вирішення практичних завдань управління регіональних промислових кластерів і промислових пов'язано-диверсифікованих систем з єдиних теоретичних позицій.

Крім того, виникають передумови більш глибокого розуміння керівниками і топ-менеджерами підприємств проблеми невизначеності, обумовленої відсутністю загальної та маркетингової доктрини про інформаційне забезпечення, яка була б корисною у різних проблемних ситуаціях управління та при розробці дієвих заходів щодо їх розв'язання. Це положення є важливим для більшості промислових підприємств регіону, де управлінські проблеми з високим ступенем невизначеності зустрічаються досить часто, особливо на регіональному рівні. До особливостей сучасного економічного розвитку, з позицій регіонального менеджменту і маркетингу, важливих для розуміння складності управлінських проблем слід віднести:

- суттєвий вплив досягнень наукових, інформаційних, технологічних досліджень на реорганізацію структури підприємств, реконструкцію виробничих приміщень та оптимізацію основних процесів виробничої діяльності. Так, наприклад, розглядаючи виробничі можливості відкритого акціонерного товариства «Топаз», по виготовленню мікросхем і мікропроцесорів, необхідне освоєння нових інноваційних проектів, унікальних для України, впровадження нових технологічних процесів, а також використання обладнання і вимірювальних засобів і програмного забезпечення. Організація і налагодження роботи даних виробництв – складна управлінська проблема, що включає ряд завдань з високим ступенем невизначеності, в тому числі в галузі промислового маркетингу (стратегій нововведення);

- необхідність високого рівня якості технічних та функціональних характеристик виробів, що випускаються, неприпустимість відставання вітчизняної

апаратури від зарубіжної по виробничо-технічних показниках, конкуренція з виробниками аналогічної продукції при поставці на закордонний ринок. Тут, орган управління повинен забезпечити своєчасність оперативних рішень в поєднанні з обґрунтованою маркетинговою стратегією, виробленою на основі інформаційного аналізу техніко-економічних даних, що мають значний обсяг і різну ступінь достовірності.

Таким чином, більшість відносин в організаційній системі регіону між керуючим органом і керованими об'єктами носить інформаційний характер. Далі будуть розглянуті питання, пов'язані з першими двома інформаційними завданнями управління на рівні промислового комплексу регіону, а саме з отриманням і обробкою інформації в процесах прийняття управлінських рішень [7].

Управлінське рішення під яким, зазвичай, розуміється вибір цілей організаційної системи і способи їх досягнення, приймається для збереження, підтримки, розвитку та вдосконалення функціонування цієї системи.

В процесі підготовки такого рішення повинні бути визначені: цілі, способи їх досягнення і умови, в яких буде реалізуватися прийняте рішення. Так, наприклад, в процесі прийняття управлінських рішень з врахуванням інструментарію регіонального менеджмент-маркетингу при реалізації «Програми науково-технічного розвитку Донецької області – 2020», визначаються спочатку цілі розвитку промислових кластерів області та засоби їх досягнення (вдосконалення регіональної системи «менеджмент-маркетинг-інвестиції», маркетингові інноваційні стратегії, а також здійснюється інноваційний прогноз по ресурсах. Потім здійснюється відбір інноваційних проектів та цільових програм по суб'єктах промислово-інтегрованого комплексу регіону, спрямованих на досягнення намічених цілей в цілому по східному регіону України [8, с.5]. При цьому використовується інформація, що може впливати на будь-який із зазначених елементів процесу, а також на критерії, на основі яких здійснюється остаточний вибір маркетингової стратегії (наприклад, для конкретного об'єкта – стратегія нововведень). Крім того, інформаційні передумови процесу стратегічного планування визначають способи оптимізації рішень: вибір розрахункової економіко-математичної моделі, методи пошуку екстремуму і інтерпретацію поняття оптимуму. Як відомо, всі завдання управління діляться на: завдання прийняття рішень в умовах визначеності в умовах ризику, часткової та повної невизначеності. Визначеність свідчить про наявність відомостей по всіх елементах проблеми, що вирішується, яка формалізується за допомогою апарату математичного програмування.

Ефективність діяльності кластерного об'єднання можна оцінити як кількісно, так і якісно. Це положення в повному обсязі стосується як витрат, так і результатів. Але оцінки економічної ефективності на різних стадіях життєвого циклу кластерного об'єднання мають особливості, зазначені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Особливості оцінки економічної ефективності життєвого циклу кластера на різних етапах

Етапи		Показники		
		Витрати	Результат	Економічна ефективність
1	Дослідження	Здійснюються поетапно, залежно від результату. Важкопрогнозовані	Може відрізнитися нестабільністю на окремих етапах. Важкопрогнозований	Велика ймовірність переростання в деструкцію.

				Оцінюється якісно
2	Розробка	В основному спрямовані на впровадження кластерного об'єднання, реакція якого, як правило, невідома. Важкопрогнозовані	Залежно від характеристик сегментів ринку оцінюється методами теорії ймовірності	На початковому етапі можлива деструктивність. Оцінюється в кількісно-якісному відношенні
3	Реалізація	Визначається без особливих проблем	Невідома абсолютна границя результату. Постійно покращується за рахунок охоплення нових сегментів ринку	В основному оцінюється кількісно
4	Стабілізація	Велика імовірність деструкції. Визначення викликає певні забруднення	У зв'язку із появою конкурентів Оцінюється нестабільністю	Оцінюється як кількісно, так і якісно
5	Зрілість	Необхідна їх якісна оцінка. Важкопрогнозовані	Може відрізнятись нестабільністю на окремих етапах Важкопрогнозований	Оцінюється якісно, переходить у деструктивність

Джерело: складено автором.

Однією з головних складових ефективності кластеру є його інноваційна спрямованість, оскільки без запровадження інновацій кластерне об'єднання буде прототипом територіальних виробничих об'єднань і зможе проіснувати лише обмежений проміжок часу до логічного завершення свого виробничого потенціалу.

Отже, процес економічної ефективності життєвого циклу кластера оцінки ефективності повинен розглядатися з врахуванням інтересів основних суб'єктів макро-, мезо- і мікрорівня. При цьому головним критерієм ефективності функціонування кластеру виступатиме відповідність результатів даної структури цілям зацікавлених суб'єктів.

Основною метою господарської діяльності кластера для досягнення ними необхідного рівня конкурентоспроможності на регіональних та світовому ринках є досягнення економічної ефективності, її оцінка може базуватися на оцінці ресурсного потенціалу кластера та використання нових технологій, технологічних процесів, інновацій та стратегій, а також маркетингової діяльності, яка охоплює всі етапи життєвого циклу товару в системі управління якістю.

В результаті дослідження зроблені наступні висновки:

За результатами аналізу виявлено, що впродовж минулих років промислово-інтегровані системи і регіональна економічна політика, яка базується на діяльності кластерів, використовуються державою як найбільш успішний механізм економічного росту міст, регіонів, країни. Кластерний розвиток, який передбачає шлях кооперування промислових підприємств, не залежно від форм власності, в одне об'єднання разом з державними установами, науковими інститутами,

університетами, а також науково-дієльними центрами – стає потужною силою економічного росту регіонів через можливість використання прогресивних наукових розробок у промисловому виробництві та послугах, підвищення продуктивності праці, оптимізації виробництва, збільшення самозайнятості та зайнятості населення, підвищення рівня соціальних стандартів життя населення країни.

В нашій державі, яка отримала незалежність трохи більше чверті сторіччя, а економічна самостійність ще не сформована і держава робить кроки до побудови сильної економіки планування стратегії економічної регіональної політики, особливо своєчасним виглядає, на мій погляд, бажання та можливості перейняти випробувану роками та отриманими результатами, направлену на європейський вектор розвитку політики інтенсивного кластерного розвитку регіонів країни в ближньому майбутньому.

Визначено, що у запровадженні та створенні нових інструментів регіонального розвитку в Україні може допомогти досвід більшості розвинутих країн світу, країн перехідних економік, міжнародна фінансово-технічна допомога. Вибираючи такий шлях, Україна має шанс досить швидко стати частиною європейського простору. Україна, звичайно, вибрала свій напрямок кластерного руху, проте, він не відокремлений, а взаємопов'язаний та взаємозалежний від світового.

Впродовж двадцяти восьми років незалежності Україна поступово йде до поставленої кінцевої цілі – отримання нею гідного місця та економічного простору у світовій системі економічно-політичних міжнародних відносин. Шляхом до цієї мети, з моєї точки зору, може стати підтримка та розвиток кластерного підходу до відновлення порушених економічних зв'язків вітчизняного промислового та стабілізації сільськогосподарського виробництва, можливостей впровадження методів інноваційних технологій виробництва товарів і надання послуг, підвищення конкурентоспроможності регіонів та їхньої інвестиційної привабливості, що, першочергово, вкрай необхідно для східного регіону України.

Історичний досвід кластеризації економіки закордонних країн свідчить про те, що формування кластерів у сферах народного господарства призводить до суттєвого підвищення продуктивності праці, дякуючи ї застосуванню науково-технологічних інноваційних процесів діяльності промислових підприємств. Вже висловлювалася думка про те, що всі члени кластера дістають значні переваги, отримуючи нові можливості використання позитивного обміну досвідом та його використання для оптимізації виробництва шляхом зниження виробничих затрат, отримуючи та застосовуючи споріднені послуги й одних постачальників. Зараз в Україні сформувалися сприятливі передумови для використання переваг кластерного економічного розвитку країни за допомогою затвердження регіональних програм розвитку [8, 9, 10].

Визначено, що сучасний важіль небанківського сектору в економіці суттєво нижчий, ніж банківського, у порівнянні загальних обсягів фінансових активів і по темпах їхнього росту. Таке явище є закономірним, оскільки банківський сектор фінансового ринку з'явився значно раніше небанківського і був забезпечений законодавчою та нормативною базою для своєї діяльності, а також має вищий рівень врегульованості сфери своєї діяльності.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що на українському фінансовому ринку небанківські інститути розвиваються достатньо активно і в перспективі, на зразок більшості країн з розвинутою економікою, можуть стати додатковим джерелом регіонального економічного розвитку.

Основними функціями фінансових посередників, що входять до адаптивного кластера, мають бути – організація й обслуговування обігу, концентрація необхідних обсягів фінансових ресурсів на певних напрямках і у сферах діяльності компаній - учасниць адаптивного кластера, причому не стільки з метою отримання максимального прибутку, скільки з метою знаходження внутрішніх резервів для забезпечення безперервності відтворювальних кластерних процесів з метою ефективного управління розвитком регіональної економіки. Завдяки участі інститутів фінансового капіталу, у кластерному об'єднанні досягаються стратегічні вигоди, пов'язані в першу чергу з підвищенням мобільності розвитку й реалізації технологічного потенціалу всієї кластерної групи.

Об'єднаний ресурсний потенціал банківських та небанківських установ, у межах промислового кластера, є необхідною умовою для зростання успішного розвитку регіонів, використання інноваційних економічних процесів, постійного підвищення економічного рівня регіональної конкурентоспроможності.

Основною метою господарської діяльності кластера для досягнення ними необхідного рівня конкурентоспроможності на регіональних та світовому ринках є досягнення економічної ефективності, її оцінка може базуватися на оцінці ресурсного потенціалу кластера та використання нових технологій, технологічних процесів, інновацій та стратегій, а також маркетингової діяльності, яка охоплює всі етапи життєвого циклу товару в системі управління якістю.

Використані джерела:

1. Аніщенко В. О. Створення моделі стану соціо-еколого-економічної системи регіону: теоретичні та методологічні аспекти. Актуальні проблеми економіки. 2007. №9. С. 133-144.

2. Єрмакова О. Економічна ефективність функціонування кластерів: оцінювання та аналіз впливу на конкурентоспроможність регіону. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 11. С. 174–180.

3. Лепа Р. Н., Ляшок Н.Ю. Принятие решений в системе управления человеческим капиталом промышленных предприятий в кризисных условиях. Економіка промисловості. 2012. № 3-4. С. 308-315.

4. Мірошниченко О.Ю. Оцінка рівня життя населення країн СНД на основі кластерного аналізу. Статистика України. 2006. №3. С. 72-78.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки» № 294 від 12. 03. 2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/294-2012-%D0%BF> (Last accessed: 16.10.2019).

6. Програма розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Уряду Японії. Подолання бар'єрів на шляху розвитку бізнесу на Донбасі: огляд ситуації та ключові рекомендації. URL: [http:// gov.ua/laws/show/294-2012-%D0%BF](http://gov.ua/laws/show/294-2012-%D0%BF) (Last accessed: 16.10.2019).

7. Пуліна Т. В. До питання створення кластерних об'єднань. Збірник матеріалів V ювілейної міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції: «Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта» 26–30 травня 2013 р. Алушта: НТУ ХПІ, 2015. С. 131–134.

8. Пуліна Т. В. Інформаційне забезпечення створення та розвитку кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості. Бізнес Інформ. 2013. № 5. С. 145–152.

9. Пуліна Т. В. Ключові фактори успіху кластерного об'єднання підприємств. Економічні проблеми модернізації та інноваційного розвитку промисловості: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 5 листопада 2013 р. Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля. Дніпропетровськ: ДУ, 2013. С. 37–40.

10. Пуліна Т. В. Методика оцінки ефективності діяльності кластера підприємств. Народ, держава, власність ресурси, регіональний розвиток: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 21–22 грудня 2012 року, м. Київ. У 2-х ч. Ч. 1. К.: НДЗ «Ресурси», 2013. С. 11–13.

11. Рибак Ю. Кластерна політика країн Скандинавського регіону у формуванні та ефективному функціонуванні конкурентоспроможних кластерів. Економіст. 2017. № 9. С. 40–44.

12. Смирнова Л. Д. Механізм гнучкого контролінгу в управлінні виробничо-господарськими системами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою». Донецьк, 2003. 34 с.

13. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект; за редакцією Г. В. Балабанова, П. Нагірної, О. М. Нижник. К.: Міленіум, 2013. – 404 с.

14. Шрьодер Ж. Кластерний підхід у стратегії регіонального розвитку. Місцевий та регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості: матеріали міжнар. конф., 12-13 трав. 2015 р. К.: Європейська комісія, 2015. С. 34-35.

STRATEGIC DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR ENTERPRISES UNDER EXTERNAL RISK CONDITIONS

Polenkova Maryna,

Associate Professor, PhD in Economics,

Head of the Department of Creative Industries and Social Innovation Chernihiv

Polytechnic National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1571-6792>

JEL Classification: Q12SECTION “ECONOMICS”.

***Abstract.** The article reveals the development trends of enterprises specializing in crop products. The structure of sown areas of agricultural crops is studied. The long-term dynamics of production of cereals and legumes has been established. The strategic directions for development of the agrarian enterprises under external risks conditions are outlined.*

***Key words:** agricultural sector enterprises, strategic directions, development.*

Introduction. Nowadays the achievements in the agricultural sector have not been sufficient for Ukraine as adequate response to the challenges it faces. A particular threat to domestic agriculture is the expected sharp growing competition in the global agri-food market, including the EU market, which is strategically important for Ukraine. Considering the experience of the most developed countries in the agricultural economy,

the basis for increasing the economic efficiency of the functioning and competitiveness of the national agricultural sector in the global agrifood market should rest on its transition to an innovative development. At the same time, effective measures should be taken to radically improve economic relations in the agricultural sector, to form effective organizational and economic management mechanisms enabling to perfectly realize the existing potential of developing high quality agricultural products at minimum cost, taking into account global market trends for plant and animal products.

Research results. In the study, we emphasize the development trends of enterprises specializing in crop products. The major part (54.7%) of sown areas contains cereals and leguminous crops (15318 thousand ha in 2019). Industrial crops occupy 9130 thousand ha, which is 32.6%, while potatoes, vegetables and cucurbitaceous crops – 1828 thousand ha (6.5 %) (table 1).

Table 1.

Sown areas of agricultural crops (thousand ha)

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Agricultural crops	27173	26044	26952	26902	27026	27585	27699	28001
Part (%)	100	100	100	100	100	100	100	100
Cereals and leguminous crops	13646	15005	15090	14739	14401	14624	14839	15318
Part (%)	50,2	57,6	56	54,8	53,3	53	53,6	54,7
Industrial crops	4187	5260	7296	8350	8852	9259	9266	9130
Part (%)	15,4	20,2	27,1	31	32,8	33,6	33,4	32,6
Potatoes, vegetables and cucurbitaceous crops	2277	2041	1967	1823	1841	1844	1825	1828
Part (%)	8,4	7,8	7,3	6,8	6,8	6,7	6,6	6,5

Source: formed according to [1; 2]

It is important to note the long-term positive dynamics of production of cereals and leguminous crops (in 2005 the agricultural enterprises produced 28790 thousand tons, in 2010 – 29779,3 thousand tons, in 2015 – 46506,6 thousand tons, in 2019 – 59982,1 thousand tons), moreover, the growth of production is observed in all categories of farms - private farms and households.

Currently there is such an economic structure of land use:

– 36,3% (15,1 million ha) of the total area of agricultural land are cultivated by households having no legal status, without state support nor taxation. These households produce almost 45% of Ukraine's agricultural output. It mainly concerns the production of potatoes, meat, milk, vegetables and fruits. [1];

– about 2.3% (0.9 million ha) of agricultural land are cultivated by state-owned agricultural enterprises. Another 17.3% (7.2 million ha) are owned by central and local authorities. These fields are not used for agricultural purposes. In this case, there are either uncultivated fields or plots that are used by third parties through partially non-transparent transfer procedures. According to statistics near 2,5 million ha state agricultural lands are leased [3];

– 47% (19,5 million ha) agricultural land is cultivated together by 45 thousand agricultural enterprises, which lease their production space mainly from private landowners (17,5 million ha) or from state;

– agricultural holdings cultivate almost 5,95 million ha (over 14%) from the total area of agricultural land and produce 22% of agricultural products in Ukraine. They deal mainly on the production of grains and oilseeds, which are predominantly sold for export;

– about 32 million hectares of fertile agricultural land make up almost a third of such EU soil. Currently, about 1.6 million hectares of this are cultivated by foreign legal entities or individuals.

The Ukrainian agricultural sector makes a significant contribution to form the gross national product and export earnings. After a 64% drop in agricultural production in 1990s due to transformation processes, Ukraine again ranked fourth in world corn exports and tenth in wheat exports. [4]. With regard to oilseeds, Ukraine ranks first in the world.

Thanks to structural changes (mainly due to reduced livestock and improving technology), the labor productivity has been steadily increasing since 2000 (until the stagnation phase because of the global financial crisis in 2008) to the present day. It has increased almost tenfold, leading to a 79% reduction in jobs (compared to 2000) [1; 2]. Thus, labor was replaced by capital [4].

Nevertheless, the presented labor productivity in no way reflects the general trends in the entire agricultural sector of Ukraine, yet represents the dynamics of development of farms and agricultural holdings, which were able to invest in development at that time. [5].

Strategic directions of development of enterprises in the agricultural sector should be focused on: improving the efficiency of agricultural production and marketing of agri-foods, increasing their competitiveness, providing the domestic market with domestic agricultural products and food in the required volumes and quality based on the formation of effective mechanisms for managing and developing agribusiness.

The main risks that may have a negative impact on the achievement of strategic goals are:

– natural and climatic risks due to the probable lack of favorable natural conditions and the biological nature of the resources used in agriculture, which can result by a reduction in agri-foods, reduce the efficiency of economic entities engaged in agro-industrial production, as well as to increase imports of agricultural products and food;

– trade and economic risks, which envisage price fluctuations in the domestic agri-food market, structural changes in consumer preferences, limited sales channels for agricultural products and food, leading to a decrease in the financial stability of enterprises engaged in agro-industrial production;

– macroeconomic risks caused by global financial instability, declining growth of Ukraine's economy and level of investment activity, high inflation, devaluation and denomination of the national currency, rising costs and prices for energy, equipment, fertilizers, feed and other material and technical means, which may have a negative impact on the financial ability of government programs implementation from various sources in the planned amounts, as well as on the price competitiveness of domestic agri-foods;

– foreign trade risks, which are manifested in aggravating changes in the world agri-foods market (increased competition, price fluctuations) and are able to complicate the achievement of the planned indicators for the export of agri-foods, as well as related to the probable change of trade and political regime and foreign policy of Ukraine in the context of European integration;

- operational risks related to the inability to manage expenditure in the program activities implementation from extrabudgetary sources and from the state budget;
- social risks due to lower incomes, increasing social displeasing by living conditions in rural areas, increasing the gap between living standards in urban and rural areas.

For each important strategic direction, we note the measures that, in our opinion, could promote the development of enterprises in the agricultural sector:

Development of the grain subcomplex. As part of the development of the grain subcomplex, the implementation of following measures is envisaged:

- improving the structure of sown areas and crop rotation, which are one of the most important factors to increase the productivity of agricultural soil;
- strict observance of technological regulations for growing cereals and legumous plants, which provide for timely and high-quality implementation of all stages of the technological process (sowing, care of crops and harvesting of agricultural plants), ensuring a balanced feed of agricultural plants, timely and complete protection against weeds, diseases and pests.

Development of sugar beet subcomplex. In order to achieve progress in the functioning of this subcomplex, the implementation of following measures to optimize timetable is envisaged:

- juice production in the processing of sugar beets;
- harvesting and processing of sugar beets which excluding harvesting and processing in early (September) and late (January) terms.

Development of industrial crops subcomplex. Achieving positive dynamics can be ensured through the implementation of the following measures:

- strict respect of technological regulations for growing industrial crops;
- the quality improving of oilseeds of rapeseed and flax fiber due to the introduction into production of highly productive and high-quality varieties and hybrids with a high biological productivity potential, adapted to the agro-climatic conditions of Ukraine;
- maintaining the processing lines in working order through scheduled and refurbishment, timely purchase of repair kits, replacement of units and assemblies of technological equipment, repair of boiler equipment and storage areas;
- modernization of existing industrial lines and the organization of new import-substituting units with the introduction of energy-saving equipment and modern technologies increasing labor productivity.

Development of fruit and vegetable growing and potato growing subcomplex. Development achievements should be ensured through the implementation of the following measures:

- respect of technological regulations for growing potatoes, vegetables, fruit and berry crops;
- specialization development in the production of potatoes, fruits and vegetables;
- use in the production of the most intensive varieties and hybrids of potatoes, vegetables, fruits and berries both domestic and foreign selection;
- ensuring the production of domestic seedlings of fruit and berry crops.

Development of feed production subcomplex. The development of this subcomplex can be achieved through the implementation of the following measures:

- strict respect of technological regulations of preparation of grass forages providing their high energy and balance values on protein and carotene;

- construction of new and modernization and technical re-equipment of existing feed mills in order to increase the capacity for granulation of feed (finished animal feed) and the technological processes automation;
- implementation of innovative technologies in the feed preparation;
- ensuring the timely application of mineral and organic fertilizers in accordance with the organizational and technological standards for the processing of main agricultural plants;
- compliance with the required structure of forage areas.

One of the most effective ways to increase the volume of crop production is the formation and implementation into production of domestic high-yielding varieties of agricultural plants. Currently, the replacement of cultivated unproductive varieties with new varieties, distinguished by a higher yield, is slowly being carried out, as well as the replacement of reproductive seeds, the effective qualities of which are deteriorated in the process of reproduction, with seeds of higher reproductions.

In order to carry out varietal replacement and varietal renewal, to ensure stable production of quality seeds of high reproductions, it is necessary to annually produce and fulfill by scientific organizations of the National Academy of Sciences of Ukraine and other research institutions conducting researches in the field of agricultural sciences leguminous agricultural plants (the original and select seeds of agricultural plants are the highest quality and high-yielding seeds, which are the basis of reproductive seed production and increasing agricultural production and supply of raw materials to processing organizations of the country; varietal potential and high seed quality provide its cost recovery by increasing yield growth).

References:

1. State Statistics Service of Ukraine: Official site (2019). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
2. Ministry of Economic Development of Trade and Agriculture of Ukraine: Official Internet representation (2020). Retrieved from <http://minagro.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre. Official Internet representation (2020). Retrieved from <https://land.gov.ua>. [in Ukrainian].
4. Graubner, M. Ostapchuk, I. (2018). Efficiency and Profitability of Ukrainian Crop Production. Agricultural Policy Report APD 01.04.2018.
5. Gagalyuk et al. (2018): Daten des Ukrainian Agribusiness Club. DGO. URL: www.laender-analysen.de/ukraine

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

Ліхота Олександр,
викладач кафедри економіки та менеджменту ПрАТ «Міжрегіональна академія управління персоналом».

***Анотація.** В статті розглянуто індикатори розвитку підприємства, які повинні відображати економічні, соціальні та екологічні аспекти задоволення поточних потреб суб'єктів господарювання. Проілюстровано розвиток процесів вертикальної інтеграції в енергетичній галузі, запропонувати модель діагностичної карти для цілей моніторингу збалансованості розвитку корпоративної структури.*

***Ключові слова:** індикатор розвитку, ефективність управління підприємством, корпоративна структура.*

Індикатори розвитку підприємства повинні відображати економічні, соціальні та екологічні аспекти задоволення поточних потреб суб'єктів господарювання без обмеження розвитку підприємств в майбутніх періодах.

Розвиток буде вважатися стійким, якщо він буде здійснюватися з врахуванням досягнення економічного зростання, за умови забезпечення його збалансованості з вимогами суспільства на поліпшення якості життя та політикою, що спрямована на ефективне запобігання деградації комунальної інфраструктури і ризиків для оточуючого середовища.

Індикатори розвитку підприємства призначені для вирішення наступних завдань:

1) визначення цілей:

- виявлення конкретних цілей розвитку підприємства в кількісній формі;
- розробка стратегій для майбутнього розвитку;
- прогнозування ефекту від запланованих заходів;

2) управління:

- моніторинг досягнення цілей розвитку підприємства;
- оцінка досягнутого прогресу;
- оцінка ефективності управління розвитком у попередні періоди;

—інформація для планування та прийняття рішень менеджментом підприємства;

—підвищення якості управлінських рішень з урахуванням позицій та інтересів зацікавлених сторін;

3) оцінка стану підприємства в корпоративній структурі:

—порівняння з іншими суб'єктами корпоративної структури, обґрунтування трансфертів;

—взаємини підприємства з керівництвом корпоративної структури, залучення інвестицій, фінансування програм розвитку.

В контексті розробки певної політики і в зв'язку з вищезазначеними задачами індикатори розвитку підприємства повинні виконувати наступні функції:

—визначати цілі розвитку, які впливають з загально корпоративних стратегічних програм. Індикатор розвитку повинен відображати ключові цілі та заходи, визначені в рамках загальних корпоративних стратегій розвитку та державної програми розвитку енергетичної галузі України. Це дасть можливість встановлювати ряд цільових показників для кожного індикатора, забезпечуючи, таким чином, більш чітке бачення і розуміння загальних цілей управління розвитком підприємства;

—забезпечувати основу для оцінки процесів управління розвитком на різних рівнях (технічні та управлінські цілі).

—За допомогою індикаторів здійснюються виміри, постійний контроль, оцінка і аналіз ефективності і темпів руху в напрямку цілей сталого розвитку та, у разі потреби, є можливість корегувати загальну політику з метою спрямування розвитку у потрібне русло, і, таким чином, забезпечувати його стабільність.

—До того ж, виникає можливість переадресації відповідальності за виконання планових завдань різним установам та відомствам (показників стану здоров'я, зайнятості населення тощо), а також здійснювати моніторинг та часткову оцінку ефективності діяльності окремих елементів структури державного управління по досягненню визначених цілей політики;

—індикатори розвитку також можуть використовуватися для забезпечення інформаційної підтримки процесів планування та прийняття рішень як на рівні окремого підприємства, так і на рівні корпорації в цілому. Це доцільно, перш за все, для інформування про наслідки та результати процесів управління розвитком.

Для прикладу, показники можуть застосовуватись у якості бази для оцінки довготривалої стабільності політики і ступеня реалізації соціально-економічних програм, а також для визначення нових, прихованих для першого погляду, можливостей для активізації участі окремих організацій у забезпеченні сталого розвитку, гарантувати широкій громадськості вчасне інформування про хід виконання стратегічних планів, темпи руху до стабільного розвитку в доступному для сприймання вигляді, здатному стимулювати потрібні зміни в поведінці населення.

Існує ряд критеріїв, які можуть бути використані при розробці системи індикаторів розвитку підприємства. Ці критерії можна згрупувати за чотирма основними тематичними категоріями.

1. Що на практиці означають ті чи інші показники?

—динаміка: фіксація змін, які відбуваються у певних процесах та/або характеристиках, особливо у таких випадках, коли йдеться про відстежування ефективності діяльності, що, насправді, є менш важливим під час виконання порівнянь або визначенні базових рівнів для співставлення даних;

—ступінь чутливості до змін;

—спрямованість – однозначне визначення позитивної або негативної тенденції у змінах, що відбуваються.

2. Чи пов'язані індикатори з рішеннями в рамках певної стратегії підприємства?

—відповідність стратегії підприємства;

—наявність зв'язку з прийнятими управлінськими рішеннями;

—концентрація уваги на найбільш важливих проблемах розвитку.

3. Чи є вірогідність гарантування ефективної передачі інформації щодо показників?

—доступність для розуміння ключовими зацікавленими сторонами; простота передачі інформації, наприклад, за допомогою інструментів статистики або графічного представлення даних;

—широта розповсюдження інформації поміж зацікавлених сторін.

4. Дані: наявність інформації, пов'язані з її одержанням видатки, точність, вірогідність та надійність (шляхом подвійної перевірки отриманого результату або його підтвердження з двох джерел) відображення достовірної інформації з питання, що розглядалось, частота зняття та аналізу значень та ін.

У короткотерміновій перспективі отримання даних може виявитись обмежуючим чинником.

Український та загальносвітовий досвід доводять, що показники стабільності також повинні, по можливості, відповідати наступним критеріям:

— можливість використання на різних рівнях корпоративної структури; мати однозначну інтерпретацію для осіб, які приймають рішення; мати кількісне визначення;

— спиратися на наявну систему статистики і не вимагати значних витрат для збору інформації та розрахунків;

— можливість оцінки показників в динаміці;

— бажано наскрізне використання індикаторів за рівнями управління; відповідати особливостям процесів прийняття рішень; репрезентативність для внутрикorporативних зіставлень;

— мати обмежену кількість.

Інформаційним підґрунтям для розробки показників сталого розвитку і їх подальшого використання в процесі підготовки і прийняття рішень на регіональному та національному рівнях можуть слугувати:

—міжнародна статистична інформація; державна статистична інформація;

—документи, що визначають стратегічні напрями розвитку галузі;

—статистична звітність підприємств, які входять до корпоративної структури, та корпорації в цілому;

—наукові публікації та розробки в даній сфері досліджень.

У ході розробки системи показників сталого розвитку на рівні регіонів треба розглядати декілька підходів, які будуть розрізнятися за принципами побудови та структурою.

Відбір та групування індикаторів краще робити таким чином, щоб забезпечити кількісну характеристику визначених проблем, спираючись на базові дані офіційної національної статистики по регіонах та країни в цілому. Можна застосувати два найбільш поширених у теорії та практиці методичних підходи до побудови системи показників.

Перший підхід базується на побудові системи індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти розвитку підприємства. Найчастіше в рамках загальної системи виділяються наступні підсистеми показників: економічні, фінансові, організаційні, екологічні, соціальні, тощо.

Відповідно до другого підходу, допускається побудова агрегованого (інтегрального) показника, на базі якого можна оцінювати ступінь стабільності соціально-економічного розвитку. Агрегування зазвичай здійснюється на основі трьох груп показників: економічних, соціальних та організаційних.

В межах першого підходу, що зорієнтований на розробку системи показників стабільності, можлива інваріантність побудови такої системи:

–структура “тема – проблема – індикатор”, коли певній проблемі відповідає свій індикатор;

–структура “цілі – завдання – індикатори” передбачає ієрархічну структуру розробки індикаторів. Цілі та завдання можуть бути визначені, але не мати, як показники, кількісного вираження. Найважливіші індикатори мають бути підібрані у такий спосіб, щоб відобразити пріоритетні проблеми і специфіку регіону і, зокрема, відмінності сучасного етапу його розвитку.

–структура “тема – підтема – індикатор” використовується при проведенні тематичних досліджень;

–структура “вплив – стан – реакція” може бути використана в межах імітаційного моделювання.

Можливе і комбінування різних підходів.

Згідно до останніх тенденцій, поруч із системами, які містять достатню кількість показників, у світовій практиці все частіше розробляються «стислі» системи показників.

Особам, які ухвалюють рішення та вимагають лише саму важливу інформацію про сталий розвиток та охорону навколишнього середовища, рекомендований скорочений перелік так званих ключових (базових) показників сталого розвитку, які відображають найгостріші екологічні проблеми.

Використання базових показників за тематичними напрямками забезпечує набагато кращу картину з рівнями стабільності.

В зв'язку з цим, для суб'єктів господарювання краще вибирати ключові показники для відображення таких проблем, в вирішенні яких зацікавлені широкі верстви населення.

Ключові індикатори розвитку є корисними з точки зору визначення дисбаланси розвитку окремих підприємств, які входять до інтегрованої корпоративної структури.

Відповідно до другого підходу, допускається побудова агрегованого (інтегрального) показника.

Наявність агрегованого індикатору на рівні підприємства, вираженого кількісно, є ідеальним з точки зору обліку фактору збалансованості розвитку корпоративної структури в цілому.

По одному такому показнику можна судити про ступінь збалансованості розвитку компанії в цілому.

У випадку, коли зазначений агрегований показник зростає, то наявні процеси сталого зростання, якщо ж він зменшується (або є негативним), то фіксується “нестійкість” процесу.

На наш погляд, формування системи індикаторів розвитку підприємств корпоративної структури енергетичної галузі в умовах дисбалансів доцільно поєднати обидва підходи та на основі всієї сукупності індикаторів сформувати

ключових індикатори розвитку: індикатор фінансових результатів (включає 15 показників), індикатор операційної діяльності (8 показників) та індикатор розвитку організаційно-кадрової складової (8 показників).

Зіставляючи методики В. В. Ковальова, М. Н. Крейниної, А. Д. Шеремета, Г. В. Савицької та інших вчених [6, с. 329; 8, с. 214], можна зробити висновок, що відносні аналітичні коефіцієнти, які застосовуються для аналізу фінансової стійкості та спрямовані на вивчення структури джерел коштів, забезпеченості різних категорій майна різними категоріями коштів, забезпеченості фінансових витрат, платоспроможності можуть бути використані для оцінки індикатору фінансових результатів підприємств, які входять до складу ВІКС.

В результаті проведеного аналізу існуючою інформацією була отримана наступна система показників:

- виручка від продажів, млн. грн. (x_1);
- чистий прибуток, млн. грн. (x_2);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (x_3);
- коефіцієнт поточної ліквідності (x_4);
- рентабельність активів, % (x_5);
- рентабельність продукції, % (x_6);
- коефіцієнт оборотності активів (x_7);
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (x_8);
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (x_9);
- коефіцієнт забезпеченості інвестиціями (x_{10});
- коефіцієнт забезпеченості поточних активів власними обіговими коштами (x_{11});
- коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власними джерелами (x_{12});
- сума коротко- і довгострокових зобов'язань, млн. грн. (x_{13});
- коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (x_{14});
- коефіцієнт забезпеченості заборгованості власними коштами (x_{15}).

Далі всій групі показників був проведений факторний аналіз. Агрегування показників апостеріорного набору, що характеризує фінансові результати діяльності підприємства, проводилося в умовах працездатності головної компоненти. Основна мета факторного аналізу полягає у виявленні невеликого числа гіпотетичних величин, відповідних набагато більшій кількості вихідних або експериментальних факторів. Фактори повинні бути по можливості простими і досить точно описувати та пояснювати спостережувані величини. Факторний аналіз є методом, що впорядковує гадану хаотичність досліджуваного явища, який дозволяє генерувати нові гіпотези. Набір методів факторного аналізу в даний час досить великий: метод головних компонент, прості методи факторного аналізу, методи апроксимації факторного аналізу. Метод головних компонент має деяку перевагу перед простими методами факторного аналізу, яке полягає в тому, що він здатний виявити достатню кількість характерних факторів при формуванні індикаторів розвитку підприємства. Перевагою використання методу головних компонент перед груповим методом є те, що він не вимагає попереднього відбору груп елементарних ознак, а це дозволяє спростити аналіз.

Метод головних компонент відрізняється від методу головних факторів більш простий логічної конструкцією, і в той же час на його прикладі стають зрозумілими загальна ідея та цільові установки кількісних методів факторного аналізу. На основі обчислених головних компонент можна побудувати більш просту і, разом з тим, найбільш інформативну систему опису збалансованості розвитку підприємства,

оцінити силу причинно-наслідкового зв'язку між факторами і виділеними головними компонентами, досліджувати можливості зміни аналізованих чинників під впливом головних компонент. Крім того, результати угруповання по головних компонентах можна використовувати для проведення порівняльного аналізу факторів, за рахунок яких підприємство домоглося найкращих результатів.

Першою головною компонентою $F1$ визначається такий напрямок у множині вихідних ознак, згідно з яким сукупності точок (об'єктів) властива максимальна дисперсія. Другій головній компоненті $F2$ властивий напрямок, який є ортогональним до головної компоненти $F1$, і оцінює можливо найбільшу частину залишкової дисперсії, як і до k -ої головної компоненти Fk .

Оскільки визначення головних компонент відбувається у низхідному порядку з точки зору пояснюваної ними дисперсії, то показники, що відносяться до першої головної компоненти з коефіцієнтами, здійснюють максимальний вплив на диференціацію об'єктів, які підлягають вивченню. Таке перетворення дозволяє знижувати інформацію шляхом відкидання координат, відповідних до напрямків з мінімальною дисперсією.

Дані показники були оброблені в прикладному пакеті для математичного аналізу Statistica. Для розрахунків було використано не абсолютні значення фінансово-економічних показників, а стандартизовані за формулою (рівня 1):

$$z_i = \frac{x_i - \bar{x}_i}{\sigma_i} \quad (1)$$

де \bar{x}_i – середнє значення i -ої змінної;

σ_i – середньоквадратичне відхилення i -ої змінної.

З табл. 1 видно, що перша головна компонента (фактор 1) індикатору фінансових результатів пояснює 33,09 % загальної варіації, друга головна компонента пояснює 29,61 %. Включивши в розрахунок лише перші чотири компоненти описуємо 85,5% зміни всіх п'ятнадцяти змінних. Для підтвердження отриманих результатів може бути використано графік кам'янистої осипи. Цей графік є лінійним і на ньому відображається послідовність власних значень (рис. 1). Це цілком достатньо для практичного застосування. Визначаємо власні вектори кореляційної матриці (Додаток Д), які визначають зв'язок між змінними і головними компонентами.

Таблиця 1.

Власні значення кореляційної матриці

Eigenvalues of correlation matrix, and related statistics (Spreadsheet85-1) Active variables only				
Value number	Eigenvalue	% Total variance	Cumulative Eigenvalue	Cumulative %
1	4,632088	33,08634	4,63209	33,0863
2	4,145670	29,61193	8,77776	62,6983
3	1,723457	12,31041	10,50121	75,0087
4	1,469609	10,49721	11,97082	85,5059
5	0,574810	4,10578	12,54563	89,6117
6	0,436262	3,11615	12,98190	92,7278
7	0,357406	2,55290	13,33930	95,2807
8	0,274866	1,96333	13,61417	97,2441
9	0,212095	1,51496	13,82626	98,7590
10	0,076290	0,54493	13,90255	99,3039
11	0,056299	0,40214	13,95885	99,7061
12	0,030812	0,22008	13,98966	99,9262
13	0,010336	0,07383	14,00000	100,0000

Джерело: розраховано автором

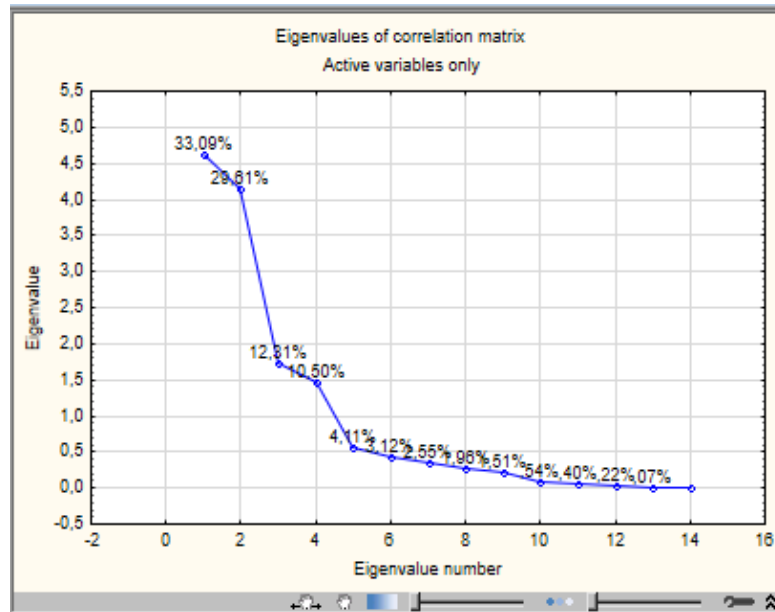

Рис. 1. Кам'яниста осип

Оскільки компоненти ортогональні, видалення останніх факторів не призводить до зміни власних векторів першого фактору. Отримуємо рівняння першої головної компоненти:

$$F_1 = 0,188 z_7 + 0,181 z_8 + 0,118 z_{13} + 0,118 z_{14} + 0,124 z_{15}$$

де z_i - стандартизовані значення змінних x_i .

Аналогічно можна побудувати функціональні залежності для ще трьох головних компонент:

$$F_2 = 0,158 z_2 + 0,144 z_5 + 0,116 z_9 + 0,194 z_{11} + 0,178$$

$$z_{12} F_3 = 0,329 z_1 + 0,227 z_3 + 0,191 z_6$$

$$F_4 = 0,146 z_4 + 0,287 z_{10}$$

У якості індикатору фінансових результатів будемо використовувати першу головну компоненту. Після переходу від стандартизованих до звичайних отримаємо:

$$IR_{fr} = 22,08 x_7 + 73,23 x_8 + 1,34 x_{13} + 22,08 x_{14} + 0,34 x_{15}$$

Чим більше значення індикатору ($IR \in [0; 1]$), тим вище рівень збалансованості розвитку підприємства за відповідним індикатором.

Аналогічно було проведено факторний аналіз індикаторів розвитку операційної діяльності (IR_{op}) та організаційно-кадрової складової (IR_{ok}) за допомогою методу головних компонент, який дозволив не лише побудувати інтегральні індикатори оцінки відповідного дисбалансу, але виявити його факторну залежність від результатів діяльності підприємства. Для аналізу було використано показники, що наведено в табл. 2.

В результаті для індикатору операційної діяльності перша головна компонента має вигляд:

$$F_1 = 0,286 z_1 + 0,231 z_3 + 0,155 z_4 + 0,256 z_7$$

А сам індикатор розвитку операційної діяльності визначається за формулою:

$$IR_{op} = 0,939 x_1 + 0,842 x_3 + 0,691 x_4 + 0,889 x_7$$

Для індикатору організаційно-кадрової складової перша головна компонента має вигляд:

$$F_1 = 0,222 z_1 + 0,186 z_2 + 0,186 z_3 + 0,167 z_4 + 0,106 z_6$$

Таблиця 2.

Показники, які формують індикатори розвитку

Індикатор операційної діяльності		Індикатор організаційно-кадрової складової	
x_1	Середньорічна вартість основних виробничих фондів	x_1	Продуктивність праці ПВП
x_2	Фондовіддача	x_2	Середньомісячна заробітна плата ПВП
x_3	Фондоозброєність праці	x_3	Фондоозброєність праці
x_4	Коефіцієнт зносу	x_4	Коефіцієнт плинності кадрів
x_5	Рентабельність основних виробничих фондів	x_5	Витрати на навчання
x_6	Коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів	x_6	Адміністративні витрати
x_7	Чистий дохід від реалізації продукції	x_7	Частка ринку
x_8	Рівень завантаження основних виробничих фондів	x_8	Штрафи, пеня

Джерело: складено автором

А сам індикатор розвитку визначається за формулою:

$$IR_{ok} = 0,264 x_1 + 0,242 x_2 + 0,242 x_3 - 0,229 x_4 + 0,182 x_6$$

Отримані результати оцінки індикаторів розвитку підприємств, що входять до Групи ДТЕК (табл. 3) говорять про наявність дисбалансів практично за всіма індикаторами розвитку.

З урахуванням запропонованої діагностичної карти стає можливим забезпечити постійний моніторинг дисбалансів розвитку підприємств ВІКС. В процесі побудови діагностичної карти було виявлено фактори ризику: неспроможність контрагентів та посилення конкуренції з боку провідних учасників ринку. При цьому галузеві ризики можливо знизити шляхом застосування методик управління відносинами з контрагентами.

Таблиця 3.

Індикатори розвитку підприємств Групи ДТЕК у 2016 р.

Індикатор розвитку	ПАТ «ДТЕК Шахта Комсомолець Донбасу»	ПАТ «ДТЕК Октябрська ЦЗФ»	ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	ПАТ «ДТЕК Донецьк-обленерго»
Індикатор фінансових результатів	0,725	0,125	0,511	0,333
Індикатор операційної діяльності	0,216	0,109	0,924	0,116
Індикатор організаційно-кадрової складової	0,134	0,082	0,508	0,884

Джерело: розраховано автором

З метою оцінки розглянутих поєднань чинників був використаний матричний метод з використанням спеціальних матриць оцінки можливостей і загроз. У матриці оцінки впливу зовнішнього середовища (рис. 2) вказується ступінь ймовірності використання факторів розвитку підприємства.

Вплив середовища на підприємство

		Великий вплив	Середній вплив	Помірний вплив
Рівень можливостей	Великий рівень	Позиція 1	Позиція 4	Позиція 7
	Середній рівень	Позиція 2	Позиція 5	Позиція 8
	Низький рівень	Позиція 3	Позиція 6	Позиція 9

Рис. 2 Оцінка розвитку підприємства в зовнішньому середовищі

Джерело: складено автором

На основі проведеного аналізу слід враховувати фактори можливостей, які мають велику ймовірність і вплив на фірму. Наприклад, слід виділити такі можливості, як проведення реструктуризації та реорганізації підприємства, перенавчання та селекція персоналу. Разом з представленими факторами також слід використовувати потенціал розвитку внутрішньогалузевих відносин з контрагентами, котрі поставляють сировину, інгредієнти та комплектуючі. При цьому існують можливості впроваджувати сучасні моделі управління сировинним потенціалом. Іншим не менш важливим фактором є покращення якості основних засобів організації, що забезпечить додаткову конкурентну перевагу. Для багатьох підприємств зберігається безліч критичних ризиків, здатних вплинути на збалансованість розвитку підприємств вертикально-інтегрованої корпоративної структури. Разом з тим до теперішнього часу зберігаються загрози виникнення негативного впливу глобальних фінансових криз, але їх реалізація не перевищують середньої ймовірності.

Не меншу загрозу також представляють протизаконні дії зовнішніх суб'єктів, які пов'язані з загрозою порушення майнових інтересів власників підприємства. Для багатьох підприємств даний ризик має високу ймовірність.

Для оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток підприємств корпоративної структури була використана формула:

$$Z_t = \sum_{i=1}^n \frac{B_i C_i D_i}{n} \quad (2)$$

де Z_t – результативність впливу $\{F_1, \dots, F_n\}$,

B_i – галузева значимість фактору;

C_i – значимість фактору для підприємства;

D_i – спрямованість впливу фактору;

n – кількість експертів.

Галузеве значення фактору та значимість фактору для підприємства оцінюються за трибальною шкалою: 3 бали – високе, 2 бали – середнє, 1 бал – низьке і 0 балів – нейтральне. Позитивне значення фактору оцінювалося як «+1», а негативне значення фактору як «-1».

По кожному фактору наведено експертні оцінки для підприємств Групи ДТЕК. У розрізі кожного підприємства визначався результативність впливу (Z_t) на нього різних факторів. Більш високий рейтинг має підприємство з найбільшою сумою значень факторів. Середній результат результативності впливу фактору дає уявлення про дисбаланси розвитку підприємства в зовнішньому середовищі.

Результати експертної оцінки розвитку досліджуваних підприємств показують, що в наступні періоди на збалансованість розвитку будуть впливати такі чинники: соціально-політична криза в Україні, вплив протизаконних дій і корупції, проблеми з постачанням сировини.

До числа можливостей підвищення збалансованості розвитку можна віднести: отримання ресурсної підтримки на основі державних економічних програм, економічна реструктуризація вертикально інтегрованої корпоративної структури, підвищення якості операційних активів на основі проектів переозброєння або модернізації підприємств. Таким чином, з огляду на особливості розглянутих процедур, необхідно посилити системи контролю і регулювання дисбалансів розвитку підприємств Групи ДТЕК.

У підсумку варто зазначити, що моніторинг, будучи інструментом управління, має багатофункціональне значення. Однією з ключових цілей, які виконуються моніторингом, є зменшення загроз для управління розвитком підприємств. Для вдосконалення існуючого механізму моніторингу на підприємствах вертикально інтегрованої корпоративної структури пропонується використовувати діагностичну карту, орієнтовану на точкове відстеження дисбалансів розвитку підприємств. Досягнення високих результатів моніторингу вимагає дотримання наступних умов: систематичність оцінки, оперативність оцінки, дієвість, поділ обов'язків по аналізу, економічність та регламентація джерел відомостей.

З урахуванням запропонованої діагностичної карти стає можливим забезпечити планомірне регулювання дисбалансів розвитку підприємств. Слід зазначити і можливості використання індикаторів розвитку підприємства в економічних програмах і стратегіях, пов'язаних із структурною перебудовою економіки в цілому. Обмеження і перепони для розробки показників екологічно сталого розвитку на регіональному рівні по більшості обумовлені недостатнім забезпеченням необхідною інформацією економічної, соціальної і екологічної направленості.

Така нестача може виникати як з об'єктивної відсутності необхідної інформації, так і з її закритістю внаслідок існування комерційної таємниці та державних обмежень на доступ до інформації, яка має службовий характер.

Проведені дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

Показано, що в енергетичній галузі процеси вертикальної інтеграції розвиваються швидкими темпами і передумовами цього процесу слід вважати прагнення підприємств галузі опанувати ринком кінцевого попиту в умовах його достатньої насиченості та зменшення ефективності капіталовкладень в освоєння нових енергоресурсів.

Об'єктом дослідження обрана Група ДТЕК – стратегічний холдинг, що розвиває чотири напрями бізнесу в енергетичній галузі: видобування вугілля і природного газу; виробництво електроенергії на станціях теплової енергетики та вітрогенерації; постачання тепла та електроенергії кінцевим споживачам; надання енергосервісних послуг. Представлена вертикально інтегрована структура до складу, яких входить більше 60 підприємств, цілі розвитку яких повинні бути враховані у загальній корпоративній стратегії розвитку компанії.

В результаті дослідження рівня збалансованості діяльності підприємств ВІКС запропонована модель діагностичної карти для цілей моніторингу збалансованості розвитку корпоративної структури в цілому та її окремих складових. Діагностична карта дає можливість визначити точки дисбалансів фінансової, операційної, організаційно-кадрової діяльності та взаємодії з галузевим, територіальним і загальноекономічним середовищем, а також дає можливість забезпечити постійний моніторинг дисбалансів розвитку підприємств ВІКС.

Також розглянуті можливості використання індикаторів розвитку підприємства в економічних програмах і стратегіях, пов'язаних із структурною перебудовою економіки в цілому.

Використані джерела:

1. Алексеева Т. В. Управление устойчивым развитием экономических систем региона. Орел: ОРАГС, 2006. С.18-19.
2. Глазунов А. В. Баланс интересов заинтересованных сторон. Режим доступа: <http://quality.eup.ru/DOCUM6/balans-interesov-zainteresovannyh-storon.htm>.
3. Дорохова Ю. В. Экономическая диагностика деятельности хозяйствующих субъектов потребительской кооперации в условиях антикризисного управления и пути ее совершенствования: Монография. Белгород: БУПК, 2011. 180 с.
4. Енергетична галузь України: підсумки 2016 року. Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_ENERGY-FINAL.pdf.
5. Інтегрований звіт 2016: фінансові та нефінансові результати. ДТЕК. – Режим доступу: https://dtek.com/content/files/dtek_ar_2016_ua_e-version.pdf.
6. Ковалёв В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры. М.: Финансы и статистика, 2002. 560 с.
7. Ляшенко В. И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты: монография. Донецк: ДонНТУ, 2006. 668 с.
8. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий. Пер. с англ. М.: Радио и связь, 1993. 320 с.

**POROVNANIE VYBRANÝCH USTANOVENÍ SÚČASNEJ TRESTNO-
PRÁVNEJ ÚPRAVY VZŤAHUJÚCEJ SA NA MLADISTVÝCH
PÁCHATEĽOV TRESTNEJ ČINNOSTI, S OBDOBNÝMI NORMAMI
V TRESTNÝCH ZÁKONOCH ZEME SLOVENSKEJ
A PODKARPATSKORUSKEJ**

JUDr. **Ivan Hubka**, plk., v. v.,
Mgr., PhDr. **Andrej Franek**

Resumé. *Súčasný trestný zákon č. 300/2005 Z. z. znamená ucelenú rekodifikáciu doposiaľ platných a často novelizovaných trestnoprávných ustanovení v tejto oblasti. Vyžiadala si to premena spoločensko-ekonomických pomerov po roku 1989. Zmeny sa prirodzene dotkli aj ustanovení o stíhaní a riešení problematiky mladistvých osôb a tak sa ich pokúsime porovnať s historickými ustanoveniami v historickom trestnom zákone a urobiť ich popis.*

Kľúčové slová: Trestný zákon, tresty, mladistvý, ochranné a výchovné opatrenia, zločin, prečin

**COMPARISON OF SELECTED PROVISIONS OF THE CURRENT
CRIMINAL LEGISLATION RELATING TO JUVENILE OFFENDERS,
WITH EQUIVALENT STANDARDS IN CRIMINAL LAW OF THE
COUNTRY SLOVAKIA AND CARPATHIAN RUTHENIA.**

JUDr. **Ivan Hubka**, plk., v. v.,
Mgr., PhDr. **Andrej Franek**

Abstract. Criminal Code Act No. 140/1960 Coll., was valid until 2005. Since it was adopted more than 50 years ago, its legal content and meaning was not appropriate to the new socio-economic conditions after 1989. The current Criminal Code Act No. 300/2005 Coll., represents a comprehensive recodification (and change) of the valid and frequently amended criminal law provisions in this area. The changes, according to the expectations, affected the statutory provisions on the prosecution of juvenile offenders. The aim of our work is to compare these provisions with the historical ones.

Keywords: Criminal law, the prosecution of juvenile crime, misdemeanor penalties, protective and educational measures.

Skúmanie zmyslu páchania trestnej činnosti mladistvými, charakteru profylaktického dosahu na tento nepriaznivý protispoločenský jav, ako aj ochrana ich práv pri páchaní trestnej činnosti na týchto osobách, si vyžaduje vynaložiť úsilie aj voči osobám mladším ako 14, no aj niektorým osobám starším ako 18 rokov somatického veku, t.j. omladine ako jestvujúcej vrstve v spoločnosti.

Podľa Dohovoru o právach dieťaťa prijatý OSN dňa 20. novembra 1989, kedy sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr. (*Dieťaťom je každá osoba mladšia než 18 rokov, ak sa dospelosť podľa zákona nedosahuje skôr.*)⁶

⁶ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č.104/1991 Zb. Dohovor o právach dieťaťa

Takto určená terminológia však nie je v súlade so súčasnou ani predchádzajúcou trestnoprávnou úpravou pomenovania maloletých a mladistvých osôb.

Naším cieľom nie je robiť analýzu pre všetky ustanovenia štvrtej hlavy Trestného zákona Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých a iných ustanovení. Tieto sú isto dobre známe prítomnému auditóriu. Preto sa obmedzíme len na aspekty trestno-právnej úpravy vzťahujúcej sa na mladistvých páchatel'ov trestnej činnosti, s obdobnými normami v trestných zákonoch zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej a jej porovnania so súčasnou legislatívou.

Na úvod je potrebné uviesť, že nie všetky skutky, ktorých sa dopustili plnoletí jedinci sú rovnako trestné aj v prípade spáchania takého činu osobami mladistvými. Pri mladistvom páchatel'ovi prečin nie je trestným skutkom, ak je jeho závažnosť malá. Je tu aj napr. definovaná beztrestnosť mladistvej osoby mladšej ako 15 rokov v čase spáchania skutku, ktorá nedosiahla takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohla rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie.⁷ Takáto, resp. adekvátna právna úprava však bola už aj v trestných zákonoch zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej pri rozhodovaní o potrestaní, poprípade neuložení trestu, na čo poukážem v ďalšej časti.

V súčasnom trestnom zákone v treťom oddiele štvrtej hlavy „ukladanie sankcií a výchovných opatrení mladistvému“ sú novelizované ustanovenia o výchovných a ochranných zásahoch a pôsobení na mladistvé osoby. Výchovné opatrenia predstavujú formy individuálneho preventívneho pôsobenia na mladistvého páchatel'a trestnej činnosti s cieľom kladne ovplyvniť jeho duševný, mravný a sociálny vývoj..a tým zároveň mladistvého chrániť pred škodlivými vplyvmi a spoločnosť pred páchaním trestnej činnosti.⁸ Ochranné opatrenia sú zasa opatreniami štátneho donútenia, právnymi následkami trestného činu alebo činu inak trestného, ktoré súd ukladá na základe zákona v záujme ochrany spoločnosti a prevencie protiprávnej činnosti.⁹ Tieto sú uvedené v §§ 73, 76, 81, 83, 102, 106, a nasl. k nim v Tr. zákone, sú dostatočne známe a tak ich nebudem analyzovať.

Rovnako sú tu aj ustanovenia o upustení od potrestania, podmieneného upustenia od potrestania a napokon v § 109 Tr. zákona a nasl. sú uvedené druhy trestov, len tie ktoré môže súd uložiť mladistvému. Napriek evidentnej znalosti tejto problematiky vás prítomných, dovoľm si tieto vymenovať. Ide o trest povinnej práce, peňažný trest, trest prepadnutia veci, zákazu činnosti, vyhostenia a napokon trest odňatia slobody.

V ďalšej časti potom vykonám komparáciu obdobných ustanovení z nižšie uvedeného zákona, ktoré prežili históriu. Ich opodstatnenosť a aktuálnosť vyvolala nutnosť, aby sa opäť dostali do súčasného právneho poriadku ako výchovné a ochranné ustanovenia na prevenciu trestnej činnosti a záštitu verejnosti pred páchaním trestnej činnosti.

Vznikom Československej republiky bol prevzatý celý rakúsko-uhorský právny poriadok ako celok, ktorý bol platný do 28.10.1918. Toto bolo uskutočnené prijatím zákona tzv. „recepčnej normy Zák. z 28.10.1918, č. 11/1918 Sb. o sriadení samostatného československého štátu“. Takto sa na území spoločných národov zachoval právny dualizmus, pretože na oboch územiach spoločného štátu boli účinné trestno-právne normy, ktoré sa značne odlišovali.

Na Slovensku a Podkarpatskejrusi platil Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch zákonný článok č. V/1878 r.z., v rámci početných zmien a doplnení na vtedajšom území uhorského štátu. Jeho platnosť sa však nedotýkala územia Chorvátska

⁷ § 95 Tr. zákona

⁸ Ivor J. a kolektív, Trestné právo hmotné všeobecná časť, IURA EDITION, edícia učebnice, 2006, str. 457

⁹ tamtiež, str. 458

a Slavónska¹⁰. A na území Čiech, Moravy a Sliezska zasa platil zákon o zločinoch, prečinoch a priestupkoch č. 117/1852 Ř. z.¹¹, ktorý určitú dobu mal účinnosť aj na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.

Po vzniku samostatného Československého štátu sa v dôsledku uvedeného výrazne prejavovala potreba vytvorenia jednotného právneho systému, nielen trestného práva. Samotný uhorský trestný zákon bol postavený na troch štádiách nebezpečnosti konaní t. j. triparticite, či skutkov vykonaných páchatelom, teda rozlišoval ich na zločiny, prečiny a priestupky. Vzťah trestného zákona ako „lex generalis“ bol viazaný aj na trestný zákonník o priestupkoch zák. čl. XL. z r. 1879, kde je uvedené, že všeobecné ustanovenia trestného zákonníka sa použijú na priestupky ak nie je stanovené inak.¹²

Podľa tohto zákona boli stanovené tieto druhy trestov:

1. trest smrti
2. káznica
3. štátne väzenie
4. žalár
5. väzenie
6. trest peňažitý

V ďalších ustanoveniach sú podrobne upravené vykonávacie konania jednotlivých druhov

trestov a rovnako opatrení proti mladistvým páchatelom trestnej činnosti. Uvediem len niektoré porovnávajúce ustanovenia ako „zabranie“ predmetov § 61, vyhodenie § 64 a § 53 tresty peňažité podľa tohto zákona.

Podľa zákonného článku XXXVI/1908 r. z. o zmene a doplnení trestných zákonníkov a trestného poriadku, nevyhnutnou súčasťou trestného zákonodarstva boli aj vedľajšie trestné zákony, ktorých bolo nepreberné množstvo. K nim sa vrátíme v závere referátu. Hranica trestnej zodpovednosti v tomto zákone bola limitovaná dosiahnutia veku dvanásť rokov.¹³

Proti tomu, kto v čase spáchania zločinu alebo prečinu neprekročil dvanásť rok fyzického veku (dieťa) „nelžá podať obžalobu ani zahájiť trestné stíhanie“. Ak sa takéto dieťa dopustilo zločinu alebo prečinu, príslušný úrad ho môže potrestať odovzdaním oprávnenej osobe vykonávať domácu „kázeň“, školskému úradu, ktorý ho môže potrestať školským uzamknutím.

Pokiaľ by však hrozilo v terajšom prostredí dieťaťu mravné ohrozenie či spustnutie, poručenský úrad v záujme jeho ochrany dopraví dieťa k prechodnému pobytu do štátneho detského útulku. V súvislosti s tým vykoná krok na polepšovaciú výchovu.

V ďalšej časti sa tento zákon zaoberá definovaním osoby mladistvej, pričom ide o osobu ktorá už dosiahla dvanásť rok svojho veku, avšak ešte nedovŕšila osemnásť rok. Teda mladistvá osoba v čase spáchania zločinu alebo prečinu nie je zodpovedná podľa trestného zákona, ak nebola rozumove a mravne dostatočne vyspelá, aby mohla byť

¹⁰ § 5 ods. 1 zák. čl. V/1878 z. r. Trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch

¹¹ č. 117/1852 Ř. z. Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích

Článek I: Počínajíc ode dne 1. září 1852, má jak v těch zemích korunních, v kterých potud měl právní moc zákoník trestní, vydaný dne 3. září 1803, tak i v království Uherském, Chorvatském, Slavonském spolu s Přímořím Chorvatským, ve velkoknížectví Sedmihradském, vojvodství Srbském, banátě Temešském a ve velkovojevodství Krakovském vejítí v působnost následující zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, jakožto jediný předpis o trestání činů v něm jmenovaných a od téhož dne zburyjí se platností všechny zákony, nařízení a zvyklosti, které co do věcí tohoto zákona trestního v některé části říše Naší potud působily, vyjímajíc toliko zvláštní zákony trestní, dané pro vojsko a pro hranice vojenské.

Na Slovensku platí trestní zákon uherský čl. V. z r. 1878 a, pokud jde o přestupky, čl. XL. z r. 1879.

¹² § 12 zák. čl. XL/1879 z r trestný zákonník o priestupkoch

¹³ § 1 a nasl. zák. čl. XXXVI/1908 o zmene a doplnení trestných zákonníkov a trestného poriadku

potrestaná.¹⁴ V takomto prípade môže súd nariadiť zákonnému zástupcovi mladistvého, alebo inej vhodnej osobe, aby ho mali pod domácim dozorom. Rovnako môže urobiť opatrenie aby mladistvý dostal domáci alebo školský trest.

Mladistvý, ktorý v dobe vykonania zločinu alebo prečinu a bol dostatočne rozumove a mravne vyspelý, aby mohol byť potrestaný, sú tu primerané opatrenia uvedené v § 17 cit. zákona:

1. „dôtká“
2. prepustenie na skúšku
3. polepšovacia výchova
4. trest väzenia alebo štátneho väzenia

Peňažitý trest nie je možné takejto osobe uložiť ani ako hlavný ani ako vedľajší trest.

Použitie vedľajšieho trestu nie je vylúčené.

Pri rozhodovaní o uvedených opatreniach zákon ukladá ako povinnosť súdu posúdiť osobnosť mladistvého, stupeň jeho rozumového a mravného vývoja, jeho životné pomery a všetky ostatné okolnosti prípadu. Potom v hraniciach stanovených zákonom § 17 ods. 1-4, súd uloží opatrenia, ktoré sa ukazujú ako vhodné vzhľadom na budúce správanie a bezúhonný vývin mladistvého obvineného. Ak sa podľa tohto zákona jeho konanie posudzuje ako zločin, klasifikuje sa pri tomto opatrení ako prečin.¹⁵ Pri riešení otázky, či sa má skutok stíhať z úradnej povinnosti, resp. na návrh, ako aj trestnosť jeho pokusu, rozhodujúca je klasifikácia činu určená zákonom.

O voľbe opatrení, ktoré sa použijú pri ich ukladaní sa neberú do úvahy príťažujúce a poľahčujúce okolnosti, ale tie najvhodnejšie, ktoré majú pozitívne ovplyvniť budúce správanie a bezúhonný spoločenský vývin mladistvého obvineného.

V ďalšej časti by sme rozobrali jednotlivé dovolené opatrenia, ktorými môže byť potrestaný mladistvý páchatel'. Nechávame, na posúdenie poslucháčov, ako sa tieto aj s odstupom storočí obsahove a významove zreteľne približujú súčasnej právnej úprave.

„Dôtká“ (výčitka výklad autora) je charakteristická tým, že súd na verejnom pojednávaní „slávostne a vážne odsúdeného napomenie“. V obsahu tohto napomenutia ho upozorní, že pokiaľ by sa dopustil znova zločinu alebo prečinu, potrestá ho prísny trestom. Túto nie je možné uložiť pokiaľ by vzhľadom na závažnosť skutku bolo možné uložiť trest väzenia alebo štátneho väzenia trvajúceho viac ako jeden rok. Tak isto, ak už bol mladistvý potrestaný „trestom straty slobody dlhším ako jeden mesiac“.

Prepustenie na skúšku. Aj terajší, súčasný trestný zákon obsahuje blízke, bezprostredne analogické ustanovenia o porušení podmienok, či opatrení v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia. V takomto opatrení súd zverí kontrolu legitímnemu zástupcovi mladistvého, ktorý má zákonom určené povinnosti. „Je li-to však pre jeho mravný vývoj žiadúce, štátnemu detskému útulku alebo inému úradu k tomu sriadenému, spolku pre ochranu detí alebo i spôsobilému jednotlivcovi.“¹⁶ Keď však uplynie dĺžka lehoty určená prepustenia na skúšku, kompetentná osoba neodkladne oznámi súdu, že takto určený čas uplynul bez porušenia určených podmienok súdom.

V tomto zákone je uvedené, že pokiaľ mladistvý spácha v skúšobnej dobe trestný čin, poruší stanovené podmienky určeného opatrenia t. j. „vedie-li život pijanský, nemravný alebo tulácky alebo poruší-li predpisy dozoru“, súd svojím rozhodnutím ho odsúdi k polepšovacej výchove, či trestu väzenia alebo štátneho väzenia. Ak sa však mladistvý v podmienenej lehote správal podľa určených podmienok, t.j. bezvadne, musí byť pokračovanie zahájené pre trestné stíhanie spáchaného činu zastavené. Pokiaľ však

¹⁴ § 16 a nasl.

¹⁵ § 18 ods. 2 tamtiež

¹⁶ tamtiež § 22

bolo v pokračovanom trestnom konaní proti obžalovanému rozhodnuté o jeho zastavení po ročnej skúšobnej dobe pre tento spáchaný skutok, nemožno ho opäť potrestať po zastavení trestného pokračovania, hoci nový spáchaný skutok vyjde najavo, aj keď bol vykonaný ešte v priebehu skúšobnej doby.

Polepšovaniu výchovu súd vo svojom rozhodnutí nariadi ak je mladistvý vystavený nebezpečnosti osobnostnému a mravnému rozkladu alebo sa takáto výchova nevyhnutne vyžaduje z iného dôvodu pre potrebu jeho mravopočestnému a mentálnemu postupu. Takáto prevýchova sa ukladala na neurčenú dobu, no nemohla v zmysle zákona trvať dlhšie ako do dovŕšenia 21. roku života mladistvého. Na takto určenú výchovu boli stanovené štátne ústavy.

Ibaže bol mladistvý v rámci donútenia výkonu trestu podrobený polepšovacej výchove, môže ho minister spravodlivosti na základe odporúčenia dozorného úradu § 31¹⁷ podmienene, na skúšku prepustiť na dva roky, ak bol aspoň jeden rok v ústave a je oprávnené predpokladať, že sa úplne polepšil. Pokiaľ úspešne uplynie skúšobná doba, ktorá bola určená ako lehota prevýchovy, prepustenie sa stane konečným. Naopak, pokiaľ sa takáto osoba neosvedčila uloženým opatreniam, minister spravodlivosti nariadi, nech sa osoba prepustená z ústavu na skúšku dodala späť do tohto ústavu, najviac však do dosiahnutia veku 21. roku života.

Trest väzenia alebo štátneho väzenia. Za vykonanie činu spáchaného mladistvým, kde sa vyžaduje prísnejšie opatrenie, ktorý podľa zákona má byť potrestaný smrťou, k trestu káznice, žalárom alebo väzením, odsúdi ho k trestu väzenia, pre čin ak má byť za tento skutok potrestaný štátnym väzením, k trestu štátneho väzenia. Pokiaľ však mladistvý v čase spáchania činu ešte nedovŕšil pätnásť rok svojho života, je mu možné uložiť trest väzenia iba v tých najťažších prípadoch a to podľa miery trestnosti.

Tento zákon rozlišoval aj minimálnu a maximálnu dobu trestu väzenia. Najkratšia doba trestu väzenia bola v trvaní 15 dní a najvyššia doba trvania tohto trestu bola 15 rokov¹⁸. Podmienené to bolo však, keď mladistvý v čase spáchania činu dosiahol už pätnásť rok svojho života a podľa zákona sa za tento skutok ukladá trest smrti, resp. doživotnej káznice. Lehota trvania trestu väzenia 10 rokov sa ukladá ak mladistvý dokonal v čase spáchania činu pätnásť rok a zákon na tento skutok predpokladá trest dočasnej káznice a päť rokov v ostatných prípadoch. Na záver tejto časti nevyhnutne potrebné poznamenať, že najkratšia doba trestu štátneho väzenia je jeden deň a maximálna dĺžka lehoty trestu bola dva roky.

V ďalších ustanoveniach tohto zákona je rozobratý spôsob výkonu trestu mladistvých v osobitných väzniciach, kde je nariadený výkon trestu týmto osobám. Rovnako je tu legitimovaná hranica prekročenia veku osemnásť rokov a možnosti vykonania trestu v tomto zariadení až do veku 21 rokov. Osobitnými nariadeniami ministra spravodlivosti boli upravené podrobné predpisy o spôsobe výkonu trestu väzenia a štátneho väzenia. Mladistvú osobu odsúdenú na trest väzenia a etc. etc., mohol minister spravodlivosti po uplynutí dvoch tretín trestu podmienene prepustiť na slobodu za zákonných podmienok.

Vek blízky veku mladistvému je známy a aplikovaný aj v tomto zákone. Tu je uvedené, že osoba, ktorá v čase spáchania zločinu dokonala už osemnásť rok, lenže neprekročila dvadsiaty rok svojho života, za čin na ktorý je stanovený trest smrti alebo doživotnej káznice, bude potrestaný káznice od desať do pätnásť rokov.¹⁹

¹⁷ tamtiež, U každej polepšovne a u každej väznice, určenej na prijímanie mladistvých buď sriadený dozorný úrad.

¹⁸ § 26 ods. 1 a nasl. uvedeného zákona

¹⁹ § 32 cit. zákona

Na nasledujúcu právnu úpravu som upozorňoval v prvej časti tohto príspevku v súvislosti s ustanovením § 95 Tr. zákona, kde úzus spravidla vyžaduje psychologické vyšetrenie duševného stavu takejto osoby. Toto však prináša pre prax OČTK nemalé problémy. V tejto korelácii sa javí ako kolízne ustanovenie § 338 Tr. por. o psychiatrickom vyšetrení príčetnosti, resp. nepríčetnosti mladistvej osoby, ktorá neprekročila pätnásť rok svojho veku života. Akým spôsobom sa realizovalo takéto ustanovenie pri rozhodovaní vtedajšieho súdu nie je nám známe. Na záver pre ilustráciu a hlboký zmysel právnej dispozície si dovoľíme citáciu ustanovenia § 34 ods. 1, 2 Tohto zákona.

„Nedokonal-li obžalovaný v čase vykonania trestného činu ešte osemnásť rok svojho veku, daj si súd zvláštnu otázku, či obžalovaný bol v čase vykonania činu rozumove a mravne tak vyvinutý, aby mohol byť učinенý za svoj čin zodpovedný podľa trestného zákona.

„Je-li odpoveď záporná, rozhodne súd podľa § 16 tohto zákona, je-li odpoveď kladná, podľa § 17 tohto zákona.

Ešte je nevyhnutné upozorniť na trest „**Zabranie predmetov**“, ktoré pochádzali zo spáchaného zločinu alebo prečinu, resp. boli „užitú“ ku spáchania skutku sa majú zabezpečiť, pokiaľ sú majetkom páchatel'a alebo účastníka na trestnej činnosti. Pokiaľ je však ich držanie, užívanie alebo rozširovanie zakázané, zaistia sa a zničia, aj keď patria tretej osobe. Môžu byť použité aj k zriadeniu alebo podpore Kriminologického múzea.²⁰

K trestu **vyhostenia** môžu byť odsúdení cudzinci za zločin popri treste uvedenom v osobitnej časti tohto zákona, aj k „vyhosteniu zo zeme“ a zakázať návrat navždy, či na určitý čas. Vzhľadom k tomu, že mladistvý páchatel' nemôže byť uznaný vinným zo zločinu, (viď odkaz 11) nemôže byť odsúdený ani k vyhosteniu z republiky. Vo výroku o vyhostení sa neurčuje, ktorému cudziemu štátu bude odsúdený odovzdaný. Toto túto problematiku zákona rieši vykonávacie konanie v zmysle vtedajších právnych predpisov²¹.

Tresty peňažité.

Peňažitý trest nie je možné mladistvej osobe uložiť ani ako hlavný ani ako vedľajší trest. Použitie vedľajšieho trestu nie je vylúčené. Pokiaľ sa však dopustí priestupku, nastupuje výnimka v ustanovení o ukladaní trestov a opatrení v zmysle §§ 15 - 25 a 30 tohto zákona. Ak sa dopustí mladistvý priestupku použijú sa ustanovenia § 33 ods. 2 tohto zákona „pokiaľ má mladistvý majetok alebo finančný príjem a dosiahol pätnásť rok fyzického veku v čase keď spáchal skutok, môže mu byť uložený peňažný trest od 5 do 500 Kč. Tento sa premení na iné opatrenie v zmysle už uvedených opatrení, pokiaľ by ho nezaplatil. Pokiaľ by nebol takýto peňažný trest vymožitelný, „bud' stanovená doba náhradného trestu podľa zavinenia, a to za každých 10 Kč až 100 Kč uloženého peňažného trestu jedným dňom na slobode. Pri osobitných okolnostiach v prípade nevymožiteľnosti takého trestu, môže určiť trest na slobode dlhší ako jeden deň“²².

V úvode rozboru Uhorského trestného zák. čl. č. V/1878 r.z. účinného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi o zločinoch a prečinoch a nasl., sme uvádzali, že tento existoval v rámci početných zmien a doplnení na vtedajšom území uhorského štátu (viď mapa ako príloha). Ako doklad o početných a nepreberných zmenách tohto zákona uvádzame (tvorí prílohu) tzv. Časový soznam, zákonov, nariadení a ministerských výnosov, ako aj vedľajších trestných zákonov²³.

²⁰ § 61 a nasl. tohto zákona v

²¹ § 64 a nasl. tohto zákona

²² § 53 a nasl. tohto trestu v vrátane pozn.

²³ Milota, A. – Nožička J.,: Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskoruskej, Kroměříž 1931

Zhrnutie príspevku

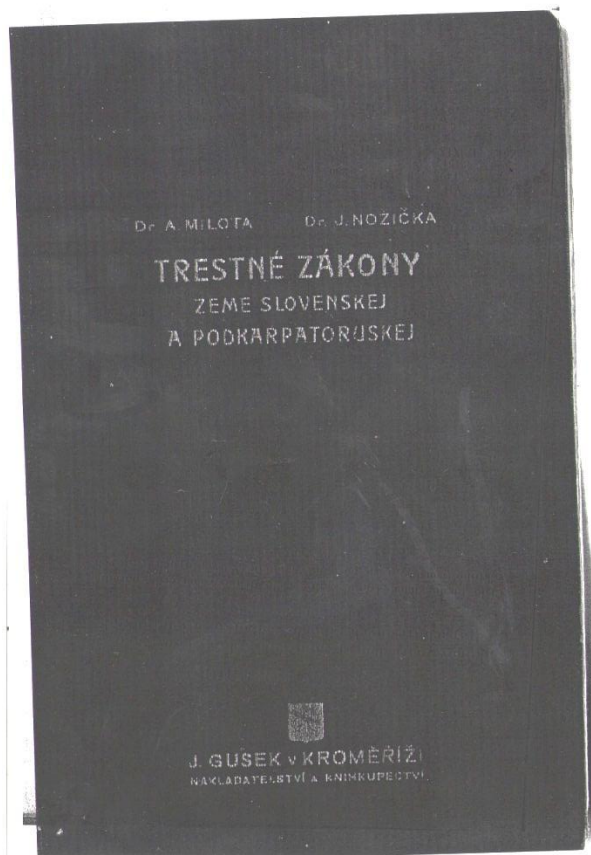
Pri trestných zákonoch zeme Slovenskej a Podkarpatskoruskej, Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch zákonný článok č. V/1878 r.z., v rámci početných zmien a doplnení platnom na vtedajšom území uhorského štátu a zákonného článku XXXVI/1908 r. z. o zmene a doplnení trestných zákonníkov a trestného poriadku, sme sa ustanoveniami týkajúcimi sa mladistvých zaoberali podrobnejšie.

Je nanajvýš nevyhnutné uviesť, že sme nemali v úmysle urobiť bezchybný výklad tohto zákona, to ani nejde, je to nemožné vzhľadom na problematiku a odstup času. No naším predsavzatím bolo poukázať na vtedajšiu zákonnú úpravu, ktorá v niektorých ustanovenia predstihla dobu vzhľadom na hodnotený zákon. Jeho aplikáciu v čase účinnosti zákona však nedokážeme hodnotiť a kvalifikovane posúdiť z objektívnych príčin. Možno sa však niektoré texty nebudú zdať zrozumiteľné, jasné a logicky pochopiteľné.

Je z hľadiska profesionality náhľadu a prístupu k riešeniu trestnej činnosti mládeže a aktuálnosti súčasného trestného zákona zaujímavé, že takúto podobu trestnosti, resp. beztrestnosti a iných ochranných opatrení a výchovných zásahov, ukladania trestov, podmieneného prepustenia etc., etc., riešil už vtedajší trestný zákon. Nepochybne zaujali aj jednotlivé druhy opatrení, či trestov a spôsob ich vykonávania, ktoré bolo možné uložiť pri jeho aplikácii.

Vzhľadom na použitú literatúru Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskoruskej je možné potom vyvodiť závery z tejto právnej úpravy od prijatia zákonov do vydania tejto publikácie. Už v tomto období sa tieto trestné zákony zaoberali problematikou mentálnej vyspelosti, skúmali sa sociálne podmienky a všetky ostatné podmienky a podľa právnej úpravy a v jej hraniciach boli ukladané najvhodnejšie opatrenia mladistvej osobe.

Pokúsili sme sa objasniť a podrobnejšie popísať ustanovenia týkajúce sa mladistvých osôb a osôb blízkych veku mladistvému. Z nich je zrejma a nepopierateľná súvzťažnosť s súčasnou právnou úpravou.

LII

Časový soznam

zákonov, nariadení a ministerských výnosov, ako aj vedľajších trestných zákonov, nakoľko sú v tejto knihe obsahom uvedené

Číslo tučné značí stranu knihy, číslo druhé značí číslo poradia v knihe (rímsky), resp. poradia v oddielu (V.) vedľajších trestných zákonov (arabsky).

<p>1878. Zák. čl. V. 1, 1.</p> <p>1879. Zák. čl. XXXI. 509, 1 Zák. čl. XL. 249, II, 2.</p> <p>1880. Zák. čl. XXXVII. 293, III, 3 Nariaden. byv. uh. min. sprav. čís. 2106 (§§ 12–15) . . . 15.</p> <p>1881. Zák. čl. XIV. 324, 4. Zák. čl. XXXIX. 325, 5.</p> <p>1883. Zák. čl. XX. 327, 6 Zák. čl. XXV. 530, 7 Zák. čl. XXXI. 535, 8.</p> <p>1885. Zák. čís. 154. r. z. 537, 9.</p> <p>1888. Zák. čl. VII. §§ 147, 148. . . 259 §§ 149, 130 280 § 151. 281 Zák. čl. XIX. 541, 10.</p> <p>1890. Zák. čís. 19. r. z. 547, 11.</p>	<p>1892. Zák. čl. XXVII. 554, 12.</p> <p>1894. Zák. čl. XII. 355, 15 Zák. čl. XXXI. 359, 14 Zák. čl. XXXIII. 360, 15.</p> <p>1897. Zák. čís. 50. r. z. 562, 16. Zák. čl. XXXIV (§ 20) . . . 598, 18. Zák. čl. XLII. 400, 19.</p> <p>1899. Zák. čl. XV. 404, 20.</p> <p>1900. Nariaden. byv. uh. min. sprav. čís. 6757 10.</p> <p>1901. Zák. čl. XX (§ 25) 255.</p> <p>1906. Zák. čís. 58. r. z. 466, 21.</p> <p>1907. Zák. čl. V. 407, 22.</p> <p>1908. Zák. čl. XXXVI. 295, 23.</p>
--	--

<p>LII</p> <p>1911. Zák. čl. V. 409, 24.</p> <p>1912. Nariaden. byv. uh. min. sprav. čís. 4868 12. Zák. čl. LIV. 411, 25 Zák. čl. LXIII. 412, 26.</p> <p>1915. Zák. čl. VII. 445, 27. Zák. čl. XXI. 416, 28. Zák. čl. XXIII. 450, 29.</p> <p>1914. Zák. čl. XIV. 437, 30. Nariaden. predsedníctva vlády čís. 2500 464, 51. Zák. čl. XL. 484, 32. Zák. čl. XLL. 492, 53.</p> <p>1915. Zák. čl. XIX. 509, 34. Nariaden. byv. uh. min. sprav. čís. 68400 427.</p> <p>1916. Zák. čl. V. 517, 35. Nariaden. byv. uh. min. sprav. čís. 62000 419.</p> <p>1918. Zák. čl. XVII. 518, 36. Zák. čís. 11. Sb. 519, 37. Zák. čl. 82. Sb. 519, 38.</p> <p>1919. Zák. čís. 49. Sb. 520, 39. Zák. čís. 75. Sb. 520, 40. Zák. čís. 215. Sb. 528, 41. Zák. čís. 269. Sb. 530, 42. Zák. čís. 305. Sb. 532, 43. Zák. čís. 318. Sb. 537, 44. Zák. čís. 449. Sb. 533, 45. Zák. čís. 562. Sb. 533, 46.</p>	<p>Zák. čís. 567. Sb. 529. Vlád. nariaden. čís. 598. Sb. 568, 47., 617, 51. Zák. čís. 471. Sb. 583, 48. Zák. čís. 568. Sb. 583, 49. Vlád. nariaden. čís. 597. Sb. 614, 50. Výn. min. sprav. čís. 50745 576, 578.</p> <p>1920. Zák. čís. 121. Sb. 617, 52. Zák. čís. 123. Sb. 623, 53. Zák. čís. 124. Sb. 627, 54. Zák. čís. 163. Sb. 628, 55. Zák. čís. 188. Sb. 628, 56. Zák. čís. 193. Sb. 628, 57. Zák. čís. 197. Sb. 636, 58. Zák. čís. 243. Sb. 637, 59. Zák. čís. 260. Sb. 637, 60. Zák. čís. 271. Sb. 641, 61. Zák. čís. 284. Sb. 641, 62. Zák. čís. 293. Sb. 646, 63. Zák. čís. 300. Sb. 649, 64. Zák. čís. 330. Sb. 652, 65. Zák. čís. 347. Sb. 659, 66. Zák. čís. 417. Sb. 660, 67. Vlád. nariaden. čís. 604. Sb. (§ 46–49) 639. (pozn.) Nariaden. min. s plnou mocou pre spr. Slov. čís. 2.650.459. Výnos min. sprav. čís. 6.416.539. Výnos min. vnútra čís. 575.025 553. Výnos min. sprav. z 18. 9. 1920 (č. 42. Vest.) o evidencii pod- mienene odsúd. a prepust. 579. Výnos min. sprav. z 8. 5. 1920 (č. 23. Vest.) o vydaní zák. čís. 284/20 644.</p> <p>1921. Zák. čís. 108. Sb. 661, 68. Zák. čís. 129. Sb. 661, 69. Zák. čís. 254. Sb. 665, 70.</p>	<p>Zák. čís. 309. Sb. 667, 71. Zák. čís. 464. Sb. 671, 72. Zák. čís. 471. Sb. 671, 72. Výnos ministra pre spr. Slov. čís. 6. 440. Výnos ministra pre spr. Slov. čís. 2366 440. Výnos min. sprav. čís. 45341 540. Výnos min. sprav. čís. 15580 559. Výnos min. sprav. čís. 25805 545. Výnos min. sprav. čís. 55011 551.</p> <p>1922. Výnos min. sprav. čís. 29.034 21. Výnos ministra pre Slov. čís. 51.594/D 440. Zák. čís. 69. Sb. 676, 74. Zák. čís. 71. Sb. 678, 75. Zák. čís. 241. Sb. 682, 76. Zák. čís. 252. Sb. 695, 78. Zák. čís. 253. Sb. 695, 79. Vlád. nariaden. čís. 576. Sb. 637. Výnos min. sprav. čís. 6.839. 550 Výnos min. sprav. čís. 14.359 562. Výnos min. sprav. čís. 21.671 618. Výnos min. sprav. čís. 29.424 439. Výnos min. sprav. čís. 31.806 562.</p> <p>1923. Výnos min. sprav. čís. 15.206 449. Výnos min. sprav. čís. 28.900 542. Výnos min. sprav. čís. 46.927 370. Výnos min. sprav. čís. 53.156 552.</p>	<p>LIII</p> <p>Zák. čís. 50. Sb. 696, 80. Zák. čís. 60. Sb. 719, 81. Vlád. nariaden. čís. 195. Sb. 690, 77, 727, 82. Vlád. nariaden. čís. 223. Sb. 727, 85. Zák. čís. 268. Sb. 728, 84.</p> <p>1924. Zák. čís. 2. Sb. 728, 85. Zák. čís. 2. Sb. 728, 85. Zák. čís. 7. Sb. 735, 86. Zák. čís. 9. Sb. 739, 87. Zák. čís. 80. Sb. 748, 88. Zák. čís. 115. Sb. 748, 89. Zák. čís. 117. Sb. 749, 90. Zák. čís. 124. Sb. 776, 91. Vlád. nariaden. čís. 125. Sb. 797, 92. Zák. čís. 126. Sb. 798, 95. Zák. čís. 154. Sb. 798, 94. Vyhlaska min. sprav. čís. 162. Sb. 532. Zák. čís. 178. Sb. 799, 95. Zák. čís. 239. Sb. 803, 96. Zák. čís. 240. Sb. 814, 97. Zák. čís. 241. Sb. 818, 98. Výnos min. sprav. čís. 730.544. Výnos min. sprav. čís. 18.623 579. Výnos min. sprav. čís. 23.242 599. Výnos min. sprav. čís. 24.684 457. Výnos min. sprav. čís. 26.321 564. Výnos min. sprav. čís. 36.384 570. Výnos min. sprav. čís. 45.900 544.</p> <p>1925. Zák. čís. 96. Sb. (§§ 4, 11.) 266, 265. Zák. čís. 102. Sb. 824, 99. Zák. čís. 172. Sb. 824, 100. Zák. čís. 205. Sb. 824, 101. Výnos min. sprav. čís. 509.556</p>
--	---	---	--

THE DISSOLUTION OF AUSTRIA-HUNGARY
 The heavy dotted line bounds the old Austro-Hungarian Monarchy. The light dotted lines show the several provinces. The heavy solid lines bound the new states formed by the Paris Conference as follows: 1. The Republic of Austria. 2. The Republic of Hungary. 3. The Republic of Czechoslovakia. 4. Austrian territory annexed by Poland. 5. Hungarian territory annexed by Rumania. 6. The Serbo-Croat-Slovene State (Yugoslavia). 7. Austrian territory annexed by Italy

Trianonská mierová zmluva ktorá riešila hranice maďarského štátu, ktorý bol jedným z nástupníckych štátov po rozpade Rakúsko-Uhorska po prvej svetovej vojne. Bola podpísaná 4. júna 1920 v paláci Veľký Trianon vo Versailles vo Francúzsku.²⁴

Hrubo čiarko-bodkované hranice starej rakúsko-uhorskej monarchie. Svetlo bodkované čiary ukazujú niekoľko provincií. Hrubé súvislé čiary označujú, nové štáty vytvorené po konferencii v Paríži takto:

1. republika Rakúsko
- 2 republika Maďarsko
3. republika Československo
4. územia pripojené Poľsku
5. územia pripojené Rumunsku
6. územia Serbo-chorvátsko-slovinské štáty Juhoslávie
7. územia pripojené Taliansku

The dissolutions of Austria Hungary

The heavy dotted bounds the old Austro-Hungarian Monarchy. The light dotted lines show the several provinces. The heavy solid lines bound the new states formed by the Paris Conference as follows.

1. The Republika of Austria
- 2 The Republika of Hungary
3. The Republika of Czechoslovakia

²⁴ Vikipédia Slobodná encyklopédia, Trianonská mierová zmluva, internet

4. Austrian territory annexed by Poland
5. Hungarian territory annexed by Romania
6. The Serbo-Croat-Slovene state Yugoslavia
7. Austrian territory annexed by Italy

The Serbo-Croat-Slovene state Yugoslavia

V rozpustený Rakúsko Maďarsko

Ťažké bodkované hranice starej rakúsko-uhorskej monarchie. Svetelné bodkované čiary ukazujú niekoľko provincií. Ťažké pevnej linky viazanej nové štáty tvorené konferencie Paríž takto.

1. bod Republika Rakúsko
2. Republika Maďarska
3. V Republika Československa
4. Austrian území pripojený Poľskom
5. Hungarian územia pripojeného Rumunskom
6. Serbo-chorvátsko-slovinský štátny Juhooslávie
7. Austrian územia pripojeného Taliansko

PRESENTATION OF LEGISLATION ON DRUG OFFENCES IN VISEGRAD COUNTRIES

Ing. Milan Marcinek, PhD.,
Mgr. Michaela Marcineková
Ministry of Interior of the Slovak Republic

Abstract: *European drug market evolves rapidly. There is dramatic increase in the number of new synthetic substances present on the market. The direct impact of these developments is to be found in the number of fatal drug overdoses. Illicit drug use was responsible for over 750,000 deaths. It is nearly double the number of deaths committed by homicide. Moreover, the drug market has become digitally enabled. Drugs purchased online can be transported across Europe and delivered anywhere to consumer's home. Therefore, drug crime is given transnational character and usually involving neighbouring countries such as the Visegrad countries which were the subject of this contribution. The authors introduce a part of dissertation theme which is being research at present and which deals with drug crime in Visegrad countries.*

Keywords: *illicit drug, addiction, legislation, crime, prevention, addiction, substances, narcotics, Visegrad countries.*

Introduction. Drug crime as a global illicit trade involving the cultivation, manufacture, distribution and sale of substances is subject to drug prohibition laws. Any successful legal countermeasures against pathological phenomenon as drug crime is based on three major international drug control treaties by the United Nation: The Single Convention on Narcotic Drugs of 1961 (as amended in 1972), the Convention on Psychotropic Substances of 1971, and the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. These three conventions attribute important functions to the Commission on Narcotic Drugs and to the International Narcotics Control Board. Regarding the drug issue in Central Europe there are a lot of features in common and also dissimilarities. Back to the past, heroine became popular in Poland after 1989, followingly in Hungary, Slovakia and in the Czech Republic. Contrary to dominating heroine, methamphetamine was available in small quantities. There was, however, a sudden increase in demand for meth. Cannabis addiction therapy has also increased. Legislation on penalizing of drug-related crime in Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovakia recognized the importance of drug legislation more than ever before.²⁵

CZECH REPUBLIC

There are several general important national documents on the topic of addictive behaviour, f. i. Act No. 167/1998 Coll. on Addictive Substances and on the Amendment of Other Acts, Act No. 65/2017 Coll. on the Protection of Health against the Harmful Effects of Addictive Substances, Act No. 40/2009 Coll. Criminal Code, Act No. 272/2013 Coll. on Drug Precursors, etc.²⁶

The basic legal framework of Czech drug laws is based on criminal law (Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code and Act No. 141/1961 Coll. amended, the Code of Criminal Procedure. The year 2014 witnessed substantial changes in the legal framework governing the issue of addictive substances and precursors. This leads to two separate laws, Act No. 272/2013 Coll., on drug precursors, and Act No. 273/2013 Coll., amending

²⁵ Source: <https://ourworldindata.org/illicit-drug-use> [12.03.2020] [online 29.01.2021]

²⁶ Právní úprava drogové problematiky /zpracovali: Ivana Trávníčková, Ladislav Gawlik, Petr Kotulán.- Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992., p. 24 - 26

Act No. 167/1998 Coll., on addictive substances and on changes to some other laws, as amended. It causes a distinction to be made between the legal regulations governing addictive substances on one hand and drug precursors on the other hand.²⁷

The Criminal Code defines 6 drug crimes:

- section 283 – unauthorised production and other handling of narcotic and psychotropic substances and poisons,
- section 284 – possession of a narcotic or psychotropic substance or poison,
- section 285 – unauthorised cultivation of plants containing a narcotic or psychotropic substance,
- section 286 – manufacturing and possession of an article for the unauthorised production of a narcotic or psychotropic substance or poison,
- section 287 – promotion of drug use,
- section 288 – production and other handling of substances with hormonal effect.

During the past few decades, in the Czech Republic there have been many discussions about drugs. In the beginning the discussion was mostly about being either liberal or rather more repressive. The core of the discussion was the question of whether it is necessary to change the law concerning drugs. Until 1999, the law in the Czech Republic allowed the possession of drugs for personal consumption, but not for selling and distribution. Possessing drugs for personal consumption was forbidden, and the penalty was also increased. A special Drug Squad was established.

In relation with the punishment for drug offence, possession of small number of drugs for private use is a misdemeanour punished by a fine up to 15,000 CZK as Act of Violations. Possession of drugs for personal use in 'a quantity greater than small' is punishable under the Penal Code, but varies by drug. Possession of cannabis (or other substances containing THC) is punished by up to 1 year imprisonment; possession of other drugs is punished by up to 2 years imprisonment. The imprisonment extends to 6 months up to 5 years if the number of drugs is 'larger', and to 2-8 years if the amount is 'significant'.²⁸

There are no alternatives to punishment specifically related to drug offences. However, a range of probationary measures is provided in the criminal law: conditional discontinuation of prosecution with or without probation, and conditional desisting from punishment with or without probation. These may include being sent to treatment. The earliest stage of criminal proceedings for alternatives is a phase of prosecution. A prosecutor can pass a resolution on conditional discontinuation of criminal prosecution (with or without probation officer's supervision). In fact, it is more diversion in criminal proceedings as alternatives. The same resolution can pass judge without a trial or during a court hearing or after a trial instead of a judgment.²⁹

Penalty varies by drug in the Czech Republic. Possession of a quantity greater than small of cannabis or other substances containing THC is punished with up to 1 year imprisonment; possession of other drugs punishable by up to 2 years.³⁰

POLAND

In Poland the problem of drugs and drug addiction is viewed from the perspective of public health. The institutional framework of counteracting drug addiction is laid out in

²⁷ Among other modifications provides that the list of substances is no longer included in the schedules of Act No. 167/1998 Coll., on addictive substances, as was the case from 1999 to 2013, but has been incorporated into Government Regulation No. 463/2013 Coll., on the lists of addictive substances (last updated February 15, 2017).

²⁸ Act of Violations (Act No. 200/1990), section 30(1) and (2), Penal Code (Act No. 40/2009), s. 284.

²⁹ Penal Code (Act No. 40/2009), ss. 46-48, 81-83, 84-87, 88-91, Code of Criminal Procedure s. 307, 308.

³⁰ Penal Code (Act No. 40/2009) s. 284(1)

the Act of Law of 29 July 2005 on Counteracting Drug Addiction in Journal of Laws. Pursuant to Article 12 of the Act of Law competences and powers of the National Council for Counteracting Drug. However, it is the National Bureau for Drug Prevention (NBDP) that is responsible for drafting the National Programme for Counteracting Drug Addiction and monitoring its complementation, in cooperation with other entities relevant to act thereupon; as well as producing and submitting to the Minister competent for health matters the report on the implementation of the National Programme for Counteracting Drug Addiction.

The Information Centre for Drugs and Drug Addiction (CINN) is based in the National Bureau for Drug Prevention.³¹ The CINN maintains a national system of information on drugs and monitors actions to combat drug addiction at the national and international level. The monitoring also includes drug demand and supply reduction measures.³² An important element of monitoring drug demand actions is collecting data on the implementation of the National Programme for Counteracting Drug Addiction. The CINN analyses drug supply reduction measures taking into account numbers of drug seizures, drug-related crime, drug purity and prices. Moreover, it conducts and initiates studies into drugs and drug addiction as well as processes and publishes their results. The CINN concentrates on five key epidemiological indicators of the EMCDDA's five key epidemiological indicators:

- general population surveys,
- treatment demand indicator,
- drug-related infectious diseases,
- drug-related deaths and mortality,
- problem drug use.

Possession of drugs is a criminal offence punished by max. 3 years imprisonment which is a basic form of the offence. In a case of 'a lesser gravity', maximum punishment is 1 year imprisonment. In case of possession of a 'significant quantity of drugs', punishment range is 1-10 years imprisonment. The prosecutor has an option not to institute criminal proceedings in case of possession of insignificant quantity of drugs for private use.³³

In relation with alternatives to punishment, if the maximum penalty for the offence is 5 years prison, the public prosecutor can suspend investigation against the offender if he/she voluntarily agrees to participate in a treatment or a prevention programme. Successful completion of the programme is a condition of a 'conditional discontinuance of proceedings', which leads to imposition of a probation period of 1 or 2 years and no sentencing. The same procedure can be applied during court phase of proceedings. May be applied in cases of users who are addicted or using drugs in a harmful way.³⁴ The law does not differentiate penalties depending on the type of drug possessed.³⁵

SLOVAKIA

Slovakia is a country with a fully developed domestic drug market in which offers all drugs available in other European countries. In the 90s, there was heroin dominated

³¹ It was established in the process of Polish accession to the European Union. It acts as a focal point for the Lisbon-based European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).

³² As in other European countries, Poland evaluates its drug policy and strategy through ongoing indicator monitoring and specific research projects. In 2014, an internal mid-term evaluation of the first 3 years of the implementation of the National Programme for Counteracting Drug Addiction 2011-2016 was completed.

³³ This represents the principle of opportunity. Act on Counteracting Drug Addiction, Art. 62, 62a.

³⁴ Act on Counteracting Drug Addiction, Art. 72, 73.

³⁵ Act on Counteracting Drug Addiction, Art. 62.

compared to meth in Slovakia. In 2000, the situation had changed and the use of meth increased. Moreover, the request for cannabis addiction had increased.³⁶ In relation with drug crime, Slovakia has become a transit country as well as a destination country for some consumers. There is trend for sale and consumption of new psychoactive substances that are imported primarily from Poland, Hungary and the Czech Republic or are shipped from the East Asian countries.

In connection with legislation, the National Drug Strategy of the Slovak Republic is the basic strategic document of the Slovak Republic in the field of drug policy. It is based on the Drug Strategy of the European Union for 2013 - 2020.³⁷

The basic legal framework for the control of drugs and drug addictions in the Slovak Republic consists of the Act of the Slovak National Council No. 372/1990 Coll. on administrative offenses as amended, Act of the National Council of the Slovak Republic No. 219/1996 Coll. on protection against the abuse of alcoholic beverages and on the establishment and operation of anti-alcohol detention rooms, as amended, provides for the definition of alcoholic beverages, testing for alcohol or other addictive substances and other conditions for the operation of anti-alcohol detention rooms, Act No. 139/1998 Coll. on Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Preparations, as amended, Act No. 301/2005 Coll. Criminal Procedure Code as amended, Act No. 583/2008 Coll. on the Prevention of Crime and Other Anti-Social Activities and on Amendments to Certain Acts, as amended, and others.³⁸

The punishment for possession of drugs is up to 3 years of imprisonment (max. to 3 doses) or up to 5 years for a larger amount (4 - 10 doses).³⁹ The alternatives to punishment may be ordered by court – mainly protective treatment in the case of conditional suspension of sentence of imprisonment.⁴⁰ Penalty does not vary for different drugs.⁴¹

Regarding the political solution of the drug problem, there are two strategies to approaching drugs. The first is a repressive force-police which is aimed at supply reduction, while the second is a non-repressive way which represents prevention.⁴²

HUNGARY

As other European countries, Hungary evaluates its drug policy and strategy using on-going indicator monitoring and specific research projects. The Interministerial Coordination Committee on Drug Affairs advises the government and is chaired by the Secretary of State for Social Affairs and Social Inclusion. It includes representatives from all relevant ministries and national institutions, and the Council on Drug Affairs includes

³⁶ Only a smaller percent of occasional marijuana users or people who use other forms of cannabis-become addicted.

³⁷ The National Drug Strategy of the Slovak Republic 2013-20120 the fifth document of the Government of the Slovak Republic, which laid the foundations of the national drug policy in 1995 and which it further develops and updates. With its anti-drug policy, the Government of the Slovak Republic adheres to the international agreements of the United Nations on drugs, the Political Declaration on Basic Principles for Drug Demand Reduction from the United Nations General Assembly Special Session of June 1998, the Political Declaration and the Action Plan on international cooperation leading to a comprehensive and balanced strategy to tackle the global drug problem (United Nations Commission on Narcotic Drugs, March 2009), the conclusions of the Dublin Conference on the future European Union Drugs Strategy and the World Health Organization's Health for All.

³⁸ MARCINEK, M. Analýza zodpovednosti pri preprave nebezpečných látok cestnou nákladnou dopravou podľa Dohody ADR a Dohovoru CMR = Responsibility Analysis in the Transport of Dangerous Substances by Road under the ADR Agreement and CMR Convention, s. 90-97.

³⁹ Penal Code, Art. 171, 135.

⁴⁰ Penal Code, Art. 73, 74.

⁴¹ Penal Code, Art. 171.

⁴² HOLCR, Květoň a kol.: Kriminológia, p. 236

representatives of civil society. The National Drug Prevention Coordination Unit is part of the Ministry of Human Capacities. It is responsible for operational and strategic coordination at the national level and the implementation of the drug strategy.

Drug law offences are the foundation for monitoring drug-related crime and they are also a measure of law enforcement activity and drug market dynamics. They may be used to inform policies on the implementation of drug laws and to improve strategies.⁴³

Hungary's National Anti-Drug Strategy 2013-2020, entitled 'Clear consciousness, sobriety and the fight against drug crime', focuses on illicit drugs and was adopted in 2013. It is based on five core values: the right to life, human dignity and health; personal and community responsibility; community action; cooperation; and an evidence base. The strategy outlines indicators for monitoring its implementation and the organisations responsible for collecting information. The related policy programme is an action plan that supports the implementation of the strategy and was adopted by the government by a decree in 2015. An updated policy programme was adopted for the period 2017-18 and sets out 27 measures.

The strategy addresses three areas of intervention:

- health development and drug prevention;
- treatment, care and recovery;
- supply reduction.

The new Criminal Code came into force on 1 July 2013. The drug control sections are organised to cover trafficking, possession, incitement of minors to use drugs or similar substances, assisting production, precursors, new psychoactive substances (NPS) and performance enhancement (doping). Consumption was reintroduced as a criminal offence, punishable by up to 2 years in prison.⁴⁴

Possession is still punishable by up to 2 years in prison if it involves small quantities, but other penalties are now one to five years for a basic offence, increasing to two to eight years if the offence is committed under certain circumstances, and 5-10 and 5-15 years if the offence involves a larger quantity of drugs. Similar sentence ranges are available for supply offences, although they increase to 5-20 years' imprisonment if they involve certain circumstances and life imprisonment if large quantities are involved. Various lower maximum penalties for offences committed by drug users, introduced in 2003, were repealed in 2013; however, the court may take the perpetrator's drug use into consideration when imposing punishment. The option to suspend prosecution in the case of treatment is available to offenders committing drug law offences that involve only small quantities of drugs (production, manufacture, acquiring, possession for personal use); this is not available within 2 years of a previous suspension.⁴⁵

⁴³ The 2016 statistical data on drug law offences from Hungary indicate that more than half of them is related to cannabis; the next most prevalent DLOs are those related to stimulants. Since 2012, when criminal liability for NPS offences was introduced, the proportion of NPS-related supply offences has increased among all supply-related DLOs. In 2016, the majority of DLOs were use/possession related.

⁴⁴ It had been deleted from the Criminal Code in 2003.

⁴⁵ To control psychoactive substances in Hungary, a government decree set up a formalised rapid assessment in 2012. This allowed the inclusion of NPS in Decree 55/2014 of the Minister of Human Capacities. Inclusion means a temporary control for one year with the possibility of an extension of one year (or until new information emerges). Accordingly, a new section of the 2013 Criminal Code provided for a punishment of up to three years in prison for manufacture and (since January 2014) one to five years for supply and up to three years for possession of more than a small amount of NPS ('small amount' was reduced from 10 g to 2 g in 2017). The section penalising the incitement of minors to use 'a substance or agent that has a narcotic effect but is not classified as a drug' has been retained, although the maximum penalty has been reduced from three to two years.

Summary. Drugs are part of our lives for years. They are substances that, after their use, affects the central nervous system. There are different types of drugs, which also cause different types of problems. Many drugs are also medicines. Medicines become drugs when they are not used as prescribed and they are closely related to crime.

Nowadays, drug crime is very difficult to be detected or clarified. The production, trade and demand for drugs are at international level. Financial profits of this illegal activity are dangerous not only for society but also for the economic state interests. On one hand, these illegal profits are invested in legal business. On the other hand, they represent a significant potential for corruption, as it is the criminal profit that is the basis to support, expand and stabilize crime in society. Recent analyses indicate growing number of new narcotics and psychotropic substances on the market, mainly of synthetic origin. As an example, these substances are mainly to be imported from abroad in EU countries.⁴⁶ Drug production and consumption are on the rise in the Visegrad countries. It should be sought to look for mutual new innovative solutions in the term of international prevention to combat against this form of crime. In the context of natural globalization and easy access to the Internet, the proportion of drug-related offenses is increasing, especially via the Internet. Due to the anonymity of the postal items sent, the activities of criminal groups from neighbouring countries will increase in connection with the organization of the drugs and anabolic sales via the Internet in order to sell them from the territory of the Slovak Republic.

The contribution is the introduction to dissertation research is being research and which tries to help to find new solutions for crime prevention, identification and fight against organized drug crime in the Visegrad countries.

BIOGRAPHY

[1] Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code

[2] Act No. 141/1961 Coll. amended, the Code of Criminal Procedure

[3] MARCINEK, M. Analýza zodpovednosti pri preprave nebezpečných látok cestnou nákladnou dopravou podľa Dohody ADR a Dohovoru CMR = Responsibility Analysis in the Transport of Dangerous Substances by Road under the ADR Agreement and CMR Convention In: Ochrana obyvateľstva - Nebezpečné látky 2017 [elektronický zdroj] : zborník prednášok XVI. ročníku mezinárodnej konferencie : [1. - 2. únor 2017, Ostrava]. - ISSN 1803-7372. - č. 1 (2017), CD-ROM, p. 90-97.

[4] Crime Scene of Court: The Essentials of Forensic Science/zost. WHITE, Peter.- 2nd ed. London: RSC, 2005.- 451 s.- ISBN 0 85404 656 9.- Sig. B06-25 (2144)

[5] Právni úprava drogovej problematiky /zpracovali: Ivana Trávníčková, Ladislav Gawlik, Petr Kotulán.- Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992.- 82 p.- Slovenská národná knižnica

[6] HOLCR, Květoň a kol.: Kriminológia/Criminology.- 1. vyd.- Bratislava: Iura Edition, 2008.- 403 p.- ISBN 978-80-8078-206-1.- Univerzitná knižnica BA

[7] Act No. 300/2005 Coll., the Criminal Code

[8] Act No. 301/2005 Coll. amended, the Code of Criminal Procedure

Electronic sources:

<<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2625244/EU-bug-car-UK-tracker-chips-Ministers-admit-powerless-stop-Big-Brother-technology.html>>

[online 01.02.2021]

<<https://ourworldindata.org/illicit-drug-use>> [online 29.01.2021]

<<http://www.emcdda.europa.eu/countries/national-drug-strategies/czech-republic>>

[online 20.01.2021]

<<http://www.emcdda.europa.eu/countries/national-drug-strategies/hungary>>

[online 02.02.2021]

<<http://www.emcdda.europa.eu/countries/national-drug-strategies/poland>>

[online 29.01.2021]

<<http://www.emcdda.europa.eu/countries/national-drug-strategies/slovakia>>

[online 02.02.2021]

⁴⁶ WHITE, P. Crime Scene of Court: The Essentials of Forensic Science, p. 254

MEDIÁCIA – EFEKTÍVNE RIEŠENIE PROBLÉMOV MIMOSÚDNOU CESTOU

JUDr. **Tomáš Janušek**, doktorant

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. Bratislava

Dr.h.c. mult. JUDr. **Jozef Zaťko**, Honor. Prof. mult.

Európsky inštitút ďalšieho vzdelávania, Podhájska, Slovensko

e-mail. eeda@eeda.sk

Cieľom každej mediácie je, aby smerovala k vyriešeniu problému. Je dobrovoľná a nie je k nej možné prinútiť ani jednu stranu. Na začiatku mediačného procesu si vypočujem všetky dotknuté strany sporu. Každý dostáva rovnaký priestor, popíše svoj problém a možné návrhy na jeho riešenie. Dôležité je, aby sa hľadalo také riešenie, ktoré bude prínosné pre všetky zainteresované strany. Mojou úlohou je identifikovať, ktoré z navrhovaných riešení je prínosné pre vzájomnú dohodu a bude viesť k spokojnosti všetkých zúčastnených strán.

Mediátor klientom ponúka poradenstvo a riešenie rodinných, susedských, dedičských, majetkových, pracovných a obchodných sporov. Vie poradiť v rôznych situáciách, či už ide o rozvod manželstva, delenie majetku, dedičstvo, neplatenie výživného, zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti, ale aj v prípade exekúcií, riešenia pohľadávok, nevyplateného odstupného v práci a v ďalších životných situáciách.

Pokiaľ je to prínosné alebo nevyhnutné, do mediačného konania môžeme prizvať aj odborníka z danej oblasti, v ktorej sa spor rieši. Súčasťou môže byť aj sprostredkovanie služieb advokáta, notára, či znalca z oblasti nehnuteľností, financií, geodézie a kartografie.

V prípade, že je mediácia úspešná, pripraví mediačnú dohodu, ktorú zúčastnené strany sporu podpíšu. Dohoda je konečným výsledkom úspešnej mediácie a je právne záväzná. Odporúča sa ju spísať aj vo forme notárskej zápisnice s exekučným titulom u notára, prípadne dať dohodu schváliť ako súdny zmiern.

Čo je mediácia a kto je mediátor?

Mediácia je spôsob riešenia sporu, kde mediátor ako tretia nezávislá a nezaujatá osoba pomáha stranám identifikovať ich problém, záujmy, nabáda ich, aby hľadali spoločné praktické riešenia na body, ktoré spôsobili konflikt a pomáha im vyjednávať také riešenia, ktoré uspokojujú obe strany.

Čo je mediácia v trestnom konaní?

Mediácia ako spôsob riešenia konfliktov sa používa v mimosúdnom sprostredkovaní sporu v trestnom konaní medzi poškodeným (*obeťou*) a obvineným (*páchatelom*). V priebehu mediácie sa vytvára priestor, ako sa dohodnúť na rýchlom a prijateľnom spôsobe náhrady škody, ktorá vznikla v súvislosti s trestným činom. Mediácia sa vykonáva len so súhlasom poškodeného a obvineného, účasť na mediácii je pre účastníkov konania dobrovoľná.

Mediácia sa vykonáva za účasti mediátora, ktorý je nestranný, viazaný zákonnou povinnosťou mlčanlivosti. Mediátor v trestnom konaní je zamestnanec súdu, mediáciu vykonáva bez nároku na odmenu.

Ako pracuje mediátor?

- stanovuje pravidla rokovania a dozerá na ne; - po dohode s účastníkmi stanoví program stretnutia; - zodpovedá za štruktúru stretnutia podľa programu; - uľahčuje komunikáciu, napomáha stranám porozumieť; - je sprostredkovateľom v komunikácii; - podporuje nové riešenia, kladie otázky a objasňuje vyhlásenia; - robí zhrnutia,

rekapituluje; - poskytuje všetkým stranám rovnaký priestor; - je neutrálny; - hľadá zárodoky prieniku toho, čo je spoločné; - diferencuje dôverné a verejné informácie; - usporadúva informácie tak, aby napomohol úspešnému riešeniu konfliktu; - nerozhoduje; - dohliada na to, aby v mediácii neboli zakázané prvky, napr. osočovanie, agresivita; - pamätá na to, že mediácia je dobrovoľná; - spracováva písomnú dohodu medzi stranami.

Na podnet koho sa môže mediácia zrealizovať ?

Mediácia v trestnom konaní sa vykonáva na písomný pokyn predsedu senátu, samosudcu, v prípravnom konaní prokurátora, ale aj z podnetu poškodeného alebo obvineného. Pokyny pre mediátora nemôžu smerovať k spôsobu a výsledku vykonávanej mediácie.

Aké druhy sporov možno mediáciou vyriešiť?

V rámci mediácie je možné ukončiť trestné činy, na ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorých horná hranica neprevyšuje päť rokov. Ide o prečiny napr. proti majetku (*krádeže, výtržnosti...*), proti zdraviu (*ublíženie na zdraví napr. pri dopravných nehodách*), spáchané mladistvými osobami a pod.

Ako môže byť mediácia ukončená?

Ak dôjde k dohode medzi obvineným a poškodeným, výsledkom mediácie býva uzatvorenie Dohody o náhrade škody, na základe ktorej predseda senátu, samosudca a v prípravnom konaní prokurátor vydá uznesenie o podmienечnom zastavení trestného stíhania s určením skúšobnej doby od 1 do 5 rokov (§ 216 Tr. poriadku) alebo zastavení trestného stíhania „zmierom“ (§ 220 Tr. poriadku).

Výhody mediácie vo vzťahu k poškodenému :

- má jedinečnú príležitosť vyjadriť obvinenému svoje pocity, problémy, ktoré mu boli spôsobené konaním obvineného
- má možnosť dohodnúť sa s obvineným o náhrade škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom, príp. požiadať obvineného, aby urobil iné opatrenia na náhradu škody alebo aby inak odstránil ujmu vzniknutú trestným činom
- poškodenému je zodpovedajúca náhrada škody uhradená ihneď, príp. v splátkach podľa konkrétnych podmienok určených v Dohode o náhrade škody, ktoré sú kontrolované probačným a mediačným úradníkom
- škodu nemusí vymáhať prostredníctvom ďalšieho súdneho konania, resp. prostredníctvom exekútora
- poškodenému nevznikajú ďalšie náklady spojené s cestovaním na súdne pojednávania, čerpanie dovolenky, voľna a pod.

- rýchlosť konania (cca do 30 dní ukončené)

Aký význam má mediácia pre obvineného:

- môže sa poškodenému ospravedlniť a vysvetliť ako a prečo došlo k spáchaniu trestného činu
- môže nahradiť škodu, ktorú spôsobil poškodenému
- aktívnym prístupom čiastočne ovplyvniť rozhodnutie o treste
- vyriešiť celú vec čo najskôr a bez následkov do budúcnosti
- výsledky mediačného stretnutia môže sudca alebo prokurátor zohľadniť pri svojom rozhodovaní, napr. podmienечne zastaviť trestné stíhanie alebo výsledok zohľadniť ako poľahčujúcu okolnosť pri výmere trestu
- obvinený bude mať záznam iba v odpise registra trestov, výpis z registra trestov ostáva „čistý“

Mediácia môže byť aj čiastočne úspešná, kedy prinesie aspoň čiastočné riešenie vášho sporu alebo istý posun k dohode.

Mediácia v trestnom práve

Mediácia je čoraz viac využívaná v trestnom práve ako alternatíva k súdnemu riešeniu sporov. Oproti súdnemu procesu je mediácia rýchlejšia, menej nákladná a jej výchovné pôsobenie na účastníkov mediácie je účinnejšie. Na rozdiel od štandardného súdneho procesu v trestných veciach zapája vo väčšej miere do riešenia sporu poškodeného i obvineného.

Podstatou mediácie v trestnom konaní je **mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným**. Prichádza do úvahy od vznesenia obvinenia až do rozhodnutia súdu vo veci. Účasť na mediácii je na rozdiel od účasti v súdnom konaní **fakultatívna**. Právna úprava mediácie je v trestnom práve zakotvená najmä v **zákone č. 301/2005 Z. z.** Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) a v **zákone č. 550/2003 Z. z.** o probačných a mediačných úradníkoch v platnom znení (ďalej len „zákon o probačných a mediačných úradníkoch“).

Mediačný a probačný úradník (ďalej len „mediátor“) plní pri mediácii funkciu sprostredkovateľa, riadi komunikáciu medzi poškodeným a obvineným. Mediátor vykonáva činnosť v štátnozamestnaneckom pomere, jeho služobným úradom je príslušný súd. Podmienkou vymenovania za mediátora je **(1)** splnenie podmienok zákona č. 312/2001 Z. z. o štátnej službe, napr. bezúhonnosť, trvalý pobyt na území SR a pod. a **(2)** získanie vysokoškolského vzdelania druhého stupňa absolvovaním magisterského právnického, učiteľského, teologického alebo iného spoločenskovedného študijného programu alebo preukázanie dokladu o uvedenom vysokoškolskom vzdelaní vydanom zahraničnou vysokou školou. Mediátor je povinný zúčastňovať sa na odbornej príprave, jej spôsob a formu upravuje zákon č. 549/2003 Z. z. o súdnych úradníkoch. Samotné postavenie mediátora v trestnom konaní upravuje ustanovenie § 25 Trestného poriadku.

Medzi úlohy mediátora patrí predovšetkým

- (1)** zber informácií o danom prípade,
- (2)** analýza informácií,
- (3)** sprostredkovanie komunikácie medzi poškodeným a obvineným a

(4) sprostredkovanie dohody. Mediátor vykonáva úkony v rámci svojej pôsobnosti na základe písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Vo vhodných prípadoch môže mediátor vykonávať úkony aj bez pokynu uvedených osôb, najmä z podnetu poškodeného alebo obvineného. O vykonaných úkonoch je však mediátor povinný bez zbytočného odkladu písomne informovať príslušný orgán činný v trestnom konaní. Mediácia sa vykonáva **len so súhlasom poškodeného a obvineného**.

Oprávnenia mediátora sa týkajú najmä zisťovania informácií potrebných na úspešné vykonanie mediácie. Mediátor je oprávnený predovšetkým zisťovať stanovisko poškodeného a obvineného k podmienčnému zastaveniu trestného stíhania, zmieri, uloženiu trestu nespojeného s trestom odňatia slobody a k iným úkonom vykonávaným pri mediácii. Môže tiež nahliadať do trestných spisov, robiť si z nich výpisky a poznámky, prípadne kópie.

Mediácia **má neformálny charakter** a mediátor by v nej mal využiť svoje komunikačné schopnosti. Mediačný proces má 3 fázy, a to prípravnú, realizačnú a záverečnú fázu. Počas **prípravnej fázy** mediátor analyzuje prípad a zohľadňuje všetky skutočnosti, ktoré by mohli mať vplyv na úspešné ukončenie mediácie. Po analýze zvyčajne nasleduje individuálne stretnutie mediátora samostatne s poškodeným a s obvineným. Počas stretnutia by mal mediátor zúčastneným stranám vysvetliť podstatu mediácie, úlohu mediátora a výhody mediácie. Ak poškodený a obvinený súhlasia s mediáciou, **spíšu dohodu o mediácii**. Počas nasledujúcej **realizačnej fázy** sa poškodený

a obvinený stretnú za prítomnosti mediátora, čím začne samotná mediácia. Môže sa jednať o jedno, ale aj o viac stretnutí v závislosti od povahy veci. Mediátor je počas stretnutí len sprostredkovateľom, garantom procesu mediácie. Môže navrhnúť riešenia alebo ich pomáhať hľadať, ale aktérmi stretnutí sú poškodený a obvinený. Výsledkom realizačnej fázy by mala byť dohoda o určitom riešení sporu. V záverečnej fáze poškodený a obvinený uzavrujú dohodu.

Výsledkom mediácie môže byť napríklad uzavretie **dohody o náhrade škody alebo zmier**. Za určitých okolností má uzavretá mediálna dohoda právnu relevanciu na ukončenie trestného konania. Výsledkom mediácie tiež môže byť podmienkové zastavenie trestného stíhania.

Ak bola uzavretá dohoda o náhrade škody **pri prečine**, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica **neprevyšuje päť rokov** a boli splnené aj ďalšie podmienky v zmysle ustanovenia § 216 Trestného poriadku, môže prokurátor so súhlasom obvineného **podmienečne zastaviť trestné stíhanie**. Prokurátor je oprávnený uplatniť uvedený postup len po vznesení obvinenia až do podania obžaloby.

Podmienkou uplatnenia podmienečného zastavenia trestného stíhania je v zmysle ustanovenia § 216 Trestného poriadku :

(1) vyhlásenie obvineného, že spáchal skutok, za ktorý je trestne stíhaný, pričom vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne,

(2) náhrada škody obvineným alebo uzavretie dohody o náhrade škody

(3) skutočnosť, že s prihliadnutím na osobu a doterajší život obvineného možno podmienkové zastavenie trestného stíhania považovať za dostačujúce. Pri podmienkovom zastavení trestného stíhania prokurátor vydá uznesenie, v ktorom sa obvinenému určí **skúšobná doba** v trvaní **1 až 5 rokov**. Uznesenie sa doručí poškodenému a obvinenému, ktorí proti nemu môžu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Uzavretie zmieru je ďalšou alternatívou, ako možno ukončiť mediálne konanie. Ak poškodený s obvineným v konaní o prečine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšuje päť rokov, uzavrujú zmier, môže prokurátor po splnení podmienok ustanovených v § 220 Trestného poriadku rozhodnúť o schválení zmieru a zastaviť trestné stíhanie.

Podmienkou uplatnenia uvedeného postupu je, že obvinený

(1) vyhlási, že spáchal skutok, za ktorý je trestne stíhaný a nie sú odôvodnené pochybnosti, že vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne,

(2) nahradil škodu alebo uzavrel dohodu o náhrade škody,

(3) zloží na účet súdu a v prípravnom konaní na účet prokuratúry peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na verejnoprospešné účely

(4) s prihliadnutím na osobu a doterajší život obvineného možno schválenie zmieru a zastavenie trestného stíhania považovať za dostačujúce. Ak to okolnosti prípadu vyžadujú, pred rozhodnutím o schválení zmieru prokurátor **vypočuje obvineného a poškodeného**, najmä vzhľadom na spôsob a okolnosti uzavretia zmieru, či bol zmier uzavretý dobrovoľne a či súhlasia so schválením zmieru.

Zmier nemožno schváliť, ak

(1) bola trestným činom spôsobená smrť osoby,

(2) sa jedná o trestné stíhanie pre korupciu, **alebo**

(3) sa jedná o trestné stíhanie proti verejnému činiteľovi alebo zahraničnému verejnému činiteľovi pre trestný čin spáchaný v súvislosti s ich právomocou. Obdobne ako pri podmienkovom zastavení trestného stíhania môže **súd** v zmysle ustanovenia § 282 ods. 3 Trestného poriadku schváliť zmier a zastaviť trestné stíhanie, ak na hlavnom pojednávaní zistí splnenie podmienok podľa § 220 Trestného poriadku. Proti rozhodnutiu súdu o schválení zmieru môže prokurátor podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

**Вибрані тези учасників
IX Міжнародної науково-практичної
конференції вчених, молодих науковців,
аспірантів та студентів
“Актуальні проблеми теорії і практики
менеджменту в контексті євроінтеграції”
Рівне – 2020**

Організатори конференції:

кафедра менеджменту Навчально-Наукового Інституту Економіки та Менеджменту Національного Університету Водного Господарства та Природокористування у співпраці з ГО «Регіональний центр євроінтеграційних проєктів» та Європейським інститутом безперервної освіти EIDV (Словаччина).

ЕЛЕКТРОННІ ВІДХОДИ: ПРОБЛЕМИ ЧИ МОЖЛИВОСТІ?

Задорожна І. Д., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м.Рівне

Науковий керівник: д.е.н., професор Скрипчук П. М.

На даному етапі розвитку людства електронні відходи є найбільш швидко зростаючим сектором поводження з відходами.

Згідно з директивою про відходи електричного та електронного обладнання (WEEE) електронні відходи це: великі побутові прилади (плити, холодильники тощо); дрібна побутова техніка (тостери, пылесоси і т. д.); офіси і зв'язок (ПК, принтери, телефони, факси і т. д.); розважальна електроніка (телевізори, музичні центри, портативні програвачі компакт-дисків тощо); освітлювальне обладнання (в основному люмінесцентні лампи); інструменти (бурові машини, електричні газонокосарки і т. д.); спортивне обладнання (електронні іграшки, тренажери і т. д.); медичні прилади та інструменти; обладнання для спостереження; системи автоматичної видачі (машини видачі квитків і т. д.).

Оскільки електронні відходи – продукти високотехнологічного виробництва, і в багатьох країнах їх успішно переробляють. Це скоріше застаріле електронне обладнання або ж його деталі, готові для повторного використання або переробки. Найбільш повно дана проблема вивчена в США. Основною проблемою таких відходів є їх токсичність. Наприклад експерти підраховали, що е-відходи становлять 2% від усіх відходів в США, але при цьому складають 70% від всіх токсичних відходів. Окрім того, електроніка містить безліч цінних металів і елементів, таких як золото, срібло, мідь, паладій. Тільки викинуті на звалище телефони містять таких елементів на 60 млн. доларів на рік.

Основною проблемою е-відходів, як і будь-яких інших відходів, є забруднення навколишнього середовища. Але у випадку з високотехнологічними відходами проблема стоїть гостріше, так як їх більшість – токсичні. Одна невелика електронна деталь може вразити площу в 1 кв.м., де протягом сотень років не можна буде нічого вирощувати. Отруйні речовини потрапляють у ґрунтові води, завдаючи непоправної шкоди здоров'ю людей, флорі та фауні.

Ще однією проблемою є зростаюча культура споживання. Вчені підраховали, що людина з середнім достатком, в залежності від країни, використовує мобільний телефон від 18 до 24 місяців, а потім купує наступний. Модні новинки виходять все частіше, технології розвиваються все швидше і, як наслідок, різноманітність гаджетів також збільшується. Дешева ж і неякісна електроніка також значно збільшує кількість відходів, адже така техніка частіше ламається і вимагає заміни електронних елементів, або ж її просто викидають.

Гострою проблемою є те, що 30% електронних матеріалів просто не можуть бути перероблені, що зумовлює екологічну катастрофу та незважаючи на всі проблеми пов'язані з електронними відходами, вчені продовжують розробляти технології, що дозволять переробляти 100% таких відходів. На сьогодні переробка електронних відходів у всіх областях розвинуеного світу є швидко консолідаційним бізнесом. Великі виробники електроніки, такі як Dell, Panasonic, HP, Sony, Samsung, Nokia пропонують волонтерські програми утилізації електронних відходів, пропонуючи як бізнесу, так і кінцевим споживачам різні варіанти безкоштовної утилізації електроніки.

Експерти Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU) попереджають, що до 2050 року обсяг електронних відходів може вирости майже в три рази – до 120 млн тонн. Щороку по всьому світу викидають близько 50 млн тонн комп'ютерів, ноутбуків, комп'ютерних приставок, мобільних телефонів, телевізорів, холодильників та іншої побутової електроніки. Тільки 20% електронних відходів переробляється офіційно в безпечних для людини умовах. Іншу техніку викидають на звалища. Проте, за умови належної переробки електронні відходи можуть забезпечити дохід у розмірі \$62,5 млрд на рік.

У Рівному діє філіал компанії «ЕКОВДМ», яка займається: утилізацією відходів від виробництв; зміною структури металів, що приводить до їх часткового або ж повного зникнення, унеможливує їх подальше використання, мінімізує вплив на навколишнє природне середовище; переробкою офісного обладнання та іншими відходами. Клієнти «ЕКОВДМ» в більшій мірі партнери, адже співпраця повністю взаємовигідна. У разі збору перероблених кольорових і чорних металів з відходів підприємств, усі метали здаються до Державної скарбниці України НБУ. Тому компанія, що надала ці відходи, також отримує прибуток. Підприємство гарантує своєчасну та повну виплату коштів за продаж перероблених дорогоцінних металів.

Рис. 1. Поводження з відходами в Україні

Рис. 2. Поводження з відходами у Рівненській області

Аналізуючи статистичні дані по поводженню з відходами в Україні та Рівненській області на 2019 рік (рис.1.-2.) можна стверджувати, що область, як і країна потребує розвитку сектору утилізації відходів. Із діаграм слідує, що більше 50% відходів вивозиться на сміттєзвалища, а у Рівненській області переважає ще й спалювання відходів. Переробка відходів у Рівному займає найнижчі позиції, а в Україні відсоток способу поводження із відходами ще менший, а отже, електронні відходи лише в меншості були раціонально утилізовані і досі залишаються гострою проблемою.

На нашу думку, важливим фактором збереження довкілля від пагубного впливу електронних відходів, відходів загалом є свідомість споживача. У Рівному регулярно проводяться науково-практичні конференції, презентації, еко-ігри, що порушують проблему відходів, їх сортування та раціонального споживання. Застосування населенням концепцій сталого розвитку дозволить розширити попит на послуги переробних компаній, політика яких забезпечує споживачам отримання певних дивідендів. Також, електронні відходи – це можливість створити власну

компанію для переробки небезпечних речовин, запустити власну програму утилізації цих відходів.

Щороку Україна викидає на смітник приблизно 500 тисяч тонн електронних відходів. Наразі в Україні перебувають у користуванні 53,6 млн мобільних засобів зв'язку, щороку до нас імпортується 300 тис. портативних комп'ютерів, 277 млн елементів живлення (батареєнок).

Таким чином, головним рішенням проблеми утилізації електронних відходів є скорочення споживання і більш тривале використання вже існуючої техніки. Використання альтернативних методів переробки електронних відходів допоможе не тільки зберегти середовище, а й отримати прибуток, що буде вигідно як компаніям-переробникам, так і споживачам.

Використані джерела:

1. Законодавство ЄС/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twinningweee.com.ua/uk/eslegalizations>
2. У Рівному обговорили проблему переробки та сортування відходів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/news/u-rivnomu-obgovorili-problemu-pererobki-ta-sortuvannya-vidhodiv>
3. Утилізація відходів ЕКОВДМ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ekovdm.com.ua/ua>

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРУКТУРУ ЕКОНОМІКИ

Калетник О. В., аспірант,

Нікітенко Д. В., д.е.н., професор,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Діджиталізація є процесом перетворення різноманітних форм інформації у цифровий формат. Вона має доведений вплив на економіку та суспільство за рахунок збільшення доступу до інформації, знань, різних державних послуг, що сприяє інвестиційній активності економічних суб'єктів та зростанню рівня життя населення. Процес оцифрування відзначається економічною ефективністю для скорочення витрат, які виникають у різних практиках знань, пов'язаних з виробництвом, організацією та передачею інформації, що сприяє довготривалому економічному зростанню.

Сьогодні передові технології радикально змінюють цілі галузі економіки шаленими темпами. Епоха інновацій, так звана четверта промислова революція, супроводжується створенням цілком нового типу промислового виробництва, в основі якого – великі дані, роботизація, технології доповненої реальності, штучний інтелект. З одного боку, це логічний і закономірний хід технічного процесу, що покликаний вивести життя людства на новий, якісно вищий рівень. З іншого – виникає питання, до яких негативних наслідків це може призвести [1].

Однією з основних причин оцифрування є розширення доступу до інформації, яка раніше була доступна лише вибраній групі користувачів. У поточній світовій економіці використання цифрових технологій служить засобом

активізації економічної діяльності. Масове впровадження цифрових технологій через підключені сервіси та пристрої довело прискорення економічного зростання та полегшення у створенні робочих місць, однак його вплив не є рівномірним у кожній країні.

Розвинені економіки отримують вищі економічні переваги від оцифрування, такі як зростання та продуктивність, але, порівняно з країнами, що розвиваються, мають менший приріст у плані робочих місць. Основною причиною різного впливу оцифрування є різна структура економіки розвинених економік та країн, що розвиваються.

Так, консалтингова компанія Booz & Company ініціювала дослідження щодо впливу рівня діджиталізації країни на економічний прогрес між країнами шляхом розробки індексу діджиталізації та показника рівня діджиталізації. Індекс діджиталізації тестувався на предмет впливу цифрових методик на економічне зростання, рівень безробіття та суспільні вигоди. Це дослідження включало 150 держав протягом шести років з 2006 по 2010 рік. У цьому опитуванні країни були розділені на чотири категорії, на основі заходів з діджиталізації та внеску в діджиталізацію [2]:

- обмежені економіки (ті, у кого показник діджиталізації нижче 25) ледве почали розвивати доступний Інтернет-зв'язок. Інтернет-послуги залишаються дорогими та обмеженими в досяжності (Індонезія, Туніс, Тайланд, Індія, Єгипет, Пакистан, Намібія, Молдова, Марокко, Ангола);
- країни, що розвиваються (країни з оцінкою від 25 до 29,9) досягли значного прогресу у забезпеченні доступного та широкого доступу (Чилі, Катар, Кувейт, Україна, Естонія, Кіпр, Венесуела, Іран, Філіппіни, Болгарія, Хорватія, Сербія, Туреччина, Колумбія, Мексика);
- країни з перехідною економікою (ті, у кого оцінка оцифрування становить від 30 до 39,9), надають громадянам всюдисущі, доступні та досить надійні послуги, а використання зростає порівняно швидкими темпами (Португалія, Німеччина, Австрія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Греція, Польща, Словенія, Литва);
- країни з розвиненою економікою (ті, які з рахунком 40 і вище) знаходяться в найбільш зрілій стадії оцифровки. У цих країнах є база талантів, яка може скористатися цифровими послугами (Норвегія, Корея, Швейцарія, Японія, Данія, Австралія, Сингапур, Франція, Фінляндія, Бельгія, США).

Розрахунок індексу оцифрування для 150 країн у 2010 році показує, що країни, як правило, дотримуються чотирьох чітко розроблених стадій.

Згідно з отриманими результатами, у 150 країнах збільшення діджиталізації на 10 процентних пунктів призвело до зростання ВВП на душу населення на 0,50 до 0,62 відсотка. Чим прогресивніша країна, тим більшим буде вплив діджиталізації

Частка цифрової економіки в Україні поступово збільшується, але темпи її розвитку є невисокими. Щоб не відстати від провідних економік світу назавжди, слід якнайшвидше розпочати масштабну цифровізацію всіх галузей, максимально інвестуючи в розвиток цифрових інфраструктур, інновації та сучасні технології. Тим більше, що потенціал у країні є, особливо в ІТ-сфері, де позиція України доволі непогана. Проте на заваді її розвитку стоять безліч моментів, зокрема, неефективна фіскальна політика [3].

Так, в Білорусі податковий клімат для ІТ-сфери є сприятливішим, ніж в Україні, що проявляється в наявності компаній світового рівня. ІТ-сектор неможливо затиснути і регулювати правилами традиційної промислової економіки. Він є мобільним та відносно еластичним до умов функціонування та регулювання, а тому його потрібно стимулювати податковими преференціями та створювати

сприятливий інвестиційний клімат, адже за ІТ-галуззю майбутнє і вже сьогодні вона є одним із найбільших роботодавців в Україні та великим платником податків.

Протягом декількох років діджиталізація сформувала значну частину економіки та торкнулася ширшого спектру економічної діяльності. Цей процес змінив суспільні зв'язки, розвинув нові галузі, а також розвинув можливості для людей щодо доступу та розповсюдження знань.

Впровадження та просування в галузі інформаційно-комунікаційних технологій має більший вплив на зайнятість, оскільки це створює більше робочих місць в ІТ-секторі, що може бути пов'язано з розробкою програмного забезпечення, аутсорсингом, виробництвом апаратних засобів та іншим ІТ-бізнесом. Крім того, вплив цих технологій був реалізований на інші сфери послуг, наприклад, у торгівлі, промисловості, фінансових та медичних послугах [4, с. 210].

Цифровізація економіки України є природним продовженням міжнародної тенденції поширення цифрових технологій і різкого збільшення їх впливу на всі боки економічного життя. Такі ключові показники цифрової економіки, як її частка у ВВП країни, в Україні значно вище, ніж у більшості інших країн. Водночас поки що наша країна явно відстає за низкою показників від найбільших країн-лідерів. Ефект поширення цифрових технологій для економіки країни двоякий. З одного боку, воно сприяє ефективності роботи державного управління й економічної системи, покращує і прискорює суспільну взаємодію. З іншого боку, воно тягне за собою цілий перелік системних проблем: збільшення безробіття, яке за економічною сутністю є структурним і вимагає тривалого часу його подолання, та зникнення цілих галузей.

Найбільшу вигоду від діджиталізації економіки отримує населення країн, які мають доступ до цифрових технологій, через підвищення ефективності ведення бізнесу та сприяння зростанню продуктивності праці.

Використані джерела:

1. Найман Е. Цифрова економіка: глобальні бізнес-тренди. 2018. Рейтинг. Бізнес в офіційних цифрах. 2018. URL: <https://rating.zone/tsyfrova-ekonomika-hlobalni-biznes-trendy>.
2. El-Darwiche B., Singh M., Ganediwalla S. 2013. Global Perspective: Digitization and Prosperity. 2013. URL: <http://www.strategy-business.com/article-full-preview/00127?pg=0>.
3. Данніков О.В., Січкаренко К.О. 2018. Концептуальні засади цифровізації економіки України. Економіка та управління національним господарством. №17. С.74-79.
4. Varnalii, Z, Cheberyako, O., Nikytenko D. and Bilyk, R. 2019. Blockchain Technology as a Security Tool and a Factor of Trust to Information in the Digital Economy. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, Volume-8, Issue 3C, P. 207-212.

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ РЕГІОНІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Костюкевич А. М., доцент,

Демчук А. В., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Основним завданням, яке стоїть перед інвесторами є вибір в якості об'єкта інвестування таких інвестиційних проектів та фінансових інструментів, які мають найкращі перспективи для розвитку та можуть забезпечити найвищу ефективність інвестицій.

Оцінка інвестиційної привабливості окремих об'єктів інвестування залежить від багатьох факторів і має індивідуальний характер.

Оцінка інвестиційної привабливості регіонів здійснюється за такими основними елементами [1]:

1) оцінювання загальноекономічного розвитку регіону (питома вага регіону у ВВП і національному доході країни; обсяги виробленої промислової і сільськогосподарської продукції в регіоні у розрахунку на душу населення; середній рівень доходів населення; середньорічний обсяг капітальних вкладень у регіоні);

2) оцінювання розвитку інвестиційної інфраструктури в регіоні (кількість підрядних будівельних підприємств у регіоні; обсяги місцевого виробництва основних будівельних матеріалів; обсяг виробництва енергетичних ресурсів у регіоні; густина залізничних шляхів сполучення та автомобільних; наявність фондових і товарних бірж у регіоні; кількість брокерських контор);

3) демографічна характеристика регіону (питома вага населення регіону в загальній чисельності жителів країни; співвідношення міських і сільських жителів регіону; питома вага зайнятого; рівень кваліфікації працездатного населення);

4) оцінювання розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону (кількість підприємств приватної форми власності; кількість підприємств з іноземними інвестиціями; кількість банківських установ; кількість страхових компаній на території регіону);

5) ступінь безпеки інвестиційної діяльності в регіоні (кількість економічних злочинів; питома вага недобудованих об'єктів у загальній кількості розпочатих будов; кількість підприємств зі шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми).

Для дослідження інвестиційної привабливості регіонів країни немає єдиних методичних підходів. Проте, спільним у багатьох розробках є застосування експертного методу оцінювання, що зумовлено використанням у розрахунках великої кількості різноякісних показників соціально-економічного розвитку регіону.

Для приведення усіх різновимірних показників, що використовуються при визначенні інвестиційної привабливості регіонів країни, у зіставний вигляд потрібно спочатку розрахувати їх нормовані значення:

$$n_{ijk} = \frac{S_{ijk} - S_{ij(\min)}}{S_{ij(\max)} - S_{ij(\min)}}, \quad (1)$$

де n_{ijk} – нормоване значення j -го показника i -ої групи для k -ого регіону ($k=1\dots l$);

S_{ijk} – значення j -го показника i -ої групи для k -ого регіону;

$S_{ij(\min)}$, $S_{ij(\max)}$ – відповідно мінімальне і максимальне значення j -го показника i -ої групи серед I порівнюваних регіонів.

На основі розрахованих нормованих значень визначаються локальні показники інвестиційної привабливості регіону за i -ою групою (s_{ik}):

$$s_{ik} = \sum_{j=1}^m n_{ijk} \cdot \alpha_{ij} \quad (2)$$

де m – кількість показників, що характеризують інвестиційну привабливість галузі (регіону), i -ої групи;

α_{ij} – важливість j -го показника i -ої групи.

На основі локальних показників інвестиційної привабливості розраховується інтегральна інвестиційна привабливість k -ого регіону за формулою:

$$k_{int(k)} = \sum_{i=1}^q s_{ik} \cdot \lambda_i \quad (3)$$

де q – кількість груп показників;

λ_i – вплив (важливість) i -ої групи показників на інтегральну інвестиційну привабливість регіону [2].

На основі наведеної методики нами була проведена оцінка інвестиційної привабливості деяких регіонів Західної України. Результати розрахунків наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка інвестиційної привабливості деяких регіонів Західної України

Назва показника	Рівненська область	Тернопільська область	Івано-Франківська область	Чернівецька область	Важливість
1. Рівень загальноєкономічного розвитку регіону	0,6	0,4	1	0	0,35
2. Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури в регіоні	0,5	0,2	0,9	0	0,15
3. Демографічна характеристика регіону	0,5	0,1	0,4	0,2	0,15
4. Рівень розвитку ринкових відносин та комерційної інфраструктури в регіоні	0,9	0,4	0,8	0	0,25
5. Ступінь безпеки інвестиційної діяльності в	0,5	0,3	0,7	0,1	0,1

регіоні				
Інтегральний показник інвестиційної привабливості	0,6	0,3	0,8	0,04

Отже, пріоритетний рівень інвестиційної привабливості серед проаналізованих областей має Івано-Франківська область, Рівненській області належить 2 місце, її можна віднести до областей із високим рівнем інвестиційної привабливості. Середній рівень інвестиційної привабливості має Тернопільська область, а до групи регіонів із низьким рівнем інвестиційної привабливості належить Чернівецька область.

Використані джерела:

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т.2. К.: Ника-Центр, 1999. 512 с.
2. Костюкевич Р. М. Інвестиційний менеджмент : навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2011. 270 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У М. РІВНЕ

Костюкевич Р. М., доцент,

Костюкевич А. М., доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Малий і середній бізнес є рушійною силою національної економіки, розвитку регіонів та благополуччя мешканців громад. Завдяки розвитку підприємництва створюються нові робочі місця, росте конкурентоспроможність та інноваційний потенціал національної економіки.

Нами було проведено дослідження проблем малого та середнього бізнесу за допомогою анкетування підприємців, що ведуть свою господарську діяльність в м. Рівне.

Вибіркова сукупність сформована випадковим способом відбору, що відбір респондентів з генеральної сукупності здійснювався у випадковому порядку. Це дало можливість дотримання принципу однакової можливості для потрапляння у вибірку сукупність для усіх одиниць генеральної сукупності. Чисельність вибірки становить 150 суб'єктів малого і середнього підприємництва.

За видами економічної діяльності під час опитування вдалося охопити 12 секцій (рис. 1). Найбільша кількість опитуваних СПД належить до секції G. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та автомобілів, що складає 47% респондентів. Це достатньо відображає структуру видів економічної діяльності міста, що сформувалась за кілька останніх десятиліть.

Рис. 1. Розподіл спд за видами економічної діяльності (секції)

Ефективне застосування механізмів підтримки бізнесу потребує глибокого розуміння проблем підприємців, з якими вони зіштовхуються у своїй діяльності, та загроз, що можуть їх очікувати у майбутньому.

Частина із цих проблем і викликів можуть бути в зоні прямого чи опосередкованого впливу органів місцевого самоврядування. Тому формуючи політику підтримки бізнесу потрібно концентруватися на тих інструментах і важелях, що найбільше впливатимуть на зняття перепон і бар'єрів у розвитку підприємництва.

Для того, щоб виявити проблеми, з якими найчастіше зустрічаються підприємці м. Рівне, було застосовано відкрите питання з подальшим групуванням результатів у кластери за подібними ознаками. З 435 відповідей ми сформували 18 груп, куди увійшли 390 відповідей.

45 відповідей не мали спільних ознак зі сформованими кластерами, а тому були згруповані у поле «Інше». До таких, наприклад, увійшли такі, як «дебіторська заборгованість», «невчасні доставки», «нестабільна матеріально-технічна база» та інші.

В результаті дослідження було виявлено такі проблеми місцевого бізнесу (рис.2).

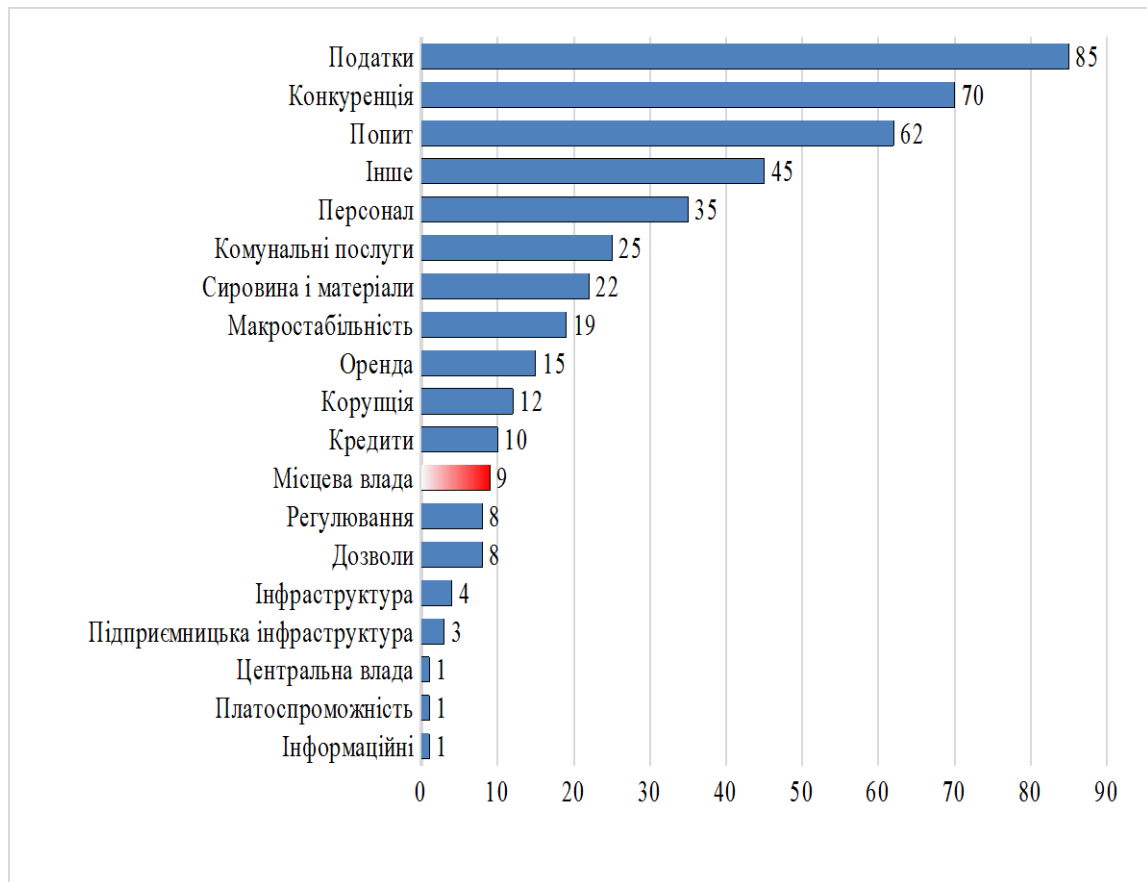

Рис. 2. Проблеми місцевого бізнесу

Найбільше дошкуляють підприємцям податки (56,6% респондентів), конкуренція (46,6% респондентів), проблеми, пов'язані з попитом (41,3% респондентів) та труднощі забезпечення персоналом (23,3% респондентів).

Кластер «податки» включає:

- проблеми, зумовлені високими податковими платежами за найманих працівників (насамперед, єдиний соціальний внесок та податок доходів фізичних осіб, які сумарно становлять 40%, які пов'язані з фондом заробітної плати, який повинні акумулювати підприємці) – 64 відповіді (42,7% опитаних);
- зміни податкового законодавства, що спричиняють проблеми в адмініструванні податків, - 7 відповідей (4,7% респондентів);
- недосконале податкове законодавство, що спричиняє труднощі взаємодії з фіскальними органами, - 6 відповідей (4% респондентів);
- тиск зі сторони ДФС – 7 відповідей (4,7% респондентів).

Органи місцевого самоврядування не мають прямих важелів впливу на вирішення наведених проблем. Проте, опосередковано можуть сприяти їх зменшенню. Наприклад, проблеми часті зміни податкового законодавства можна зменшити шляхом:

- організації тематичних семінарів з метою роз'яснення юридичних аспектів податкових новацій;
- зустрічей з представниками ДФС;
- створення і підтримання на сайті Управління економіки розділу, де не лише публікуватимуться зміни чи проекти змін у податковому законодавстві, а й коментарі-роз'яснення відповідних фахівців ДФС.

Проблеми високого податкового навантаження, пов'язані з утриманням найнятих працівників, значною мірою, пояснюють причини високої частки тіньової економіки в нашій країні. У більшості випадків тікі проблеми виникають внаслідок низького рівня дохідності бізнесу.

Тому у наступній програмі розвитку малого і середнього бізнесу доречним буде організація навчальних заходів для підприємців, спрямованих на розвиток бізнесу з високою доданою вартістю.

Використані джерела:

1. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р., № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80>

ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В СТРАТЕГІЧНОМУ АНАЛІЗІ СІЛЬСЬКИХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Костюкевич Р. М., к.е.н., доцент, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Стефінін В. В., к.е.н., доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Куропась І. С., проектна менеджерка, ГО «Агенція місцевого економічного розвитку Яворівщини»

Упродовж останніх років у системах менеджменту територіальних громад відбуваються системні зміни, що зумовлені процесами децентралізації. Поки що основний акцент зосереджений на зміні підходів до стратегічного планування. Більшість громад беруть в якості основного інструмента стратегування метод «управління проектом циклом» (Project Cycle Management, PCM) [1], який застосовується Єврокомісією з 1992 р. і базується концепції управління за результатами (Results-Based Management, RBM) [2]. Практику застосування цих підходів в інституційних умовах України досліджено науковцями [3].

Одним із ключових етапів, який визначає якість стратегічного планування, є стратегічний аналіз, у процесі якого часто використовують SWOT-аналіз. Оскільки реалізація стратегічних планів відбувається в умовах європейської інтеграції, то можна припустити, що існують фактори впливу на сільські громади, що створюватимуть можливості і загрози, які в свою чергу, впливатимуть на зміст стратегічних документів.

Для оцінювання такого впливу доцільно застосувати такий методичний підхід. Вплив факторів *i*-го розділу Угоди про асоціацію на стратегічний розвиток сільської громади:

$$Th_{O(i)} = (O(i) - Th_{(i)}), (1)$$

де $O_{(i)}$, $Th_{(i)}$ – кількісна оцінка можливостей і загроз розвитку громади, що виникають у результаті імplementації положень і-го розділу Угоди про асоціацію України з ЄС [1].

$$Th_{(i)} = k_{(i)}^{Th} * \vartheta_{(i)}^{Th} * \sum_{j=1}^m \cdot p_{j(i)}^{Th}, O_{(i)} = k_{(i)}^O * \vartheta_{(i)}^O * \sum_{j=1}^m \cdot p_{j(i)}^O, (2-3)$$

де $k_{(i)}^{Th}$, $k_{(i)}^O$ – коефіцієнт, що характеризує ступінь охоплення сільських громад відповідною загрозою чи можливістю (якщо загроза чи можливість стосуватиметься переважної більшості громад, то коефіцієнт становить 1).

У рамках проекту «Як Угода про асоціацію з ЄС впливає на сільські громади?» (проект реалізується у рамках Інкубатора проектів CiSEP, що підтримується Інститутом європейської політики та Міністерством закордонних справ Німеччини) автори проаналізували 24 розділи урядового «Пульсу угоди» та застосовуючи, наведені у формулах 1-3 залежності, виявили фактори впливу Угоди на сільські громади (див. рис. 1).

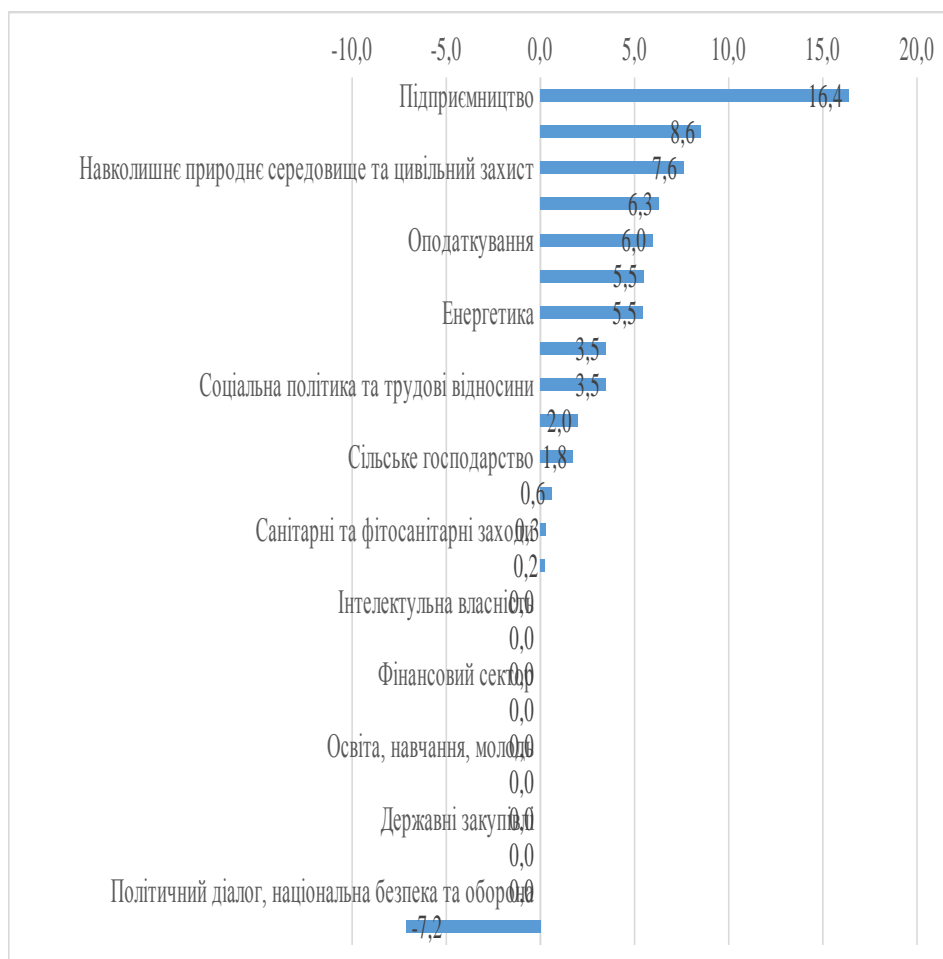

Рис. 1. Результати оцінювання впливу процесів імplementації Угоди про асоціацію з ЄС на стратегічний розвиток сільських громад

Джерело: розроблено авторами

Примітки: наведена інтегральна оцінка загроз і можливостей, що стосуються кожного із 24 розділів «Пульсу угоди» базується на переліку 36 загроз і 64 можливостей.

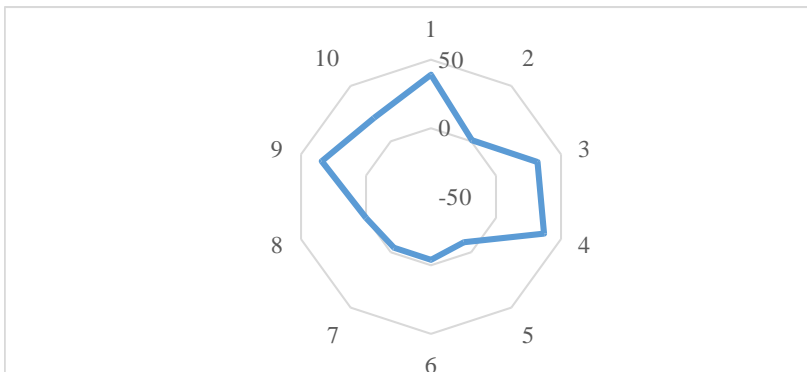

Рис. 2. Вплив процесів імплементації Угоди про асоціацію з ЄС на Impact-показники стратегічного розвитку сільських громад

Джерело: розроблено авторами

Позначення: 1) бюджет сільських громад (доходи від податків і зборів); 2) інвестиції; 3) валовий місцевий продукт, створений малим і середнім бізнесом, що функціонує у сільських громадах; 4) експорт; 5) кількість робочих місць на території сільської громади; 6) середній рівень доходів у розрахунку на одного мешканця сільської громади; 7) чисельність мешканців сільських громад; 8) культурний та соціальний розвиток, якість освіти та охорони здоров'я; 9) екологічний стан сільських громад; 10) Ефективність систем місцевого самоврядування (видатки споживання бюджету громади (комунальні витрати, утримання апарату управління), демократизація процесів управління, здатність вирішувати стратегічні й оперативні завдання на засадах сталого розвитку).

Отже в результаті дослідження було виявлено фактори впливу Угоди про асоціацію України з ЄС на сільські громади та доведено позитивний вплив на більшість результатуючих показників їх стратегічного розвитку.

Використані джерела:

1. Kostiukevych R and other. Possibilities of Integration of Strategic and Project Management in the Supporting System of Small and Medium-Sized Businesses at Local and Regional Levels / 35th IBI. Available online: <https://ibima.org/accepted-paper/possibilities-of-integration-of-strategic-and-project-management-in-the-supporting-system-of-small-and-medium-sized-businesses-at-local-and-regional-levels/>

2. Aid Delivery Methods - Project Cycle Management Guidelines. Vol. 1 – Guidelines / European Commission (2004). Available online: <https://iwlearn.net/resolveuid/6044b286-0674-40db-9043-a947532161cd>

3. Results-based management in the UN system high-impact model for RBM. Benchmarking framework, stages of development and outcomes.- UN, Geneva. / UN (2017). Available online: https://www.unjuu.org/sites/www.unjuu.org/files/jiu_note_2017_1_english_0.pdf

**ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В
УНІВЕРСИТЕТАХ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА
СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

Левицька С. О., д.е.н., професор,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Коли ведемо розмову про найдорожчі цінності нашого життя – молодь, маємо бути відвертими, небайдужими. Сьогодні багато проблемних питань у формуванні світогляду студентів, адже вони розуміють, критикують серед своїх ровесників найбільш активно.

Викладачі не стоять «спостерігачами» розвитку подій сьогодні, а намагаються порадами, знаннями та досвідом вплинути на вибір студентами кращих варіантів своїх рішень. Розуміємо, що наші приклади є *виключно* нашим поглядом.

Метою дослідження є вивчення ефективності університетської освіти на основі думок та оцінок студентської молоді. В проведених для цього соціологічних опитуваннях брали участь більше 70 польських студентів (Природничо-гуманітарний університет, м. Седльце, Польща) та 60 українських – з Національного університету водного господарства та природокористування, які навчаються на старших курсах за економічними напрямками.

Парадигма економічного та соціального розвитку, що за динамікою перевершує наші очікування, потребує більш активного коригування впливу вищої освіти на адаптацію молоді до сучасних умов професійних випробувань. Такі думки висловили більше 80% респондентів (див.табл., Т1.а).

Таблиця 1.

**Узагальнення результатів соціологічного опитування: оцінка
організації навчального процесу (фрагмент)**

з/п	Формулювання теста	Відпов			Відповіді		
		іді польських студентів (%)			українських студентів (%)		
	2						
1.	<i>Чи вважаєте Ви, що система оцінювання знань в університеті достатньо мотивує Вас для отримання більш якісних знань? Що б Ви змінили? (100%)</i>						
	Так	55,1			48,0		
	Підсумкова оцінка в більшості об'єктивно оцінює отримані студентом знання		42,3			52,0	
2.	<i>Які рекомендації Ви надали б викладачам для більш сучасного викладання своїх дисциплін?</i>						
	В більшій мірі розглядати на практичних заняттях практичні ситуації (приклади, моделі тощо)	88,5			99,0		
	Збільшити час для виробничої практики.		10,3			1,0	

4.	Чи варто, на Вашу думку, збільшити години для самостійного вивчення матеріалу, скоротивши години для аудиторних занять (лекції, практичні)?					
	Ні, співвідношення лекційних та практичних занять сьогодні раціональне	78,2			84,0	
6.	Чому, на Вашу думку, недостатньо приділяють уваги протягом навчання?					
	Вмінню вести професійну дискусію, відстоювати свої ідеї	24,4			24,0	
	Практичним проблемним ситуаціям майбутньої професії		73,1			76,0
7.	Чим Вас приваблює майбутня професійна діяльність?					
	Заробітною платою таких спеціалістів	41,0			20,0	
	Цікава, сучасна, динамічно розвивається		35,9			48,0
	Не впевнені, що будемо працювати за спеціальністю, за якою навчаємось			23,		32,0
8.	Ваше студентське життя. Більше часу Ви б хотіли мати :					
	На навчання за додатковими освітніми програмами		10,3			20,0
	Для тимчасової роботи для покращення своїх фінансових можливостей			51,		36,0
9.	Які цілі для об'єднання молоді в світі Ви бачите:					
	Створення суспільно-економічної системи гармонійного розвитку людини		76,9			64,0

Студенти вивчають сьогодні десятки предметів, велика частина яких не має прямого відношення до їх майбутньої спеціальності. Тому актуальним є скорочення предметів, що не формують якісного фахівця. Практика показує, що основну роль у підвищенні якості підготовки фахівців відіграють викладачі, які самі пройшли гарну школу реального виробництва.

Для унаочнення технологічних та методологічних підходів засвоєння студентами матеріалу необхідно активніше використовувати новітні інформаційні системи: цікавою є практика застосування пристроїв розширеної реальності (Augmented Reality devices - AR), які накладають віртуальне бачення даних та досвіду на реальний світ [3]. У той же час, дослідження когнітивної науки протягом останніх кілька десятиліть стверджували, що студенти думають та навчаються ефективніше в середовищі, яке є конструктивним, спільним, ніж у традиційній аудиторії.

Респонденти нашого дослідження висловлюють побажання щодо організації більш активної їх участі в науково-дослідних заходах. Не тільки цікавими, актуальними, але й корисними є результати виконання проектів, що базуються на потребах розвитку громади з регіональним або місцевим наголосом [2]. Усі навчальні програми в частині наукової складової повинні поглиблювати розуміння наукових ідей, сприяти формуванню наукової позиції студента.

З якістю вищої освіти тісно пов'язана інша проблема – якість випускників університетів в розрізі спеціальностей, що не відповідає сьогодні, на жаль,

потребам сучасного ринку праці. Практично відсутні результати прогнозування, оскільки ми не маємо розвитку суб'єктів за галузями хоча б на найближчі п'ять років.

Мають місце зауваження студентів до оцінювання набутих знань - без жодних зауважень висловились в середньому кожен другий з опитуваних студентів (табл., Т1). Серед передумов забезпечення відповідності оцінки критеріям корисності знань альтернативою є реалізація успішної міжнародної моделі «потрійної спіралі»: університети-підприємства-держава [1].

Не зважаючи на географічні віддаленості, студенти єдині в поглядах на свою корисність як майбутні фахівці, в більшості оцінюючи перспективність економічного напрямку професійних знань (табл., Т7). Отже, працюючи над економічною підготовкою наших студентів, пов'язувати складність з наборами необхідно в більшій мірі з демографічною ситуацією, але не з сумнівами щодо популярності економічних напрямків підготовки.

Студенти висловлюють побажання набутти більше вмінь для ведення результативних дискусій (Т6, б), що, в черговий раз, говорить про їх активну життєву позицію. Мотив для правильного вибору професії - усвідомлення студентом реальної суспільної користі від своєї участі у даній сфері діяльності. Майже половина респондентів це усвідомлює (табл.; Т7; а, б).

Практика викладання в університеті підказує, що основними мотивами для професійного успіху є: відповідальність по відношенню до повсякденних професійних обов'язків і вимог; прагнення до вдосконалення та новаторства; загально – альтруїстичні прагнення. Сумніви студентів щодо майбутньої професії в обраній справі (близько 30% респондентів це підтвердили) обумовлюють потребу в посиленні зазначених напрямків мотивації в процесах навчально-виховної роботи.

У недалекому майбутньому нас чекає медична та біотехнологічна революція, тому долю людини буде вирішувати економічна ефективність. Актуальною стане турбота про навколишнє середовище, міську інфраструктуру, організацію культурного життя населення. Отже, наше життя, яке буде пов'язане як з бізнесом, так і зі службою на благо держави, стане визначальним для соціального статусу.

Передові технології та інновації, працюючи з фізичними можливостями організму, обіцяють довголіття. За тривале життя людина зможе кілька разів «перезавантажитися», змінити кілька професій [4]. В університетах, де навчаються сьогодні респонденти соціологічного опитування, проводиться навчання за додатковими освітніми програмами, які обирають самі студенти (табл.,Т8, б). Недалеке майбутнє обумовлює необхідність підтримувати та розвивати нові предмети, курси, практики для гармонійного збалансованого розвитку студентів як особистостей.

Вчені змогли довести, що продовжити роки активності допоможе помірне фізичне навантаження, навіть короткі його періоди. Заслугує на поширення прогресивний досвід Республіки Польща щодо модернізації в університетах фізичного виховання та спорту. На порядку денному - надання змісту лекційних курсів з фізичного виховання європейського виміру, наближення фізкультурно-спортивних інтересів молоді до сучасних видів спорту, надання студентам можливості вільного вибору видів рухової активності.

Освіта була і залишається індикатором гармонійного розвитку суспільства. Можливість освіченої людини глибше усвідомлювати своє становище, роль, права є вагомим фактором її захисту. Окреслені напрямки освітніх реформ, які відповідають, насамперед, нашим можливостям та потребам студентів, дозволять

університетам «не відставати» від темпів та напрямків збалансованого гармонійного розвитку нашої молоді.

Використані джерела:

1. Амоша О., Землянкін А., Моїсєєв Г. Підгрунття інноваційного розвитку: Проблеми і перспективи взаємодії академічної науки й освіти. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/2169> (дата звернення: 18.03. 2020).

2. Rick Bonney, Tina B. Phillips, Jody Enck, Jennifer Shirk, and Nancy Trautmann. Citizen Science and Youth Education. URL: https://sites.nationalacademies.org/cs/groups/dbassesite/documents/webpage/dbasse_089993.pdf (дата звернення: 18.03.2020).

3. Ranga M., Etzkowitz H. Triple Helix Systems: An Analytical Framework for Innovation Policy and Practice in the Knowledge Society Industry and Higher Education / M. Ranga, H. Etzkowitz // Special Issue “Innovation policy as a concept for developing economies: renewed perspectives on the Triple Helix system”, 2013. №27 (4). P.237-262. URL : https://www.academia.edu/4807351_M.2013_Triple_Helix (дата звернення: 28.03.2020).

4. Яким буде наше майбутнє: прогнози футурологів і наукові відкриття URL : https://blog.allo.ua/ua/yakim-bude-nashe-majbutnye-prognozi-futurologiv-i-naukovi-vidkrittya_2018-04-13(дата звернення:20.03.2020)

**АНАЛІЗ ЗМІН У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ
У ЗВ'ЯЗКУ З COVID-19**

Ліп'яцький О.С., магістрант,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
Науковий керівник: старший викладач Стасюк Б. Б.

Під час діяльності підприємств будь якої сфери, перед керівництвом підприємства можуть виникати ризики, які загрожують діяльності підприємства та його фінансовій стійкості. Одним з таких ризиків для більшості підприємств в Україні, став вірус Covid-19.

Через дане явище, на державному рівні було впроваджено заходи з запобігання поширення вірусу. Підприємства, що не мали або не встигли розробити стратегії на час впровадження карантину, зупинили свою діяльності. У свою чергу, підприємства, що розробили стратегію на час карантину та змінили свої операційні діяльності або розширили їх, продовжують працювати.

Відповідно до цього, метою даного дослідження є відстеження та аналіз змін у діяльності підприємств під час карантину.

Інструментом для відстеження змін у діяльності підприємств в рамках дослідження є SWOT аналіз підприємств. Даний інструмент використовується для аналізу як власного підприємства так і аналізу конкурентів. У рамках даного дослідження, тобто аналізу підприємства ззовні, даний інструмент, задовольняє потребу.

У таблиці 1 представлено зміни, які відбулись на одному з українських підприємств текстильної галузі [1]. У аналізі виділено основні показники, що зазнали змін на підприємстві під час карантину.

Таблиця 1.

SWOT аналіз підприємства ТОВ «Т-стиль», рівненський Льонокомбінат

Показник	Звичайні умови	Карантин (covid-19)
S (Сила)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Найбільші текстильні потужності в Україні. 2. Власні «оффлайн» магазини по містах України. 3. Інтернет-магазин. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Швидка зміна операційної діяльності. (пошиття захисних масок). 2. Мінімальна конкуренція на ринку захисних масок. 3. Сумісність обладнання для виготовлення захисних масок. 4. Розвинений інтернет-магазин.
W (Слабкість)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пропозиція переважає попит. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прості вузькоспеціалізованого обладнання та спеціалістів. 2. Запаси готової продукції (одягу) займають склади.
O (Можливості)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення ринків збуту продукції. 2. Розширення асортименту продукції. 3. Експорт продукції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення асортименту продукції, пошиття: <ul style="list-style-type: none"> .одноразових та багаторазових захисних масок, рукавичок; .медичних халатів; .лікарняної постільна білизна. 2. Реалізація продукції на експорт у країни з дефіцитом захисних масок та ін.
T (Загрози)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження попиту на продукцію. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Різне зниження попиту на захисні маски та ін. 2. Низький попит на текстильну продукцію під час повернення підприємства до основного напрямку операційної діяльності.

Провівши загальні дослідження з допомогою порівняння SWOT – аналізу підприємства текстильної галузі, можна виділити основні зміни, що відбувалися (S,W) та можливо відбудуться (O, T) на підприємстві під час карантину.

Серед сильних сторін підприємств(S) до карантину були власні «оффлайн» магазини, що в умовах карантину перетворились у додаткові витрати для підприємства, тобто, утримання приміщень та обслуговуючого персоналу стало збитковим через обмеження для їх діяльності.

Інтернет-магазин [2], що був слабо розвиненим через низький попит (покупки онлайн), став основним каналом збуту текстильної продукції підприємства (одягу), через що, керівництво підприємства відповідно розвинуло інтернет-магазин архітектурно, наповненням та онлайн підтримкою.

Слабкістю підприємства (W) у рамках карантину, стало утримання обладнання та спеціалістів, що не задіяні у операційній діяльності підприємства на час карантину. Також виникає проблема з товарними запасами, а саме, з запасами одягу, що не реалізувалися до введення карантину.

Дана продукція на час карантину не має попиту, тому приносить лише додаткові витрати на зберігання та займає складські площі, які могли б бути використані для інших товарів.

На час карантину, підприємство має можливості з задоволення внутрішнього та зовнішнього ринків захисними масками власного виробництва.

Окрім захисних масок, що вже виготовляє підприємство [3], з'явилась можливість(О) виготовляти інші супутні до них товари, такі, як: рукавички захисні одноразові та багаторазові (тканинні); халати медичні; лікарняну постільну білизну.

Головною загрозою для підприємства (Т) на даний час, є складність повернення до звичайної операційної діяльності, тобто, до виготовлення одягу. Причиною цього, є різке падіння купівельної спроможності жителів України в зв'язку з карантинном.

На основі даного дослідження, можна зробити висновки, що для забезпечення стійкості будь якого підприємства, є життєво необхідним розроблення плану дій на випадок виникнення у майбутньому схожих ситуацій, коли підприємство не зможе виконувати свою основну діяльність. Також, для усіх підприємств, що працюють у період карантину, є необхідним розроблення плану дій для поновлення основної операційної діяльності. Дані дії забезпечать фінансово безпечніший перехід підприємства у стабільний стан функціонування.

Використані джерела:

1. Електронний ресурс / Режим доступу: <https://rv-tstyle.com.ua>
2. Електронний ресурс / Режим доступу: <https://goldi.biz.ua>.
3. Рівненський Льонокомбінат виготовив 200 тисяч медичних масок

[Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.rivnenews.com.ua/2020/03/26/rivnenskyi-lonokombinat-vyhotovyv-200-tysiach-medychnykh-masok/>

ОНЛАЙН МЕРЧЕНДАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Андрушак Т. О., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
Науковий керівник: к.е.н., доцент Фроленкова Н. А.

У сучасних умовах торгівля є складним, багаторівневим, динамічним бізнесом. Для здійснення успішної торгівлі, фахівці в галузі товарознавства та комерції повинні шукати покупців, виявляти їх потреби, закуповувати відповідні товари, складувати, перевозити їх, домовлятися про ціни та умови продажу.

Комплекс заходів спрямований на просування та збут товарів у магазині, отримав назву «мерчендайзингу» – це інтегровані маркетингові комунікації в місцях продажу, специфічна маркетингова технологія, інструментами якої є всі елементи маркетингу мікс (товар, ціна, збут, маркетингові комунікації).

Візуальний мерчендайзинг не лише напрям, це справжня наука, яка допомагає збільшити середній чек, рівень зручності для користувача і обсяг продажів не тільки в традиційній роздрібній торгівлі, але і для інтернет-магазинів. Візуальний онлайн-мерчендайзинг - це спосіб викладки товарів на веб-сайті, який привертає увагу покупців і збільшує продажі.

В інтернет-магазинах єдиний орган почуттів, на який може впливати продавець, – це зір. Тому ритейлери намагаються використовувати в візуальному мерчандайзингу кращі прийоми з психології маркетингу.

«Хіти продажу» виконують роль соціального доказу, категорія «Знижки» залучає можливість заощадити, «Вибір знаменитості» покриває необхідність слідувати за лідерами думок і бути в тренді, а «Останні екземпляри» грають на страху користувача щось упустити.

Основні тактики онлайн-мерчандайзингу:

1. *Лідери продажів.* Одна з найбільш поширених та ефективних тактик онлайн-мерчандайзингу – розміщувати лідерів продажів у верхній частині сторінки. Цей розділ привертає 80% уваги користувачів. Крім хітів, ви можете розмістити зверху актуальні акційні пропозиції, товари з розділу «Розпродаж», а також «Новинки».

2. *Схожі товари та рекомендації.* Основна мета цієї тактики - збільшити час сесії користувача за допомогою пропозиції переглянути інші товари на обраній картці. В цьому випадку вам зіграє на руку тренд персоналізації з використанням алгоритмів AI (штучний інтелект).

3. *Візуалізація колекцій.* Щоб дати покупцям уявлення про те, як конкретний товар буде виглядати в будинку або на покупці, можна виставити фотографії всієї колекції вгорі сторінки, а трохи нижче розмістити мініатюри самих товарів.

Такий підхід активно використовує ІКЕА. Завдяки відмінній фотокомпозиції, окремі товари виглядають як пазл, з якого покупці можуть вибрати відсутню деталь для свого інтер'єру.

4. *Додатковий акційний блок.* Ще один підхід до мерчандайзингу, який утримує покупців в інтернет-магазині – додавати в якості картинок категорій на головній сторінці фотографії товарів зі знижками. Простий психологічний трюк полягає в тому, що 77% покупців звертають увагу на знижки і промоакції перед оформленням замовлення.

5. *Карусель з товарами на головній сторінці.* Карусель товарів на головній сторінці здатна виконувати кілька функцій. По-перше, її можна наповнювати рекомендованими товарами з певної категорії. Якщо ж товарів занадто багато, цей підхід буде досить трудомістким – доведеться оновлювати асортимент каруселі щомісяця або щотижня. Інший варіант - додавати в карусель товари з різних розділів. Наприклад, можна створити категорію «Вибір редактора» і додати в неї по одному товару з кожної категорії, щоб охопити весь асортимент. Створювати окрему сторінку сенсу немає, оскільки мета такого угруповання – збільшення частоти відвідувань головної сторінки сайту.

6. *Мікс товарів за певною ознакою.* Ще один прийом візуального онлайн-мерчандайзингу - комбінування товарів з різних категорій на одній сторінці з метою збільшення середньої кількості найменувань в чеку. Це відмінний спосіб запропонувати покупцеві різноманітні товари, які можуть знадобитися з особливої нагоди/в певному стилі/колірній гамі, і заощадити його час на пошук.

7. *Сезонні товари.* Один з найпростіших і найпопулярніших підходів - розміщення сезонних товарів на головній сторінці. Цей метод можна вдосконалити, пограти з асоціаціями і, скажімо, зібрати всі товари в пастельних відтінках в категорію «Кольори цієї зими».

8. *Варіації кольору.* Показати всю кольорову гамму певного товару - це чудовий прийом мерчандайзингу, який збільшує кількість сторінок за візит, що в свою чергу позитивно позначається на досвіді клієнта.

9. *Візуалізація товарів при пошуку.* Майже 30% покупців використовують пошук по сайту, вибираючи товари. Зробити цю функцію більш результативною можна за допомогою мініатюр товарів, які з'являються в результатах пошуку разом з підказками по категорії або товару.

Отже, результативність комерційної діяльності в сфері електронного бізнесу залежить не тільки від товарного асортименту, якості консультування та швидкості оформлення замовлень. Головна конкурентна перевага будь-якого інтернет-магазину може бути сформована за рахунок інструментів онлайн-мерчендайзингу.

МЕНЕДЖМЕНТ У СТІЙКОМУ РОЗВИТКУ МІСТ

Меліхова Т. Л., к.геогр.н, доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Розвиток сучасних міст потребує все більшого використання інструментів менеджменту. Так, мінливість середовища вимагає від органів місцевого самоврядування прогнозувати розвиток міст, передбачати ризики. Розвиток, насамперед економічний, був і залишається основою життєдіяльності будь-якого адміністративно-територіального утворення, в тому числі міста, і мав би носити регульований характер, бути спрямований на підвищення якості життя населення та зростання його добробуту через економічну складову [1]. Сприятливі такому розвитку здатний менеджмент, який базується на концепції стійкого розвитку. Адже місто є системою підсистем (економічної, соціальної, екологічної). «Розвиток таких систем може бути обумовлений інтеграцією процесів проектного менеджменту та стратегічного управління» [1, с. 22]. Нелінійний характер розвитку сучасних міст посилює ймовірність прояву ризиків в процесі його розвитку. Тому орієнтація міста на стратегічний (методологія BSC) та проектний менеджмент (методологія ARIS) дозволяє оптимізувати його структуру управління, робить її гнучкою до впливу зовнішнього середовища. Проте питання управління проектами стратегічного розвитку міської системи та ряд інших питань менеджменту міст залишаються відкритими.

Стратегічне планування розвитку міст застосовується в Україні з початку XXI століття. Проте й досі спостерігається негативна динаміка чисельності населення майже у всіх областях та обласних центрах, не говорячи про інші міста. Негативні тенденції обумовлені як природним приростом населення, так і міграцією. Задля покращення даної ситуації місцева влада намагається знайти інструменти вирішення проблем, що обумовили відтік населення, залучаючи інструменти менеджменту. Адже основні зусилля місцевої влади мають бути спрямовані на розробку механізму зростання рівня та якості життя населення в відповідному місті. Важливу роль в даному процесі, як зазначалося вище, відіграє економічна складова – розвиток конкурентоспроможних галузей в межах міста, які на довгострокову перспективу забезпечать стабільні надходження до місцевого бюджету і високий рівень оплати праці працівникам даних галузей. Зростання рівня життя працівників базових галузей забезпечить розвиток суміжних і обслуговуючих галузей. Відповідно, розвиток сфери, що створює

конкурентоспроможні товари, забезпечить розвиток як соціальної, так і ринкової, інституційної інфраструктури на території міста, обумовивши якісні зміни в міській системі. Дані зміни сприятимуть розвитку соціальної та екологічної підсистем на території міста. Саме стратегічний менеджмент допомагає виділити сильні сторони та побачити можливості для розвитку міста.

Нині спостерігається новий період в стратегічному плануванні міст, насамперед обласних центрів країни. Розробляються стратегії розвитку міст до 2030 року, використовуючи сучасні інструменти менеджменту: краудфандінг, краудсорсинг тощо. Так, для міст Вінниці, Житомира, Львова, Полтави, Чернівців розроблені концепції інтегрованого розвитку. Розробка даних концепцій стала можливою завдяки участі міст у проекті «Інтегрований розвиток міст в Україні», який виконує німецька урядова компанія «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH» у співпраці з Мінрегіоном України за фінансування Урядів Німеччини та Швейцарії. Дана концепція визначає просторові та змістові пріоритети та є другим за значенням документом цілісного розвитку міста після Генерального плану. Вона базується на міжнародних принципах стійкого розвитку і прив'язана до регіональних та державних програм розвитку. Крім того, концепція інтегрованого розвитку передбачає міжгалузеву співпрацю структурних підрозділів, установ, організацій і підприємств міста незалежно від їхніх форм власності та підпорядкування, а також активну участь мешканців на всіх стадіях розробки концепції інтегрованого розвитку міста.

Найбільш пріоритетними стратегічними напрямками розвитку міста згідно Концепції є:

- захист довкілля та зменшення негативного впливу міста на нього;
- розвиток людини і громади (людський і соціальний капітал);
- модернізація та розвиток економіки як основного джерела, що дає можливість створити належне середовище для самореалізації та комфортного життя мешканців міста.

Для бачення бажаного майбутнього міста формуються стратегічні та оперативні цілі, механізм та інструменти їхньої реалізації. Адже стратегія – це серія впровадження ряду послідовних проектів (економічних, соціальних, екологічних) згідно з оперативними цілями розвитку міста.

Отже, інструменти менеджменту все більше впливають на розвиток міста, надаючи можливість органам місцевого самоврядування передбачити і прогнозувати розвиток його конкурентоспроможності та стійкості.

Використані джерела:

1. Гургула Т. В. Стратегічне планування розвитку міст в Україні. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2015. Т. 20. Вип. 1(2). С. 41–44.

2. Кадикова І. М., Ларіна С. О., Хвостіченко В. В., Чумаченко І. В. Стратегічний розвиток складних систем в методологіях управління проектами та програмами. *Управління розвитком складних систем*. 2017. Вип. 32. С.22–31.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Стасюк Б. Б., старший викладач

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Більше 30% вітчизняного науково-технічного потенціалу залишається за рамками наукових проблем, актуальних для життя суспільства. Таке положення викликає необхідність якісного перегляду принципів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні та розробки моделі, що враховує реалії сучасного господарського життя. З цього погляду вирішення даної проблеми для вітчизняної економіки є актуальною і насущною проблемою.

Різні аспекти інновацій розглядається в роботах західноєвропейських дослідників Й. Шумпетера та В. Зомбарта. Ці вчені вбачали головну функцію підприємця в отриманні доходу за рахунок реалізації науково-технічних нововведень у матеріалізованому виді. В Україні проблема інновацій розглядалася видатними вченими, а вперше М. Туган-Барановським. Саме він застосував відтворний підхід до аналізу нерівномірності процесу розвитку економіки під впливом науково-технічного прогресу. За думкою вченого, внутрішні властивості виробничої системи породжують циклічність її розвитку. Таким чином, періодична зміна припливів і відливів у промисловості викликана не законами споживання, а законами виробництва.

Складності соціально-політичного та економічного стану в державі і складність процесу організації впровадження інновацій стали причинами повільного формування механізму управління інноваціями в Україні. Пов'язано з низькою питомою вагою вкладень у науку з ВВП і, як наслідок, зменшення чисельності фахівців, що виконують науково-технічні роботи у всіх секторах науки [1].

Основні напрямки державного регулювання інноваційної діяльності регламентуються Законом України „Про інноваційну діяльність” [2]. Разом з тим, інноваційна політика реформування та структурних перетворень економіки України носить імпульсивний і найчастіше слабо аргументований характер. Заходи, спрямовані на підйом інноваційної активності, позбавлені цілеспрямованості. Дуже актуальною залишається проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Недосконалість фінансової системи, зокрема, суперечливість податкової політики, не дозволяє акумулювати необхідні засоби для стимулювання інноваційних процесів. У банківській системі відсутні стимули для збільшення обсягів інвестування інновацій, насамперед для їх довгострокового кредитування.

Особливістю інновацій є те, що їх корисність, як правило, розуміється не всіма й не відразу. Це викликано великою довірою до вже перевірених часом методів, що виправдали себе, та прийомам роботи, ніж до нових способів ведення виробничо-господарської діяльності. Як наслідок - використання вищим менеджментом більшості вітчизняних промислових підприємств застарілих моделей управління, заснованих на емпіричному досвіді. Це не сприяє інноваційному розвитку регіонального виробництва та не є виправданим

економічно. У той же час лише невелика частина керівників прагне використовувати досягнення світової науки і техніки на практиці.

Для вітчизняного науково-технічного сектора характерним є зниження чисельності фахівців, що виконують наукові та науково-технічні роботи з усіх секторів науки. Зростання обсягів виконаних наукових праць є наслідком збільшення попиту закордонних інвесторів на українську наукову продукцію. Для вітчизняного науково-технічного сектора характерним є зниження чисельності фахівців, що виконують наукові та науково-технічні роботи за усіма секторами науки. Загальна чисельність науковців знизилася в 2019 р. у порівнянні з 2013 р. у 1,3 рази (з 120773 осіб до 84138 осіб). При цьому обсяг виконаних науково-технічних робіт є мінливим.

В умовах становлення високотехнологічного суспільства неможливо успішно конкурувати без переходу на інноваційний шлях розвитку своєї економіки. У регіонах України зосереджений значний науково-технічний потенціал. Він має стати основою для такого переходу.

Розвиток економіки кожного регіону має свої неповторні особливості, що вказує на наявність власних пріоритетів у їхній інноваційній діяльності. Тому основою розробки стратегій розвитку регіонів мають стати моделі інноваційного розвитку, які погоджені зі стратегічними пріоритетами розвитку регіону. У них формуються детальні програми та операційні завдання з конкретним графіком їх виконання на рівнях органів регіонального управління, вишів, наукових і науково-дослідних установ, підприємницьких структур.

Реалізація інноваційної діяльності немислима без створення нормативно-правової бази, що регламентує та стимулює цю діяльність у руслі загальнодержавної інноваційної політики. У правових актах необхідно здійснити органічну прив'язку інноваційної діяльності до передового закордонного досвіду, що широко використовуються та ефективно проявили себе (моделі і способи розвитку та підтримки інновацій) і на основі міжнародного права, міжнародних договорів України та національного законодавства включити її в міжнародну систему інноваційної діяльності як одну з невід'ємних частин. Розробка відповідних законів дозволить створити необхідні умови для розвитку і реалізації науково-технічного та інноваційного потенціалу регіонів.

Створення умов прямо пов'язано з державним управлінням, сутність якого розкривається у взаємодії наступних функцій: 1) фондоутворення; 2) встановлення напрямків фінансування інноваційної діяльності; 3) контроль над використанням фінансових ресурсів; 4) фінансування інноваційної діяльності (розробка системи фінансування та її структури). Створення спеціальних фондів дозволить сформувати реальну основу фінансування регіональних інноваційних програм. Наявність таких програм дозволить визначити напрямки фінансування інноваційної діяльності. Фінансування будь-яких заходів вимагає обов'язкового контролю над використанням фінансових ресурсів з метою установаження вірогідності використання коштів за їх призначенням. Саме від контролю з боку держави за витратою коштів залежить успішне фінансування інноваційної діяльності регіонів і реалізація моделі їх інноваційного розвитку.

Створення необхідних умов для інноваційної діяльності створює передумови для реалізації моделі їх інноваційного розвитку, у процесі якої тісно взаємодіють наука, освіта, виробництво, фінансово-кредитна сфера. Дана модель реалізується на основі інноваційної стратегії, що припускає використання наступних методів: 1) Створення бази даних прикладних наукових розробок інноваційної спрямованості наукових і вищих навчальних закладів регіонів. Це буде сприяти в забезпеченні

необхідною інформацією підприємств про наявні інноваційні можливості. 2) Впровадження економічно ефективних моделей управління підприємницькою діяльністю. Головна роль у цьому процесі приділяється регіональним науково-освітнім установам, що займаються розробкою науково-методичних рекомендацій щодо організації управління підприємством і їх популяризації на території потенційного ринку. 3) Створення інституціональної інфраструктури сприяння впровадженню інновацій. Вона має містити в собі: один-два технопарки в наукових центрах областей; агротехнопарки в сільських районах; інформаційно-консультаційний центр з передачі інновацій (центр трансферу технологій); регіональний фонд підтримки інновацій; інші інноваційні структури. 4) Упровадження системи підвищення кваліфікації керівників і підприємців з менеджменту інноваційної діяльності. Це один з основних інструментів мотивації менеджменту сфери промислового виробництва до пошуку нових шляхів удосконалення організації управління. 5) Проведення регіональних конференцій для керівників промислових підприємств по інноваційній діяльності.

Зазначені методичні інструменти сприятимуть розвитку інноваційної інфраструктури та росту інноваційної активності підприємств та забезпечить широке впровадження останніх досягнень науково-технічного прогресу на основі реалізації ринкових механізмів сприяння підприємницькій діяльності.

Використані джерела:

1. Електронний ресурс // http://economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/49.pdf.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. №40-IV // Відомості Верховної Ради України. - №36. – 2002. – С. 266-268.
3. Електронний ресурс // <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Судук О. Ю., к.с.-г.н., доцент,

Мельник В. О., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Загальний стан розвитку малого підприємництва у тій або іншій країні та ефективність діяльності окремих суб'єктів підприємництва залежать від досконалості державної політики їх підтримки. Проблемам та особливостям розвитку малого підприємництва особливу увагу приділено в працях А. І. Амоши, А. І. Бутенко, В. П. Вишневського, Ю. Б. Іванова, А. . Крисоватого, В. І. Ляшенко, М. І. Мельник, В. М. Опарина, М. О. Слатвінської, А. М. Соколовської, Н. Л. Шлафман, Т. Ф. Юткіна та ін.

Мале підприємництво (МП) створює сприятливі умови для розвитку технологічного укладу економіки суспільства, завдяки його гнучкому пристосуванню і сприйманню інновацій, що дає змогу пом'якшувати кризові прояви. Мале підприємництво є досить зручною для держави формою самозайнятості.

Враховуючи наявність напруги на ринок праці та певні державні витрати, пов'язані з його регулюванням, можна сказати, що розвиток малого підприємництва здатний значно зменшувати напругу на ринок праці і, відповідно, державні витрати. Також мале підприємництво спроможне заповнювати порожні ринкові ніші, що не здатні зробити великі підприємства, а це робить економічну систему держави більш стійкою. Розвиток МП забезпечує загальну платоспроможність споживчого ринку, що є певним стимулом для розвитку пропозиції і, відповідно, розвитку ринку. Мале підприємництво орієнтоване на задоволення першочергових потреб населення, що дає змогу знімати певні соціальні напруги суспільства.

Дисбаланси податкової системи України створюють нерівномірне податкове навантаження і, як наслідок, призводять до збільшення тіньового сектору економіки, ухилення від оподаткування, зменшення податкових надходжень тощо. Все це негативно впливають на положення держави у рейтингу ведення бізнесу. Щойно вийшов новий рейтинг Doing Business-2020 від Світового банку. Україна піднялася на 7 позицій, з 71 на 64 серед 190 країн світу. За рік покращились показники у 5 з 10 індикаторів, але у трьох категоріях вони не змінилися, а ситуація з податками та банкрутствами навіть погіршилася [1].

Отже, наразі Україна посіла 64 місце та розташувалася у рейтингу між Індією та Пуерто-Рико. Найкращі позиції – 20 місце – Україна посіла у рейтингу за легкістю отримання дозволів на будівництво. 37 місце зі 190 країн Україна займає за легкістю отримання кредитів, 45 – за захищеністю прав власності міноритарних інвесторів. Найгірші позиції Україна займає у сфері вирішення питання неплатоспроможності позичальника – 146 місце зі 190 можливих. При цьому за останній рік Україна погіршила своє становище у цій галузі. 128 місце Україна посідає за легкістю до підключення до електромереж [1]. Попри реформи, які сталися у цій сфері, у Світовому банку не вважають, що їх достатньо для того, аби увійти бодай до ТОП-100 країн за цим показником.

У рейтингу економічної свободи, що розраховується американською дослідницькою організацією «Heritage Foundation», за підсумками 2019 року Україна піднялася на 13 позицій і зайняла 134 місце з 180 [2].

Експерти «Heritage Foundation» визначають економічну свободу як «відсутність урядового втручання або перешкоджання виробництву, розподілу і споживанню товарів і послуг». Індекс економічної свободи розраховується на підставі кількісних і якісних факторів і оцінюється за шкалою від 0 до 100 балів, де 0–49,9 – не вільні, 50–59,9 – переважно не вільні, 60–69,9 – помірно вільні, 70–79,9 – переважно вільні, 80–100 – вільні [2].

Відзначається, що Україна входить в категорію країн «переважно не вільні» і займає останнє 45 місце в європейському регіоні. І це не є дивним, адже 88 органів управління мають в Україні контрольні повноваження, а видають документи дозвільного характеру 37 органів. Видають і анулюють ліцензії 34 органи управління, а має право припинити господарську діяльність 21 орган. Загальний бал України – 54,9 – значно нижчі за середні регіональних і світових показників (рис.1). Сусіди України за рейтингом – Бенін (133 місце) і Пакистан (135 місце) [2].

Рис. 1. Місце України в рейтингу економічної свободи [2]

Україна низькі бали отримала за показниками фінансова та інвестиційна свобода (30 і 35 балів з 100 відповідно), найвищі – в показниках «фіскальний здоров'я» (83,9) і податковий тягар.

Мале підприємництво в Україні, на відміну від зарубіжних країн, характеризується такими особливостями: низький управлінський рівень, низька технологічна оснащеність, відсутність роботи малих підприємств на умовах франчайзингу та субпідряду, що дуже поширено в зарубіжних країнах, а отже, прагнення до самостійності, відсутність достовірної та повної інформації про стан та кон'юнктуру ринку, низький рівень консультаційних послуг та спеціальних освітніх програм, недостатня інфраструктура підтримки малого підприємництва, відсутність державної фінансово-кредитної підтримки, недовіра західних партнерів [3].

Найбільш дієвим способом підтримки малого бізнесу, безумовно, є встановлення такого порядку оподаткування, який дав би змогу поліпшити економічний стан наявних малих підприємств і дав поштовх до розвитку малого бізнесу в галузях виробничої сфери. Досвід багатьох зарубіжних країн показує, що врахування специфіки малого бізнесу під час розроблення податкових режимів дає змогу в короткі терміни досягти успіху.

Для подолання негативного впливу зазначених проблем необхідно зосередитись на таких практичних заходах: удосконалення чинної нормативно-правової бази, яка б забезпечувала ефективний розвиток малого підприємництва, зокрема в частині формування системи фінансової підтримки; удосконалення механізмів оподаткування, кредитування та страхування малого бізнесу; вирішення основних питань щодо організаційного забезпечення малого підприємництва (забезпечення ефективності цільових і регіональних програм розвитку та підтримки малого підприємництва); забезпечення розвитку перспективних форм фінансування МП (франчайзінг, лізінг), підвищення технологічної оснащеності; удосконалення мережі та підвищення дієвості роботи громадських об'єднань, які сприяють розвитку малого підприємництва; удосконалення та спрощення системи бухгалтерського обліку та звітності малих підприємств; організація інформаційного, консультативного та кадрового забезпечення.

Виконання зазначених заходів щодо подальшого забезпечення розвитку малого підприємництва сприятиме створенню нових робочих місць, вплине на наповнення бюджетів усіх рівнів, поширить різноманіття якісних продуктів і послуг, підвищить конкурентоспроможність економіки та економічний розвиток в державі загалом.

Використані джерела:

1. Новий рейтинг Doing Business-2020 від Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings>
2. Рівень економічної свободи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/riven-ekonomichnoyi-svobody-ukrayiny>.
3. Стан та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні / Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-92/doc-85>

ІНФОРМАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСУ

Трач В. В., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Науковий керівник: к.т.н., доцент Клюха О.О.

Актуальність дослідження: Поінформованість населення – один з важливих аспектів подолання негативних наслідків епідемії коронавірусу. Як показав досвід, у багатьох випадках відсутність інформації та паніка, породжена інформаційним вакуумом, приносили значно більшу шкоду, ніж власне захворювання. Українське населення виявилось не готовим до появи нового захворювання, не було достатньо поінформоване, що призвело до прикрих випадків протистояння проти ізоляції співвітчизників у Нових Санжарах.

Метою роботи: є вивчення усіх інформаційних механізмів та їх вплив на ситуацію в суспільстві.

Об'єкт дослідження: інформаційні канали (офіційні сайти, соціальні мережі, телебачення, влада).

Предмет дослідження: вплив систем методів і прийомів інформаційних каналів на (свідомість) населення.

Інформаційні механізми як один із головних методів впливу на суспільство: В умовах кризи коронавірусу ми уже не раз пересвідчуємося, наскільки важлива забезпеченість правильною інформацією. Проаналізувавши дослідну роботу українських журналістів, можна зробити висновок, що майже 90% населення відчувають свою відповідальність, тому мають за обов'язок переглядати новини регулярно і бути в курсі всіх подій. Розглянувши ситуацію в Україні, ми бачимо, що з початку виникнення пандемії влада не змогла проінформувати ситуацію населенню, тоді як медіа намагалися максимально наростити свій трафік на “смертельних” епітетах та “чумних” фотографіях. Це стало одними з основних причин паніки та протестів в Україні. В результаті вся країна спостерігала на

екранах телевізорів драматичні події в Нових Санжарах, де через інформаційну необізнаність про приїзд евакуйованих українців із Китаю, між державними органами і пересічними громадянами виникли конфлікти у найбільш гострій формі [1]. З результатів опитувань журналістів, також далось в'яснити, що найбільшу кількість інформації люди черпають із телебачення, що складає 44,7% та з інтернету – 43,6%.

Проте, першим інформаційним механізмом протидії коронавірусу є влада. Адже саме їх кожного дня ми чуємо в новинах, дивимося по телебаченню, їх слова закладаються в голові. Але дивлячись на ситуацію в Україні: міністр охорони здоров'я заявляє про необхідність надзвичайного стану, президент каже, що це зайві заходи. Президент записує свої ролики про ситуацію з коронавірусом, прем'єр-міністр говорить про загальну ситуацію, міністр охорони здоров'я робить окремі звернення, а на прес-брифінги виходить санітарний лікар в гордій самотності. Міністра закордонних справ запитують, чому немає нормальної системи ізоляції евакуйованих українців. Проте, оцінка дій влади має підтримку населення (близько 40 %), але на думку інших влада діє, але недостатньо. Саме тому Міжнародне дослідження про COVID-19 команди вчених з Оксфорду, Кембриджу, Гарварду та інших провідних університетів підтверджує, що рівень довіри до держави в Україні в умовах коронавірусу – 50%, тоді як наприклад у Швеції – 90%. У країні понад 5 тисяч зафіксованих випадків, а уряд не вводить карантин. Якщо буде критичний момент, тоді будуть оперативні заходи. Щось типу бліцкригу. Швеція зробила ставку на свій основний ресурс – довіру між суспільством і державою. Коли у всьому світі паніка і страх, тут спокій. Люди вірять, що держава знає, що робить, бажає для них найкращого і зможе їх захистити. В нашій країні цей показник не найкритичніший, але і не ресурсний. Другим інформаційним механізмом є соціальні мережі. Адже на них ми втрачаємо значну частину свого часу кожного дня, відпочиваємо і працюємо там. Яскравим прикладом впливу соціальних мереж була подія в Нових Санжарах, де через отримання недостовірної емоційної напруженої інформації у соціальних мережах і відсутність її на офіційних сайтах, привела до конфлікту між пересічними громадянами та державними органами, у зв'язку з поверненням українців з Китаю. Дослідивши цей інформаційний механізм, можна зазначити, що він потребує термінового втручання вищих органів влади для встановлення контролю над потоком інформації. А поки що кількість людей, охоплених панічними настроями зростає. І через не контрольованість інформаційного простору, легко поширюється фейкова інформація, дуже активними є російські боти, які переважно применшують загрозу вірусу. Про це також повідомив Генсек ООН, який сказав, що: “Відверта брехня поширюється в інтернеті жахливими темпами. Як показали результати недавнього аналізу однієї з найбільших платформ соцмереж, 40% постів, що стосуються COVID19, були генеровані ботами – автоматичними програмами, замаскованими під конкретних людей”. ТА даний інформаційний механізм також має і позитивні сторони, адже з допомогою нього кожен громадянин може побачити усю найважливішу інформацію у короткому зверненні президента України на його офіційній сторінці в Інстаграмі [2]. Третім інформаційним механізмом боротьби з протидією коронавірусу є офіційні сайти. Та цей механізм також потрібно правильно використовувати. Оскільки, пандемія коронавірусу – це складно. Тому потрібно максимально спрощувати і зменшувати потоки інформації в кризових ситуаціях в Україні. “наплодили” безліч офіційних ресурсів про коронавірус (декілька каналів у Вайбері та Телеграмі, сайти відповідних відомств та спеціально створені сайти про коронавірус). Один сайт – від імені Кабміну, де

інформація не орієнтована на громадян, відсутні там і новини про коронавірус, немає посилань на інші офіційні ресурси про COVID19. Інший сайт розробило Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства для підтримки підприємців в умовах карантину. Відвідуваність обох сайтів така низька, що відповідні програми навіть не індексують їх. Ось таке марне витрачання коштів та ще й заплутування громадян.

Порівнюємо цей механізм із ідентичним у Британії. На сайті британського уряду централізовано зібрана вся необхідна інформація про коронавірус. Вона максимально проста і дає відповіді на ключові питання, які можуть цікавити людей, – від того, чи можна вийти на прогулянку, і до відвідин стоматолога.

В результаті засилля неперевіреної інформації, а часто і спотвореної інформації спостерігається інфодемія – унікальне явище в інформаційному просторі, спричинене стрімким поширенням епідемії COVID-19. Як лакмусовий папір, воно продемонструвало легку вразливість пересічного громадянина до сприйняття та поширення недостовірних новин на тлі інформаційного вакууму про коронавірус, недостатнього рівня комунікацій між урядами країн та населенням. В той же час, інфодемія для тих, хто протидіє фейкам і дезінформації, стала своєрідним тестуванням на ефективність алгоритмів і інструментів перевірки.

Отже, інформаційні механізми є сильними противниками коронавірусу, проте в Україні вони не досягли відповідного рівня, причиною цього є брак впевненості та переконливості української влади. Врешті інформаційні загрози для чинної влади не стільки іміджеві, скільки координаційні: ризик остаточної втрати контролю над суспільною думкою дуже високий, і є значна небезпека поширення хибних уявлень про хворобу. У такій ситуації єдиний вихід – це якнайшвидше подолання політичної кризи, можливо навіть шляхом обговорюваного в деяких колах об'єднання всіх парламентських сил, окрім проросійських, у широку коаліцію. А після того – призначення дійсно компетентних міністрів і максимально оперативна розробка сценарію кризової комунікації [3].

А також, важливим висновком є те, що не потрібно бездумно приймати усю інформацію, необхідно покладатися на власний розум в певних ситуаціях, розвивати вміння аналізувати і перевіряти інформацію. Необхідно розвивати і вдосконалювати критичне мислення.

Використані джерела:

1. Національна гвардія України приєдналася до інформаційної кампанії по боротьбі з коронавірусом URL:<http://ngu.gov.ua/en/node/26056> (дата звернення 07.05.2020).

2. Чого потрібно навчитися Україні в умовах коронавірусу? Урок із кризових комунікацій URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/6/7246669/> (дата звернення 07.05.2020).

3. Тривожний діагноз: карантин у соцмережах перетворюється на комунікаційну кризу URL:<https://www.pravda.com.ua/columns/2020/03/31/7245861/> (дата звернення 07.05.2020).

СТАРТАПИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕШКОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ**Щербакова А. С.**, к.е.н., доцент,**Креденсир І. Р.**, студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Сучасний ринок характеризується мінливістю та складністю, що вимагає від підприємств та підприємців різних сфер діяльності постійного пошуку нових можливостей та використання нових підходів до ведення бізнесу. Народження «економіки, що базується на знаннях», зумовило появу нового типу активного підприємця, який у своїй діяльності застосовує нові технології, інновації та передові досягнення науки, які разом із економічними інструментами комерціалізує їх. Саме стартап, поєднує у собі характеристики, що дозволяють йому оптимально функціонувати у складних умовах сучасного ринку.

Стартап – процес виходу на ринок новоствореного підприємства з інноваційним проектом, зазвичай, у короткотривалій термін і з мінімальними капіталовкладеннями [1]. Стартапи, будучи тимчасовою структурою, яка перебуває у пошуку докорінно нової, прибуткової, рентабельної бізнес-моделі, становлять основу інноваційної діяльності країни.

Сервіс StartupRanking на основі аналізу кількості стартапів у 192 країнах світу, розробив рейтинг, в якому Україна у 2019 році посіла 42 місце (276 стартапів), випередивши Норвегію та Нову Зеландію. Перше місце в рейтингу займає США – 48079 стартапів, друге місце у Індії – 7653 стартапів і третє у Великобританії з 5219 стартапами [2]. Для оцінки самих стартапів сервіс використовує показник SR Score.

У рейтингу 2019 року – Глобальний індекс інновацій країн з найбільш інноваційною економікою Україна посіла 47-ге місце, опустившись на чотири позиції порівняно з попереднім роком. Згідно з рейтингом, обсяг коштів у відсотковому відношенні до ВВП, який Україна витрачає на дослідження і розробки має коефіцієнт 43; продуктивність 50; присутність в економіці високотехнологічних компаній 41; кількість зареєстрованих патентів і число дослідників – 17 [3]. Локомотивом української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал. Його ефективна реалізація і є основною для отримання конкурентної переваги.

Найпоширеніша помилка, яку роблять починаючі стартапери – це фокусування своєї діяльності на пошуку інвестора та пошук коштів. Такий підхід до розвитку стартапу зазвичай є неефективний, оскільки інвестор не інвестувати тільки в ідею, інвестору потрібно зрозуміти чи ідея дійсно вирішує потреби ринку, чи є мінімально життєздатний продукт, чи сформована бізнес модель.

На даному етапі розвитку підприємництва спостерігається значне піднесення у розвитку українських стартапів, які досить швидко розвиваються і мають багато користувачів. Однак мала зацікавленість держави в сучасних інноваційних проектах змушує молоді компанії співпрацювати з іноземними інвесторами, які допомагають втілити проекти в життя та стати конкурентоспроможними. Саме тому, необхідно сприяти ефективному функціонуванню стартапів в Україні, створювати механізми для підвищення результативності їхньої діяльності на вітчизняному ринку та визнання значущості інноваційних технологій для успішного розвитку українських підприємств.

Основним бар'єром розвитку стартапів в Україні є відсутність замовників, які б хотіли купувати кінцевий продукт. Тому стартапи створюються в Україні з прицілом на клієнтів з інших ринків (США, Європи, Азії і т.д.), таким чином легше залучити інвестиції та довести свою ідею до серійного продукту чи послуги.

Для розвитку стартапів в Україні необхідна зважена та ефективна державна підтримка малого підприємництва в інноваційній сфері та в галузі венчурного інвестування за такими напрямками: створення системи гарантій та страхування інвестицій; ведення державного реєстру структур, які працюють у сфері венчурного інвестування; організація системи підготовки кадрів менеджерів інновацій; забезпечення гарантій прав компаній на інтелектуальну власність; розробка ефективного механізму порядку утворення та використання коштів венчурного фонду; розробка нормативно-правової бази, яка б регламентувала правові відносини у сфері інвестування в інновації; розробка процедури допуску на український ринок іноземного капіталу; розробка методології оцінки ринкових перспектив комерціалізаціі науково-технічної продукції в межах реалізації стартапів.

Підтримка стартапів є комплексним процесом, реалізація якого включає: збільшення інвестування з боку держави та, як наслідок, забезпечення розвитку галузі на території країни та сплата податків, які дадуть можливість через певний час існування проекту повернути інвестовані гроші; підтримку соціальної спрямованості інноваційних проектів; розвиток підприємницької культури; посилення режиму інтелектуальної власності; розробку державними органами законопроектів, які сприятимуть розвитку інноваційного підприємництва; посилення інформаційних можливостей участі українських новаторів в міжнародних програмах.

Використані джерела:

1. Мрихіна О. Б. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій / 4 О. Б. Мрихіна, А. Р. Стояновський, Т. І. Міркунова // Актуальні проблеми економіки. –2015. – № 9. – С. 215–225.

2. Сервіс StartupRanking Електронний ресурс. Режим доступу : <https://www.startupranking.com>

3. Global Innovation Index 2019. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report>

***ЕКОЛОГО - ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИРУБКИ ЛІСІВ
РІВНЕНЩИНИ***

Бухало А., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
Науковий керівник: д.е.н., професор Скрипчук П. М.

Майже 40% площі Рівненської області вкрито лісами, тобто лісовий фонд області становить 780 тис. гектарів. За рівнем лісистості території Рівненська область посідає третє місце в Україні після Закарпатської та Івано-Франківської

областей. Лісові масиви на території області розташовані нерівномірно і знаходяться в основному в північних районах (рис.1).

У Рівненській області зафіксовано один із наймасовіших "лісоцидів" (рис. 2), у порівнянні з територією України. 13.7 % (111 тис. га) лісу вирублено щодо усїєї лісної території Рівненщини. Такі висновки було зроблено, згідно з розрахунками globalforestwatch, що демонструє динаміку вирубування лісу з 2011 по 2018 роки [2].

Ліси потрібно вирубувати вкрай обережно, вони мають величезний вплив на стан ґрунтів та клімат. Масова вирубка дерев призводить до різких змін температури (стає холодніше взимку, а влітку – спекотніше), також веде до знесення родючого шару ґрунту. У підсумку на місці вирубаних лісів утворюються пустелі [1].

Зменшення пилових є не тільки екологічно вигідним, а й економічно. Наприклад: розрахуємо економічну вигоду від зменшення пилових бурь до вартості винесеного верхнього шару ґрунту.

1) Якщо порахувати, що винесено 1см та помноживши на вартість винесеного ґрунту на 1 га і врахувавши 5 тис доларів оскільки глибина верхнього шару ґрунту 50 см. Винесено 1 см на 100м на 100м = $0.1 * 10000 = 1000 \text{ м}^3$ на 1 га.

2) Оскільки 1см це одна частина від 50 см по глибині, то 0,02 – це частина від глибини ґрунту який коштує на 1 га – 5 тис доларів Тому $0.02 * 5000$ доларів = 100 доларів.

3) Далі 1000 м^3 множимо на вартість знищеної частки ґрунту: $1000 * 100 = 100000$ доларів – це вартість збитків від пилової бурі на 1 га – за умови ерозії вітром на глибину 1 см. Захисну функцію виконає 2 ряди смуги насаджень.

4) Отже далі вартість смуги на 1 га. На 100м по периметру в 2 смуги треба через 10м – 10 дерев. $10 * 2 = 20$. Множимо на 2, бо 2 ряди дерев.

5) 20 дерев і множимо на 4 по периметр умовного гектару $20 * 4 = 80$ дерев.

6) Вартість дерева: берем береза, сосна 2 роки – 150 грн. Далі $80 * 150$ грн. = 12 000 грн

7) Враховуючи оплату роботи ≈ 20000 , виходить $12000 + 20000 = 32000$ тис грн.

Отже, збитки 100000 доларів, або 2677000 гривень, а витрати на запобігання цих збитків становлять 32000 гривень. Таким чином, ми бачимо, що вирубка дерев завдає значних збитків, а ще більших буде завдавати, якщо ігнорувати проблему, а не насаджувати нові масиви дерев.

Суцільні рубки призводять до зникнення багатьох видів флори та фауни, яким потрібні старі ліси, для фрагментації та деградації оселищ. Найпростішим прикладом служить те, що на старих деревах гніздяться птахи, в їхніх дуплах мешкають ссавці, що є неможливим у молодому лісі.

ВО "Укрдержліспроект" кожному лісгоспу видає проект організації та розвитку лісгоспу на 10 років. На базі цієї документації проводяться планові вирубки лісу, що затверджені в Міністерстві енергетики та захисту довкілля України. Завдяки цим вирубкам і проводиться господарська діяльність підприємств.

Вирубаний ліс підпадає під реалізацію на аукціоні, а готова продукція може реалізуватись на експорт. 80 % планово зрізаного лісу-кругляку реалізовується на аукціонах. Інша частина спалюється на вугіллі. Саме технічна сировина, тобто ясен, граб, дуб вважаються неліквідними і випалюються на вугіллі. ДП "Острозький лісгосп" має відповідні дозволи і уклав договори з підприємцями, що мають такий від діяльності, аби ті за певну суму виробляли на території лісгоспу

вугілля. Таке рішення було прийняте, тому що сировина є в наявності й не завжди вдавалося її збувати. Таких підприємців в нашій області є декілька [4].

Державні підприємства по вирубці лісу є чималими наповнювачами бюджету. До прикладу, ДП «Острозький лісгосп» за 2018 рік 9 785 200 гривень сплатило податків до бюджетів усіх рівнів. Окремо ще 3 074 400 грн було сплачено єдиного соціального внеску, це пенсійний фонд працівників, тобто підприємство забезпечує майбутнє працівників. Також підприємці отримують дохід за тону виготовленої продукції яку продає їм ДП «Острозький лісгосп» [4].

На сьогодні Рівненщина торгує із 97 країнами світу. Щороку поставки до країн Європейського Союзу збільшуються. З початку року рівненські підприємці експортували на європейський ринок продукції на суму \$136,9 млн. Основними продуктами в структурі експорту до країн ЄС є деревина, меблі, скло і вироби зі скла [5].

Варто зазначити, що в Україні діє мораторій на вивіз круглого лісу з території держави. Таким чином, наша країна, а особливо наша область, не експортує ліс за кордон, а лише готову продукцію, наприклад, деревину.

Вирубка лісу може нанести великої шкоди туристичній галузі. У Рівненській області є санаторії, які розташовані в лісовій місцевості, так як така обстановка позитивно впливає на здоров'я людини. Наприклад, поряд із селом Деражне, Костопільського району є 3 санаторії: «Червона Калина», «Пролісок», «Сосновий Бір». Поряд з ними уже також триває вирубка лісів. Якщо почнуть масово вирубувати дерева поряд із цими санаторіями, вони втратять свою особливість, а саме: віддаленість від шуму міста, здорове повітря, в якому відчуються соснові ноти тощо.

За підрахунками Всесвітнього Фонду Охорони Дикої Природи (WWF), вже через 40 років біоресурси планети Земля будуть повністю вичерпані. З лісовими масивами в Світі, ситуація йде найгірше. Ліси знищуються за лічені дні, а ростуть десятиліттями [1].

Використані джерела:

1. «Чи розуміємо ми серйозність проблеми?»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://save-forest228.blogspot.com/p/blog-page.html>
2. Forest Monitoring Designed for Action [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalforestwatch.org/>
3. «Найбільше лісів рубають на Поліссі, мораторій зовсім не вплинув на площі вирубок» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/98266/Najbilshe_lisiv_rubajut_na_Polissi_moratorij_zovsim-98266/
4. «Вирубки, експорт, вугілля та жуки: хто й для чого знищує ліси на Рівненщині?» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vse.rv.ua/article/lis.html>
5. «До яких країн Рівненщина експортує найбільше своєї продукції» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://radiotrek.rv.ua/news/do_yakih_krain_rivnenshchyna_eksportuie_naybilshe_svoiei_produktsii_238937.html

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Ковшун Н. Е., д.е.н., професор,

П'ятка Н. М., здобувач,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Процес Європейської інтеграції України передбачає запровадження нових підходів до розгляду сучасних проблем охорони навколишнього природного середовища та визначенню напрямків реалізації екологічної політики, що значною мірою залежать від ефективності фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Варто зазначити, що в Україні частка капітальних вкладень у охорону навколишнього природного середовища в загальній сумі витрат на охорону навколишнього середовища більша, ніж у країнах ЄС. Парадоксальним є також те, що стан довкілля в країнах ЄС є сприятливішим, ніж в Україні, що актуалізує питання ефективності використання екологічних інвестицій у національній економіці [1].

Формування системи оцінювання ефективності екологічного інвестування дозволить отримати об'єктивну оцінку ефективності використання фінансових ресурсів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Побудова системи показників оцінювання ефективності екологічного інвестування повинна ґрунтуватись на дотриманні певних принципів:

1. цілеспрямованості – цілі оцінювання ефективності екологічного інвестування повинні бути чітко визначеними з метою повної зрозумілості та досяжності;

2. причинно-наслідкового зв'язку – між цілями і показниками оцінювання екологічного інвестування повинні існувати логічні зв'язки, які необхідно відстежувати і враховувати при формуванні системи показників;

3. системності та комплексності – оцінювання ефективності має ґрунтуватись на наукових методах і моделях, які передбачають розроблення системи комплексних показників, що забезпечить взаємозв'язок часткових показників;

4. динамічності та адаптивності – забезпечення пристосування системи показників оцінювання ефективності екологічного інвестування до конкретних умов шляхом внесення певних коректив під час вибору часткових показників в залежності від зміни середовища;

5. конгруентності – узгодженість елементів системи оцінювання між собою (співрозмірність елементів представлених у різних формах), а також самого процесу оцінювання ефективності екологічного інвестування, логічний зв'язок та порядок етапів визначення узагальненого показника ефективності екологічного інвестування;

6. доступності, повноти та достовірності – оцінювання ефективності екологічного інвестування повинне проводитись із використанням статистичної інформації, яка має бути об'єктивною, комплексною, прозорою, доступною.

Дотримання вищезазначених принципів сприятиме формуванню оптимальної системи оцінювання рівня екологічного інвестування.

Оцінювання ефективності передбачає порівняння досягнутих результатів, які були отримані після реалізації певних заходів з понесеними витратами на їх виконання, то основним критерієм результативності (дієвості) екологічного

інвестування є зменшення ступеню забруднення навколишнього природного середовища, що впливає із самої сутності поняття «екологічні інвестиції» та не залежить від виду екологічних інвестицій [2]. А от критерій ефективності екологічного інвестування відображатиме співвідношення отриманих результатів до використаних ресурсів.

Оскільки динаміку ступеню забруднення навколишнього природного середовища характеризує низка показників, кожен з яких є важливим та відображає стан окремих елементів, то оцінювання рівня ефективності екологічного інвестування необхідно проводити шляхом формування множини індикаторів, які виходячи із методики індексної порівняльної оцінки, базуватимуться не на значеннях окремих показників, а на індексах, що дозволить звести в єдину систему показники, які мають різні одиниці виміру та визначити узагальнюючі показники за кожним індикатором та відповідним критерієм, а потім і за усіма критеріями загалом. З метою отримання порівняльних даних та формулювання обґрунтованих висновків, підхід до підбору складових елементів системи показників повинен відображати сутність певного явища та відповідати предмету дослідження. Виходячи з обраних критеріїв та сформованої системи показників формуються методи оцінювання ефективності екологічного інвестування. Щодо класифікації таких методів, їх доцільно групувати за певними ознаками, при цьому, можливе по чергове та одночасне застосування різноманітних методів залежно від потреб оцінювання.

Варто зазначити, що не менш важливими складовими системи оцінювання екологічного інвестування є елементи, що належать до її входу та виходу. На вході така система представлена фінансовими ресурсами, а на виході – результатами у якості одержаних висновків щодо рівня ефективності екологічного інвестування та можливих альтернативних варіантів рішень щодо покращення чи підтримання існуючих тенденцій.

Використані джерела:

1. Ковшун Н. Е. Особливості екологічного інвестування у країнах ЄС та Україні: статистичний огляд / Н. Е. Ковшун, Н. С. П'ятка // Стратегія і тактика державного управління : зб. наук. праць. Рівне : НУВГП, 2017. № 1-2. С. 99-105.
2. Ковшун Н. Е. Екологічні інвестиції: сутність та види / Н. Е. Ковшун, Н. С. П'ятка // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2018. Т. 23, Вип. 8. С. 170-174.

***ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ
ТАДЖИКИСТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ***

Окорський В. П., к.т.н., доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Галузевий підхід наклав відбиток на організаційні особливості сформованої системи управління водними ресурсами Таджикистану, де більше 83% води забирається на потреби зрошення земель, промисловість споживає тільки 4-5%, на

водопостачання житлово-комунального сектору використовується 3-4% а на інші потреби забирається 8-10% води [1].

Територіальний підхід щодо організації системи управління водними ресурсами у сфері зрошення та іригації в Республіці Таджикистан (РТ) реалізується через функціонування 18 басейнових управлінь меліорації та іригації (УМІ) з досить розвиненою іригаційною мережею.

Досвід діяльності УМІ свідчить про те, що основними причинами низької ефективності водокористування є відсутність комплексного підходу до управління водними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система управління водними ресурсами тривалий час є об'єктом дослідження різноманітних підходів та пропозицій щодо її трансформації. У працях А. Васильєва, Н. Бистрицької, І. Бистрякова, В. Голяна, В. Мандзик, В. Окорського, В. Сташука, М. Хвесика, А. Яцика [1-4] та інших вчених розглядаються питання щодо перегляду підходів до формування системи управління водними ресурсами, механізмів інтеграції органів управління водним господарством з іншими суб'єктами водних відносин, шляхів практичної реалізації позитивного світового досвіду управління водними об'єктами та водокористуванням, особливостей втілення в практику господарювання басейнового принципу управління водними ресурсами, який має забезпечити цілісність, взаємоузгодженість і поступальність у питаннях господарського освоєння водоресурсного потенціалу.

У водному господарстві РТ мають місце ряд проблем, характерних усім водокористувачам, а саме:

- обмежені можливості фінансування водоохоронних заходів, як з республіканського бюджету, так і за рахунок допомоги іноземних партнерів з розвитку;
- відсутність сучасної нормативно-правової бази;
- великі втрати води через технічну й технологічну відсталість окремих елементів водогосподарської мережі та зношеність наявної інфраструктури;
- невідповідність тарифів послуг із забору, транспортування та відведення води ринковим умовам господарювання.

Держава зацікавлена в ефективному використанні й збільшенні її природно-ресурсного потенціалу як одного з джерел поповнення бюджету за рахунок надходжень від плати за користування водними ресурсами, тому вона повинна створювати умови для оптимізації водокористування, охорони та захисту довкілля. Бізнес, як один з основних водокористувачів, також зацікавлений у раціональному використанні та поліпшенні стану водних ресурсів, оскільки від цього залежать його прибутки. Суспільство ж зацікавлене в збереженні природного середовища з позицій передусім формування умов підвищення рівня соціальної та екологічної безпеки [5].

З метою вирішення соціальних питань, розвитку питного водопостачання і зрошувального землеробства, відновлення об'єктів системи водопостачання та іригації, у відповідності до «Програма реформи водного сектора Таджикистану на період 2016-2025 роки» [5] плануються такі основні тенденції інвестиційного розвитку водного менеджменту для забезпечення сталого розвитку іригації земель:

- Розробити та запровадити в особливо вододефіцитних регіонах країни систему «розумного» водоспоживання шляхом будівництва нових іригаційних систем, в т. ч. краплинного зрошення і споруд на них.

- Налагодити правову основу для співробітництва між суб'єктами ВГК на засадах водокористування за басейновим принципом.
- Провести інвентаризацію основних фондів іригації та дренажу.
- Розробити план фінансування робіт з відновлення іригаційної інфраструктури, насосно-силового обладнання й ГТС на ній та покращення умов її експлуатації.
- Налагодити стабільну роботу Асоціацій водокористувачів (АВК) із забезпечення безперебійної подачі води на поля згідно режимів зрошення.
- Забезпечення управлінського складу АВК відповідним потенціалом із спеціальних та фінансово-правових знань.
- Затвердження нової науково обґрунтованої методики встановлення тарифів на послуги з подачі зрошувальної води у точку її виділу.

Досвід передових країн світу свідчить, що альтернативою ефективному управлінню водокористуванням за територіально-галузевим принципом може стати система інтегрованого управління водними ресурсами (ІУВР), що враховує інтереси різних галузей та ієрархічних рівнів водокористування, залучає всі зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень та сприяє ефективному й сталому їх використанню[1].

Для формування державної політики та законодавства у ВГК РТ, важливою є участь громадськості й водокористувачів у регулюванні, раціональному та сталому використанні водних ресурсів і розвитку водної інфраструктури, плануванні та забезпеченні людей водними ресурсами у відповідності з встановленими нормами. Тому є велика потреба у створенні та розвитку АВК у сфері іригації при державній та недержавній підтримці.

Реалізація стратегії реформи водного сектору також передбачає створення басейнових рад, щоб там галузеві партнери та зацікавлені громадянські спільноти мали рівноправну участь і тісно співпрацювали в процесі планування та реалізації програм регулювання, розподілу і використання води, моніторингу просування програм, рішення суперечок між водокористувачами тощо.

На низьких рівнях організації з надання послуг (водопостачання, іригація та інші) забезпечують участь водокористувачів у планування та розподілі води, з врахуванням потреб населення й доступності водних ресурсів.

Реалізація Програми реформи водного сектору крім підтримки Уряду РТ потребує також підтримки партнерів з розвитку, внутрішніх та міжнародних інвесторів. Необхідна технічна допомога для залучення кваліфікованих національних та міжнародних спеціалістів для формування політики, програм та стратегій, вдосконалення водного законодавства, покращення структури водогосподарських організацій, підвищення потенціалу їх робітників й водокористувачів, які сприяють підвищенню ефективності використання водних ресурсів.

Передбачається також залучення коштів для реабілітації й розвитку водної інфраструктури, включаючи першорядні потреби для проведення водної реформи. При розробці Програми реформи водного сектору було використано прогнозний потенціал партнерів з розвитку і є впевненість, що вони продовжать свою активну участь у реалізації реформи ВГК РТ [5].

Використані джерела:

1. Бухало А., Окорський В. П. Інтегроване управління водними ресурсами Республіки Таджикистан за басейновим принципом / Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції вчених, молодих науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції». – Рівне, 2019. – С. 23-25.

2. Окорський В. П., Боярчук Х. Науково-теоретичні основи запровадження водного менеджменту для забезпечення сталого розвитку іригації земель / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів». – Дніпро, 2019.

3. Окорський В. П. Інституційна реформа водогосподарської галузі, як основа децентралізації економіки республіки Таджикистан / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Вип. 27. Частина 2. Ужгород, 2019. – С.19-24.

4. Окорський В. П., Шоева М., Бухало А. Напрямки сталого розвитку водного господарства Республіки Таджикистан за умов мінливості клімату / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2019. – С. 65-68.

5. Програма реформи водогосподарської галузі економіки Таджикистану на період 2016-2025 роки. Постанова Уряду Республіки Таджикистан від 30.12.2015 року, №791.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ

Пахаренко О. В., к.е.н., доцент,

Оверчук Д. А., студент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Поняття еколого-економічної безпеки має ряд рис, властивих у цілому системі природокористування як форми взаємодії природи і суспільства. Потреба в безпеці, у захисті від небажаних зовнішніх впливів і внутрішніх змін на життя окремої людини, сім'ї, їх майна, різних об'єднань людей, включаючи суспільство і державу, відноситься до типу базових потреб. Екологічна безпека - це, по-перше, безпека функціонування навколишнього середовища, відсутність значимих загроз для її існування, а, по-друге, відсутність екологічних загроз життєдіяльності індивідів і їхніх різних спільностей і організацій на макрорівні. Аналогічно економічна безпека охоплює як низький рівень імовірності загроз функціонуванню і розвитку економіки країни, – так і низький рівень імовірності загроз розвитку суспільства з боку його економічної підсистеми, тобто тих процесів, що йдуть у народному господарстві.

Для різних видів ресурсів, якими володіє країна, загрожуючими властивостями можуть вважатися: об'єми їхніх запасів; рівень якості; комплектність наявних ресурсів або можливість безперешкодного їхньої придбання (поповнення запасів). Для сфери виробництва загрожуючими властивостями є: валовий національний (або внутрішній) продукт; технічний рівень (технологічний

уклад) основних виробничих фондів; рівень відновлення основних виробничих фондів; конкурентність виробництва основних видів продукції.

Для сфери розподілу загрожуючі властивості це: параметри організаційно-виробничої структури економіки, тобто розподіл підприємств за розмірами у різних галузях (коефіцієнти концентрації виробництва); рівень відповідності розподілу ресурсів у територіальному розрізі, наприклад відповідні частки працездатного населення, що живе в якомусь регіоні, потенціалу природно-сировинних ресурсів останнього; параметри розподілу чисельності працівників між галузями, параметри розподілу населення (сімей; по рівнях прибутків, володіння майном, якості життя, параметри розподілу рівнів прибутків, майна і якості життя по територіальних одиницях країни.

Для сфери обміну загрожуючими властивостями виступають: рівень надійності виконання контрактів, розмір трансакційних витрат, необхідних для забезпечення виконання контрактів (угод, договорів). Для сфери споживання загрожуючі властивості це: якість споживаної продукції, товарів і послуг; конкурентності секторів споживчого ринку; рівень інфляції на споживчому ринку; схильність населення до заощадження.

Стійкий стан економіки як одна з найважливіших умов національного благополуччя, самостійності, незалежності обумовлює базис безпеки; оскільки виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ визначають життєздатність, життєдіяльність суспільства. Розгляд економічної безпеки залежно від екологічної складової - відносно нове явище. Звідси витікає проблема виявлення взаємодії економічної і екологічної безпеки. Шляхом забезпечення екологічної безпеки створюється основа для економічної безпеки. Перехід до стійкого розвитку цивілізації буде багатий безліччю жорстких конфліктів, в основі яких у всезростаючому ступені позначатиметься боротьба за ринки збуту, ресурси, за екологічний резерв і життєвий простір.

Розкриваючи суть еколого-економічної безпеки, слід зазначити різноманітні аспекти цієї складної політико-економічної категорії, і що найбільш важливою її особливістю є здатність економічної системи до стійкого збереження основних значень економічних, фінансових, соціальних, екологічних і інших показників в параметрах, що забезпечують основи її функціонування.

Стійкий розвиток – це найважливіша ознака територіального розвитку, яка припускає тривалість збереження умов відтворення потенціалу територій (його соціальною, природоресурсною, екологічною і тому подібне складових) в режимі збалансованості і соціальної орієнтації, тому в регіональному аспекті об'єктом еколого-економічної безпеки виступає територіальний розвиток. Територіальний розвиток як такий режим функціонування регіональних систем, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, забезпечену стійким, збалансованим і взаємно неруйнівним відтворенням соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів територій.

Визначення місця категорії "еколого-економічна безпека" в системі економічних стосунків припускає конкретизацію сфер економічної життєдіяльності шляхом виділення предметів еколого-економічної безпеки, якими виступають види ресурсів, – запаси корисних копалини, основні і оборотні фонди і так далі; диференційовані частини самих суб'єктів безпеки - район, місто, область, соціальна група; якісні характеристики процесів (відтворення населення, ресурсів, вік основних фондів) і видів діяльності (темпи технологічного розвитку).

У багатьох регіонах України несприятлива екологічна ситуація пов'язана, головним чином, із забрудненням атмосфери повітря, викидами транспорту і промислових підприємств. Серед стаціонарних забрудників атмосферного повітря основними є теплові електростанції, металургійні заводи, об'єднання вуглевидобування. Особливу заклопотаність викликає забруднення повітря в містах і промислових центрах. Дуже актуальною є проблема стаціонарних джерел, викиди від яких складають по Україні більше 60% від загального об'єму.

За десятирічний період викиди в атмосферу Луганщини знизилися, по відношенню до 2003р. на 10%. Це пов'язано як з реалізацією повітряно-охоронних заходів, так і зі зменшенням ділової активності підприємств або їх зупинкою. Обсяги шкідливих викидів в атмосферне повітря усього на 1 особу у 2012р. порівняно з 2011р. в цілому по Україні знизилися на 0,6%, що є позитивним, але збільшилися шкідливі викиди в таких регіонах: АРК (105,88%), Вінницькому (108%), Дніпропетровському (101,75%), Київському (110,38%), Харківському (105,65%), Черкаському (105,11%), м. Київ (100,99%), що свідчить про погіршення навколишнього природного середовища [9]. Значно знизилася обсяги шкідливих викидів в атмосферне повітря в таких регіонах: Закарпатському (80,39%), Івано-Франківському (90,23%), Чернівецькому (90,35%), Запорізькому (93,04%), Сумському (91,70%), що свідчить про поліпшення навколишнього природного середовища.

За оцінками даними за 2013р., викиди забруднюючих речовин в повітряний басейн регіону склали 524 тис. тонн. Лідируюче місце по об'ємах викидів в атмосферне повітря займає гірничодобувна промисловість. Щорічно викиди галузі складають до 170 тис. тонн забруднюючих речовин (35% від загального обласного об'єму викидів).

Великою мірою екологічні загрози пов'язані із забрудненням водних ресурсів і накопиченням відходів. При цьому аналіз показує, що за останнє десятиліття досягла стійкості тенденція зниження об'ємів огорожі і використання свіжої води. Поступово зменшуються втрати води і загальне водовідведення. У промисловості виріс об'єм води, використовуваної через системи оборотного і повторного водопостачання.

Тривогу фахівців викликає накопичення відходів. У місцях організованого поховання усіх класів небезпеки накопичені 1,5 млрд. тонн, у тому числі 877 тис. тонн небезпечних відходів. Основний сегмент в накопичених об'ємах відходів складає порода від процесів вуглевидобування і вуглепереробки. Об'єм відходів, накопичених в порідних відвалах, складає 70% від загальної кількості відходів в регіоні.

Отже, розвиток суспільства на сучасному етапі настійливо вимагає вироблення збалансованого підходу до вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Про це слід говорити як про закономірний етап розвитку людської цивілізації, яка зіткнулася з такими глобальними проблемами, як вичерпання природних ресурсів, забруднення довкілля та ознаки екологічної катастрофи. Вирішення екологічних проблем неможливе без чіткого визначення місця і ролі економічних інтересів людей, їх синхронізації з екологічними імперативами, а також формування еколого-правової культури перш за все осіб, зайнятих в управлінні та виробництві.

ВИРОБНИЦТВО ТА ПЕРЕРОБКА ПОЛІЕТИЛЕНОВИХ ПАКЕТІВ В РІВНОМУ

Сиротюк К. А., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
Науковий керівник: *Скрипчук П.М., д.е.н., професор*

Щороку у світі виготовляють 400 млн тонн пластику, левова частка якого – 36% – використовується у виготовленні пакування, яке має переважно одноразове використання, 16% використовується у будівельній галузі, 14% – у текстильній промисловості. Поліетилен характеризується стійкістю до хімічних речовин та високими показниками міцності. Він виробляється з вичерпних природних ресурсів, а саме: нафти, газу та вугілля. Пакети вироблені із поліетилену є екологічно небезпечними внаслідок довговічності деструкції (період розпаду складає приблизно 300 років) та виділення шкідливих речовин під час розкладання. Під час деструкції, поліетилен стає більш крихким і з плином часу його негативний вплив на навколишнє середовище збільшується. На сьогодні 36% отриманого поліетилену витрачається на пакувальні матеріали [1].

Отже, дослідження негативного впливу виробів та відходів із поліетилену на навколишнє природне середовище та обґрунтування ефективних, інноваційних способів збору, сортування і переробки поліетиленових пакетів, а також необхідності використання альтернативних технологій їх переробки є актуальною темою.

Використання поліетиленових пакетів настільки збільшилося, що сьогодні вони становлять половину всього поліетиленового сміття у світі. Більшість пластику, за підрахунками ООН, потрапляє на сміттєзвалища, перероблюють лише 9%, і то лише 2% перетворюють у якісні вторинні товари. Якщо людство продовжить використовувати пакети з такою ж швидкістю, то вже у 2050 році на звалищах лежатиме 12 млрд тон пластикового сміття, а вся індустрія з виробництва цього світового зла поглинатиме 20% світового видобутку нафти. Виробництво поліетиленових пакетів на території України зростає з кожним днем, що призводить до загострення екологічної ситуації в країні. Кожен українець, за різними оцінками щороку викидає 300-400 кг сміття в рік! І ця цифра невпинно зростає. За останні 10 років в Україні кількість сміття продукovanого однією людиною зросла на 30%. Тобто в середньому щороку кожен українець використовує близько 500 поліетиленових пакетів, в той час як у ЄС цей показник наближається до 90 пакетів [2].

У кожному відділі супермаркету можна побачити рулони з поліетиленовими пакетами. В одному рулоні приблизно 10 000 пакетів. Наприклад, в середньому один магазин мережі Сільпо у Рівному використовує за день 60 рулонів, тобто 600 000 безкоштовних пакетів та приблизно 5 000 платних пакетів. Найчастіше, подальша доля пакетів з різних супермаркетів це сміттєзвалище.

Так, в Рівненській області, за 2019 рік було зібрано 959606,6 м³ (170369,6 т) відходів – це приблизно 21 000 Камазів! З усієї цієї кількості побутового сміття лише 82451,6 м³ (6000 т) було зібрано на заготівельних пунктах вторинної переробки сировини. На полігонах в Рівненській області захоронено 29181304,5 м³ (7017674,2 т) побутових відходів. А кількість стихійних звалищ, захаращених лісів, узбіч, полів взагалі не піддається точному обрахунку.

У Рівному, 19 лютого 2020 року запрацювала нова та перша сортувальна станція сміття «Країна Зелених змін», яка знаходиться на вул. Хмільній, 40. Цей проект здійснюється громадською ініціативою «Екологічні» спільно з КАТП-1728. Мета станції – навчити людей правильно сортувати сміття, щоб в подальшому переробляти його, мінімізуючи цим самим вплив на довкілля. Хорошим прикладом з переробки пластику є компанія “Оболонь”, яка усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством, власноруч займається переробкою ПЕТ пляшки з 2002 року. За рік ця корпорація переробляє еквівалент 23 млн. пластикових пляшок [3].

Для покращення стану земної поверхні, в Рівному та у всій країні необхідно запроваджувати переробку поліетилену або використання альтернативних матеріалів. Результатом переробки поліетилену є гранули, які провідні країни використовують повторно. Вторинний продукт поступається первинному лише у міцності. З відсортованої сировини отримують 80% вторинної сировини, ціна за 1 кг якої у 4 рази вища за ціну первинної сировини [4].

Альтернативним матеріалом для виготовлення пакетів є крафтовий папір, що виготовляється з деревини або продуктів рециклінгу макулатури. Перевагами матеріалу є розпад на природні компоненти, повітрообмін крізь поверхню та відносна міцність[5].

Орієнтуючись на провідні країни світу, в Україні все більше людей прагнуть знизити використання поліетиленових пакетів. Таким чином, екологічна комісія Київради підтримала петицію проти поліетиленових пакетів. Але, було зазначено, що для повного знищення виробництва поліетиленових пакетів необхідні часові рамки для переоснащення обладнання [6].

На законодавчому рівні наразі не діє ніяких законів щодо цього, але нещодавно було зареєстровано законопроект про зменшення кількості пластикових пакетів в цивільному обігу № 9507 від 28.01.2019, який передбачає заборону реалізації поліетиленових пакетів з товщиною стінки до 50 мікрон з 1 січня 2022 року. Також законопроектом передбачено обов’язкову сертифікацію пакетів на придатність до біорозкладу (для біорозкладних пакетів) у відповідності до національних стандартів з 1 січня 2021 року.

Проблема утилізації сміття в Рівному стає все актуальнішою. За відсутності ефективних державних програм переробки побутових відходів та державницького підходу до захисту навколишнього природного середовища, усі надії на “світле та чисте” майбутнє країни залишається покладати на свідомість населення та соціально відповідальний бізнес. Очевидно, що якщо держава і надалі не буде “помічати” цю проблему, Україна зі своїми унікальними природними ландшафтами перетвориться на величезний смітник: степи замість пшениці окупують плівка, пляшки та інше сміття. І від кожного з нас залежить, яке майбутнє чекає нашу країну.

Хоча ще далеко до повної відмови від використання, але початок покладено. Саме тому надзвичайно важливими є такі акції, як сьогодні. Вони дозволяють сформуванню екологічної поведінки, ще раз привернути увагу до проблеми забруднення довкілля та надмірного використання одноразових пакетів.

Переробка пластику не тільки покращить екологічний стан країни, а також збільшить економічні прибутки держави. Адже повністю укомплектована лінія для переробки пластикових пляшок буде коштувати близько 130 тис. доларів. Продуктивність комплексу - 1 тонна вторсировини в годину. Лінія споживає 73 кВт електроенергії на годину.

А працювати на автоматизованій лінії повинні вісім осіб, з зарплатою 700 доларів у місяць. На виході отримаємо 80% готової продукції. Вартість виробленої сировини становить 100 доларів за тону. Звичайно, для покупки такого міні-заводу потрібен великий початковий капітал, але зате окупиться він за 1 максимум 1,5 року. Адже валовий прибуток складе приблизно 19 200 доларів в місяць. Якщо відняти комунальні витрати, приблизно 25%, то чистий прибуток заводу складе 14 400 доларів. Досить привабливий і прибутковий бізнес.

Отже, використання поліетиленових пакетів практикується на території Рівного. Їх розкладання є шкідливим для навколишнього середовища. Для вилучення поліетиленових пакетів з виробництва та побуту запропоновані наступні заходи: моральна усвідомленість населення України, встановлення законодавчої бази та заборона одноразових пакетів, так як у ЄС і Білорусі, а також підвищення цін на поліетиленові пакети в порівнянні з крафтовими пакетами, пакетами з продуктів вторинної переробки та біорозкладними пакетами з крохмалю.

Використані джерела:

1. Переработка полиэтилена – все подробности второй жизни этого полимера [Електронний ресурс] // Energylogia. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://energylogia.com/pererabotka/plastik/pererabotka-polietilena-v-granuly.html>.

2. Поліетиленові пакети: як країни світу вирішують проблему [Електронний ресурс] // Екорубрика — 2018 - Режим доступу до ресурсу: <http://https://rubryka.com/article/polietylenovi-pakety-yak-krayiny-svitu-vyrishuyut-problemu/>

3. Соціальний звіт компанії «Оболонь» [Електронний ресурс] // Оболонь - 2009 – Режим доступу до ресурсу : <http://obolon.ua/ua/corporate-responsibility/download/13/1>

4. Баунова М. В. Способы утилизации отходов полимеров / М. В. Баунова // Вісник. – 2008. – №4. – С – 885.

5. Танько А. Чем можно заменить полиэтиленовые пакеты [Електронний ресурс] / Алина Танько // EpochTimes. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://EpochTimes.com.ua>.

6. Проект Закону про обмеження виробництва, використання, ввезення і розповсюдження полімерних пакетів № 3237 від 06.10.2015 р.: включено до порядку денного на 3 сесії VIII скликання Верхов. Ради України від 01.11.2016 р. – Київ

СУЧАСНИЙ «МЕНЕДЖЕР З ПЕРСОНАЛУ»: ВИМОГИ І ПРОПОЗИЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ

Балаушко А. Г., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Обираючи освітню програму для навчання в університеті, важливо дізнатися, чи великими є шанси на працевлаштування за освітою, чи відповідають особливості роботи особистим побажанням, а також, які дані про себе зазначати в резюме, щоб

сподобатись роботодавцю. Одним із джерел такої інформації є Інтернет-сайти вакансій.

Зважаючи на зростання важливості компетенцій управління людьми в публікаціях експертів міжнародного ринку праці [1, 2], протягом 4 місяців 2020 року здійснювався аналіз оголошень роботодавців за вакансіями з групи «Менеджер з персоналу» на сайті Work.ua (рис.1).

Рис.1. Динаміка нових оголошень за посадами групи «Менеджер з персоналу» на Work.ua за січень – квітень 2020 року, од.

До вибірки потрапило 2426 оголошення за посадами «Менеджер з персоналу», «HR-менеджер», «Кадровик», «Менеджер з навчання персоналу», «Менеджер з мотивації». Вони переважно подавались підприємствами сфери торгівлі з кількістю працюючих 50-250 працівників.

До настання карантину в Україні за цією групою посад актуальними в середньому щодня було 170 оголошень, а у квітні – близько 100. Найбільше вакансій спостерігалось за посадою «Менеджер з персоналу» та її англomовним відповідником «HR-менеджер». На цих посадах роботодавці переважно очікують від працівників виконання усього спектру функцій з управління персоналом підприємства (табл.1). Разом з тим, зі штатних розписів українських підприємств досі не зникла посада кадровика, хоча її актуальність уже порівняно невелика (до 20% усіх вакансій групи). В багатьох вакансіях очікується, що кадровики теж мають виконувати широкий спектр функцій, окрім кадрового діловодства (табл.1).

Таблиця 1.

Кількість вакансій за посадами групи «Менеджер з персоналу» на Work.ua за січень – квітень 2020 року за основними функціями, од.

Основні функції	Назви вакансій				
	Менеджер з персоналу	HR- менеджер	Кадровик	Менеджер з навчання персоналу	Менеджер з мотивації
Контроль и підтримка всіх HR-процесів	248	223	102	42	4
Формування звітності, HR-аналітика для керівників	195	108	145	36	3
Оцінка персоналу	312	130	127	47	3

Серед бажаних характеристик кандидатів на посади «Менеджер з персоналу» роботодавці найчастіше зазначають вищу (економічну, психологічну) освіту, навички проведення співбесід або тренінгів, вміння працювати з програмами Excel, PowerPoint, Word (табл.2).

Найчастіше роботодавці приваблюють потенційних кандидатів на посади групи «Менеджер з персоналу» такими умовами працевлаштування: офіційна зайнятість, стандартний графік роботи, можливість професійного розвитку, корпоративні бонуси, соціальні пільги (табл.3).

Таблиця 2.

Кількість вакансій за посадами групи «Менеджер з персоналу» на Work.ua за січень – квітень 2020 року за основними вимогами до кандидатів, од.

Основні вимоги	Назви вакансій				
	Менеджер з персоналу	HR- менеджер	Кадровик	Менеджер з навчання персоналу	Менеджер з мотивації
Вища освіта (економічна, психологічна)	395	229	234	70	6
Відмінне знання програм Excel, PowerPoint, Word;	258	127	164	31	5
Володіння англійською мовою	130	111	22	17	...
Навички проведення співбесід/ тренінгів	93	70	35	31	...
Вік до 45 років	30	19	12	2	0
Досвід роботи в HR від 3 років	20	39	17	5	...

Таблиця 3.

Кількість вакансій за посадами групи «Менеджер з персоналу» на Work.ua за січень – квітень 2020 року за складовими мотиваційної пропозиції, од.

Складові мотиваційної пропозиції	Назви вакансій				
	Менеджер з персоналу	HR-менеджер	Кадровик	Менеджер з навчання персоналу	Менеджер з мотивації
Офіційне оформлення	253	132	140	55	4
Корпоративні бонуси	179	87	45	24	3
Можливість професійного розвитку	158	108	81	20	1
Соціальні пільги	80	36	20	147	2
Медичне страхування	48	34	33	15	1
Ненормований робочий день	24	22	5	3	0

Отже, щоб стати успішним менеджером з персоналу з офіційним працевлаштуванням, професійним зростанням і корпоративними бонусами, потрібно здобувати вищу економічну (психологічну) освіту, вивчати стандартні офісні програми та англійську мову.

Використані джерела:

1. The Future of Jobs Report 2018. Switzerland, Cologny/Geneva, 2018. 147 p. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf.
2. Майбутнє ринку праці. Протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future-ukr.pdf>.

РІВЕНЬ ЩАСТЯ ЯК ІНДИКАТОР УСПІХУ

Басовець Ю.О., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
 Науковий керівник: к.е.н., доцент Самолюк Н.М.

Генеральною Асамблеєю ООН, з метою просування ідеї прагнення до благополуччя кожного мешканця планети, ще у 2012 році було проголошено 20 березня Міжнародним днем щастя. Останнім часом все більше політиків пропонують оцінювати рівень щастя та добробуту населення для визначення успішності країни, вважаючи їх «новими ВВП». Девід Камерон, колишній прем'єр-

міністр Великобританії, сказав: «Настав час визнати, що є дещо важливіше за гроші, та фокусуватися не тільки на ВВП, але й на загальному добробуті».

Вимірювати щастя, добробут та якість життя населення першими розпочали міжнародні організації розраховуючи такі показники, як Індекс світового щастя (World Happiness Report), Міжнародний/всесвітній індекс щастя (Happy Planet Index), Індекс людського розвитку, Індекс якості життя, Індекс процвітання, Індекс соціального прогресу та ін. [3]. Найчастіше для рейтингування країн за рівнем щастя використовують саме два перших індекси.

Всесвітній індекс щастя (Happy Planet Index), запропонований британського дослідницького центру New Economic Foundation, базується на показниках економічного добробуту, нерівності мешканців кожної країни, тривалості їх життя в співвідношенні з кількістю споживаних природних ресурсів [4]. Водночас, Індекс Світового щастя (World Happiness Report) ООН включає такі показники добробуту, як рівень ВВП на душу населення, очікувану тривалість життя, наявність громадянських свобод, почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, стабільність сімей, гарантії зайнятості, рівень корупції, а також непрямі показники стану суспільства, такі як рівень довіри, великодушність і щедрість. Варто відмітити, що значну частину даного дослідження становлять результати опитувань Міжнародного дослідницького центру Геллапа, який пропонує респондентам в кожній країні оцінити своє відчуття щастя за спеціальною шкалою.

У 2019 році (так само як і у 2018 та 2017 роках) найщасливішою країною світу була Фінляндія індекс щастя якої становить 7,81, на другому місці розмістилася Данія, а на третьому – Швейцарія. Водночас Україна знаходилася ближче до кінця рейтингу – на 121 місці і серед сусідніх країн мала найменше значення індексу щастя – 4,56 (табл.1). Однак, як видно з рис. 1, у 2012 р. українці відчували себе набагато щасливішими на відміну від угорців, про що свідчать відповідно 85 та 107 місця в рейтингу World Happiness Report [5].

Таблиця 1.

Порівняння рівня індексу щастя України та деяких європейських країн [5]

Країни	Роки						Відхилення (2019р.- 2012р.)
	2012	2015	2016	2017	2018	2019	
Фінляндія	7,39	7,41	7,47	7,63	7,77	7,81	+ 0,42
Польща	5,82	5,84	5,97	6,12	6,18	6,19	+ 0,37
Словаччина	5,97	6,08	6,10	6,17	6,20	6,28	+ 0,31
Угорщина	4,78	5,15	5,32	5,62	5,76	6,00	+ 1,22
Румунія	5,03	5,53	5,83	5,95	6,07	6,12	+ 1,09
Молдова	5,79	5,90	5,84	5,64	5,53	5,61	- 0,18
Росія	5,46	5,86	5,96	5,81	5,65	5,55	+ 0,09
Білорусь	5,50	5,80	5,57	5,48	5,32	5,54	+ 0,04
Україна	5,06	4,32	4,10	4,10	4,33	4,56	- 0,50
Болгарія	3,98	4,22	4,71	4,93	5,01	5,10	+ 1,12

Варто відмітити, що на сьогодні сім держав створили спеціальні органи, уповноважені «просувати щастя у маси», а концепцію колективного щастя розділяють 12 міжнародних організацій і тисячі компаній по всьому світу. Зокрема, за останні п'ять років передові компанії відкрили численні департаменти щастя, запровадивши такі інноваційні посади, як Chief Happiness Officer, Feelgood Manager, Team Happiness Assistant, Team Ambassador. Головними обов'язками таких менеджерів є оцінка рівня щастя працівників, підтримка внутрішніх комунікацій, попередження конфліктів, створення сприятливої атмосфери та підвищення лояльності працівників.

Що стосується нашої країни, то у жовтні 2019 р. в Херсонській області було створено першу в Україні Службу щастя, на яку покладалося вимірювання рівня щастя жителів Херсонщини. Однак, проіснувала дана структура всього лише декілька місяців - до 30 березня 2020 р.

Водночас більш вдалою в Україні є практика щасливого бізнесу, яка реалізується у компаніях DTEK, Interpipe, Watsons, StarLightMedia, «Баядера», «Синево». Незважаючи на це, результати опитування Gallup свідчать, що лише 10% українців щасливі на роботі.

З метою виявлення рівня щастя студентів та працівників Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) нами було проведено власне маленьке соціологічне дослідження (з використанням Google форми). Серед 26 респондентів 65% становили студенти, а 36% - наймані працівники, при цьому 77% опитаних були у віці до 25 років.

Респондентам пропонувалося оцінити на скільки вони відчують себе щасливими за шкалою від «0» балів - «абсолютно нещасний» до 10 балів - «надзвичайно щасливий». Як видно з рис. 1. лише 12% опитаних вважають себе надзвичайно щасливими, і 4% – абсолютно нещасними.

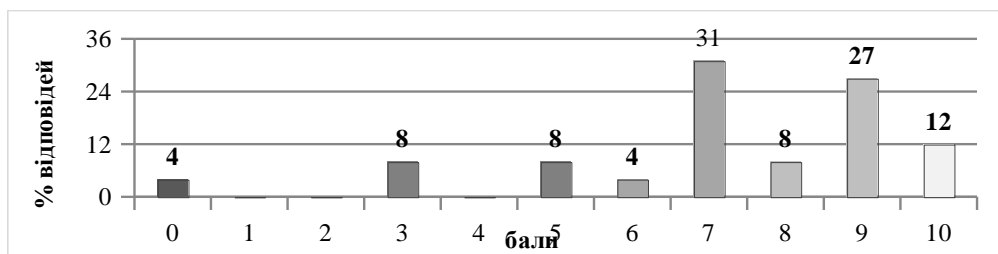

Рис. 1. Результати самооцінки респондентами власного рівня щастя

На запитання чи «Задоволені Ви своїм життя?» лише один респондент відповів: «Так, кайфую від того, як живу». Водночас 66% опитаних в житті все влаштовує, хоча, на їх думку, могло б бути і краще. При цьому, для відчуття щастя: 8% респондентів потребують досягнення дійсно значимої цілі, 30% - будь-якої дрібнички, а 35% - відсутності проблем (рис.2).

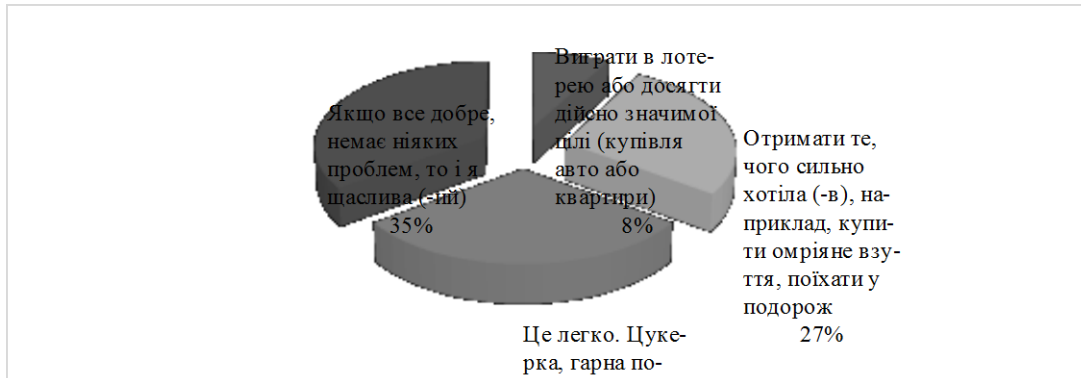

Рис. 2. Відповіді респондентів на запитання «Що вам необхідно, щоб відчувати себе щасливим?»

З огляду на отримані результати можна стверджувати, що в цілому всі причетні до НУВГП в більшій мірі є щасливі аніж нещасні. А це відображається у зростанні показників, що характеризують успіх університету.

Використані джерела:

1. Корпорація щастя. *Бізнес: колективне ділове медіа*. – 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://business.ua/business/3019-korporatsiya-shchastya>
2. Савина И. Как измеряют счастье и в чем его секрет. *Vesti.ua*. – 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vesti.ua/poleznoe/311757-kak-izmerjajut-schaste-i-v-chem-eho-sekret>
3. Самолюк Н.М., Міщук Г.Ю. Взаємозв'язок між рівнем економічного добробуту населення та рівнем його щастя // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: сборник трудов XIV Междун. науч.-практ. конф., УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, 24 апреля 2020 г. – Пинск: ПолесГУ, 2020.
4. The Happy Planet Index – Режим доступу: <http://happyplanetindex.org/>
5. The World Happiness Report – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/topics/Мировые-рейтинги/Мировые-рейтинги/Индекс-счастья?baseRegion=UA>

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЛІДЕРСТВО

Гутель К. С., студентка,

Андрушак Т. О., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м Рівне
Науковий керівник: к.с.-г.н., доцент Судук О.Ю.

На сучасному етапі розвитку суспільства перед нами постають все складніші питання, що потребують вірних й виважених рішень, ефективного й відповідального управління різноманітними процесами, де не останню роль відіграє особистість лідера-керівника, його професійна й особистісна компетенція. Саме потреба в ефективному управлінні організацією в умовах трансформаційних процесів та кризових ситуаціях зумовлює появу низки сучасних концепцій лідерства.

Проблема лідерства, як одного з механізмів управління соціальними групами й суспільством у цілому, є предметом роздумів і наукових пошуків уже не одне тисячоліття. Дослідженню питань лідерства присвятили свої праці Адизес І., Бартел С., Гоулман Д., Бояцис Р., Маккі Е. [1, 2, 3, 4] та багато інших науковців та практиків.

В наш час лідеру не достатньо мати тільки високий рівень розумового інтелекту (IQ) та вміння налагоджувати зв'язки. Так само йому необхідно вміти контролювати свої емоції, розпізнавати їх причини. Саме про це наголошує Д. Гольман [3], коли зазначає, що емоційний інтелект – це розумна поведінка в емоційній сфері. Отже, робота лідера, керівника включає емоційну першооснову. Зазвичай, цей ключовий аспект лідерства ігнорується, але саме він визначає, чи приведуть зусилля лідера до бажаного результату.

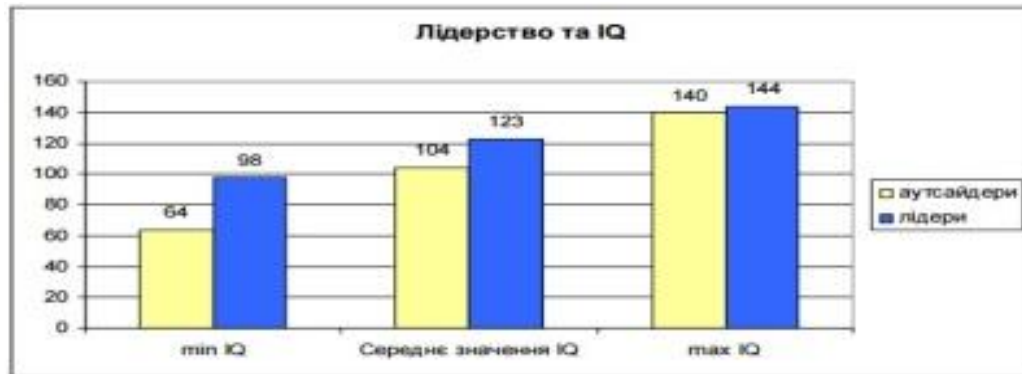
Концепція емоційного лідерства заснована на теорії емоційного інтелекту. Термін «емоційний інтелект» (EQ) з'явився в 90-х рр. ХХ ст. завдяки американським психологам П. Саловею та Дж. Майеру. На їх думку, «емоційний інтелект» – це здатність усвідомлювати, досягати та генерувати емоції в такий спосіб, щоб сприяти мисленню, розпізнавати емоції та те, що вони означають, та відповідно управляти ними таким чином, щоб сприяти своєму емоційному та інтелектуальному росту» [4, с. 6].

Емоційний інтелект як здатність управляти собою й іншими людьми, за Д. Гоулманом, містить: самосвідомість, самоконтроль, соціальну чуйність, керування відносинами [3, с. 53]. Сутність теорії емоційного лідерства полягає в тому, що лідер повинен направляти колективні емоції в потрібне русло, створювати атмосферу дружності, боротися з негативними настроями. Вона передбачає емоційну компетентність, можливість надання емоційної підтримки, вміння управляти собою та відносинами з іншим людьми.

Цікавим є питання стосовно того, які особистісні характеристики, крім зазначених Д. Гоулманом, здатні впливати на становлення емоційних лідерів, наприклад, рівень IQ та креативність.

Низка досліджень, проведених вченими всього світу, показує взаємозв'язки між лідерством та рівнем загального інтелекту (IQ), емоційного інтелекту (EQ) та креативності (креативності як оригінальності, що передбачає творчий підхід, можливість створення нового).

Результати дослідження показали значущі відмінності між рівнем IQ та статусом індивіда в групі (рис. 1). Середнє значення IQ серед лідерів становить 123, що відповідає високому рівню загальних здібностей, у той час як серед аутсайдерів середнє значення IQ нижче – 104, що відповідає середньому рівню. Слід зазначити, що максимальний рівень IQ, що зустрічається як серед лідерів, так і серед аутсайдерів є досить високим, однак серед лідерів він вищий. При аналізі мінімального рівня IQ спостерігається істотна різниця: серед лідерів мінімальне значення IQ 98 балів, що відповідає середньому рівню, у той час як серед аутсайдерів мінімальний рівень – 64 бали, що є дуже низьким показником [2].

а)

б)

Рис. 1 Лідерство й рівень інтелекту (а) та лідерство й рівень емоційного інтелекту (б) (порівняно з аутсайдерами) [2]

Середнє значення емоційного інтелекту для лідерів складає 21 бал, що відповідає середньому рівню EQ. У той час як серед аутсайдерів цей показник становить 4 бали, що відповідає низькому рівню EQ. Існує велика різниця і в максимальному значенні рівня емоційного інтелекту між лідерами та аутсайдерами, максимальне значення EQ у лідерів становить 32 бали, у той час як серед аутсайдерів тільки 11 балів. Тобто всі аутсайдери мають низький рівень інтелекту. Мінімальне значення за групами мало відрізняється. Креативність (оригінальність) припускає здатність створювати незвичайні ідеї, відхилятися в мисленні від традиційних схем (нестандартні підходи, що відрізняються від загальноприйнятих), швидко вирішувати проблемні ситуації. Рівень креативності лідерів у цілому значно вищий за рівень креативності аутсайдерів. Так, 17,65% лідерів характеризуються високим рівнем креативності, серед аутсайдерів таких – 12,5%. 76,47% лідерів мають середній рівень креативності, серед аутсайдерів таких –

половина (50%). Серед лідерів дуже невелика кількість таких, що характеризуються низьким рівнем креативності, у той час як серед аутсайдерів таких 37,5% [2].

Можемо припустити, що креативність є значущою для становлення лідера, особливо коли вона трансформується в креативність дії – проявлення креативності в професійній діяльності. Водночас, на наш погляд, індивід з низьким рівнем креативності може посісти лідерську позицію (що мало вірогідно), але йому буде важко її втримати. Таким чином, було простежено взаємозв'язки між лідерством та індивідуальними характеристиками (загальним рівнем інтелекту, рівнем емоційного інтелекту та креативністю), що дозволяє удосконалити визначення емоційного лідерства, висвітлити його переваги, порівняно з іншими типами лідерства.

На нашу думку, емоційне лідерство – це здатність формувати колектив і вести його до намічених цілей на основі, по-перше, індивідуальних якостей (рівня інтелекту не нижче за середній, високого рівня емоційного інтелекту, рівня креативності не нижче за середній), по-друге, особливого емоційного профілю: здатності викликати повагу, довіру, певною мірою викликати емоції симпатії, дружби, інтересу та радості, не викликати сором, зніяковілість, сум та відразу.

Перевагами емоційного лідерства, порівняно з іншими типами лідерства, є:

- спроможність аналізувати власні емоції та розпізнавати їх вплив на себе, інших, ситуацію в цілому;
- використання інтуїції при прийнятті рішень;
- адекватна самооцінка: розуміння власних сильних сторін і меж своїх можливостей;
- уміння контролювати руйнівні емоції й імпульси;
- ініціативність та креативність дії, що мають місце в професійній діяльності, сприяють розвитку організації;
- сприятливий для роботи емоційний клімат у колективі;
- використання командної роботи та співробітництва.

Високий рівень розумового інтелекту (IQ), не виступає гарантією успіху в управлінні, бізнесі, кар'єрі. Ефективність діяльності керівника на 80% залежить від рівня емоційного інтелекту. Керівник може мати хороший рівень знань, розвинене логічне мислення, але ніколи не стане лідером. Саме тому важливим завданням на сьогодні постає розвиток емоційної компетенції та формування емоційного лідерства у керівного складу організацій. Отже, теорія емоційного лідерства у XXI ст. буде привертати до себе все більше дослідників, серед яких певно з'являться і вітчизняні вчені.

Використані джерела:

1. Адизес И. Развитие лидеров: Как понять свой стиль управления и эффективно общаться с носителями иных стилей / Ицхак Калдерон Адизес; Пер. С англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. 259 с
2. Белікова Ю. В. Емоційний профіль лідера. *Соціальна психологія*. 2012. № 2.
3. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта : пер. с англ. / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. Макки. 3-е изд. М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРИВАЛОСТІ ВІДПОЧИНКУ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Мазур Н. О., к.е.н., доцент,

Гнатюк І. М., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Одним з ключових аспектів реалізації соціально-трудоових відносин на усіх рівнях є регулювання співвідношення між робочим часом найманих працівників та часом їхнього відпочинку.

Часом відпочинку вважається той проміжок часу, протягом якого працівник згідно із законодавством та локальними нормативними актами вільний від виконання трудових обов'язків і який він використовує на власний розсуд. У кожній державі загальними для всіх працівників днями відпочинку є передбачені законодавством вихідні та святкові дні, а також дні щорічної оплачуваної відпустки.

Конституцією нашої держави передбачено, що кожна людина, яка працює, має право на відпочинок [1]. Зокрема, ст.45 цього нормативного акту гарантовано, що працівник має право відпочивати у святкові дні, а також йому мають щотижня надаватися вихідні дні, та щорічно – оплачувані відпустки.

Кодексом законів про працю України задекларовано, що протягом року робота не здійснюється в 11 святкових днів. У випадку, коли святковий день співпадає з вихідним днем, вихідний день переноситься на наступний після святкового або неробочого. Також для працівників передбачені щорічні відпустки. Щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менше як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладання трудового договору. Особам віком до вісімнадцяти років державою гарантована щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день. Для деяких категорій працівників може бути передбачена інша тривалість щорічної основної відпустки, але вона не може бути меншою від задекларованої чинним законодавством. Для відпочинку працівників щотижня передбачені вихідні дні. Зокрема, при п'ятиденному робочому тижні працівникам надаються два вихідних дні, а при шестиденному робочому тижні – один вихідний день. Загальним вихідним днем є неділя. Другий вихідний день при п'ятиденному робочому тижні, якщо він не визначений законодавством, встановлюється графіком роботи підприємства, установи, організації, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації, і, як правило, має надаватися підряд з загальним вихідним днем [2].

Загалом в Україні працівник може щороку розраховувати на відпочинок мінімум 86 днів при п'ятиденному робочому тижні та 139 днів – при шестиденному.

Тепер порівняємо, скільки днів відпочинку для працівників передбачено законодавством інших країн світу.

За даними Eurofound, в середньому європейці мають 25,2 днів оплачуваної відпустки на рік. У «п'ятнадцяти» ЄС та в Норвегії цей показник становить 26,5 дня. Однак існує значна диференціація тривалості відпустки у різних країнах Європи. Зокрема, у Швеції термін оплачуваної відпустки становить 33 дні, а в Греції – 23 (табл.1).

Таблиця 1.

Середня тривалість оплачуваної відпустки
у країнах Європи (на основі [3])

Місце в рейтингу	Країни	Середня тривалість відпустки, днів/рік
1	Швеція	33
2	Данія, Німеччина	30
3	Італія, Люксембург	28
4	Нідерланди	26
5	Австрія, Великобританія, Норвегія, Фінляндія, Франція, Чехія	25
6	Ісландія, Португалія	24
7	Греція	23
8	Румунія, Словаччина	21
9	Естонія, Кіпр	20

Отже, в Європі найкоротші відпустки, тривалістю 20 днів, встановлено в Естонії.

Проте найкоротші відпустки у світі мають канадці та китайці. У Канаді мінімальна тривалість відпустки складає 10 днів на рік. Ще є дев'ять встановлених законом святкових днів. У Китаї законодавством також передбачена мінімальна кількість днів відпустки – 10 днів, однак задекларовано на два святкових дні більше, ніж в Канаді. Якщо свято припадає на вихідний день, то наступного місяця працівники зазвичай отримують ще один вільний день (табл.2).

Таблиця 2.

Особливості державного регулювання кількості днів відпочинку в країнах з найкоротшою тривалістю відпусток (на основі [4; 5])

Країна	Особливості державного регулювання кількості днів відпочинку
Канада	мінімальна тривалість відпустки – 10 днів; 9 встановлених законом святкових днів.
Китай	мінімальна кількість днів відпустки – 10 днів.
США	єдина країна, де право на відпустку не врегульоване законом. Роботодавці можуть встановлювати власні правила і у середньому пропонують своїм працівникам 15 днів відпустки на рік; 10 святкових днів.

У країнах Європи працівники переважно не обділені щодо днів відпочинку. В Німеччині державою гарантовано 20 днів відпустки. Крім того, залежно від федеральної землі передбачено від 8 до 11 законних святкових днів. Вісім державних свят є загальнонаціональними, і їх відзначають у всіх федеральних землях Німеччини. У Польщі наймані працівники мають право на 13 святкових днів на рік. Для працівників Словаччини передбачено 15 святкових днів, і це одна з найбільших державних гарантій днів відпочинку в Європі. Фінляндія та Франція поділяють друге місце в рейтингу: 30 днів оплаченої відпустки – мінімум, на який можуть розраховувати громадяни. Деякі фінські підприємства закриті упродовж

всього липня, бо в цей час клієнти роз'їжджаються на відпочинок. Крім того, у Фінляндії законом передбачено 10 святкових днів.

Лідерами щодо державних гарантій днів відпочинку найманих працівників у світовому рейтингу є Бразилія та Литва. Обидві країни надають працівникам 41 день відпустки та святкових днів. Хоч бразильці мають право також на мінімум 30 днів відпустки, в цій країні на одне свято більше. А в Литві законом передбачено 13 святкових днів і щонайменше 28 днів відпустки.

Однак усім сторонам соціально-трудова відносин необхідно пам'ятати, що надані дні відпочинку приносять задоволення й відновлюють сили найманих працівників для подальшої реалізації їхнього трудового потенціалу залежно не лише від кількості, а й від змістовного наповнення.

Використані джерела:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Трудоголіки та ледарі Європи. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2009/08/6/24317/>.

4. Хто відпочиває найдовше: рейтинг країн за тривалістю відпусток URL: <https://www.dw.com/uk /%D1%85%D1%82%D0%BE-A/g-19451533>.

5. Б.Барабаш. Тривалість відпусток у різних країнах світу. URL: <https://profpressa.com/articles/trivalist-vidpustok-u-riznikh-krayinakh-svitu>.

ПРОФЕСІЙНИЙ ПРОФІЛЬ ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ БАРМЕНА)

Мазур Н. О., к.е.н., доцент,

Марчук Б. С., студент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Сьогодні багато студентів починають пошуки роботи та працевлаштовуються ще під час навчання. Одна з найпоширеніших галузей студентської вторинної зайнятості – громадське харчування, а одна з найзатребуваніших професій серед молоді – офіціант.

Офіціант (від латинського officians – службовець) – працівник ресторану, кафе, бара, їдальні, закусочної, підприємства харчування в туристичних комплексах, готелях і на транспорті, який подає страви відвідувачам [1].

В обов'язки офіціанта входить сервіровка столу, зустріч відвідувачів, ознайомлення їх з меню, у разі потреби – поради у виборі блюд, одержання замовлення, передача замовлень у гарячий і холодний цехи кухні, пробивання чеків на касовому апараті, доставка замовлення відвідувачу, розрахунок з ним, збір використаного посуду.

У світі професія офіціант має свої різновиди [2]:

офіціант-бармен – офіціант, який виконує також і функції бармена;

раннер – помічник офіціанта, він не приймає замовлень, а тільки прибирає прибори і посуд зі столів;

фрілансер – працівник, який не перебуває у штаті закладу, його викликають для додаткової допомоги на великі банкети або на різні заходи;

офіціант-касир – спеціаліст, який окрім обслуговування в залі відвідувачів працює також з касою та здійснює розрахунок гостей;

старший офіціант – головний серед офіціантів, він здійснює контроль роботи зміни, навчає нових співробітників та обслуговує гостей.

В Україні Класифікатором професій ДК 003:2010 визначено такі різновиди професій офіціантів та буфетників [3]: бариста, бармен, бармен судновий, буфетник, буфетник судновий, готувач молочних коктейлів, готувач напоїв, метрдотель, офіціант, офіціант судновий, сомельє, стюард.

Професія офіціанта вважається майже найдавнішою й існує більше 6 тисяч років. Витоки професії виходять з Давнього Єгипту. Вчені, що займалися вивченням пірамід, відшукали фрески, на яких чітко видні люди, які в спеціальному одязі подавали до столів різноманітні частування, вони і вважаються першими офіціантами.

Сьогодні, щоб влаштуватися на роботу офіціантом переважно не потрібно мати попереднього досвіду і завжди наявна чимала кількість вакансій у будь-якому місті. Водночас, виконання будь-якого виду робіт вимагає від працівника певних особистісних характеристик та професійних навичок.

Перелік вимог до фізичних, психологічних властивостей людини та необхідних професійних здібностей складає професіограму професії – спеціальну карту, яка містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності за конкретною професією, її окремих вимог і професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник [4]:

загальні відомості про професію, її соціальне й економічне значення та динаміку, зумовлену розвитком науки і техніки;

виробничу характеристику професії, опис трудового процесу (наводяться назви знарядь праці, за допомогою яких виконується робота, вказується рівень фізичного і психологічного напруження, робоча поза тощо);

санітарно-гігієнічні умови праці з виділенням професійних шкідливих факторів та переліком фізіологічних умов і медичних протипоказань;

перелік обсягу знань і умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності з виділенням тих, що визначають професійну майстерність;

характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливості підвищення кваліфікації;

психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини з виділенням основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань.

Основна мета роботи будь-якого офіціанта – якісне обслуговування і забезпечення комфортного проведення часу всіх гостей закладу.

На основі вивчення кваліфікаційно-професійних характеристик різних підвидів професії офіціанта [5] та інтернет-публікацій щодо особливостей даної професії нами складено узагальнену професіограму офіціанта.

ПРОФЕСІОГРАМА «ОФІЦІАНТ»

Соціально – економічна характеристика професії. Галузь національної економіки: громадське харчування. Потреба в працівниках: постійна, сезонна. Географія професії: поширена всюди.

Виробнича характеристика професії. Місце роботи: зала. Засоби праці: холодильні камери, напівавтомати для готування коктейлів, для чищення, нарізки фруктів, змішувачі, міксери, блендер, шейкер, крющонниця. Предмет праці: обробка продуктів та напоїв. Основні виробничі операції: кулінарна обробка продуктів, різання овочів, фруктів, оформлення напоїв. Мета праці: перетворююча.

Професійні знання, уміння, навички. Повинен знати: асортимент, рецептури, технологію виготовлення страв і напоїв; форми складання серветок; правила оформлення столу квітами; види меню, порядок запису страв і напоїв в меню; правила і порядок подавання страв і напоїв, вимоги до їх оформлення і температури; правила і норми охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Санітарно-гігієнічна характеристика професії. Ступінь ваги і напруженості праці: фізична праця середньої ваги. Обмеження за статтю й віком: відсутні. Змінність: двозмінна. Режим праці та відпочинку: тривалість робочого дня залежить від розпорядку роботи ресторану, кафе. Неприятливі фактори: шум. Медичні протипоказання: захворювання нервової системи, туберкульоз, дальтонізм, порушення психіки, простудні захворювання.

Вимоги професії до індивідуально психологічних особливостей фахівця. Нейродинаміка: пристосування за рахунок індивідуального стилю діяльності. Психомоторика: хороша зорова і моторна координація, високий рівень координації руху рук. Сенсорно-перцептивна сфера: розвинута тактильна, м'язова і температурна чутливість, гарний нюх, дотик, смак. Пам'ять: оперативна пам'ять, довільне запам'ятовування, увага. Мислення: наочно діюче мислення. Інтелект: розвинутий невербальний інтелект. Емоційно-вольова сфера: немає вимог. Риси характеру: акуратність, витривалість, відповідальність, ввічливість, привітність. Працівник в сфері громадського харчування обов'язково повинен пройти медичну комісію.

Як і кожна професія, робота офіціанта має свої переваги і недоліки. До переваг варто віднести: безліч вакансій та різноманітних пропозицій; прийом на роботу можливий без диплома про вищу освіту; зручний графік, піддається корегуванню; службове харчування; чайові. Мінуси роботи: офіціант несе матеріальну відповідальність за майно закладу; можливі штрафні санкції; велика кількість стресових ситуацій, пов'язаних з не дуже тверезими гостями закладу; пряма залежність від якості роботи шеф-кухара, колег або працівників кухні; часто доводиться працювати в нічні зміни, вихідні та свята.

Використані джерела:

1. Вікіпедія. Офіціант. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82>.
2. Професія офіціант. URL: <https://workking.ru/uk/proforientatsiya/professiya/ofitsiant.html>.
3. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>.
4. Поперечна Л.Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми / Л.Ю.Поперечна. // Вісник Національної академії

Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14.

5. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL: <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp>.

КУПИВЕЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄС

Мазур Н. О., к.е.н., доцент,

Савчук Н. В., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

В Україні, як і в усьому світі, основним доходом найманих працівників є заробітна плата.

Відповідно до чинного законодавства України, заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1]. В Україні для всіх працівників, які працюють в режимі повної зайнятості, державою гарантовано виплату мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці [1]. У 2020 році мінімальна заробітна плата у місячному розмірі в нашій державі становить 4723 гривні [2].

Оскільки Україна прагне стати членом ЄС, доцільно проаналізувати розміри мінімальної заробітної плати в країнах Європи. У січні 2020 року найнижчий розмір мінімальної заробітної плати був у Болгарії, а найвищі – на північному заході Європи. За результатами моніторингу Eurostat усі країни ЄС віднесені до однієї з трьох груп залежно від розміру мінімальної валової (тобто, до вирахування податків) заробітної плати (Таблиця 1.).

Таблиця 1.

Групування країн ЄС за розміром мінімальної заробітної плати (МЗП) (на основі [3; 4])

Групи країн за розміром МЗП	Географічне розташування країн (переважно)	Країни	Євро на місяць (у січні 2020 року)
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Країни з низьким рівнем МЗП	Схід ЄС	Болгарія	312
		Латвія	430
		Румунія	466
		Угорщина	487
		Хорватія	546
		Чехія	575
		Словаччина	580
		Естонія	584
		Литва	607
		Польща	611

Країни з середнім рівнем МЗП	Південь ЄС	Португалія	741
		Греція	758
		Мальта	777
		Словенія	941
		Іспанія	1050
Країни з високим рівнем МЗП (більше 1500 євро на місяць)	Захід та північ ЄС	Франція	1539
		Німеччина	1584
		Бельгія	1594
		Нідерланди	1636
		Ірландія	1656
		Люксембург	2142
Розмір МЗП не встановлено		Австрія	X
		Данія	X
		Італія	X
		Кіпр	X
		Фінляндія	X
		Швеція	X

Розмір індивідуальної заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

В результаті розмір середньої заробітної плати в Україні у 2019 році становив 10497 грн [5]. В той же час, Топ-7 країн з найвищими середніми зарплатами у Європі у 2019 році виглядає таким чином: Швейцарія – 8563 євро (або 222 тис. грн), Данія – 5879 євро (152,5 тис. грн), Люксембург – 5857 євро (152 тис. грн); Норвегія – 5810 євро (150 тис. грн), Ісландія – 5272 євро (136 тис. грн), Ліхтенштейн – 4968 євро (128,9 тис. грн), Швеція – 4412 євро (або 114 тис. грн) [6].

Однак для кожної людини важлива не стільки номінальна кількість отриманих грошових одиниць, а те, що вона може придбати за зароблені гроші. Існує чимало оригінальних досліджень як науковців, так і журналістів щодо купівельної спроможності заробітної плати в різних країнах на основі конкретного товару.

Основним продуктом харчування для кожної людини вважається хліб. Дослідники, порівнявши середню зарплату у великих містах і вартість звичайного буханця в супермаркетах, з'ясували, скільки хліба можна купити на зарплату в різних країнах. Серед лідерів – австралійці. Тут середньостатистичний мешканець може купити на зарплату майже 2000 буханок на місяць. Японці можуть дозволити собі 1900 «хлібів». В Америці, Європі, Скандинавії цей показник становить у середньому 1500 буханців. В Україні – 600 буханців. Приблизно так само – в Узбекистані, Ірані, Ямайці та Болівії [7].

А тепер порівняємо, скільки найбільш поширених продуктів харчування можуть придбати за свою заробітну плату українці та німці, враховуючи, що середня «чиста» зарплата в Німеччині майже у 13 разів більша, ніж в Україні. Десяток найдешевших яєць в Німеччині обійдеться в 2,59 євро. Таким чином, за заробітну плату німця можна купити 8764 яйця. В Україні – 2008 штук, тобто в чотири рази менше. Ціни на хліб заводського виробництва в Німеччині низькі, чого не скажеш про власну випічку супермаркетів. Однак, якщо українець на місячну зарплату може купити 794 кг тостового хліба, то німець – 1923 кг. Картоплю в

Німеччині можна купити за 99 центів. Таким чином, німець може в місяць дозволити собі з'їсти 2293 кг картоплі, українець – 940 кг. На середню зарплату в Німеччині можна купити 3290 кг капусти, а в Україні – 1003 кг. Якщо аналізувати купівельну спроможність зарплати на основі м'ясних продуктів, то виявиться, що німець може дозволити собі з'їсти 378 кг курячого філе, а українець – тільки 68 кг. За місячну зарплату німець може придбати 356 кг свинини, тобто у 8 разів більше ніж українець (43 кілограми). Молоко жирністю 2,5% і в Німеччині, і в Україні коштує приблизно однаково. При цьому німець може купити 2,9 тони молока, а українець – лише 230 літрів. Масла жирністю 82% в Німеччині можна купити в місяць 260 кг, а в Україні – всього 27 кілограмів [8]. Якщо не брати до уваги овочів і м'яса, ціни в Німеччині приблизно порівняні з українськими.

Купівельна спроможність заробітної плати є основою для формування трудового потенціалу суспільства й одним з індикаторів якості життя населення. Тому саме завдяки порівняльному аналізу можливостей придбання реальних товарів за кошти, отримані від заробітної плати в Україні та в країнах з високими стандартами життя, можна значною мірою робити висновки про рівень життя в державі та про її готовність до повноцінного входження у Європейське співтовариство.

Використані джерела:

1. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 № 294-IX зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>.
3. Названі мінімальні зарплати в європейських країнах. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/02/04/40658895/>.
4. От 300 до 1400 евро. Названы минимальные зарплаты в странах ЕС. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/ot-300-1400-evro-nazvany-minimalnye-zarplaty-v-stranah-es>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Зарплата в Україні та ЄС: де і хто отримує більше. URL: <https://www.volynnews.com/news/economics/zarplata-v-ukrayini-ta-yes-de-i-khto-otrymuje-bilshe/>.
7. Скільки коштує хліб у різних країнах світу. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_skilki-koshtuye-hlib-u-riznih-krayinah-svitu/735992.
8. Ціни на продукти: що можна з'їсти на зарплату в Україні і Німеччині URL: <https://uk.etcetera.media/6881-58.html>.

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

Олійник О. О., к.е.н, доцент,

Ігнатюк А. С., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Нерівність в оплаті праці за ознакою статі характерна сьогодні для усіх країн світу. Актуальність цієї проблематики знайшла відображення в Цілях сталого розвитку 2016-2030, де Ціль 5 присвячена забезпеченню гендерної рівності, розширенню прав та можливостей усіх жінок та дівчат [1]. Україна приєдналась до цієї ініціативи та адаптувала 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Бенчмаркінгові орієнтири для досягнення до 2030 року було встановлено на підставі розрахунково-прогнозної роботи з використанням сценарних підходів до визначення напрямів розвитку країни на довгострокову перспективу [2].

Гендерна нерівність в оплаті праці відноситься до завдання 5.6 «Розширення економічних можливостей жінок». Одним з 3 індикаторів є співвідношення середньої заробітної плати жінок та чоловіків, цільові значення якого встановлено у розмірі: 80% – 2020 р., 83% – 2025 р., 85% – 2030 р. В 2018 р. в Україні гендерний розрив у рівні заробітної плати становив 22,3% та мав тенденцію до зростання порівняно з 2017 р. (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків, %
Джерело: складено за даними [3].

Водночас в галузевому розрізі існують значні розбіжності у співвідношенні середньої заробітної плати жінок і чоловіків. Лідерами за цим показником є підприємства сфери адміністративного та допоміжного обслуговування, де значення даного показника в 2018 р. майже сягало 100%. Варто зауважити, що це єдиний вид економічної діяльності, де заробітна плата жінок перевищувала заробітну плату чоловіків. Така тенденція мала місце в 2015-2016 рр. Сфера освіти також характеризується одним з найвищих рівнів досліджуваного показника з позитивною динамікою до зростання впродовж аналізованого періоду.

Найбільший гендерний розрив в оплаті праці притаманний галузям мистецтва, спорту, розваг та відпочинку й підприємствам фінансової та страхової діяльності: жінки отримують менше чим 2/3 від заробітної плати чоловіків. Слід звернути увагу також на поступове зростання гендерного розриву в таких видах економічної діяльності, як фінансова та страхова діяльність; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; операції з нерухомим майном; професійна, наукова та технічна діяльність. Дана тенденція ставить під сумнів досягнення цільових орієнтирів у визначені терміни.

Серед чинників, що визначають нижчі заробітки жінок, можна виокремити: вплив професійної сегрегації за ознакою статі, в результаті якої жіноча зайнятість здебільшого зосереджується в менш оплачуваних видах економічної діяльності (освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури) та на посадах нижчого рівня; більша схильність жінок до зайнятості в режимі неповного робочого часу; відмінності в тривалості трудового стажу тощо. Водночас численні дослідження та моніторинги підтверджують випадки прямої гендерної дискримінації на ринку праці, що виявляється як в упередженому ставленні роботодавців до працевлаштування жінок, так і в нижчій оплаті жіночої праці при виконанні однакової роботи [2].

Таким чином, проаналізовані тенденції дозволяють стверджувати, що сучасні механізми забезпечення гендерної рівності на ринку праці України є не достатньо ефективними. Відтак слід здійснювати пошук інноваційних підходів, які спрямовані на запобігання будь-яким проявам дискримінації за ознакою статі та гарантування рівних прав та можливостей їх реалізації для жінок і чоловіків.

Використані джерела:

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Представництво ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
3. Праця України в 2018 році: [статистичний збірник] / [ред. І.В. Сенік]. – К. : Державна служба статистики України, 2019. – 242 с.

ЧИННИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Рощик І. А., к.е.н, доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Забезпечення цілісності України визнане одним із принципів державної регіональної політики, а зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку – одним із її пріоритетів [1].

Зменшення міжрегіональної та внутрішньорегіональної асиметрії розвитку територіальних громад та якості життя людини, зокрема в сфері освіти, віднесено до важливих завдань в проекті Державної стратегії регіонального розвитку [2].

Однак статистичні дані свідчать про значну диференціацію регіонів України за рівнем людського розвитку загалом та за «часткою осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше, %», що характеризують рівень інтелектуального потенціалу населення регіонів, зокрема (рис.1) [3].

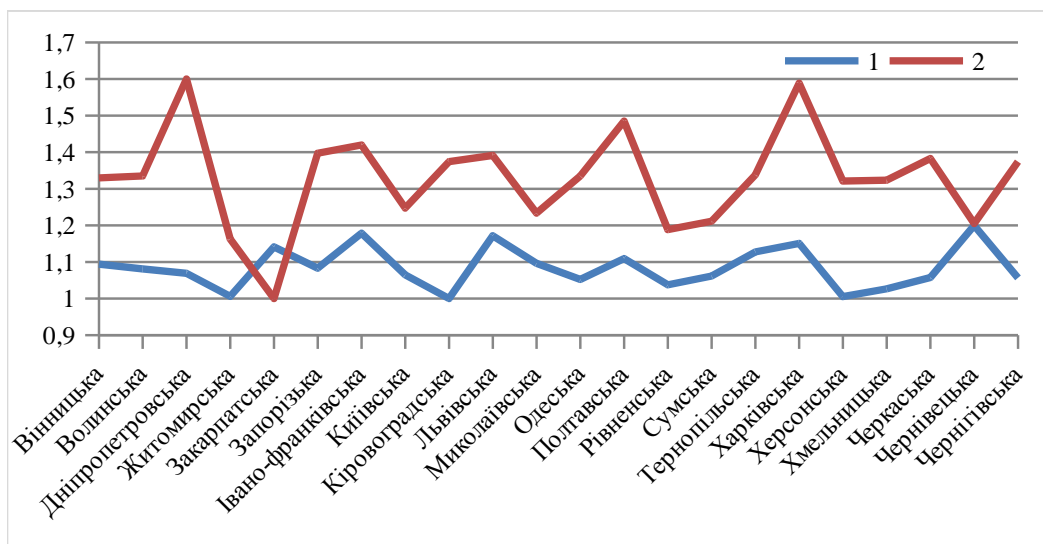

Рис. 1. Відношення регіональних значень «Індексу людського розвитку» (1) та «Частки осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше» (2) до мінімальних (Кіровоградська і Закарпатська обл. відповідно) у 2017 р.

Джерело: побудовано автором за [3]

З-поміж багатьох вагомим чинником територіальних диспропорцій інтелектуального потенціалу регіонів є територіальна диференціація обсягів підготовки у закладах вищої освіти (рис. 2).

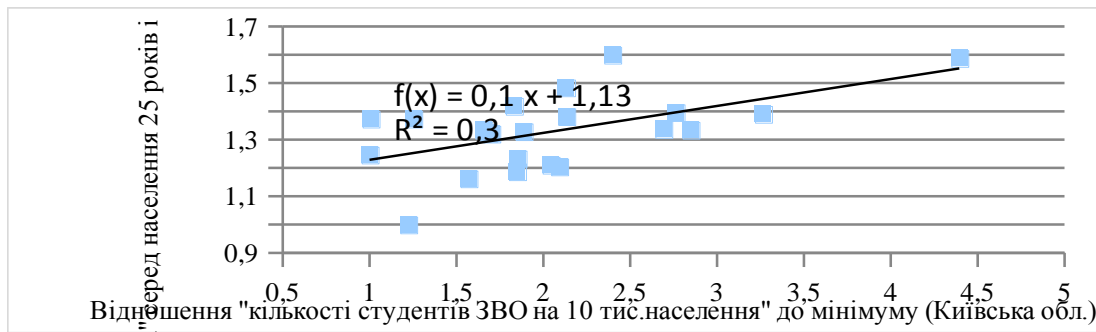

Рис. 2. Залежність відношення "частки осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше" до мінімуму (Закарпатська обл.) від відношення "кількості студентів ЗВО на 10 тис. населення" до мінімуму (Київська обл.) у 2019 році

Джерело: побудовано автором за [2; 4; 5]

В свою чергу територіальна диференціація обсягів підготовки у закладах вищої освіти зумовлена територіальними відмінностями можливостей отримання вищої заробітної плати (основного мотиву здобуття післясередньої освіти), порівняно з мінімальною, яка є оплатою простої, некваліфікованої праці (рис.3).

Отже, вище описану диференціацію можна зменшити внаслідок зниження територіального співвідношення в середній заробітній платі, чого, в свою чергу можна досягнути, територіально врівноважуючи попит і пропозицію на працю шляхом залучення інвестиційних ресурсів на створення нових робочих місць. Однак, цей процес тривалий в часі, і на разі чинними є слабкі та неефективні механізми врівноваження обсягів освітньої підготовки у вигляді регіонального коефіцієнту коригування конкурсного балу при вступі до ЗВО і отриманні місць, які фінансуються за рахунок державного бюджету. Так, його значення значно менші (1-1,04) від співвідношень в заробітній платі (1-1,94) або не відповідають їх розподілу. Відтак територіальна диференціація інтелектуального капіталу поглиблюється.

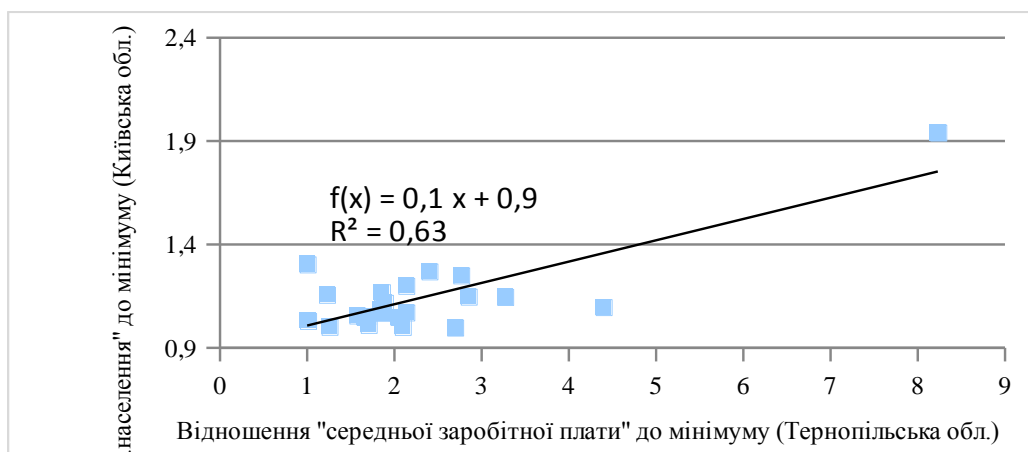

Рис.3. Залежність відношення "кількості студентів ЗВО на 10 тис.населення" до мінімуму (Київська обл.) у 2019 році від відношення середньої заробітної плати до мінімуму (Тернопільська обл.) у 2018 році

Джерело: побудовано автором за [4; 5; 6]

Таблиця 1.

Кластери регіонів за відношенням середньої заробітної плати до мінімуму (Тернопільська обл.) у 2018 році (побудовано автором за [6])

[1-1,1]	<i>Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська, Херсонська, Кіровоградська, Сумська, Волинська, Хмельницька, Житомирська, Рівненська, Черкаська, Івано-Франківська, Харківська</i>	(1,1-1,2)	<i>Вінницька, Львівська, Одеська, Закарпатська, Миколаївська</i>
(1,2-1,3)	<i>Полтавська, Запорізька, Дніпропетровська</i>	[1,3-2]	<i>Київська, м. Київ</i>

Примітка. Жирний – регіональний коефіцієнт 1,04; курсив – 1,02; звичайний – 1,0.

Використані джерела:

1. Про засади державної регіональної політики. Закон України. Дата оновлення: 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19/print> (дата звернення 06.05.2020).

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року. Проект. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Proekt-Derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.pdf> (дата звернення 06.05.2020).

3. Регіональний людський розвиток. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 72 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf.

4. Вища освіта в Україні у 2019 році. Статистична інформація. К.: Державна служба статистики України, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls.

5. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2019 року та середня чисельність у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ds/kn/xls/kn1218_u.xls. (дата звернення 06.05.2020).

6. Праця України у 2018 році. Статистичний збірник. К.: ТОВ “Бук-Друк”, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_pu2018_pdf.pdf.

**ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ЖИТЛА ПРАЦІВНИКІВ ЯК ФАКТОР
КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Самолюк Н. М., к.е.н., доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) містить в собі зовнішню та внутрішню складову. До внутрішньої соціальної відповідальності відноситься ділова практика щодо власного персоналу, тобто все, що стосується використання та розвитку персоналу. КСВ в соціально-трудових відносинах ґрунтується на

концепції, відповідно до якої організація враховує інтереси найманих працівників, беручи на себе добровільні зобов'язання у сфері праці з метою досягнення високої якості трудового життя та стійкого розвитку організації [1].

За результатами одного із досліджень щодо внутрішніх соціально відповідальних заходів вітчизняних організацій, виявлено, що кожне четверте підприємство (26%) не застосовує спеціальних заходів (виплат) для власних працівників, проте чітко дотримується трудового законодавства, а на 74% підприємств такі заходи (виплати), в тій чи іншій мірі, наявні [1].

Уся сукупність витрат на утримання найманих працівників, відповідно до Інструкції по визначенню вартості робочої сили, включає 10 груп витрат, котрі за критерієм законодавчої гарантованості, можна поділити на дві групи:

- гарантовані (добровільні) витрати (пряма оплата праці; оплата за невідпрацьований час; премії та нерегулярні виплати; заробітна плата у натуральній формі; соціальне забезпечення працівників (в т.ч. податки);
- негарантовані (добровільні) виплати (оплата житла працівників; професійне навчання; культурно-побутове обслуговування та інші витрати).

Умовне групування витрат на персонал за критерієм їх гарантованості дозволило провести відповідний статистичний аналіз їх структури (рис. 1).

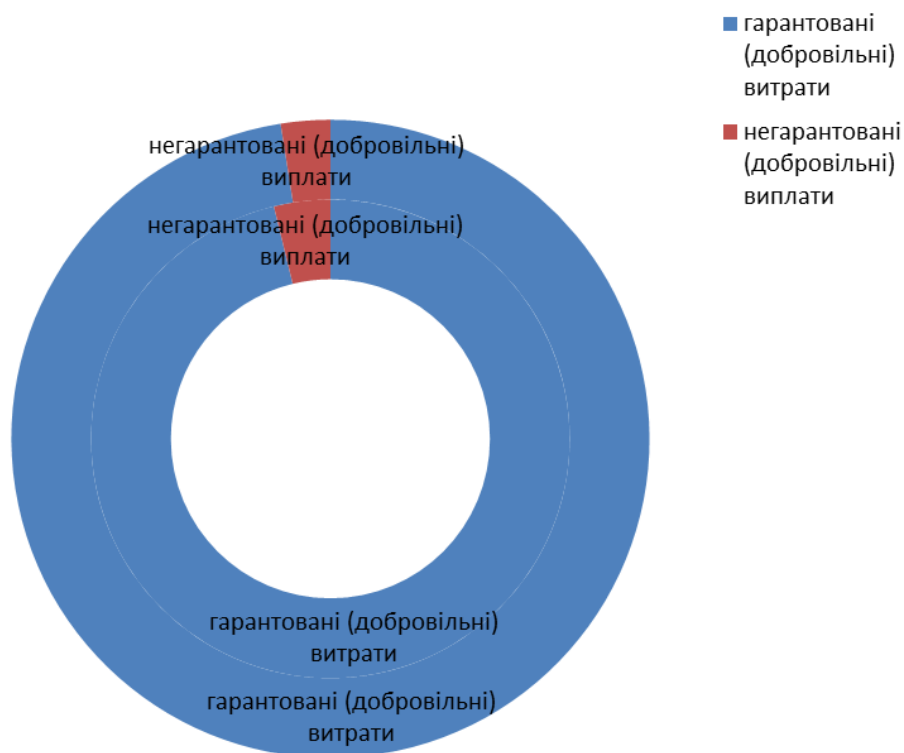

Рис. 1. Структура ВП за критерієм гарантованості у 2010 і 2018 рр. [3].

Зокрема, частка законодавчо гарантованими витрат в Україні є значно вищою ніж у країнах ЄС (близько 80%) і має стійку тенденцію до зростання. Водночас частка негарантованих витрати є надзвичайно низькою і має негативну тенденцію до зменшення, що свідчить про надзвичайно низьку соціальну відповідальність бізнесу в Україні.

Витрати підприємств на забезпечення працівників житлом відповідають

інтересам останніх, адже вони включають: витрати на утримання житлового фонду, що перебуває на балансі підприємства або фінансується за рахунок коштів підприємства; витрати на погашення позик, виданих працівникам, або відсотків за користування ними, субсидії, що не підлягають поверненню, для поліпшення житлових умов, на індивідуальне будівництво; вартість житла, переданого у власність працівникам. Водночас, з огляду на високу вартість житла, значну орендну плату за житлові приміщення, дані витрати суттєво збільшують витрати на персонал для роботодавців. Відтак, їх інтересам відповідає прагнення мінімізувати відповідні витрати. З огляду на це, держава у законодавчому порядку визначила ряд умов гарантованого забезпечення житлом працівників. В той же час забезпечення житлом працівників, обов'язковість якого не передбачена законодавством, перебуває виключно у компетенції роботодавців. Як наслідок, відповідна складова витрат на персонал не набула масового поширення та застосовується переважно в індивідуальному порядку при укладанні трудового договору з особливо «цінними» працівниками [2].

Статистичний аналіз витрат на персона на вітчизняному ринку праці з 2001 р. по 2018 р. демонструє зростання середньомісячних витрат на одного штатного працівника в 3 рази, водночас витрати на оплату житла зросли лише в 1,33 рази (табл. 1). Вкрай негативна тенденція простежується і у динаміці частки середньомісячних витрат на оплату житла одного штатного працівника – у 2018 р. вона становила 0,04%, в той час як у 2010 р. – 0,1%.

Таблиця 1.

Середньомісячні витрат на оплату житла одного штатного працівника [3]

	2010 р.		2014 р.		2018 р.		Темп зрост., раз
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	
Загальна сума витрат на одного штатного працівника	3754	100	5297	100	11268	100	3,00
в т.ч. витрати на оплату житла працівників	3,75	0,1	4,00	0,1	5,00	0,04	1,33

В регіональному розрізі, у 2018 р., загалом по Україні і в більшості її областей частка витрати підприємств на оплату житла працівників становила менше 0,1% і лише в Запорізькій, Полтавській, Рівненській, Донецькій областях вона була зафіксована на рівні 0,1-0,2%. При цьому, у 2010 р. ситуація в більшості областей була значно кращою, а саме: лише в 5 областях (Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Кіровоградській і Тернопільській) частка даних витрат становила менше 0,1%, в інших областях – 0,1-0,3%, а в Львівській області – аж 0,8%.

Поряд з цим, статистичні дослідження показали, що в цілому величина витрат на персонал визначається масштабами підприємницької діяльності. Так, чим більшу кількість працівників має підприємство, тим вищі його негарантовані витрати у розрахунку на одного працюючого. Водночас дрібний бізнес має досить обмежені фінансові можливості для реалізації соціальних заходів / витрат понад їх законодавчо гарантований розмір. Проте, середньомісячні витрати на оплату житла в залежності від розміру підприємства суттєво не відрізняються – у 2010 р. вони знаходилися в межах 0-10 грн., а в 2018 р. – в межах 3-8 грн. (табл. 2).

Таблиця 2.

Середньомісячні витрати на оплату житла одного штатного працівника у 2010 та 2018 роках в залежності від розміру підприємства [3]

Роки	Чисельність працівників підприємства:									
	10-49		50-249		250-499		500-999		1000 і більше	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
2010	0	0	5	0,16	4	0,10	4	0,09	10	0,21
2018	7	0,08	3	0,03	3	0,03	4	0,04	8	0,06

Досить показовими є результати статистичних досліджень витрати на оплату житла за видами економічної діяльності. Зокрема, найвищий розмір даних витрат спостерігаються у секторі державне управління і оборона (в 4,2 рази вищі за середні в державі у 2018 р.). У деяких видах економічної діяльності (тимчасове розміщування й організація харчування; операції з нерухомим майном; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок) витрати на оплату житла працівників є поодинокими і настільки незначними, що в статистиці не відображаються.

Отже, загалом корпоративна соціальна відповідальність щодо персоналу полягає в створенні передумов для високої якості трудового життя, що забезпечується конструктивною взаємодією суб'єктів соціально-трудова відносин [1]. Дана взаємодія дозволяє працівникові реалізувати свій потенціал і отримати за це гідну винагороду (як гарантовану так і негарантовану законодавством), а бізнесу – забезпечити достатній рівень мотивації працівників і, як наслідок, високу продуктивність їх праці.

Використані джерела:

1. Олійник О. О. Соціальна відповідальність: Навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2017. – 222 с.
2. Самолюк Н. М. Формування вартості робочої сили у контексті відповідності інтересам суб'єктів ринку праці / Н.М. Самолюк, Г.М. Юрчик // Статистика України – №2 (61), 2013. – С.20-27.
3. Статистична інформація: Статистичні збірники «Витрати на робочу силу» // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

**АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЗМІН У ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН**

Самоліук Н.М., к.е.н, доцент,

Семчук Д.О., студентка,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Необхідність внесення змін до українського трудового законодавства назріла уже давно, адже чинний Кодекс законів про працю (КЗпП) був ухвалений ще у 1971 році і за 49 років набув 95 редакцій. Однак, навіть попри численні зміни та величезну кількість допоміжних підзаконних актів КЗпП катастрофічно застарів і не відповідає сучасним реаліям. У зв'язку з цим значна частина його положень не виконується роботодавцями, а дієві механізми впливу на них практично відсутні. Крім того, такі види зайнятості як «фрілансінг», «аутстафінг», поширенні у закордонних фірмах, для українського бізнесу виявилися «поза законом» [4].

Для вирішення зазначених проблем був розроблений проект Трудового кодексу, який подали в Раду ще в 2014 році. Наступного року його прийняли в першому читанні, відправили на доопрацювання і більше не розглядали. І лише 27 грудня 2019 року Уряд зареєстрував на сайті ВРУ новий законопроект №2708 «Про працю», який фактично прийде на заміну КЗпП, Закону «Про оплату праці», Закону «Про відпустки», Закону «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей» та кільком постанов ВРУ.

В новому законопроекті зберігаються базові соціальні гарантії у сфері праці, а також гарантії для вагітних і жінок у декреті. Водночас до найсуттєвіших змін, прописаних в проекті, можна віднести наступні: вводиться сім різних видів трудових договорів; роботодавець матиме можливість звільнити співробітника за своєї ініціативи; зменшується розмір компенсації за роботу у вихідні і святкові дні; обов'язкові вихідні в тиждень скорочуються до одного; вводиться медіація у сфері трудових відносин [5]. Порівняльна характеристика положень чинного трудового кодексу та поданого на розгляд в парламент законопроекту за основними критеріями (види трудових договорів, випробувальний термін, робочий час, час відпочинку, оплата праці, звільнення і т.д.) наведено в таблиці 1.

Експерти відзначають як плюси, так і мінуси законопроекту. Зокрема, президент Всеукраїнської асоціації кадровиків Вікторія Липчанська вважає, що потрібні додаткові норми регулювання відносин між роботодавцем та найманим працівником, адже наявні в проекті не охоплюють всіх нюансів. Також, на її думку в новому законопроекті «...є неприємні моменти для тих, хто багато хворіє. Це норма про звільнення без згоди працівника, якщо він перебував на лікарняному 150 і більше днів у році. Зараз можна звільнити людину, яка хворіє 4 місяці, але поспіль. Тобто можна прохворіти 119 днів, вийти на день на роботу і знову піти на лікарняний» [6].

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз чинного КЗпП та проекту Закону України «Про працю» [1; 3]

Критерії порівняння	Кодекс законів про працю (КЗпП)	Проект Закону України «Про працю»
1	2	3
<i>Трудові договори та їх види</i>	<p>1. Трудовий договір укладається як в усній, так і письмовій формі. Є випадки, коли додержання письмової форми є обов'язковою.</p> <p>2. Не зазначається необхідності включати в трудовий договір інформацію, яка є необхідною для регулювання трудових відносин.</p> <p>3. Види трудових договорів: безстроковий; строковий; на час виконання певної роботи.</p>	<p>1. Виключно письмова форма у паперовому або електронному вигляді у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу.</p> <p>2. Передбачено включення у трудовий договір обов'язкових умов, без яких трудовий договір не може вважатись укладеним.</p> <p>3. Види трудових договорів: безстроковий; строковий короткостроковий; сезонний; з нефіксованим часом роботи; учнівський; з хатнім працівником.</p>
<i>Випробувальний термін</i>	<p>Строк випробувального терміну не може перевищувати: для робітників – 1 місяць; для інших працівників – 3 місяці; в окремих випадках – 6 місяців.</p>	<p>Випробувальний термін становить щонайбільше 3 місяці.</p> <p>У разі укладення трудового договору строком до 2 місяців випробування з не встановлюється.</p>
<i>Трудові книжки</i>	<p>Наявність трудових книжок в паперовому вигляді у яких фіксується загальний та трудових стаж працівника</p>	<p>Трудові книжки переводяться в цифрову форму.</p>
<i>Робочий час</i>	<p>Робочий час не перевищує 40 год. на тиждень, а для осіб, зайнятих важкими і шкідливими роботами, і неповнолітніх – 36 год.</p>	<p>Нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 год., але не на тиждень, а протягом кожного семиденного періоду. Прописується можливість встановлення гнучкого графіка і дистанційної роботи.</p>
<i>Оплата праці</i>	<p>1. Допускалася виплата частини зарплати натурою.</p> <p>2. Робота у вихідні, неробочі, святкові дні та понаднормова робота оплачується у подвійному розмірі. Робота у нічний</p>	<p>1. Скасована натуральна оплата праці за рішенням роботодавця.</p> <p>2. Понаднормова робота, роботу у вихідні, святкові та неробочі дні, а також роботу в нічний час оплачується у</p>

	<p>час оплачується у підвищеному розмірі.</p> <p>3. За роботу у важких, шкідливих та небезпечних умовах праці, встановлюється підвищена оплата праці. Розмір конкретизується в Генеральній угоді.</p>	<p>підвищеному розмірі, принаймні на 20% вище за ставку.</p> <p>3. Встановлено доплату за роботу у важких, шкідливих та небезпечних умовах праці – щонайменше 4% від зарплати.</p>
<i>Час відпочинку</i>	<p>1. Тривалість щотижневого безперервного відпочинку не менше 42 год.</p> <p>2. Щорічна основна оплачувана відпустка не менше 24 календарних днів.</p> <p>3. Тривалість відпустки без збереження зарплати не більше 15 календарних днів на рік.</p>	<p>1. Тривалість тижневого безперервного відпочинку не менше 24 год.</p> <p>2. Строки щорічної основної оплачуваної відпустки зберігаються, але вимога про безперервний 14-денний період скасовується.</p> <p>3. Тривалість відпустки без збереження заробітної плати збільшено до 30 календарних днів на рік.</p>
<i>Звільнення</i>	<p>Роботодавець не має права звільнити працівника за своєю ініціативою без пояснення.</p> <p>Таке звільнення відбувається лише відповідно до конкретної статті КЗпП.</p>	<p>Роботодавець може звільнити працівника за своєю ініціативою без пояснення; вводяться різні терміни попередження про майбутнє звільнення (залежно від стажу) та прописується обов'язковість виплати компенсації працівнику за порушення цих термінів.</p>

Однак, положення поданого законопроекту щодо можливості роботодавця в будь-який момент звільнити працівника «без суду і слідства», викликало значне незадоволення у суспільстві. Зокрема, профспілки прозвали новий законопроект «Кодексом про рабство», оскільки він, за їхніми словами, порушує низку базових норм, у тому числі про восьмигодинний робочий день [2]. Міжнародна і європейська конфедерації профспілок також звернулися до української влади з проханням заблокувати проект нового КЗпП. У їх листі зазначено, що одностороннє розірвання договорів роботодавцями порушує норми Конвенції МОП, які підписала Україна. Крім того, вони критикують зниження оплати праці за роботу в позаробочий час – зі 100% до 20% від стандартного тарифу, адже за Конвенцією МОП, робота в позаробочий час має оплачуватися не нижче, ніж у 1,25 вище звичайного [2]. Тож 4 березня 2020 року проект під № 2708 було відкликано і знято з розгляду.

Використані джерела:

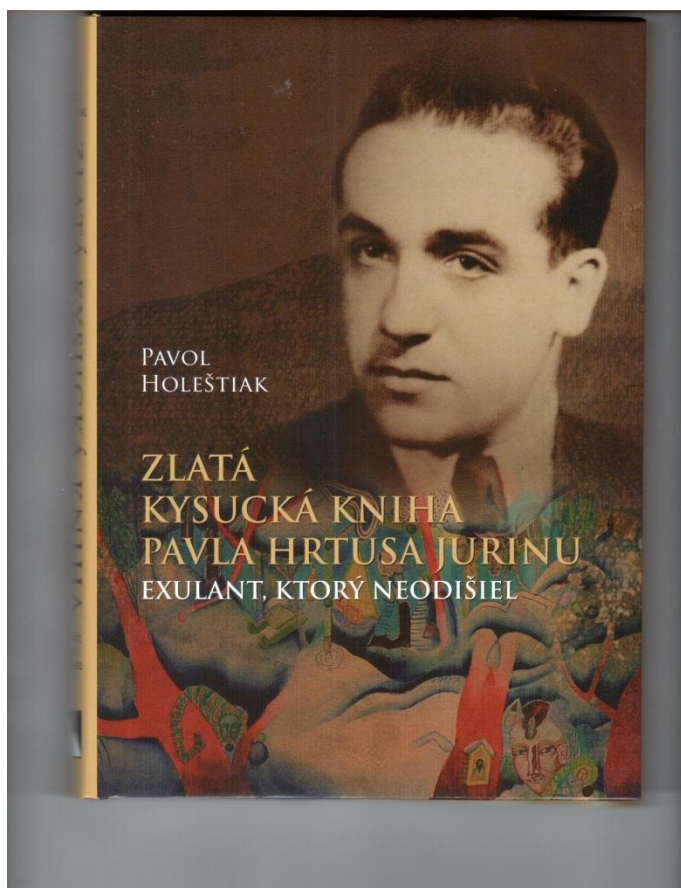
1. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Коливанова М. Працювати рвучи жили: що написано в новому проекті Трудового кодексу, і чому його називають «рабським» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2020/01/17/40432403/>
3. Проект Закону України «Про працю» №2708 від 28.12.2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833
4. Проект Трудового кодексу: як зміняться трудові відносини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=20582>
5. Рабський КЗпП. За що критикують новий Трудовий кодекс [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/business/career/4183561-rabskyi-kzpp-za-scho-krytykuuit-novyi-trudovyi-kodeks>
6. Що несе українцям новий Закон «Про працю» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=21292>

**DÔLEŽITÝ PRÍSPEVOK K POZNANIU SLOVENSKEJ LITERÁRNEJ VEDY
I PUBLICISTIKY /**

**ВАЖЛИВИЙ ВНЕСОК ДЛЯ ПІЗНАННЯ СЛОВАЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
НАУКИ ТА ПУБЛІЦИСТИКИ**

Recenzia na vedeckú publikáciu Pavla Holeštiaka: Zlatá kysucká kniha Pavla Hrtusa Jurinu. Exulant, ktorý neodišiel. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava, 344 s.

Literárna európska tvorba a veda o nej, aj tá slovenská, sa v zásade skladá z dvoch častí - tej známejšej, zvyčajne silno podporovanej, ktorá vznikla doma, vo vlasti a taktiež tej, ktorá vznikala ďaleko od domova, častokrát za ťažkých materiálnych, tvorivých či ekonomických podmienok. Tá druhá však neraz bola na okraji záujmu alebo rovno zakázaná kvôli politickým totalitným systémom nehľadajúcim otvorenú, kritickú, serióznú, odbornú diskusiu. Stále sa tak zaplňajú (a je ich ešte veľa!) biele miesta na mape. Preto je vítanou vzpruhou a vhodným doplnením mozaiky každá nová komplexná vedecká práca na poli poznania a mapovania práve týchto bielych miest v rámci literárnej vedy, žurnalistiky európskych národov.

Naposledy významnejšie dielo v tejto oblasti vyšlo

v Bratislave, v Spolku slovenských spisovateľov pod názvom Zlatá kysucká kniha Pavla Hrtusa Jurinu s podtitulom Exulant, ktorý neodišiel. Autor Dr. Pavol Holeštiak nie je neznámym autorom, literárnym vedcom, naposledy odborným asistentom na LUBP vo Ľvove, predtým desať rokov prednášajúcim na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, dvakrát dokonca pôsobiacom v štátnych regulačných, mediálnych orgánoch – Rada Slovenskej televízie a v súčasnosti Rada pre vysielanie a retransmisiu. Na konte má viacero vedeckých monografií, publikácií, článkov, štúdií, pobytov v zahraničí. Je považovaný za jedného z najlepších odborníkov na slovenskú krajskú problematiku, osobitne na exilové a krajské tlačene a elektronické médiá.

Oblasť jeho záujmu sa však sústredila na viaceré fenomény (exilové médiá, literatúra, kysucký región a jeho kultúra a osobnosti, teória a dejiny žurnalistiky), ktoré sústredil práve v tejto svojej ostatnej v synteticky nasýtenej, heuristicky poňatej knižnej publikácii o vynikajúcom slovenskom spisovateľovi, prekladateľovi, básnikovi, kultúrnemu činovníkovi, pedagógovi Pavlovi Hrtusovi Jurinovi (1919 – 1994), žijúcom

a tvoriacom väčšinu svojho života (i skonu) v ďalekej Austrálii. Kniha podporená viacerými kultúrnymi inštitúciami, osobnosťami vrátane štyroch recenzentov (prof. Viliam Judák, prof. Jozef Mlacek, prof. Danuša Serafinová, doc. Jozef Vatrál) vyšla aj vďaka známemu Fondu na podporu umenia, čo samo o sebe je považované za istú známku kvality diela.

Vďaka Holeštiakovmu úsiliu a podrobnému spracovaniu života a diela P. H. Jurinu, tohto spisovateľa už vonkavcom nemožno zaraďovať medzi neprávom málo známych, zatajovaných a nedocenených. V podstate išlo už o druhé doplnené, rozšírené vydanie, ktoré však okrem bohatého obrazového materiálu z jeho života, tvorby, prináša ešte oveľa viac, hoci aj náročnejšiemu čitateľovi. Hneď šesť doslovov známych autorov, ktorí majú čo ponúknuť v tejto oblasti výskumu sa javí ohromujúcim. Nechýbajú medzi nimi významný spisovateľ a bývalý minister kultúry Slovenskej republiky, jazykovedci, literárni vedci či básnici. Keďže táto monografia uvádza, že niektoré z diel Hrtusa Jurinu vyšlo v náklade len približne 50 výtlačkov, je potešiteľné, že kniha obsahuje výber z toho najlepšieho – čo ponúka jeho jedenásť diel uzavretého tvorivého životného oblúka. K niektorým jeho dielam (najmä k tým vydanými v Austrálii) sa v súčasnosti takmer nie je možné dostať. Potešiteľné sú viaceré druhé vydania v peknej polygrafickej úprave s erudovanými doslovmi.

Prvýkrát kniha prináša Jurinov rodostrom i prehľad o okrúhlych pätnástich ročníkoch festivalu duchovnej tvorby pomenovanom práve po ňom – Jurinova jeseň.

Na obálke tohto výpravného opusu samotný autor Holeštiak píše: „Táto plnofarebná kniha exkluzívne a dôstojne ponúka hneď tri rozmery. Odborne mapuje život a dielo špičkového exilového slovenského spisovateľa žijúceho bezmála polstoročie v Austrálii... K tomu pridajme silné premostenie a zjavnú súvislivosť živých výtvarných maličov... Ide o neprehliadnuteľného autora s výrazne celoslovenským presahom, s pozoruhodným, moderným, pritom špecifickým jazykom, bytostne zviazaného so slovenskou vlasťou a jej ľuďmi. Naša literárna veda ho oprávnene zaraďuje spolu s Jozefom Čigerom Hronským k najlepším prozaikom v slovenskom krajanskom svete, ako aj k slovenskej lyrizovanej próze i katolíckej moderne. Citujúc nitrianskeho biskupa Viliama Judáka – neskazený svetom sa majster Pavol Hrtus Jurina vracia na Kysuce. Nuž, milý čitateľ, vezmi a čítaj!“

Jurinove dielo sa akoby vznášalo ponad oceánmi. Prečo? Jeho diela vychádzali vo viacerých štátoch sveta – Slovensko, Česko-Slovensko, Kanada, Austrália. Nehovoriac o jeho publicistike, to by sme museli ešte pridať USA, Nemecko, Francúzsko, Taliansko. Pripomeňme si irečité názvy jeho knižných diel: Preťaté ohnivá, Kameň na kameni, Z reči do reči, Dávno a potom, Daň z krvi, Jazva, My vrchári, Šľapaje, Návrat na výšiny, Pred anjelským trúbením, Diera do sveta. Písaval tiež pod pseudonymom, napr. Gregor Čagaľa, Paľo Jarin, Pavol od Jurinov, P. Barčín, pehaj.

Punc ozajstnej, kvalitnej, luxusne spracovanej knižky dodáva priam ideálne korešpondovanie výtvarných diel žijúcej slovenskej výtvarnej legendy, akademického maliara Ondreja Zimku s dielom Pavla Hrtusa Jurinu, jeho príbehov, ukážok, životných peripetii spracovaných práve Pavlom Holeštiakom. Všetkých troch spája spoločný kysucký pôvod i patriotizmus. Originálne názvy Zimkových diel sa doslova prelínajú s názvami literárnych poviedok Jurinu. Treba dodať, že faktografická monografia vyšla k viacerým okrúhlym výročiam, predovšetkým však k 100. výročiu narodenia P. H. Jurinu, ktorý aj v ďalekej Austrálii našiel veľa priateľov, nevynímajúc komunity Ukrajincov či Chorvátov. V ruke akoby sme držali časť kroniky 20. storočia, kde existuje množstvo výpovedí ľudí, príbehov, charektorových reálnych postáv, ktorých majstrovsky zvečnil klokočovský rodák s nevšedným literárnym talentom, ktorý sa nestratil ani v časoch viac-menej vynúteného exilu kdesi nad Tasmániou.

K hlavným partnerom úspešného knižného projektu patrili aj Lvovská univerzita biznisu a práva, VZLET Čadca, MAGMA, EEDA, viaceré médiá ako Kysuce, rodný Klokočov i Turzovka. Knihu dostanete v každom dobrom kníhkupectve, ale ponúkajú ju aj viaceré známe knižné portály.

Knihu odporúčame odbornej verejnosti i všetkým záujemcom o spomínané oblasti a to nielen v kysuckom regióne či Slovákom vo svete. Alebo si ju len tak pre zábavu prečítať. V mori balastu bude pekným oživením dnešných dní.

Dr.h.c., Assoc.prof., **Tetiana Bukoros**, PhD., Honor. Prof., MBA,
člen Slovenského syndikátu novinárov.

ПАРТНЕРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ БЕЗПЕРЕВНОЇ ОСВІТИ

DONETSK LAW INSTITUTE OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

BESCHASTNYI Viktor,

Doctor of Juridical Science, Professor,

Honored Lawyer of Ukraine

Chairman of the Board of Rectors

of Higher Education Institutions, which are temporarily relocated

Education: higher, graduated from Kharkiv Law Institute (now – National University «The Yaroslav Mudry Law Academy of Ukraine»), on a speciality «Jurisprudence», Donetsk State University of Management, on a speciality «Finance». In 2005 he defended the thesis for the scientific degree of Candidate of sciences in Public Administration on the topic: «A mechanism of public administration by professional training of the internal affairs personnel». In 2010 he defended the thesis for the scientific degree of Doctor of Public Administration on the topic: «A mechanism of public administration by the development of higher educational institutions of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine». In May 2018, he was awarded a Doctor of Science degree in speciality 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Penal enforcement Law».

Since 1981 he served in the internal affairs agencies. 1983-2003 – service in the internal affairs agencies of Donetsk region. Since 2003 – the rector of Donetsk Institute of Internal Affairs at Donetsk National University (now – Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine).

History. The history of Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dates back to April 28, 1961, when according to the order No 0109 of the Minister of Internal Affairs of the Ukrainian SSR Stalino (Donetsk) specialized secondary militia school of the Ministry of Internal Affairs of the USSR was established. The cadets of Kyiv specialized secondary militia school of

the Ministry of Internal Affairs of the USSR were transferred to Stalino (Donetsk) to continue their studying at the 2-nd course of the newly established educational institution.

In 1964, the educational institution was relocated from a small settlement and the educational institution received its permanent registration in Kyiv district of the city of Donetsk until 2014.

Taking into consideration the socio-political conditions prevailing in the eastern Ukraine, the educational institution was forced to change its location.

According to the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 1010 dated September 30, 2014, Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine moved to Kryvyy Rih, where the higher educational institution-forced migrant provides educational and scientific activities.

Activity. Thanks to the dedication of the staff and personally V. M. Beschastnyi the Institute has firmly entrenched in the educational field of Kryvyy Rih district. As at 2018, the higher educational institution has two large training buildings, fully equipped for the educational process and placement of the cadets, a special hostel for teachers and the rest of the staff, a student hostel.

In 2016 Mariupol Training Center (now it is the «Police Academy» of Donetsk Law Institute) joined the Institute. It was a significant event in the life of the Institute that symbolically highlighted the connection with Donetsk region. The strengthening of the personnel potential has allowed to gradually restore the structure of the educational institution. Today the Institute includes 4 faculties, 12 departments where the educational process is provided by a powerful team of teachers, among them there are 16 doctors and 60 candidates of sciences. In spite of temporary personnel losses, Donetsk Law Institute has remained a very powerful research center. So, the Research laboratory on problematic issues of law enforcement activities continued its work. In addition, the Specialized Academic Council on five specialities functions in the Institute. The Institute obtained a license for training of Doctors of science in the field of «Law» which was approved by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine on 4 July, 2016.

Today Donetsk Law Institute has a powerful Education and Training base as in Kryvyy Rih (a total area is 11608, 79 sq. M), so and in Mariupol (a total area is 1,704,14 sq. M), and makes every effort to provide modern innovative

development of the educational process of training of future policemen and lawyers.

Donetsk Law Institute is the only institution of higher education in Kryvyi Rih district where a full course of training of future lawyers is provided – from the Bachelor's degree to the Doctor of science degree.

Our address: Kryvyi Rih, Stepana Tilgi Street, 21, Spivdruzhnosti Street 92a Mariupol, Budivelnkyiv Avenue, 145

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Павлов Костянтин, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу ВНУ ім. Лесі Українки.

Павлова Олена, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та природокористування ВНУ ім. Лесі Українки.

Розвиток шкільних і наукових традицій на Волині в різні епохи увінчався розбудовою потужної освітньої системи, в якій гармонійно поєднувалися місцеві та європейські набуток. У квітні 1940 р. утворено Луцький учительський інститут, який розпочав підготовку вчителів для шкіл із неповною середньою освітою. Він став першим вищим педагогічним навчальним закладом у Волинській області. Сьогодні Волинський національний університет імені Лесі Українки – один із провідних закладів вищої освіти регіону, навчальний, науковий і культурний осередок краю.

У структурі класичного ЗВО, який акредитований за найвищим IV рівнем, функціонує 14 факультетів і 3 інститути. Із 2009 р. один із структурних підрозділів Університету – Фаховий коледж технологій, бізнесу та права. Тут діє Інформаційний центр ЄС, Інститут Польщі, центр волонтерів «Довіра», низка музеїв: Лесі Українки; археології; етнографії Волині та Полісся; історії ВНУ імені Лесі Українки й ін.

Щороку наш Університет набирає студентів на 59 спеціальностей, 72 освітні програми ступеня бакалавра та 54 спеціальності, 69 освітніх програм ступеня магістра. Торік відкрито спеціальність «Медицина». Здійснюється навчання в аспірантурі та докторантурі за 12 галузями наук.

Волинський національний університет імені Лесі Українки славиться професіоналізмом і здобутками науково-педагогічних працівників. Колектив упродовж усієї історії розвитку закладу вищої освіти невтомно працював над апробацією інноваційних методик в організації навчального процесу, зростанням рівня надання освітніх послуг і престижу волинських наукових шкіл на всеукраїнському та світовому рівнях. Навчальний процес забезпечує 109 професорів і докторів наук, понад 500 кандидатів наук, доцентів.

Університет надає найкращі серед закладів вищої освіти регіону можливості щодо академічної мобільності студентів. За програмою «Подвійний диплом» наразі безоплатно навчається чимало наших студентів у польських і литовських ЗВО. Тривають перемовини з німецькими й угорськими закладами вищої освіти.

Університет імені Лесі Українки надає найширші можливості для саморозвитку молоді. Залежно від уподобань, здобувачі освіти можуть спробувати себе в науковій роботі: взяти участь у наукових конференціях, студентських гуртках, олімпіадах; виявити соціальну активність, працювати в студентській раді, займатися волонтерством; проявити себе в організаційній роботі. Створено належні умови для занять спортом.

В Університеті започаткована програма формування спільних лабораторій і кращих фірм й установ регіону, які займаються бізнесом.

Заснування таких лабораторій наближує навчання до потреб практики, а наші партнери мають змогу відібрати для себе кращих працівників.

Університет має одну з найкращих матеріальних баз. Активно оновлюються аудиторії, закуплено багато сучасного лабораторного обладнання. Заклад вищої освіти має шість власних гуртожитків. Наші студенти навчаються і проживають у комфортних умовах.

Кафедра економіки та природокористування Волинського національного університету імені Лесі Українки. Кафедра була утворена в 2013 році. Нині в її складі працюють чотири доктора наук та чотири кандидата наук.

До наукових інтересів кафедри належать: аспекти еволюції інституціоналізму до сьогодення в концепціях економічних шкіл та напрямів; з'ясування ефективності умов сталого землекористування в Україні; вдосконалення організаційно-економічного механізму екологізації навколишнього середовища в Україні; енергоощадна політика держави в умовах трансформаційних зрушень; конкурентне регулювання на ринку нерухомості, діяльність газорозподільних та електроенергетичних галузевих ринків, тощо.

На кафедрі економіки та природокористування здійснюється підготовка освітнього ступеня «Бакалавр», галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 051 «Економіка», освітньо-професійна програма «Аналітична економіка».

На кафедрі економіки та природокористування здійснюється підготовка освітнього ступеня «Магістр» галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 051 «Економіка», освітньо-професійні програми «Економіка довкілля і природних ресурсів», «Економіка». Також кафедрою забезпечується підготовка докторів з філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Кафедра підприємництва і маркетингу. Кафедра підприємництва і маркетингу одна з прогресивних та успішних, що впродовж останніх років займає лідерські позиції в рейтингу університету.

Сьогодні кафедра підприємництва і маркетингу – це колектив професіоналів, що готує студентів за трьома рівнями вищої освіти – бакалавр, магістр та доктор філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та за рівнем бакалавр зі спеціальності 075 «Маркетинг».

На кафедрі працює 11 працівників, з них 3 професори, доктори економічних наук, 7 доцентів, кандидатів економічних наук, 1 старший лаборант.

Девіз кафедри: «Ми готуємо керівників-лідерів, які прагнуть змінити майбутнє».

Місія кафедри: підготовка висококваліфікованих фахівців з підприємництва, торгівлі, біржової діяльності, маркетингу шляхом формування базових компетенцій та особистісних якостей для успішної реалізації своїх знань і навичок в сучасних умовах діджиталізації та глобалізації суспільства.

HOW TO BECOME A SUCCESSFUL AUTHOR OF A PAPER TO BE PUBLISHED IN A WORLD-CLASS SCHOLARLY JOURNAL?

Miroslaw J. SKIBNIEWSKI

Prof., Ph.D

University of Maryland, College Park,
USA

IUDr. Jozef Zat'ko, Publisher of *Europska Veda*, has asked me to prepare and convey a set of guidelines for authors who wish to be successful in preparing and submitting scholarly papers for consideration for publication in world-class, globally scoped academic journals, such as those indexed in Elsevier's **Scopus**[™] and ScienceDirect[™] and/or in Clarivate Analytics' **Web of Science**[™] databases. My guidelines provided below are intended for relatively junior authors, with limited prior experience in publishing, who are preparing their manuscripts in the realm of applied sciences. Some of the issues being raised herein are universal and as such they are equally applicable in other scholarly domains as well. I have based these guidelines on my 25+ years of experience as an editor-in-chief of a high-ranking international research journal in my own academic discipline. The journal has been included for a number of years both in Scopus[™] and in the Web of Science[™], earning their relatively high CiteScore[™] and Impact Factor[™] designations.

Academics work in an increasingly competitive environment. With many narrowly defined scientific disciplines, the race to the top has become relentless. There are currently over two thousand academic journal publishers worldwide, publishing over twenty thousand journals.

The total number of refereed journal papers now exceeds 1.6 million annually and it is still growing rapidly. The largest numbers of such papers originate from the U.S.A., with China closely behind. A growing, and still largely unregulated, market for open-access publications further complicates the publishing environment. Over 90 percent of academic journal papers ever published will have been published in our professional lifetime. Ethical issues in academic publishing abound.

A successful article should contain the following major components, preferably but not necessarily presented in the stated order.

1. **The title:** The title of an article should be as short as possible, but it should reflect the main issue addressed in the paper as well as the paper content. In most cases, the title of the article is decided after the entire content of the article has been completed. The wording of the title should avoid uncommon acronyms or descriptors confining the contents of the paper only to one country or one geographic region.

2. **The abstract:** The abstract is an advertisement of your paper. It should be written in clear, short sentences which are easy to understand and should accurately reflect the contents of the paper and its main contribution to the global body of

knowledge. One must avoid unnecessary sentences that belong to the introduction section of the paper. An good abstract should contain only 6 short sentences as follows: 1) The scientific domain and the problem within the domain which is the subject matter of the paper, 2) The research question to be answered in the paper, 3) The means and methods (scientific tools) used to obtain the answer to the stated research question, 4) The answer to the research question, 5) The meaning and importance of the answer and the results obtained, 6) The future research directions based on the results of the completed research reported in this paper. The entire abstract should not exceed one-half of a printed page.

3. **The keywords:** Keywords are the labels of your manuscript used in scientific databases containing many thousands of papers. A correct use of keywords will determine if your article is noticed by potential readers, or if it is only glanced over before the reader decides to move on the next article in the database without reading yours. Keywords that are generic in nature are always ineffective.

4. **The introduction:** This section should set the stage for what is presented in the article. One must provide a clear description of the problem to be addressed along with detailed explanation of the importance of the problem.

One should also define the group of stakeholders – the larger the better – for whom the stated problem is important. This is followed by the definition and detailed description of the specific research question to be addressed. A detailed justification of the importance of the question stated is also essential, along with a description of other related questions which are not being addressed in your paper. A clear definition of the future beneficiaries of the answer to be obtained must also be provided.

5. **The literature review:** One must provide a critical, very brief and comprehensive summary of the most relevant prior research by the author(s) of this paper as well as by other writers worldwide attempting to address the same research question or other closely related questions. Such questions may have been addressed within the same subject domain, but also in different domains - sometimes in scholarly fields unrelated to one's own. All cited publications should be critically reviewed; do not cite publications that you have not fully absorbed and have not explained their relevance to the subject matter presented in your paper. Avoid an excessive number of self-citations or citations of publications from the same country or from the same geographic region.

6. **The research methodology (your own selection of means and methods/tools employed to answer the stated research question):** This section contains the detailed description of your approach to obtain the answer to your research question. Provide a clear justification of your selection of this approach and briefly discuss any alternate approaches which were also initially considered but ultimately discarded, along with justification of such a decision. Do not regurgitate a detailed description of established, well-known analytical tools, procedures or testing methods – it should suffice to cite relevant sources. Your description should be complete, i.e. it should be possible for a reader to reproduce the results of your research with the use of the stated means and methods used to obtain your research answer. Describe in detail your data formatting and other requirements related to the performance of statistical tests and analyses. Avoid procedural shortcuts which may render your methodology description useless to interested readers.

7. **The research results:** Provide a clear, detailed description of your results obtained by you with the use of the research methodology described in item 6 above. Concentrate on the main points and avoid digressing to only loosely related or unrelated topics. Your description should be aided by well-formatted and fully readable tables and figures emphasizing the main points being made. Avoid the inclusion of lettering and labels in a language other than English, as these will be useless for an audience unable to

read in that language. Provide clear evidence and description of the validation of the obtained results by other researchers or in professional practice related to your academic field. Normally, validation attempts with the use of computer simulation only based on arbitrarily constructed models will be considered insufficient by reviewers assigned to evaluate your paper, as such reviewers often prefer the evidence of real-life implementation of your results.

8. **The discussion of research results (discussion of the importance of the answer to the stated research question):** This may be the most important section from which the potential reviewers will begin their examination of your paper. Describe what your results mean and why they are important for the audience/readers/stakeholders targeted by this paper. Elaborate in detail on the contribution of your results to the body of new knowledge in your own scientific discipline and beyond.

9. **Conclusions and directions for future research:** This section provides a brief summary of the most important findings produced by the presented research. Describe in detail why this finding may be important to a global audience, not merely to your national or regional stakeholders. One must also describe the limitations of the results obtained and suggestions on how these limitations may be overcome with follow-up research. Additionally, one should provide a detailed description of how the results presented will inspire future generations of researchers worldwide aspiring to make contributions in the same or related fields of academic and professional endeavor.

10. **The references:** Make sure that all cited items contain complete bibliographic data. Avoid citing an excessive number of references which may be redundant and references in languages other than English. If one feels compelled to cite a non-English language reference, make sure to provide an English translation of the title (in parentheses next to the title in the language of the publication). There is a growing trend to provide a digital object identifier (DOI) for each journal paper or conference proceedings article being cited that has such an identifier, an ISBN for each book reference, and a web address with the date of last access for all other resources. There is also a diminishing emphasis on a particular format of references (as long as the cited items are listed in a consistent manner), as the article typesetting processes at the publishers are currently automated and conversions from one referencing format to another are straightforward.

Most high-ranking journal publishers have been quietly removing strict limitations on the number of pages or words a paper is allowed to contain due to the fact that most paid subscriptions are currently electronic. This removes the burden of the authors to conform to the volume limitations of their articles, allowing for a complete presentation of relevant research results. Additionally, datasets used in the conduct of the research being presented may be stored in cloud-based repositories accessible by all concerned.

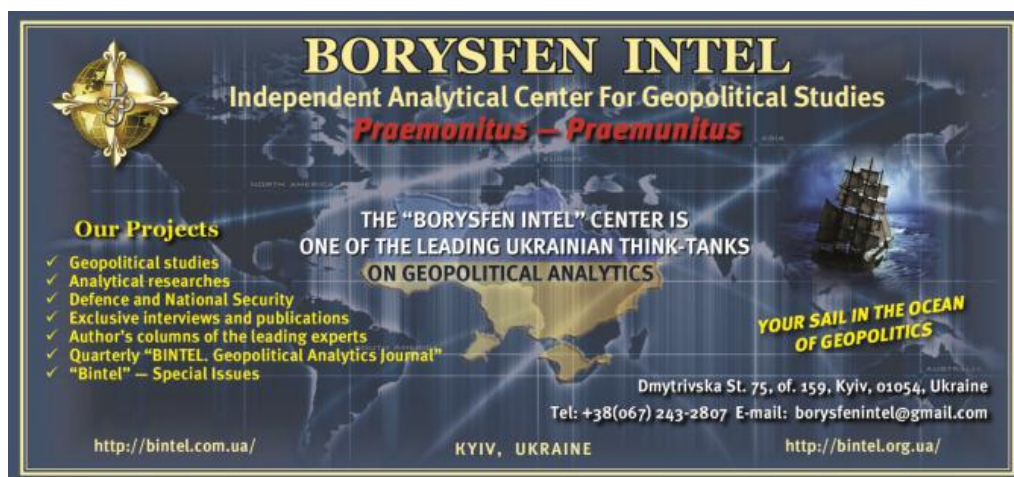
Owing to the limitations of space, this guest editorial does not touch upon numerous contemporary issues related to the publication of papers in scholarly journals. However, I often conduct hands-on, full-day workshops in academic settings worldwide for aspiring and active academics interested in sharpening their writing skills and in becoming successful in publishing their papers in top-ranking international scholarly journals. There are ample opportunities to address individual interests and answer specific questions during such workshops. I hope to see many of the readers of this editorial in a workshop to be conducted in the future in a location near you.

Miroslaw J. Skibniewski

University of Maryland, College Park, USA

<https://pm.umd.edu>

<http://e-construction.umd.edu>

INDEPENDENT ANALYTICAL CENTER FOR GEOPOLITICAL STUDIES «BORYSFEN INTEL»

Is engaged in information, analytical and consultative work, the goal of which is geopolitical research, analysis, evaluation and forecast of the situation in the world as a whole, in Europe as well as around Ukraine.

The Center was created at the initiative of former servicemen of the armed forces and special services of Ukraine. The Center conducts scientific and geopolitical exploratory researches in the context of development and strengthening of the Ukrainian geopolitical school and national security.

The center is a public organization. Its founder and leader is **Doctor of Military Sciences, Honored Lawyer of Ukraine, Lieutenant General of the reserve Victor Hvozd.**

At one time he headed the Main Intelligence Directorate of the Ministry of Defense of Ukraine (2008–2010) and the Foreign Intelligence Service of Ukraine (2014–2016).

In its work the Center adheres to the principles of being non-political, non-party and is not involved in the sphere of interests of financial and oligarchic groups. To date, the Center has been operating without state and grant funding.

The Center plans to expand its activities by analyzing and forecasting the development of the situation in the Ukrainian society and determining the priorities of its formation and development, taking into consideration Ukraine's geopolitical prospects in Europe and in the world.

Based on its own original researches, detailed analysis and evaluation of problematic issues, the general and specific political, military, economic (including military-economical, military-technical, and energy) situation, issues of national (information) security, the Center provides information, analytical and forecasting materials to entities and persons to resolve their problems and challenges.

Analytical materials are prepared by the Center's own experts — former servicemen of the Armed Forces, former diplomats and representatives of special services of Ukraine, known political scientists, economists and lawyers. All our experts have academic degrees and ranks, years of experience in highest bodies of state power and in known government and independent analytical structures. We also work closely with Ukrainian and foreign experts from international organizations, governmental and non-governmental structures.

The Center's information and analytic product is, in the first place, for government officials and non-governmental organizations in Ukraine and abroad, who prepare and make decisions in the wide circle of geopolitical and security theme.

The information of the Center can also be useful for researchers, teachers, students and post-graduates community, people seeking to thoroughly examine the trends and methodology of the processes occurring in the world, in Europe as well as in Ukraine and also to understand the modern Ukraine's role and place in them.

The Center's product can be useful for a wide range of potential investors and businessmen to get acquainted with the real situation both, in Ukraine and around it, as well as everyone who studies geopolitics, geo-strategy, political science, political geography, foreign relations and international law, national security, challenges of our time and who wants to use an objective analytical information on these issues.

The Center is ready to cooperate with all interested state and non-governmental organizations, foundations, legal entities and individuals, both in Ukraine and abroad.

For reference: The printed edition of the Independent Analytical Center for Geopolitical Studies «BORYSFEN INTEL» – Geopolitical Analytics Journal «BINTEL». The journal publishes analytical materials from leading experts in their field of research. The authors of the publications are both, analysts – citizens of Ukraine, and representatives of other countries. It is published quarterly in Ukrainian and English. Is distributed by subscription in Ukraine and through the Internet.

Odporúčame najlepšiu advokátsku kanceláriu pre ochranu práv človeka / Рекомендуємо найкраще адвокатське бюро з захисту прав людини

АДВОКАТСЬКЕ БЮРО СОРОКОВИЙ І ПАРТНЕРИ

Адвокатське бюро «Сороковий і партнери».
компанія, що поєднує у собі досвід,
молодість та сучасний індивідуальний підхід до
кожного клієнта.

КОНТАКТИ

Телефон: +38 (068) 944-94-43

Email: sp-law.agency@ukr.net

Адвокатське бюро "Сороковий і партнери"
м. Львів, вул. Навроцького, буд. 33,
79034, Україна

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ
ПОЛСУГИ ІНОЗЕМЦЯМ
ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ
ІТ ПРАВО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ
ОПЕРАЦІЇ З НЕРУХОМІСТЮ
ЛІЦЕНЗУВАННЯ ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТРЕЄСТРАЦІЯ ТА СУПРОВІД БІЗНЕСУ

Адвокатське бюро
"Сороковий і партнери"

м. Львів, вул. Навроцького,
буд. 33, 79034, Україна

Телефони:
+38 (068) 944-94-43

E-mail: sp-law.agency@ukr.net

**КОМПАНІЯ «КОНСАЛТИНГ Ф.С.»
ПРОПОНУЄ КЛІЄНТАМ ПОСЛУГИ АУТСОРСИНГУ З
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ**

**Компанія з надання бухгалтерських послуг
КОНСАЛТИНГ Ф.С. БУХГАЛТЕРСЬКА КОМПАНІЯ CONSULTING FS**

Компанія створена в 2014 році. Протягом всього періоду існування Консалтинг Ф.С. успішно розвивається та накопичує досвід, професіоналізм і майстерність у сфері бухгалтерського обліку та оподаткування. Станом на сьогодні клієнтами Консалтинг Ф.С. є понад 200 суб'єктів ведення бізнесу різних організаційно-правових форм та систем оподаткування. Клієнтська база нашої компанії охоплює різноманітні напрями діяльності, зокрема: 4 компанії ІТ-індустрії та технологій, 10 будівельних підприємств України, 5 логістичних фірм, Понад 20 компаній оптової та роздрібної торгівлі, 30 суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, 20 виробничих підприємств та інші. Працюємо якісно, оперативно та професійно з індивідуальним підходом до кожного клієнта!

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АУТСОРСИНГ КЛІЄНТІВ
ІНДИВІДУАЛЬНІ ПОСЛУГИ
КОНСУЛЬТАЦІЙНІ ПОСЛУГИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІЦЕНЗІЙНИМ ПЗ**

**ТзОВ «Консалтинг Ф.С.»
м. Львів, вул. Навроцького, буд. 33,
79034, Україна**

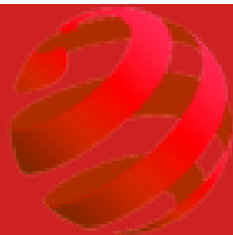
Телефони:

+38 (067) 944-94-43 (Viber/Telegram)

+38 (093) 943-94-33

+38 (050) 943-94-33

E-mail: consulting-fs@outlook.com

ZED Consulting

Export & Import

Компанія «ZED Consulting»

команда професіоналів, що вже більше 4 років надає повний комплекс митно-брокерських послуг, а також професійний супровід зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та юридичний захист інтересів на всіх етапах ведення бізнесу.

МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ та ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

ПОСЛУГИ ЗЕД

ДОЗВІЛЬНІ ДОКУМЕНТИ

Компанія «ZED Consulting» надає повний комплекс митно-брокерських послуг.

+38 (098) 944-94-43

Email: cfs-md@outlook.com

ZED Consulting

81500, Львівська область, м. Городок, вул. Львівська, 659А | м. Львів,
вул. Навроцького, буд. 33, 79034, Україна

NGO «Green Initiatives Rivne»
General information
<http://www.green-rivne.org.ua>

Non-governmental organization (hereinafter - the Organization) is a voluntary social formation, based on the decision of the founders of the Law of Ukraine ".

On public associations" and bases its activities on the principles of voluntariness, legitimacy, governance, transparency, equality of Members.

The purpose of the activity is the implementation of ideas and projects of economy ecologization and the implementation of European state vector. The main objectives of the Organization are:

- information support, development, distribution and promotion of the ideas and projects of public, private and other institutions and organizations aimed at introducing the environmental technologies and organic farming; ecologization production and sale of European integration vector of the country;

- assistance in providing and getting the legal, information and other help to institutions, organizations, farmers and private landowners, whose activities help to solve the existing problems in Ukraine of rational land use, growing the ecological and organic agricultural products and forming the ecological culture in society and consumption outlook;

- comprehensive assistance to educational, health, social organizations, agricultural associations and farmers who are engaged or wish to be engaged in ecological and organic farming and processing the products; reclamation of eroded lands; tourism; organization of gardening and berry growing; landscape design; organic aquaculture; collection and cultivation of wild plants; beekeeping; introduction of modern highly ecological cultivation facilities;

- consultancy, development of grant proposals and advisory services in various sectors of economy with ecologization of its development;

- development and implementation of programs and projects in the field of various types of biomass, alternative energy sources, implementation of cleaner technologies to achieving the social, environmental and economic effects;

- organization of permanent courses, seminars and other educational forms of creating the regional center of ecological and organic farming, growing and processing the raw materials and products, resource and energy efficiency;

- assistance in implementation of patents and copyright certificates in the field of energy saving, highly efficient, environmentally friendly land use technologies, processing, labeling and promoting the products; restoration of land and other natural resources; environmental technology in various sectors of the economy;

- initiating and supporting the scientific, environmental, social, spiritual and other modern studies of human interaction with the environment;

- promoting the development of projects of natural reserves and proposals on the development of environmental affairs;

- promoting the market research, labeling, manufacturing, distribution standardization, certification and use of ecological and organic products consumption to achieve the social impact;

- preparation and publication of materials, articles, books, dedicated to the development of ecological and organic farming, the production of environmentally friendly products, and other economic, environmental and social problems.

Sme agentúrou zameranou na služby s ťažiskom práce v oblasti komunikácie s celoplošnými, regionálnymi a lokálnymi televíziami.

Na Slovensku existujú desiatky regionálnych a lokálnych TV staníc. Plnia jedinečnú, nezastupiteľnú úlohu – informovať o dianí v najbližšom okolí. Obsah vysielania prispôsobujú záujmom lokálneho diváka. Prinášajú informácie, ktoré v rámci iného priestoru nenájdete. Sú blízko ľudí a v regiónoch sú obľúbené. Nie sú bulvárne, poznajú divákov aj svojho lokálneho klienta. Svojím programom sa orientujú na špecifické oblasti: komunálna politika, doprava, výstavba, životné prostredie, kultúra, šport, umenie a trávenie voľného času. Regionálne televízie sú „strážcami demokracie“, pretože ovládnuť desiatky TV staníc jednou politickou stranou je takmer nemožné. Regionálne televízie nenapodobňujú celoplošné médiá. Vedia, že ich nezastupiteľné miesto je v bezprostrednej blízkosti „svojho“ regiónu. Umožňujú najúčinnjší typ prezentácie – zvukom aj obrazom. Sú cenovo dostupné aj pre „malých“ klientov. Neobťažujú divákov dlhými reklamnými prestávkami. Sú flexibilné pri produkcii a nasadení programov do vysielania.

Zabezpečujeme kompletný servis od naplánovania komunikácie až po jej realizáciu.

Sme vaším partnerom pri zjednodušení komunikácie s regionálnymi a lokálnymi televíziami.

Šetríme Váš čas a peniaze! Umožňujeme efektívne a cenovo výhodné začlenenie vašich programov a reklamy do vysielania televízií. Vytipujeme relevantné TV stanice, pripravíme mediálny plán vysielania a vypracujeme cenovú kalkuláciu.

Využite potenciál regionálnych a lokálnych televízií na odvysielanie vašej produkcie!

Využite reklamný priestor regionálnych a lokálnych televízií na propagáciu vašej ponuky, výrobkov a služieb.

Prevádzkujeme 3 televízie

TV Vega – televízia
trnavského kraja –
www.vegatv.sk

TV Severka – televízia
žilinského kraja –
www.severka.tv

TV Romana – rómska
televízia –
www.romana.tv

Slov Media Group s r.o. Klincová 37 821 08 Bratislava Slovakia
IČO: 46 889 299 DIČ: 2023636835 IČ DPH: SK2023636835
Č.ú: SK670200000003076770259 (VÚB)
OR SR Bratislava I, Oddiel: Sro, Vložka číslo: 84866/B
Mobil: 0911 963 253 E-mail: rizman@slovmediagroup.sk

Váš partner pri komunikácii s regionálnymi a lokálnymi televíziami

Setíme Váš čas a peniaze! Umožníme efektívne a cenovo výhodne začlenenie vašich programov a reklám do vysielania televízií, zabezpečíme tvorbu aj vysielanie

Vlastná tvorba

Vypracujeme stratégiu komunikácie, zabezpečíme výstupu aj monitoring vysielania

Tvorba projektov

Vytvoríme projekt podľa vašich potrieb spolu so stratégiou a analýzou trhu

Reklamný priestor

Vypracujeme a zabezpečíme komplexnú reklamnú kampaň a poradiť vám pri optimalizácii reklamného času

Špeciálne projekty a akcie

Zabezpečíme realizáciu špeciálnych výstrojých projektov a promočných akcií a zabezpečíme adekvátnu komunikačnú stratégiu

Prevádzkujeme 3 televízie

Vlastná tvorba, mediálny servis, stratégie komunikácie, mediálne relations, monitoring vysielania, mediálne inštriny, komunikačné stratégie, médiá audit, interná a krízová komunikácia

- 01 **Severka TV**
Televízia žilinského kraja
- 02 **Romana TV**
Jedná románska televízia na Slovensku
- 03 **Vega TV**
Televízia trnavského kraja

40+

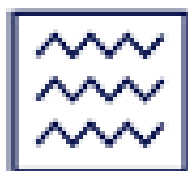
Televízií

600000+

Divákov

15

Ročnosť skúseností

National University of Water
and Environmental
Engineering

Національний університет
водного господарства
та природокористування

National University of Water and Environmental Engineering (NUWEE) is one of the best technical Universities of Ukraine. For more than 100 years our University creates thriving environment for students and researchers, and provides professional engineering expertise and services to the Government and private companies.

NUWEE is the only higher education establishment in Ukraine that trains personnel for the water management and ameliorative complex of our state.

The nine Institutes of the University are guided by 374 Philosophy Doctors, 72 Habilitated Doctors - Professors, 45 Academics of the Academy of Sciences of Ukraine.

The University has extensive international relations with higher education institutions and international organizations of Poland, Germany, France, the USA, Georgia, the Republic of Azerbaijan, Turkmenistan, Kingdom of Morocco, China, Republic of Ecuador, Comoros and many other countries all over the world.

The University is the largest higher education establishment in Rivne region and the leading HEE of Ukraine; it consists of 9 institutes, 5 training and consulting centres, 5 colleges. The University offers full-time and part-time studies, distance learning studies in 39 bachelor degree programs and 41 master degree programs. University also provide 24 PhD and 7 Doctoral studies. The main institutes and specialties are listed below:

RESEARCH AND EDUCATIONAL INSTITUTES

WATER MANAGEMENT AND ENVIRONMENTAL ENGINEERING

- Building (Hydraulic Engineering Construction)
- Hydropower Engineering
- Water Engineering (Water Resources)
- Heat Power Engineering

AUTOMATICS, CYBERNETICS

- Automation and Computer Integrated Technologies
- Applied Mathematics
- Informatics. Computer Science
- Computer Engineering

AGROECOLOGY AND LAND MANAGEMENT

- Agronomics
- Water Bioresources and Aquaculture
- Geodesy, Cartography and Land Management
- Ecology, Environment Protection and Balanced Natural Resources Application

LAW

- Law

ECONOMICS AND MANAGEMENT

- Entrepreneurship, Trade and Stock-Taking Activities. Economics of Enterprise.
- Management; Accounting and Auditing
- Human Resource Management and Labor Economics
- Finance, Credit and Banking Affairs
- International Economics
- Marketing

BUILDING AND ARCHITECTURE

- Architecture
- Construction.
- Civil Engineering.

MECHANICS

- Automobile Transport
- Mining
- Mechanical Engineering
- Transportation Technology Means

HEALTH AND CARE SCIENCES

- Physical Rehabilitation

The main research directions of the University:

- technologies of water treatment, drainage and wastewater treatment, sludge disposal
- energy efficient and resource saving technologies in water management and agriculture
- construction objects, building materials
- architectural forms, design environment
- sustainable development solutions, system modeling
- social, economic and environmental studies on rational nature management
- methods for assessing and forecasting the impact of man-made pollution on the environment
- problems of economic assessment of natural resources and environmental quality.

The University has extensive international relations with more than 100 higher education institutions and international organizations of 25 countries, namely of Poland, Germany, France, the USA, Georgia, the Republic of Azerbaijan, Turkmenistan, Kingdom of Morocco, Republic of Ecuador and many other countries all over the world. So, our students are active in exchange programmes with university-partners. NUWEE has also concluded agreements on joint bachelor's and master's degree programs with six Polish Universities and our students have the possibility to obtain two diplomas during their studying, of Ukrainian standard and European standard. In the University there was implemented the first in Ukraine exchange traineeship programme with the University of the Kingdom of Morocco.

NUWEE is among 20 of best Universities of Ukraine according to the ranking "Top-200 Ukraine" of the international social and political journal "Mirror of the Week". The University was awarded the Order of Friendship of Peoples, is listed in the "Golden Book of Business Elite of Ukraine", and is a multiple winner of ratings "Golden Fortune", "Best Enterprises of Ukraine" in the category "Higher education" and in the field of water management.

UNIVERSITY OF SECURITY MANAGEMENT IN KOŠICE

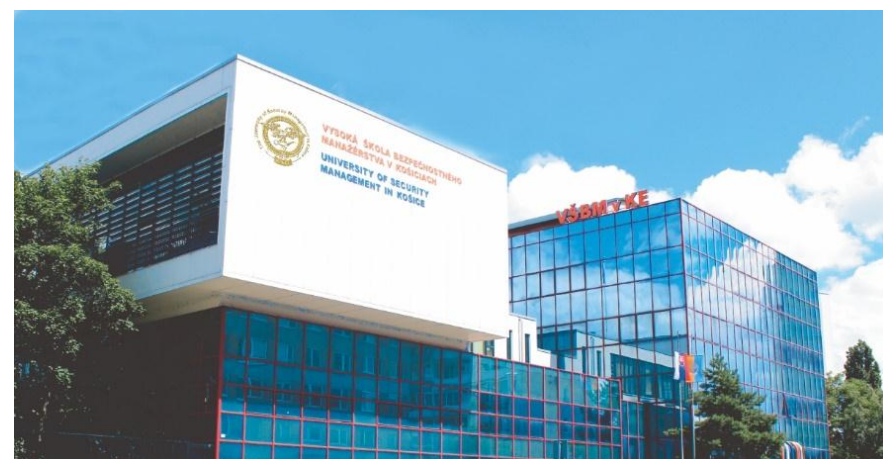
The key to education in the field of security was the adoption of the Act on the Operation of Private Security Services in 1998. In line with this Act the Training Centre for PSS was established and parallelly with it the Corporate Patron started working, all this headed by the current president of the USM Dr.h.c. Prof. Ing. **Marián Mesároš**, DrSc. MBA LL.M. This integration into the security community became the conceptual basis for the further development of education in the field of security that resulted in the establishment of a Separate Unit in Košice within the Faculty of Special Engineering of the University of Žilina in the spring of 2001. Based on the knowledge in the

field of Protection of Persons and Property and experience with the organization of higher education the Košice school applied for legal personality and by the Resolution of the Government of the SR of 7 June 2006 the USM in Košice was established, now attended by 1000 students.

The USM in Košice provides higher education to students focusing on the knowledge of law, security sciences, criminalistics, economics, technical and natural sciences, logistics, management, risk analysis, environmental science and other fields. A wide range of subjects gives students the knowledge necessary for a realistic assessment

of everyday requirements for becoming a manager and making the right decisions with an emphasis on security.

The study programme, Management of Security Systems responds to the demands of

the present and therefore students of the bachelor's degree programme have, in addition to the main course of study, an opportunity to specialise in the fields such as:

- Financial security,
- Cybernetic security,
- Transportation security,
- Environmental security,
- Integral aviation security.

The 1st year is same for all students. The students can choose one of the presented focused areas in the 2nd and 3rd year.

Slovak language course is also offered for foreign students in the 1st year.

Students are allowed to use a study room and a computer lab until late evening. The USM has its own university press for publishing textbooks. In the full-time form of study, students participate in the survival training course under the guidance of our professional instructors in the specialised survival training centre. The department of physical education and sport offers following courses: self-defence (KALI, Jeet Kune Do) under the guidance of experienced instructors, fitness, bouldering, aerobic, ski course, gym opened until late evening.

Tuition and length of study:
full-time 975 Eur/year and
part-time 1200 Eur / year

Bachelor's studies - 3 years
engineering studies - 2 years
Ph.D. studies - 3 through 5 years

Further professional education.

In cooperation with the foreign partners, the USM offers the study programmes:

- MPH - Master of Public Health
- DBA - Doctor of Business Administration
- MBA - Master of Business Administration
- LL.M - Master of Laws
- MSc. - Master of Science in Management

Address:

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Košťova 1, 040 01 Košice, Slovak Republic

e-mail : ukraine@vsbm.sk, vsbm@vsbm.sk

Phone: +421 911 607 112 - authorized person for Ukraine Ing. Antonina Titarenko, MBA

Web site: www.vsbm.sk

УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ БЕЗПЕКИ В КОШИЦЯХ

Ключем до навчання в області безпеки було прийняття закону про діяльність приватних охоронних послуг у 1998 році. Відповідно до цього закону, був створений навчальний центр служби охорони безпеки – SBS (СОБ). Паралельно почалася співпраця з «Корпорейт Патрон» під керівництвом нинішнього президента УМБ Dr.h.c. Prof. Ing. Мар'яна Месароша, DrSc., MBA LL.M. Інтеграція цієї безпеки стала концептуальною основою для подальшого розвитку освіти міста Кошице, в рамках факультету машинобудування у Жілінському університеті в Жіліні, весною 2001 року. На основі знань в області захисту людей і майна та досвіду у організаціях вищої освіти, Університет УМБ в Кошицях застосував юридичну суб'єктивність за постановою уряду Словацької республіки. Університет менеджменту безпеки був заснований 7 червня 2006 р. в Кошицях. На даний час у нашому університеті навчається понад 1000 студентів.

УМБ в Кошицях надає вищу освіту для студентів на базі законодавства, науки безпеки, логістики, управління ризиками, екологічні науки та інші області. Широкий вибір тем дає студентам щоденні знання, які необхідні для виконання

appreciation „MANAGER OF THE YEAR“
Oxford, 2012

Price for QUALITY AND BEST BUSINESS NAME
Berlin, 2018

appreciation „BEST UNIVERSITY“
Oxford, 2012

price „SOCRATES - THE NAME IN SCIENCE“
Oxford, 2014

менеджерських функцій і для прийняття рішень з акцентом на безпеку. Навчальна програма, управління системами безпеки яка відповідає на питання проблематики нинішньої доби, тому студенти бакалаврського ступеня мають окрім головного курсу навчання, можливість спеціалізуватися в таких областях, як:

- Фінансове забезпечення,
- Кібер-безпека,
- Транспортна безпека,
- Екологічна безпека,
- Авіаційна безпека.

Перший навчальний рік є однаковим для всіх студентів. На 2-му і 3-му курсі студенти можуть вибрати одну із трьох цільових областей.

Також, для іноземних студентів 1-го року навчання, пропонується курс словацької мови безкоштовно.

Студенти можуть використовувати бібліотеку та комп'ютерний клас до пізнього вечора. УМБ має свої особисті принтери для публікації наукових підручників. Студенти денної форми беруть участь в курсі виживання під керівництвом професійних інструкторів по виживанню в спеціалізованому навчальному центрі. Відділ фізичної культури і спорту пропонує: Курси самооборони (KALI, Jeet Kune Do) під керівництвом досвідчених інструкторів, фітнесу, боулдерінгу, аеробіки, лижний курс та тренажерний зал який відкритий до пізнього вечора.

Навчання:

денна форма - 975 €/рік

заочна форма - 1200 €/рік

рівень бакалавр (Bc.) - 3 роки

рівень інженер (Ing.) - 2 роки

доктор філософії (PhD.)- 3-5 років

Інші професійні освіти

У співпраці з іноземними партнерами УМБ пропонує навчальні програми:

- MPH - майстер громадського здоров'я
- DBA - доктор ділового адміністрування
- MBA - майстер ділового адміністрування
- LL.M - майстер прав
- MSc. - майстер наук зі стратегічного менеджменту

Адреса:

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Košťova 1, 040 01 Košice, Slovak Republic

e-mail : ukraine@vsbm.sk, vsbm@vsbm.sk

тел : +421 911 607 112 - уповноважена особа для України Ing. Антоніна Тітаренко, MBA

Веб-сайт : www.vsbm.sk

LITHUANIA BUSINESS UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

Discover the power of knowledge

25 YEARS OF STUDIES IN LITHUANIA

SMART
MANAGEMENT

SALES AND LOGISTICS
MANAGEMENT

TOURISM AND
ENTERTAINMENT
BUSINESS

APPLIED INFORMATICS
AND PROGRAMMING

- ✓ Study duration: 3 years
- ✓ Study form: Full time
- ✓ Education level: Bachelor's degree

Contact us: projektai@ltvk.lt

Visit us: www.ltvk.lt

Будівельний факультет Жилінського університету в Жиліні

Привабливі навчальні програми - стипендія - можливість навчання за кордоном - професійна практика - нові аудиторії та оновлені сучасні лабораторії - унікальні дослідження та практичні набутки - спортивні та культурні заходи - BIM - насичене студентське життя

БУДУЙТЕ СВОЄ МАЙБУТНЄ З НАМИ

АТРАКТИВНІ АКРЕДИТОВАНІ ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ

ДЕННЕ НАВЧАННЯ

геодезія та картографія - будівництво будівель - промислове будівництво - Civil Engineering - технології та управління будівництвом

ЗАОЧНЕ НАВЧАННЯ

Будівництво - технології та управління будівництвом
можливість навчання словацькою мовою без плати за навчання
стандартна тривалість навчання - 3 роки, у разі заочної форми - 4 роки
стандартна тривалість навчання в навчальній програмі будівництва будівель - 4 роки
навчальна програма цивільного будівництва також акредитована англійською мовою (Civil Engineering)

ДАТИ

День відкритих дверей: 11.02.2021 - онлайн

Подання заявок: 1-го туру до 31.03.2021
2. коло з 21.06.2021 по 13.08.2021

Процедура прийому: 1-го туру 11.06.2021
2. коло 24.08.2021

www.stavitelstvo.sk

Faculty of Civil Engineering

University of Žilina

Attractive study programs - scholarships - possibility of study stays abroad - professional experience - new classrooms and renovated top laboratories - unique research and collaboration with practice - sports and cultural activities – BIM - rich student life

BUILD YOUR FUTURE WITH US

ATTRACTIVE ACCREDITED STUDY PROGRAMS

PRESENT STUDY

Geodesy and Cartography - Building Engineering - Civil Engineering – Construction Management

EXTERNAL STUDY

Civil Engineering - Construction Management
the standard length of study is 3 years, in the case of external study is 4 years
The standard length of study in the Building Construction study program is 4 years
study program the Civil Engineering is also accredited in English

IMPORTANT DATES

Open door day:	11.02.2021 - online
Submission of applications:	1st round till 31.03.2021 2nd round from 21.06.2021 to 18.08.2021
Admission procedure:	1st round till 11.06.2021 2nd round till 24.08.2021

www.stavitelstvo.sk

Ліцензія №АВ342680

ЛВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАПРОШУЄ НА НАВЧАННЯ 2020/2021 АБИТУРІЕНТІВ ТА СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ

Навчання за усіма освітніми рівнями:

- коледж
- магістратура
- докторантура (з можливістю захисту кандидатської (PhD) та докторської (DrSc) дисертації відповідно).
- бакалаврат
- аспірантура

- ❖ Фінанси, банківська справа та страхування
- ❖ Готельно-ресторанна справа
- ❖ Туризм
- ❖ Право
- ❖ Журналістика
- ❖ Облік і оподаткування
- ❖ Міжнародне право
- ❖ Міжнародні відносини

➤ Можливість одержати одночасно два дипломи – український диплом державного зразка та диплом польського або американського вищого навчального закладу.

➤ Можливість навчання за дуальною формою.

➤ Навчання на військовій кафедрі, гуртожиток, курси англійської мови, підвищення кваліфікації, освіта за кордоном, підготовчі курси до ЗНО.

Сайт

Мапа

Контакти

м. Львів, вул. Кульпарківська, 99
тел.: (097) 097 60 01
www.lubp.com.ua

ГІМНАЗИЯ ЛВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА ЗАПРОШУЄ НА НАВЧАННЯ УЧНІВ 1-11 КЛАСІВ

- реалізація концептуальної освіти, доповнена кращими практиками Швеції;
- ліцензований приватний заклад, документи про освіту державного зразка;
- невелика кількість дітей у класах, що дає можливість ефективно приділити увагу кожному;
- школа повного дня;
- розвиток мислення та умінь вирішувати складні завдання, відповідальність за прийняті рішення;
- гармонійний розподіл навчальної та творчої діяльності, а також фізичної, розумової та комунікативної активностей протягом навчального дня.
- вивчення іноземних мов: з першого класу – англійська, з другого – польська, з п'ятого – французька;

ГОТУЄМОСЯ ДО ШКОЛИ З PRESCHOOL Калинка при гімназії ЛУБП

- ☑ міжнародні стандарти та підходи до навчання;
- ☑ уроки англійської мови кожного дня;
- ☑ навчання базового рівня користування комп'ютером;
- ☑ щоденні прогулянки на майданчику з огороженою територією;
- ☑ постійно присутній медичний персонал;
- ☑ забезпечуємо п'ятиразовим харчуванням;
- ☑ пріоритет на розвиток логічного мислення

м. Львів, вул. Кульпарківська, 99.
тел.: (032) 29 27 855, (096) 01 58 630, (096) 41 28 728

ACADEMICIAN STEPAN DEMIANCHUK INTERNATIONAL
UNIVERSITY OF ECONOMICS AND HUMANITIES
(Ukraine, Rivne)

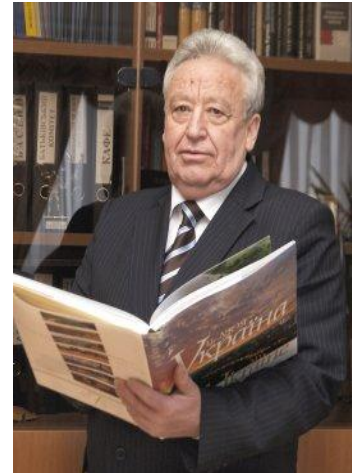

Вищий приватний навчальний заклад
«МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука – перший приватний навчальний заклад на Західній Україні.

Президент університету - **Анатолій Дем'янчук**, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, Дійсний член Міжнародної педагогічної академії, Дійсний член Академії педагогічних і соціальних наук, Академік по відділенню проблем вищої школи Академії наук вищої школи України.

Ректор університету - **Віталій Дем'янчук**, доктор юридичних наук, професор. Професор кафедри кримінального права і правосуддя.

Формування закладу вищої освіти розпочалося у 1993 році. У грудні 1994 р. заклад отримав назву «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» (РЕГІ), який отримав ліцензію на здійснення освітньої діяльності у сфері вищої школи.

У червні 1998 р. було вручено дипломи першим 407 випускникам інституту.

29 квітня 1999 р. з ініціативи засновника вузу академіка Степана Дем'янчука в університеті відкрито перший в Україні Музей миру.

У 2004 р. заклад отримав назву «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Того ж року МЕНІ включено до Державного реєстру ЗВО України. 10 березня 2011 року університет акредитовано за четвертим освітньо-кваліфікаційним рівнем.

В МЕГУ функціонує 9 факультетів:

- економічний факультет;
- юридичний факультет;
- істориком-філологічний факультет;
- факультет кібернетики;
- факультет здоров'я, фізичної культури та спорту;
- природничо-географічний факультет;
- факультет європейської освіти;
- інститут педагогічної освіти.

Університет має п'ять власних сучасних навчальних корпусів, найбільший у регіоні спортивно-оздоровчий комплекс, басейн, власні гуртожитки, комп'ютерні класи, видавничий центр, бібліотеку з електронним каталогом тощо. У нашому закладі функціонують творчі та наукові гуртки, студентський театр, команда КВН, танцювальні та естрадні колективи. Ми пишаємося нашими спортсмена-ми – переможцями та призерами Олімпійських та параолімпійських ігор, чемпіонатів світу та Європи.

Кожного університет готує висококваліфікованих спеціалістів, які отримують дипломи державного зразка.

Сьогодні навчальний процес в МЕГУ забезпечують 44 професори, доктори наук, академіки галузевих та міжнародних академій, 138 кандидатів наук та доцентів.

Щороку на базі МЕГУ проводиться Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті» за участю провідних вчених України, Угорщини, Польщі, Німеччини, Чехії, Словаччини, Білорусії, Грузії та інших країн. Науковці та студенти університету, у свою чергу, беруть активну участь у різних наукових конференціях, конгресах, форумах, що проводяться в Україні та за кордоном.

Міжнародна співпраця

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» співпрацює з багатьма вищими навчальними закладами, установами, організаціями та фондами на міжнародній арені, і впродовж двадцятисемилітнього існування університету міжнародне співробітництво та налагодження зв'язків з навчальними та науковими установами Європи є пріоритетним напрямом діяльності університету є

За двадцять сім років роботи на міжнародному поприщі ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» налагодив плідну співпрацю з багатьма іноземними вищими навчальними закладами, зокрема Угорщини, Польщі, Грузії, Азербайджану, Чехії, Словаччини, Німеччини, Росії, Білорусії, Фінляндії, Литви, Іспанії, Словаччини та США.

Угоди, укладені з іноземними університетами-партнерами, передбачають обмін студентами та викладачами, навчання студентів за кордоном, видавництво спільних збірників наукових праць, випуск спільних науково-публіцистичних журналів, проведення спільних наукових досліджень, організацію та проведення міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів, виставок та форумів, участь в міжнародних проектах, грантах та спільне вдосконалення освітніх програм.

Університет працює у програмі Ерасмус. Веде активну діяльність щодо участі в різноманітних міжнародних проектах та грантах. В 2018-2021 році факультет журналістики разом з Європейськими партнерами з Великобританії, Ірландії, Швеції, Австрії та інших країн працюють та вдосконалюють програми з журналістики, які будуть відповідати Європейським рамкам кваліфікацій в рамках грантового проекту DESTIN (JOURNALISM EDUCATION FOR DEMOCRACY IN UKRAINE: DEVELOPING STANDARDS, INTEGRITY AND PROFESSIONALISM).

Завдяки проекту університет має змогу брати участь в різноманітних міжнародних конференціях та досліджувати досвід роботи закладів вищої освіти усієї Європи.

Кожного року університет бере участь у низці програм міжнародної освіти, студентів та викладачів, а також відкриває нові ініціативи для міжнародного співробітництва.

Контакти:

www.megu.edu.ua

[E-mail: mail@megu.edu.ua](mailto:mail@megu.edu.ua)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

**NATIONAL ACADEMY OF STATISTICS,
ACCOUNTING AND AUDIT (NASAA)**

carries out training of specialists in higher education of bachelor's, master's degree in full-time and part-time study forms.

The Academy has a preparatory department for joining higher education institutions in Ukraine. The teaching process is provided by a strong team of highly skilled teachers and scholars, many of which are well-known outside of Ukraine, so that students receive profound theoretical and practical knowledge.

There is a specialized Academic Council with the right to accept and conduct defense of theses for obtaining a scientific degree of a candidate and doctor of economic sciences in the fields of Statistics, Accounting, Analysis and Audit.

The Academy has a National Center for Accounting and Auditing, which trains specialists for obtaining certificates of the auditor, as well as retraining and advanced training of auditors from all over Ukraine.

The academy maintains fruitful educational, scientific and cultural ties with leading profile higher education institutions in Europe.

Major partner universities abroad:

- in France - University of the Pantheon-Sorbonne in Paris;
- in Poland - Rzeszow University, Higher Banking School in Poznan, Higher School of Business in Dombrowa Gornicuz;
- in Bulgaria - University of Economics in Varna;
- in Morocco - National Institute of Statistics and Applied Economics in Rabat;
- in Slovakia - University of them. Comenius in Bratislava;
- in Slovenia - Faculty of Business and Business Sciences in Celje;
- in Hungary - University of Pallasz Athene;
- in Croatia - Business School PAR;
- in Belarus - the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives.

The main programs of cooperation with European partner universities that are offered to students are:

- Academic student mobility program (the opportunity to study for several semesters at the foreign higher education institution during the academic year).
- Continuation of studies in master's programs based on the bachelor's degree obtained at the Academy.
- Practice and free internship.
- Obtaining scholarship for the European Union Erasmus + program.
- Programs of socio-cultural activities and student rest.

With the support of Eurostat, joining the European Master's Program in the field of official statistics - EMOS has begun.

Foreign students from Morocco, Turkey, Azerbaijan, Turkmenistan, Nigeria, Libya, Algeria receive higher education at the Academy.

The Academy is accredited by the ACCA program, which enables graduates to simultaneously receive the certificates of this global, international professional organization in the field of finance, at the same time as the Academy's diplomas. Together with Polish higher education institutions, one of the most prestigious professional programs - Master of Business Administration (MBA) - is being introduced.

Students' services include modern academic buildings, auditoriums, linguistic laboratories, library, reading rooms and computer classes, dining room, dormitory, gymnasium and playgrounds, medical center, military department.

The Academy has created modern conditions for sports, amateur art, artistic and literary creativity, as well as for excursions, travel and active leisure.

Benefits of studying at the Academy:

- Receiving a free invitation and visa support;
- Introduction of foreign students by a simplified system;
- Languages of the teacher: Ukrainian, Russian, English;
- Students' accommodation during their studies is provided with comfortable rooms in the hostel;
- Participation in academic exchange programs;
- Possibility of parallel study in Poland under the program "Double Diploma";
- Teaching Polish.

Graduates of the Academy are competitive and in demand on the labor market both in Ukraine and abroad.

SUCCESSFUL PROFESSIONAL CAREERS BEGIN AT NASAA!

Documents to be submitted for admission to the Academy from July 1 to October 20 of this year.

Address of NASAA:
04107
Kiev,
street. Pidhirna, 1

Phones:
(044) 484-47-78 - the admissions committee;
+38 050 387 24 96 - Department for work with foreign students

Internet address:
nasoa.edu.ua
agavrisevich@gmail.com
E-mail:
pr_com@nasoa.edu.ua

**NATIONAL ACADEMY
OF STATISTICS,
ACCOUNTING AND AUDIT**

State Higher Educational Institution of Economics of IV Level of Accreditation

License MESU AE No. 527454 dated November 5, 2014

INVITES TO STUDY

for obtaining European level of education students from the following specialties:

- ECONOMICS**
- Applied statistics and business analytics
- Economic cybernetics

- ACCOUNTING AND TAXATION**
- Accounting, auditing and taxation

- FINANCES, BANKING, AND INSURANCE**

- Public, corporate finance and financial intermediation
- Banking and insurance management

- MANAGEMENT**
- Foreign economic activity management

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,
ОБЛІКУ І АУДИТУ

Запрошуємо до набуття важливої, цінної й
цікавої професії, до нашої команди
економічного майбутнього України!

КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПЕДАГОГІВ
ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ
ОСВІТИ

**ІСТОРІЯ КАФЕДРИ
«ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ» НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

Автор – професор Марія Теловата

У 1987 році, в Інституті статистики, обліку та аудиту, було утворено кафедру бухгалтерського обліку. Першим завідувачем кафедри був призначений Заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки О. С. Бородкін. Після смерті О. С. Бородкіна, з січня 2003 року завідувачем кафедри було призначено д.е.н., професора Л. В. Нападівську, з вересня 2003 року по серпень 2013 року обов'язки завідувача кафедри виконував д.е.н., професор В. П. Пантелеєв

З вересня 2013 року, за результатами конкурсу, завідувачем кафедри «Бухгалтерського обліку», обрано доктора педагогічних наук, професора, Заслуженого працівника освіти України, професора Європейського інституту безперервної освіти Словаччини, сертифікованого експерта Національної агенції із

забезпечення якості вищої освіти –
Теловату Марію Теодозіївну.

З вересня 2017 року було затверджено нову назву кафедри – *кафедра «Облік та оподаткування»* Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Кафедра входить до складу обліково-статистичного факультету НАСОА, здійснює професійну підготовку майбутніх фахівців за спеціальністю 071 «Облік та

оподаткування» за ступенем вищої освіти – бакалавр, магістр.

Новий імпульс кафедра отримала, коли у 2004 р. було створено спеціалізовану вчену раду Д 26.87.001 за спеціальністю 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» з правом прийому до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора економічних наук та кандидата економічних наук.

Кафедра «Обліку та оподаткування» є випусковою кафедрою в Національній академії статистики, обліку та аудиту. Згідно Наказу МОН України, протягом 2018-2020 рр. науково-педагогічними працівниками кафедри було організовано та проведено **II етап Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із спеціальності 071 «Облік і оподаткування»**. Основними завданнями Конкурсу – розвиток наукової співпраці ЗВО України та активізація наукових досліджень здобувачів вищої освіти у сфері бухгалтерського обліку, оподаткування, аналізу та аудиту, а також підвищення престижу спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Починаючи із 2002 року, під керівництвом професорсько-викладацького складу кафедри, вже традиційно стало, щорічно проводити Всеукраїнську наукову та студентську конференції на тему: *«Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація»* пам'яті д.е.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України О.С.Бородкіна, до участі в яких запрошуються вчені, викладачі закладів вищої освіти, докторанти, аспіранти, а також практикуючі фахівці обліково-аналітичної сфери, стейкхолдери і працевдавці.

До організаційних напрямів роботи кафедри належить:

- підготовка та проведення комплексних державних екзаменів із спеціальності 071 «Облік і оподаткування» для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр;
- Всеукраїнських олімпіад з навчальних дисциплін і спеціальності;
- керівництво та захист кваліфікаційних магістерських робіт;
- захист курсових робіт і звітів виробничих та переддипломних практик для здобувачів денної та заочно-дистанційної форм навчання;
- організація та проведення круглих столів, семінарів, засідань, екскурсій;
- зустрічі з відомими науковцями, політиками, досвідченими практиками (стейкхолдерами), працевдавцями з питань обліку, оподаткування та аудиту.

Кафедра спільно, за участю здобувачів вищої освіти, стейкхолдерів, випускників НАСОА, проводить ініціювання щодо формування вибіркових дисциплін для удосконалення навчальних планів і внесення пропозицій, змін до ОПІ за напрямом підготовки «Облік та оподаткування».

Висока професійність викладацького складу кафедри обліку та оподаткування є гарантом підготовки фахівців нової генерації, вільних у своєму світогляді від догм, які добре розуміються на особливостях теперішнього і майбутнього економічного розвитку країни, мають лідерські та високі моральні якості, є конкурентоспроможними на ринку праці, ефективно здійснюють взаємодію в професійному, корпоративному та суспільному середовищі, таких, що володіють соціальною мобільністю і мають стійкий попит у працедавців.

СКЛАД КАФЕДРИ:

- п'ять докторів наук (Теловата М. Т., Пантелеев В. П., Пилипенко О. І., Зоріна О. А., Дмитренко І. М.);
- чотири кандидатів наук (Петраковська О. В., Шкуліпа Л. В., Юрченко О. А., Безверхий К. В.);
- один старший викладач (Свирида О. А.) та методист Носаченко І. С.

Викладачі кафедри мають значний практичний досвід роботи та наукові здобутки, які використовуються у викладацькій роботі, при керуванні науковою роботою здобувачів, виконанні навчально-методичної роботи тощо.

За кафедрою закріплено двадцять сім навчальних дисциплін, які викладаються на двох факультетах академії здобувачам вищої освіти – денної та заочно-дистанційної форм навчання. Колективом кафедри «Обліку та оподаткування» розроблено, впроваджено та апробовано в навчальний процес НАСОА магістерську програму на тему: «Облік та оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю», яка відповідає державним стандартам вищої освіти та європейським нормам професійної підготовки майбутніх фахівців означеного профілю, впроваджену в рамках реалізації Болонського процесу і створену з акцентом на: ціль, завдання, орієнтацію, унікальність. Професорсько-викладацький склад кафедри постійно підвищує свою кваліфікацію та педагогічну майстерність, удосконалює методику викладання та впроваджує в навчальний процес інноваційні, новітні технології.

ПАРТНЕРИ КАФЕДРИ

Основними напрямками співробітництва кафедри обліку та оподаткування з партнерами є: проведення відповідних наукових досліджень, науково-практичних конференцій і семінарів; підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; проходження виробничої (переддипломної) практики здобувачами кафедри. Кафедрою укладено договори співпраці зі стейкхолдерами та працедавцями - центральними органами державного управління, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями, підприємствами, фірмами де здобувачі кафедри мають можливість проходити виробничу та переддипломну практику, а після завершення навчання надається можливість працевлаштуватися, зокрема:

- Аудиторська палата України;
- Київська міська державна адміністрація;
- Київське ГРУ АТ КБ «Приват Банку»;
- «Мала академія наук України» НАПН України;
- ТОВ «Редакція газети «Все про бухгалтерський облік»;
- ДП «Антонов»;
- ТОВ «Міжнародна аудиторська група «СОВА».
- ГО «Центр прикладних економічних досліджень «СМАРТ»;
- ТОВ Видавничий дім "Інтернаука";
- ГО "Інститут обліку та оподаткування";
- ГО "Дорогою добра".
- Державна служба статистики України;
- Головне управління Державної фіскальної служби в м. Києві;
- ВПГО «Спілка аудиторів України»;

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА КАФЕДРИ

Науково-дослідна робота на кафедрі обліку та оподаткування проводиться в цілях підвищення професійно – педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу, підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, які здатні ефективно приймати управлінські рішення в ринкових умовах.

Кафедра обліку та оподаткування здійснює наукову роботу за такими основними напрямками:

- підготовка кандидатських і докторських дисертацій аспірантами і пошукувачами кафедри;
- видання монографій та наукових статей, підручників і навчальних посібників;
- участь викладачів кафедри у міжнародних та всеукраїнських симпозіумах, круглих столах та інших наукових заходах;
- наукова співпраця з провідними підприємствами, організаціями, бюджетними установами та ЗВО;
- стажування викладачів кафедри в провідних закладах вищої освіти України та зарубіжжя;
- залучення обдарованої студентської молоді до наукової роботи тощо;
- рецензування навчальних посібників, монографій, підручників і методичних розробок;

- підготовка здобувачів до написання наукових робіт, тез і наукових статей;
- участь у написанні спільних статей, монографій між викладачами різних ЗВО;
- спільне проведення бінарних лекцій, практичних занять, круглих столів, наукових семінарів.

**ЩОРІЧНА ВСЕУКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ,
ОРГАНІЗАЦІЯ», ПРИСВЯЧЕНА ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА, ЗАСЛУЖЕНОГО ДІЯЧА НАУКИ І ТЕХНІКИ УКРАЇНИ ОЛЕКСІЯ
СЕРГІЙОВИЧА БОРОДКІНА (15.03.1930 – 14.03.2002)**

Науковий пошук кафедри концентрується на розв'язанні таких проблем: організація та ведення бухгалтерського, фінансового обліку господарської діяльності з використанням сучасних комп'ютерних технологій у відповідності з діючим законодавством; розвиток теорії бухгалтерського обліку відповідно до вимог міжнародної стандартизації фінансової звітності; аналітичне забезпечення системи управління українськими підприємствами, удосконалення методики стратегічного й ситуаційного аналізу в умовах нестабільності зовнішнього середовища; застосування сучасних автоматизованих інформаційних систем в обліку та оподаткуванні.

Також, професорсько-викладацький склад кафедри впроваджує науково-дослідну діяльність в рамках наукової, кафедральної теми: «Облік, аналіз і контроль діяльності суб'єктів господарювання в умовах інноваційного розвитку» – державний реєстраційний № 0119U000682.

Наукові дослідження кафедри спрямовані на вирішення актуальних проблем розвитку та удосконалення обліково-звітної, організаційно-управлінської, обліково-економічної, виробничо-господарської, науково-дослідної, інноваційної діяльності в умовах ринкової економіки.

Угоди про науково-дослідну співпрацю між кафедрою «Обліку та оподаткування» Національної академії статистики, обліку та аудиту підписано зі закладами

вищої освіти України та зарубіжжя:

- Європейським інститутом безперервної освіти Словаччини;
- Національним аграрним університетом м. Миколаїв;
- Львівським торговельно-економічним університетом;
- Державним університетом «Одеська політехніка»;
- Ірпінським державним коледжем економіки та права;
- Львівським університетом ім. І. Франка.

НАУКОВИЙ ДОРОБОК КАФЕДРИ

14 – одноосібних монографій:
«Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика,

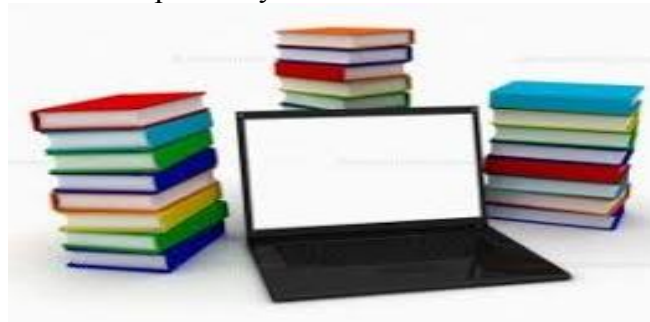
перспективи», «Бухгалтерський облік діяльності підприємства в умовах неплатоспроможності», «Розвиток теорії та методології економічного аналізу діяльності акціонерних товариств», «Внутрішньо-господарський контроль: методологія та організація», «Корпоративні права в системі бухгалтерського обліку», «Професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі: теорія, методика, організація», «Наукові здобутки – реалії часу», «Розвиток теорії бухгалтерського обліку», «Інтеграція бухгалтерського обліку як основа подальшого розвитку його теорії і практики», «Оцінка як важливий інструмент бухгалтерського обліку: розвиток уявлень та класифікація», «Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку», «Бухгалтерський облік, внутрішній контроль і економічний аналіз витрат на поліпшення якості продукції: проблеми теорії та методології», «Непрямі витрати промислових підприємств: обліково-контрольний аспект», «Розвиток бухгалтерського обліку в системі фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання: теорія та методологія», «Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності: методологія та практика».

40 – навчальних посібників: «Бухгалтерський облік», «Вступ до спеціальності «Облік і аудит», « Практикум з Фінансового обліку-1», «Банківські операції», «Словник бухгалтера та аудитора», «Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності», «Бухгалтерський облік (енциклопедія рахунків бухгалтерського обліку)», «Аналіз діяльності небанківських кредитних установ», «Аналіз господарської діяльності», «Організація управлінського обліку», «Облік, контроль та аналіз», «Об'єкти бухгалтерського обліку за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», «Наукові дослідження в бухгалтерському обліку», «Теорія бухгалтерського обліку. Збірник задач і вправ», «Фінансовий облік -1 у схемах і таблицях», «Звітність підприємств», «Консолідація фінансової звітності», «Магістерська робота з програми «Облік та оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»: методика та організація», «Облік і звітність в оподаткуванні», «Бухгалтерський облік у схемах і таблицях», «Облік і оподаткування», «Уніфікована система обліку і звітності неприбуткових (громадських) організацій», «Бухгалтерський облік в торгівлі», «Бухгалтерське та податкове забезпечення майнових земельних відносин в новостворених сільськогосподарських підприємствах», «Бухгалтерський облік в Україні. Нормативи. Коментарі», «Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва», «Аналіз банківської діяльності», «Аналіз діяльності небанківських кредитних установ», «Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Фінансова звітність», «Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства», «Внутрішній аудит», «Аудит», «Бухгалтерський облік та оподаткування на фондовому ринку України», «Облік і звітність в оподаткуванні у схемах і таблицях», «Облік і оподаткування: практикум дистанційного тестування»;

7 – Робочих зошитів: «Облік і звітність в оподаткуванні», «Облік оплати праці», «Фінансовий облік -1», «Облік в банках», «Облік і оподаткування на підприємствах малого бізнесу», «Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва» «Звітність підприємств»;

16 – методичних рекомендацій: «Магістерська робота: методика підготовки, написання та захист», «Методичні рекомендації для написання дипломної роботи спеціаліста», «Програма переддипломної практики», «Програма виробничої практики», «Методичні рекомендації для написання курсової роботи з дисципліни «Фінансовий облік», «Методичні рекомендації з дисципліни «Облік і

звітність в оподаткуванні», Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Звітність підприємств», «Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Облік на підприємствах державного сектору економіки», «Методичні рекомендації облік і звітність суб'єктів малого підприємництва», «Методичні рекомендації облік і оподаткування на підприємствах малого бізнесу», «Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Консолідація фінансової звітності», «Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством», «Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Контролінг», Методична розробка «Фінансування та кредитування капітальних вкладень», Випускна кваліфікаційна робота магістра: методика підготовки, написання та захисту, «Програма навчальної практики», «Методичні рекомендації кураторам груп для навчально-виховної роботи у ЗВО».

Сфера професійної діяльності майбутніх фахівців охоплює облікову, аналітичну діяльність, які безпосередньо пов'язані з її видами: організаційно-управлінською; обліково-економічною; виробничо-господарською; науково-дослідною та інноваційною, що відповідає вимогам національної рамки кваліфікацій.

Задачі професійної діяльності – це вміння організувати і вести у відповідності з діючим законодавством аналітичний і синтетичний бухгалтерський облік господарської діяльності з використанням сучасних комп'ютерних технологій; створювати річну звітність суб'єкта господарювання.

Випускники кафедри працюють керівниками відповідних структурних підрозділів Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби України, Державної аудиторської служби України, Пенсійного фонду України, інших центральних органів державного управління, а також на підприємствах, організаціях різних форм власності.

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

04074, м. Київ, вул. Вишгородська 21

idundcz@dsns.gov.ua

<https://idundcz.dsns.gov.ua>

Утворення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (далі - Інститут) відбулося шляхом реорганізації Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту та Інституту державного управління у сфері цивільного захисту. Інститут відноситься до сфери управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

5 лютого 2020 року на виконання постанови Кабінету Міністрів України № 49 «Про утворення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту» створено Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (далі - Інститут).

З 03 березня 2020 року на посаду виконуючого обов'язки начальника Інституту призначено фахівця цивільного захисту з багатим життєвим досвідом, доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого лікаря України **Волянського Петра Борисовича**.

Основними напрямками діяльності Інституту є освітня та наукова сфери:

здобуття особами компетентностей, необхідних для професійної діяльності за галузями знань Цивільна безпека, Публічне управління та адміністрування;

підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації;

підвищення кваліфікації персоналу ДСНС;

наукові дослідження і розробки, спрямовані на створення нових конкурентно-спроможних інноваційних технологій у сфері цивільного захисту;

прикладні науково-дослідні (дослідно-конструкторські) роботи; навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

Основними завданнями діяльності Інституту є:

здійснення післядипломної освіти;

провадження освітньої діяльності з підвищення кваліфікації осіб відповідно до отриманих ліцензій та/або акредитованих освітніх програм;

здійснення післядипломної освіти у галузях знань Цивільна безпека, Публічне управління та адміністрування;

здійснення освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти у галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;

виконання прикладних пошукових, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, інших прикладних наукових досліджень у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки;

проведення випробувань речовин і матеріалів, електротехнічних та інших виробів на визначення показників пожежної небезпеки;

розроблення проектів документів та проведення експертизи з питань техногенної безпеки для об'єктів підвищеної небезпеки.

Інститутом проводиться освітня діяльність згідно з ліцензією МОН України:

підвищення кваліфікації керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, начальницького складу органів і підрозділів служби цивільного захисту та керівного складу і фахівців сил цивільного захисту у галузі знань 26 «Цивільна безпека»;

підвищення кваліфікації державних службовців V-VII категорій посад, керівників державних підприємств, установ і організацій ДСНС України за напрямом 07 «Управління та адміністрація»;

підвищення кваліфікації державних службовців II-VII категорій посад у сфері цивільного захисту у галузі знань 07 «Управління та адміністрування»;

підготовка магістрів у галузі знань 26 «Цивільна безпека» за спеціальністю 261 «Пожежна безпека»;

підготовка магістрів у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»;

підготовка докторів філософії у галузі знань 128 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Освітній процес в Інституті державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості. Підготовка фахівців проводиться як за рахунок коштів державного бюджету, так і на договірних засадах з оплатою навчання юридичними або фізичними особами.

Навчальний процес в Інституті забезпечують сім кафедр.

Наукова і науково-технічна діяльність

Відповідно до Статуту Інститут з наукової діяльності проваджує:

підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації;

наукові дослідження і розробки, спрямовані на створення нових конкурентноспроможних інноваційних технологій у сфері цивільного захисту;

прикладні науково-дослідні (дослідно-конструкторські) роботи.

Адреса;

04074, м. Київ, вул. Вишгородська 21

idundcz@dsns.gov.ua

<https://idundcz.dsns.gov.ua>

Національний університет
державної фіскальної
служби України

**Слов'янський
навчально-науковий
інститут**

**Дуальна освіта
вперше в Слов'янську**

Навчання в університеті
поєднується з навчанням
на робочих місцях. Теорія,
досвід та практика!

Три рівня підготовки

Якісна освіта, відповідно до
вимог сучасного ринку

- Облік і оподаткування
- Менеджмент
- Право
- Правоохоронна діяльність
- Економіка
- Фінанси, банківська справа та страхування
- Психологія
- Журналістика
- Комп'ютерні науки
- Міжнародні економічні відносини

ПРИЙМЛЬНА КОМІСІЯ

м. Слов'янськ, пл.
Соборна 3, 4-й поверх,
центральний вхід

КОНТАКТИ

+38 050 050 50 76
snni@nusta.edu.ua

Пріоритети навчання в Національному
університеті державної фіскальної служби:

1. ДЕРЖАВНЕ ЗАМОВЛЕННЯ - понад
1000 бюджетних місць;
2. СТУПЕНЕВА ОСВІТА: бакалавр → магістр
→ доктор філософії;
3. ДУАЛЬНА ОСВІТА;
4. ГАРАНТОВАНЕ (!) працевлаштування;
5. МІЖНАРОДНЕ визнання дипломів;
6. МЕДИЧНЕ обслуговування у власному
Медичному Центрі;
7. Можливість отримання ОФІЦЕРСЬКОГО
ЗВАННЯ на військовій кафедрі.

Тел. консультативного центру (050) 050 50 76
snni@nusta.edu.ua

**Юридична
Клініка**

д-р екон. н., проф. Дмитро Лазаренко,
директор Слов'янського навчально-наукового інституту
Університету державної фіскальної служби України

UKRAJINCI A SLOVÁCI - SPOLU / УКРАЇНЦІ ТА СЛОВАКИ – РАЗОМ

Подяка від EIDV та EEDA партнерам – науковцям та практикам
за 10-ти річну плідну співпрацю

КАЛАШНИК Наталія Григорівна

Доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат премії Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого за особливі заслуги в області науково-педагогічної діяльності. З 2005 по 2010 роки заступник Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань, позаплатний радник першого заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, радник Голови Міжнародного комітету захисту прав людини при ООН, комісар III рангу, радник президента Міжнародної Антитерористичної Єдності з правом виступу в Раді Європи.

Автор більш ніж 300 наукових праць присвячених питанням гуманізації діяльності пенітенціарної системи нашої країни та зарубіжжя, педагогіки соціалізації та ресоціалізації, формування та розвитку естетичних смаків молоді, освіти та виховання. За свою наукову та суспільну діяльність державними, неурядовими, церковно-світськими нагородами. Є засновником Густосології – комплексної науки про естетичний смак – яка пройшла апробацію в установах виконання покарань та кримінально-виконавчій інспекції.

БОШИЦЬКИЙ Юрій Ладиславович

Ректор Київського університету права НАН України, Заслужений юрист України, професор, кандидат юридичних наук, лауреат Премії імені Ярослава Мудрого, Відмінник освіти України. Керівник Міжнародного центру правових проблем інтелектуальної власності при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (за сумісництвом). Старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України (за сумісництвом).

Науковий доробок складає понад 360 наукових праць, з них 3 індивідуальних і понад 20 колективних монографічних праць, 5 навчальних посібників, 230 наукових і науково-публіцистичних статей. Автор статей з питань права інтелектуальної власності 6-томної Юридичної енциклопедії, Великого енциклопедичного юридичного словника, Енциклопедії цивільного права, Малої енциклопедії права інтелектуальної власності тощо.

Джерело: <http://kul.kiev.ua/>

СОПІЛЬНИК Любомир Іванович

Доктор юридичних наук, доктор технічних наук, професор, професор Львівського університету бізнесу та права, Академік Української академії наук (2011). Заслужений винахідник України, професор кафедри інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», академік Міжнародної академії комп'ютерних наук та систем, Лауреат наукової премії ім. В. М. Глушкова, премії ім. В. Пікуля, заступник головного редактора Збірника наукових праць «Наукові записки Львівського університету бізнесу та права» (фахове видання України).

Керівник сектора «Право» Західного наукового центру Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України, голова Антикримінального та Антитерористичного комітету у Львівській області, полковник поліції (в органах внутрішніх справ України з 1982 р.). Начальник Вибухотехнічного управління ГУНП у Львівській області.

Автор понад 250-ти наукових праць в т.ч. 18 колективних монографій, зокрема, міжнародних, 11-ти підручників, 30-и навчально-методичних посібників, 3-х Державних стандартів України, учасник понад 60 міжнародних та вітчизняних конференцій та симпозіумів, власник 6-х патентів: «Спосіб оцінки аварійно небезпечних ділянок автошляху» та «Автомобільний вимірювач – індикатор напруженості електро-магнітного поля», розробник першої в світі теорії негативного впливу електро-магнітних полів на водіїв, що приводить до аварій. Має численні бойові, відомчі, наукові та релігійні нагороди.

ЯНКОВСЬКА Лариса Анатоліївна

Канцлер ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права», доктор економічних наук (2008), професор, Академік УАН (2008); Відділення економіки і управління, Заслужений працівник освіти України (2009), академік Міжнародної академії комп'ютерних наук та систем, член Клубу ректорів Європи (Оксфорд, 2010), Лауреат наукової премії ім. В. М. Глушкова (2008), премії ім. В. Пікуля (2009), організатор проекту «Громадянин нової доби», головний редактор Збірника наукових праць «Наукові записки Львівського університету бізнесу та права» та член

декількох рад наукових видань та журналів.

Має більше 200 наукових праць, підручників з грифом МОН України, навчальних посібників, монографій у галузі економіки та підприємництва. 2001 р. – засновник Львівської приватної правничо-економічної гімназії.

Джерело: <http://lubp.com.ua/>.

29 РІЧНИЦЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

6 вересня 2020 року у Празі українці у Чехії відзначали 29 річницю Незалежності України.

На урочисті заходи представники української громади у Чехії запросили Йозефа Затька як брата українського народу.

Президент EIDV Йозеф Затько був надзвичайно щасливий, що зміг з радістю розділити святковий час єднання українців!

Урочистий концерт, виступи дитячих творчих колективів, українські пісні розтопили серця учасників заходу..

На захід з'їхалися українці з багатьох європейських країн, всіх зібрали та об'єднали спільні культурні та державницькі традиції.

Всіх Українців, які люблять свою рідну Батьківщину, але волею долі приїхали жити та працювати до інших держав.

Але дуже гарним є те, що ця урочиста подія зв'язала українців, словаків та чехів! Відкриті серця, готовність допомагати один одному, розвивати свої культурні традиції, примножувати добро у людському житті...

Ми щиро раді, що змогли репрезентувати Словаччину у Чехії на відзначення 29 річниці Незалежності України. Ми вдячні нашим друзям українцям, які запросили на це свято, особливо було приємно відчути доброту, щирість, гостинність українців!

Дякуємо за гостинність, за запрошення до святкової вечері із національними стравами, смачними варениками та рулькою!

Дякуємо за чудові пісні, що лунали, за улюблену «Червону Руту», яку обожнюємо, як і все, що пов'язане з Україною!

Два дні яскравих подій та зустрічей на цих урочистостях у Празі подарували нам стільки чудових вражень, нових знайомств, зустрічей із старими вірними друзями!

Треба дружити братнім слов'янським народам, продовжувати нашу співпрацю з питань культури, освіти, благодійності, бізнесу.

Треба прославляти свою культуру, триматися разом, адже разом - ми є сила!

До нових зустрічей!

Йозеф Затцько,
Президент Європейського інституту безперервної освіти,
JUDr. доктор права, доктор філософії, почесний доктор,
почесний професор, LL.M, MBA
Словаччина, Подгайська
07.09.2020

EIDV IN THE PROGRAM COMMITTEE
of The 8th International Scientific Conference on
Sustainability in Energy and Environmental Science at
The Ivano-Frankivsk National Technical University
of Oil and Gas, October 21-22, 2020

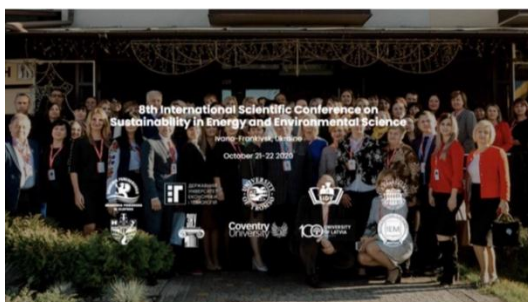
Ministry of Education and Science of Ukraine
Ivano-Frankivsk National Technical University
of Oil and Gas

ISCSEES 2020 8th International Scientific Conference
on Sustainability in Energy
and Environmental Science

PROGRAM

of the
8th International Scientific Conference
on Sustainability in Energy
and Environmental Science
ISCSEES 2020
iscsees.nung.edu.ua
October 21-22, 2020
Ivano-Frankivsk, Ukraine

PROGRAMME COMMITTEE

Oleg Pursky, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
Vasyl Kozyk, Lviv Polytechnic National University, Ukraine
Iryna Fadyeyeva, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Alla Polyanska, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Daina Znotiņa, Rezekne Academy of Technologies, Latvia
Inese Mavlutova, BA School of Business and Finance, Latvia
Hanna Kucherova, Classic Private University, Zaporizhzhia, Ukraine
Marina Kudinskaja, University of Latvia, Latvia
Zoriana Matsuk, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Valentyna Lukyanova, Khmelnytskyi National University, Ukraine
George Abuselidze, Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Nadiia Shmygol, Zaporizhzhya Polytechnic, Ukraine
Pankaj Srivastava, FATER Academy of India, India
Victoria Prokhorova, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Ukraine
Jozef Zat'ko, European institute of further education, Slovakia
Wladyslawa Luczka, Poznań University of Life Science, Poland
Tetiana Bukoros, European institute of further education, Slovakia
Vlastimil Vicen, School of Economics and Management of Public Administration in Bratislava, Slovakia
Dariusz Pawliszczy, Gromadka Commune Office, Poland
Ramesh Chandra Rath, Einstein Academy of Technology and Management, India

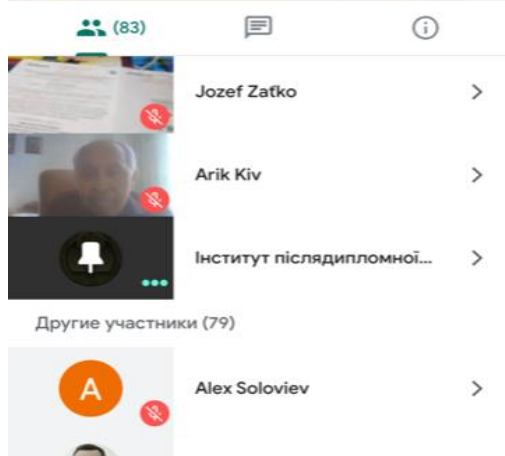
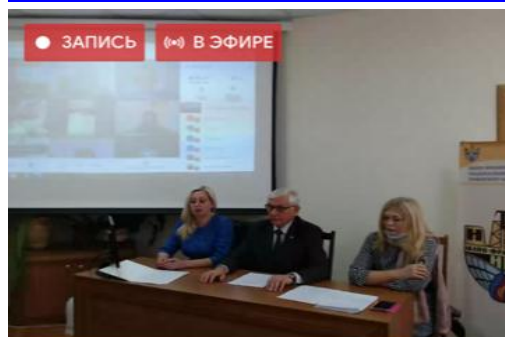
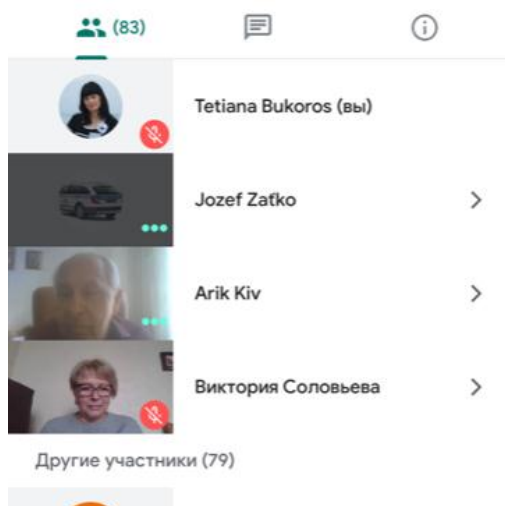
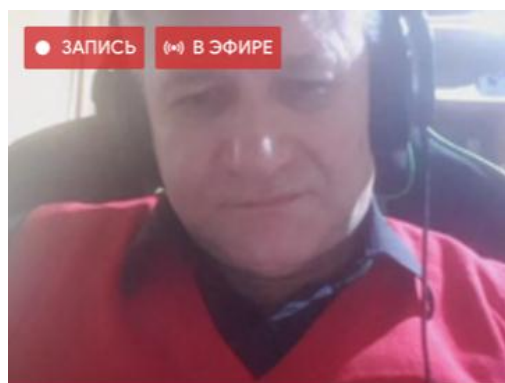
iscsees.nung.edu.ua 8th International Scientific Conference on Sustainability in Energy and Environmental Science nung.edu.ua

CONFERENCE HISTORY

International conference “Modeling and Development of Economic System in Environment, Energy and Earth Science” have been organized biennially by Institute of Economics and Management of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas since 2007. During the twelve years, scholars from more than 100 educational and scientific institutions presented cutting edge research on the economic systems of eight countries, including Ukraine, Germany, Slovakia, Poland, USA, Turkey, Kazakhstan, and Canada. The scholars published in the conference proceedings and the scientific journal “Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)”.

CONFERENCE TOPICS

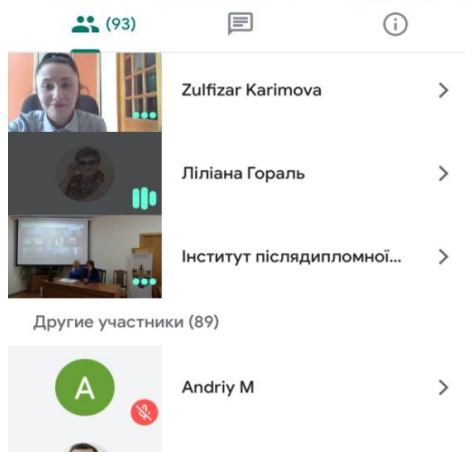
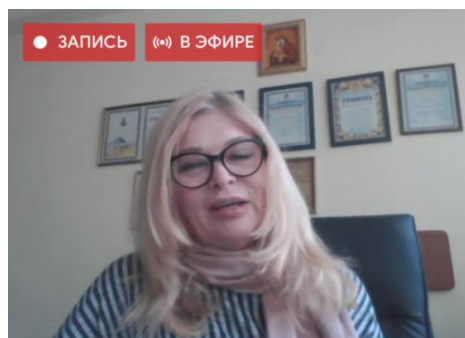
Sustainable Development. Sustainable and Efficient Use of Energy. Renewable, Smart and Green Energy Development. Sustainable and Efficient Use of Natural Resource. Environmental Management. Environmental Science and Technology. Environmental Restoration, Ecological Engineering and Eco-technology. Agriculture and Environment Sustainability. Green Enterprise Development. Modelling and Regional Environmental Assessments. Risk Management in Energy, Earth and Environment Systems. Measuring, Forecasting and Monitoring Sustainability. Global threats, Disaster and Mitigation.

ISCSEES 2020

8th International Scientific Conference on Sustainability in Energy and Environmental Science at The Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

On October 21-22, 2020, the President of EIDV Jozef Zatko greeted the participants of the conference and noted the relevance of the main issues of scientific problems of the conference.

**International Scientific and Didactic Conference
LIV CICA – XV SECURITY FORUM KRAKOW 2020 &
JUBILEUSZ 15-LECIA WSBPI „APEIRON”,
7–8 October 2020 Kraków, Poland.**

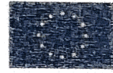
**SECURITY FORUM KRAKÓW
7–8 PAŹDZIERNIKA 2020**

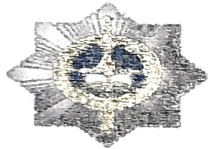
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego
„**Apeiron**” w Krakowie

Fonder of the **EEDA JUDr. Jozef Zaťko** is in Conference Organization
Committee of the FORUM.

Fonder of the EEDA JUDr. Jozef Zaťko
took part in the two-day anniversary forum.

Erasmus+

Akademia Pomorska w Słupsku

Institut Bezpieczeństwa i Zarządzania

SAFETY PROJECT

Ambis.

COMBAT ALERT

Uniwersytet Wrocławski

EEDA
FACTORY EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY s.a.
www.eeda.pl

LIV CICA – XV SECURITY FORUM KRAKÓW 2020
JUBILEUSZ 15-LECIA
WSBPI „APEIRON” W KRAKOWIE

.....

Kraków
7–8 października 2020

Proposed topics of the FORUM:

- Europe's chances, challenges, risks and threats;
- security and defense policy in the actions of the EU and NATO;
- international alliances and conflicts;
- the migration crisis;
- security sciences and security studies - global, local and personal research perspectives on security-related issues;
- national and international aspects of state security;
- public and personal security;
- security culture: personal, group, national and international dimension;
- conflicts and aggression - personal and group aspects.

Proposed issues:

- opportunities, challenges, risks and threats for Europe;
- security and defense policy in EU and NATO activities;
- international alliances and disputes;
- emigration crisis;
- the science of safety (*security sciences*) and studies of the safety (*security studies*) - research perspectives on security issues in the perspective of global, local and personal;
- national and international aspects of state security;
- public and personal safety;
- security culture: personal, group, national and international dimension;
- conflict and aggression - personal and group dimension.

Long-term friendship and cooperation with the organizer of the conference, WSBPI „APEIRON”, represented by its rector Julius Pivovarsky and the conference participants, Professor Miroslav Skibnevsky and others, provides an opportunity for new productive projects.

From: <https://apeiron.edu.pl/liv-cica-xv-security-forum-krakow-2020/>
<https://apeiron.edu.pl/.../konferenja-liv-cica-xv.../>

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР «ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Україна-Польща-Словаччина

30 жовтня 2020 року за сприянням кафедри «Обліку та оподаткування» Національної академії статистики, обліку та аудиту, в режимі **online**, проведено Міжнародний семінар на тему: «Єдиний європейський простір вищої освіти: тенденції, виклики, перспективи»

Мета семінару – забезпечити академічний майданчик для обговорення ключових здобутків і головних викликів, щодо розвитку вищої освіти України та її взаємозв'язків із іншими країнами світу в єдиний європейський простір.

До участі у заході долучилося **50 науковців із 15 закладів вищої освіти України та Європи, а саме:** Європейський інститут безперервної освіти (Словаччина), Університет економічний м. Бидгошч (Польща), Словацький аграрний університет м. Нітра (Словаччина), Технологічний університет м. Єлена Гура (Польща), Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Миколаївський національний аграрний університет, Львівський національний університет ім. І. Франка, Житомирський національний агроекологічний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Київський національний торговельно-економічний університет, Сумський національний аграрний університет, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, Національний університет «Чернігівська політехніка», Державний університет телекомунікацій.

Семінар відкрила доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, професор Європейського інституту безперервної освіти (Словаччини), завідувач кафедри «Обліку та оподаткування» Національної академії статистики, обліку та аудиту – **Теловата Марія Теодозіївна**.

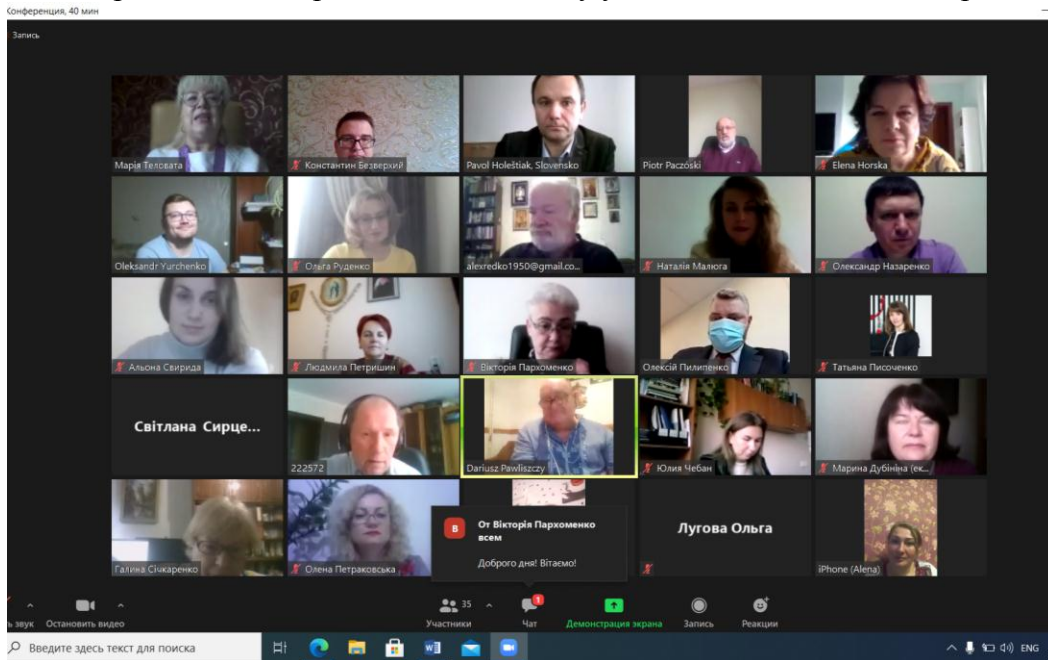
Вона ознайомила учасників з порядком денним та цілями семінару, довела до відома присутніх інформацію щодо унікальної можливості обмінятися науковими ідеями та практичним досвідом на міжнародному рівні, розвинути і зміцнити співпрацю з новими партнерами, розширити свій світогляд, взяти участь у дискусіях.

Учасників семінару привітали **Редько Олександр Юрійович**, доктор економічних наук, професор, радник ректора Національної академії статистики, обліку та аудиту та **Пилипенко Олексій Іванович**, доктор економічних наук, доцент, декан обліково – статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту.

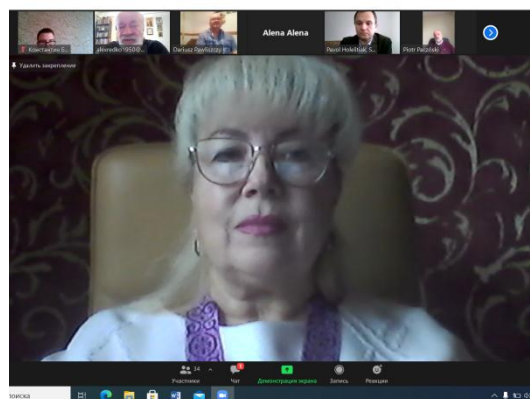
У роботі міжнародного семінару взяли участь і виступили **Йозеф Затько** – Президент Європейського інституту безперервної освіти, Почесний доктор, доктор права, доктор філософії, Почесний професор МВА, Засновник Східно-Європейської агенції розвитку (Словаччина); **Даріуш Павлице** – доктор економічних наук, Президент м. Громадки (Польща); **Єлена Горська** – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки та менеджменту Словацького аграрного

університету в м. Нітра (Словаччина); **Марцін Кеші** – доктор економічних наук, декан економічного факультету м. Бидгошч (Польща); **Пьотр Пачоський** – доктор філософії, докторант, заступник Президента м. Єлена Гура (Польща); **Тетяна Букорос** – кандидат політичних наук, доцент, віцепрезидент Європейського інституту безперервної освіти (Словаччина); **Павол Холештяк** – доктор філософії (Словаччина).

Учасники міжнародного семінару відмітили високий професіоналізм науковців, колег і партнерів Словаччини та Польщі, обговорили актуальні питання реформування системи вищої освіти України та зарубіжжя, позитивні зміни та наслідки впровадження європейського досвіду у заклади вищої освіти України.

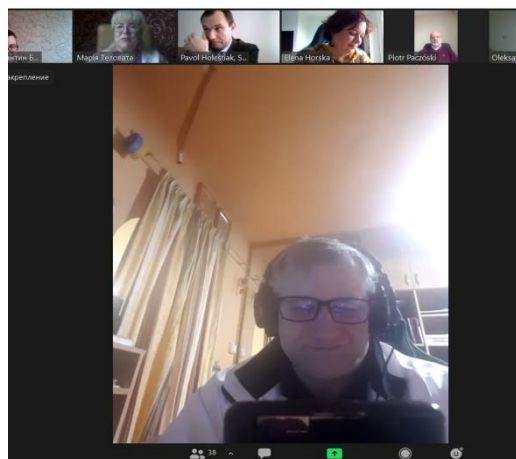
Редько О. Ю. – доктор економічних наук, професор, радник ректора Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Теловата Марія – доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, професор Європейського інституту безперервної освіти (Словаччини), завідувач кафедри «Обліку та оподаткування» Національної академії статистики, обліку та аудиту

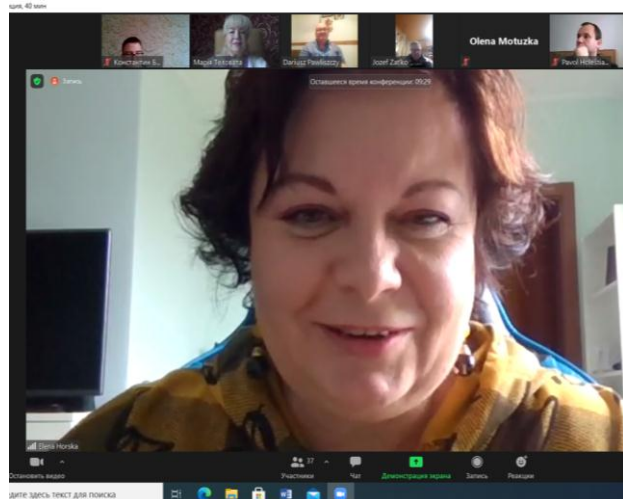
Пилипенко О.І. – доктор економічних наук, доцент, декан обліково-статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту.

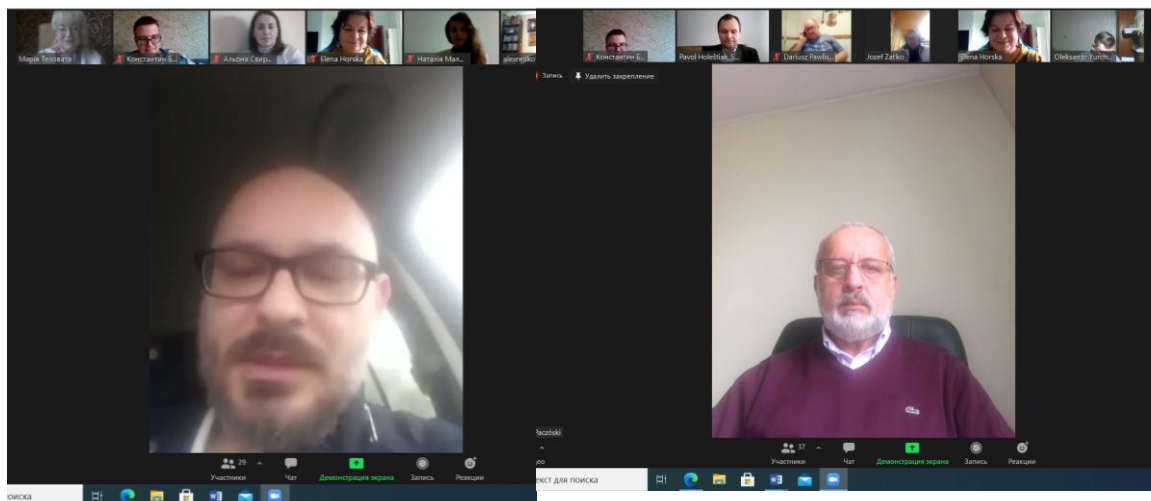
Йозеф Затько – Президент Європейського інституту безперервної освіти, Почесний доктор, доктор права, Почесний професор, MBA, LL.M, Засновник Східно-Європейської агенції розвитку (Словаччина).

Даріуш Павлице – доктор економічних наук, Президент м. Громадки (Польща).

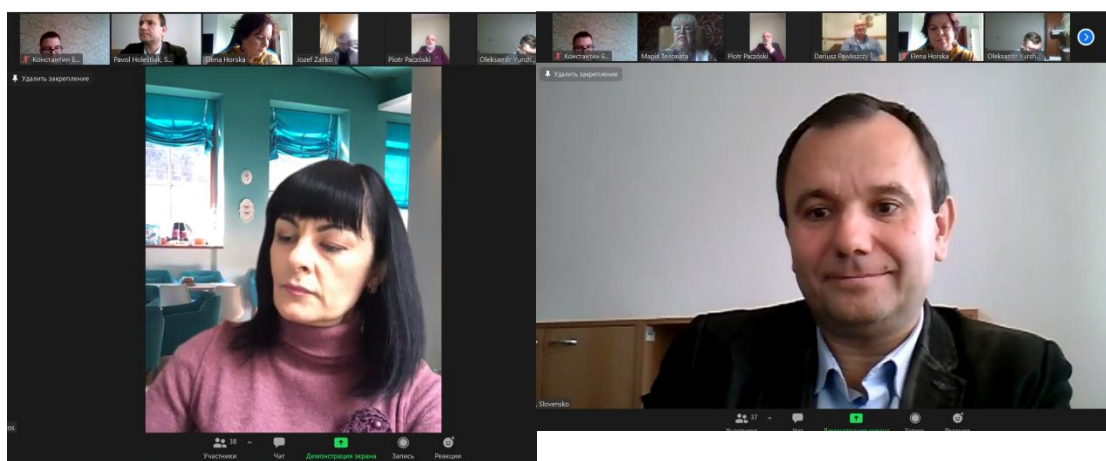

Єлена Горська – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки та менеджменту Словацького аграрного університету в м. Нітра (Словаччина).

Марцін Кеші - доктор економічних наук, декан економічного факультету м. Бидгошч (Польща).

Пьотр Пачоський – доктор філософії, докторант, заступник Президента м. Єлена Гура (Польща).

Тетяна Букорос – кандидат політичних наук, доцент, Почесний професор, MBA, віцепрезидент Європейського інституту безперервної освіти (Словаччина).

Павол Холештяк – доктор філософії (Словаччина).

Автор – професор Марія Теловата

СТУДЕНТСЬКИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ ОНЛАЙН

Україна – Словаччина – Німеччина – Польща

11 листопада 2020 року в *Національній академії статистики, обліку та аудиту* за сприянням кафедри «*Обліку та оподаткування*» відбувся студентський круглий стіл з міжнародною участю на тему: «**Усе в житті залежить від нас**». Захід, проведений у форматі Zoom-конференції, об'єднав 125 учасників закладів вищої освіти, а саме: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Львівський національний університет імені І. Франка, Миколаївський національний аграрний університет, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ, Житомирський національний агроєкологічний університет, Національний авіаційний університет, Ірпінський державний коледж економіки та права, Фаховий коледж бізнесу та аналітики. До участі були запрошені науковці, іноземні партнери, поважні особистості та колеги – Словаччини, Німеччини, Польщі. Широкий спектр тематики доповідей, презентацій українською, польською та словацькою мовами охопив актуальні проблеми сучасності.

Із вітальним словом з нагоди відкриття заходу звернулася, завідувач кафедри, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, професор Європейського інституту безперервної освіти (Словаччини), експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти - **Теловата Марія Теодозіївна**, яка відзначила, що дистанційні технології сьогодення розширюють географічні й часові межі та дають можливість акумулювати досвід провідних університетів світу підтримуючи, впроваджуючи європейські стандарти освіти на засадах міжнародної мобільності та співпраці між ЗВО. А також побажала учасникам круглого столу плідних дискусій та обміну конструктивними ідеями.

Зокрема, **Даріуш Павлице** – доктор економічних наук, мер міста Громадка (*Польща*) у своїй доповіді-презентації розкрив **актуальні питання екології, які хвилюють громадськість у різних частинах земної кулі**, проаналізував проблему захисту водних ресурсів, навколишнього середовища від токсичних речовин, «що від кожного з нас, залежить, як виглядатиме завтра світ».

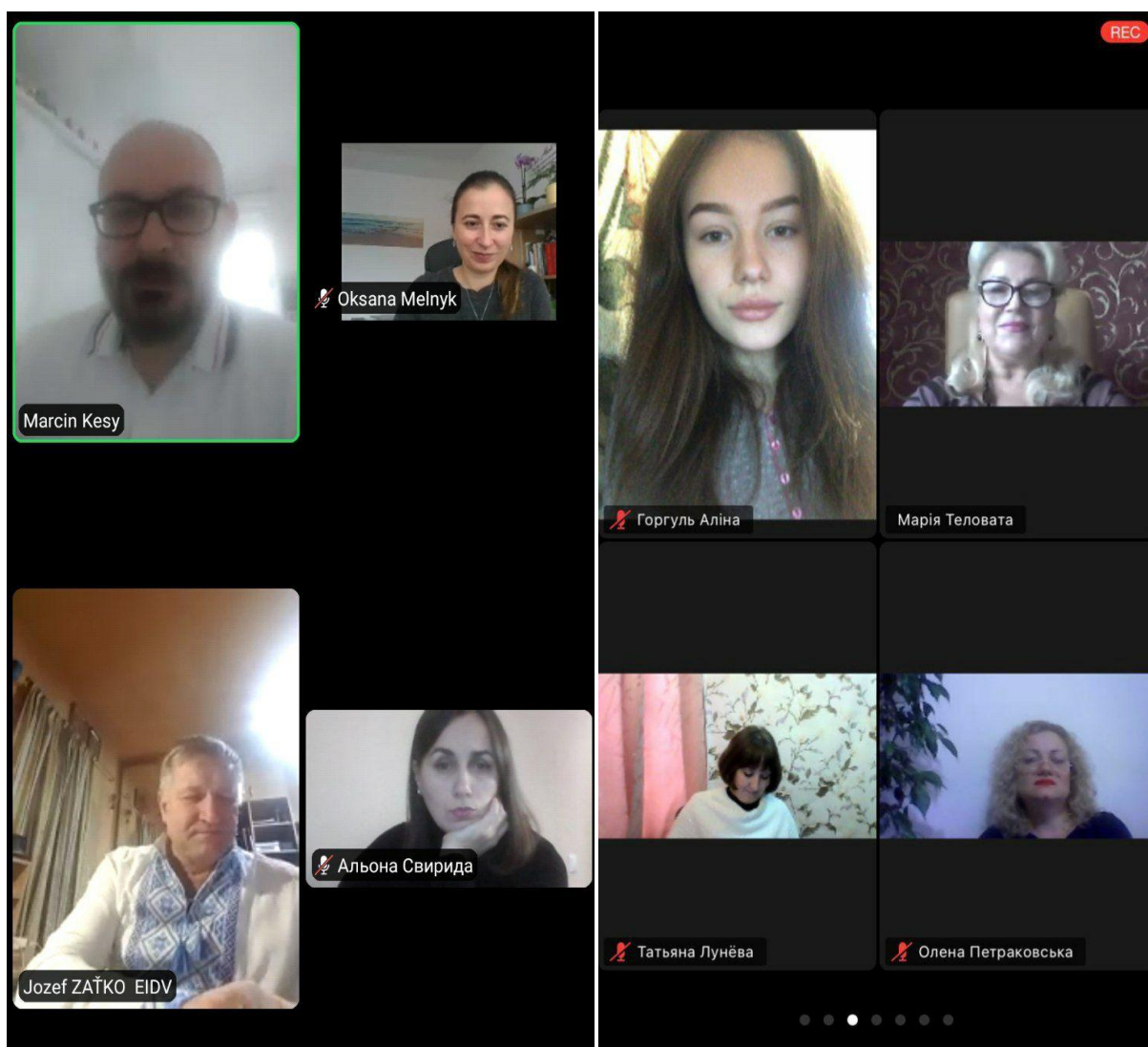
Мельник Оксана – кандидат педагогічних наук, науковий співробітник кафедри економічної та бізнес освіти Університету Констанца (*Німеччини*), яка **ознайомила учасників із історією університету**, який вважається одним з 9 елітних університетів Німеччини і входить в Асоціацію університетів Європи. Всі учасники заходу із зацікавлення слухали розповідь Оксани Мельник, про особисті філософські підходи та передумови для одержання результативного успіху в житті. **Про міжнародну співпрацю ЗВО**, мобільність студентів і викладачів, про спільні здійснення наукових досліджень (написання наукових тез, статей, монографій), підвищення кваліфікації, обмін досвідом, – зазначив у своєму виступі **Йозеф Затько**, Почесний доктор, доктор права, Почесний професор, LL.M, MBA, Президент Європейського інституту безперервної освіти, Засновник Східно-Європейської агенції розвитку, Засновник Наукового журналу «European Science - Eurpaska Veda» (Словаччина).

Про освіту та самовдосконалення, про розвиток науково-дослідницької роботи студентів і фактори удосконалення підготовки майбутніх фахівців, про їх професійну компетентність, стимул і відповідальність, про сучасні вимоги працедавців до випускників і значення подвійних дипломів, про головні

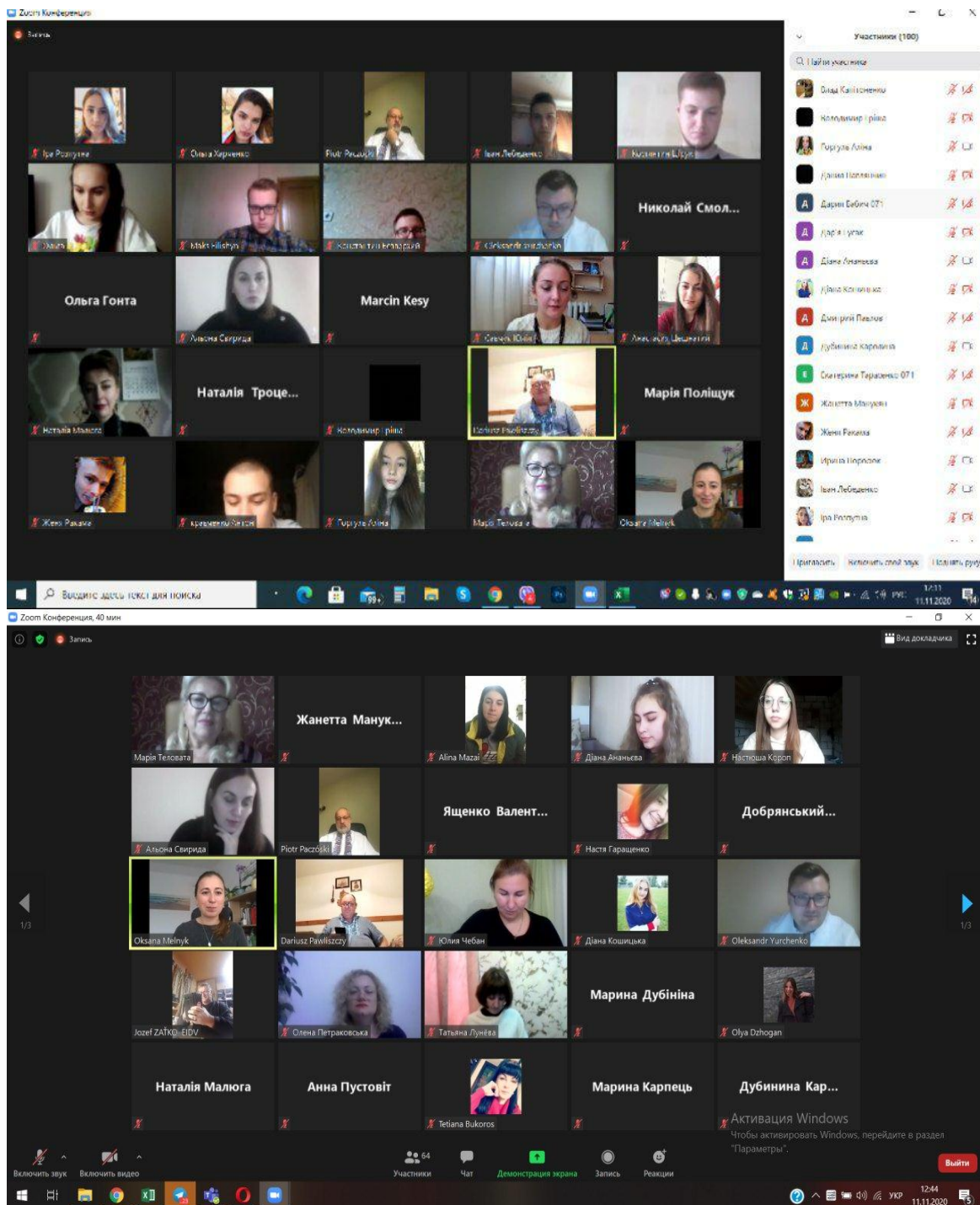
пріоритетні завдання освітньої діяльності ЗВО говорили: Марцін Кеші доктор економічних наук, декан економічного університету м. Бидгошч (Польща), Тетяна Букорос кандидат політичних наук, доцент, віцепрезидент Європейського інституту безперервної освіти, секретар Наукового журналу «European Science - Európska Veda» (Словаччина), Пьотр Пачоський докторант, заступник мера м. Єлена Гура (Польща).

За підсумками проведення «круглого столу» учасники прийшли до висновку, яке буде твоє майбутнє – залежить від тебе! Твоє майбутнє в твоїх руках!

На завершення «круглого столу», студенти щиро дякували гостям, науковцям, викладачам усім учасникам за конструктивні доповіді, цікаві презентації, ґрунтовні наукові дослідження та висловили свої бажання, сподівання на подальші зустрічі.

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ. Zborník vedeckých prác. 2020

Автор – професор Марія Теловата

25-річчя Київського університету права НАН України – партнера EIDV

15 грудня 2020 року в Київському університеті права НАН України відзначили 25-річчя його діяльності.

В рамках святкових заходів були проведені круглий стіл на тему: «Київський університет права НАН України у витоків юридичної освіти нашої держави» та урочисті збори колективу Київського університету права НАН України.

Юрій Шемиученко, почесний ректор КУП НАНУ, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького, д.ю.н., професор, академік НАН України

Після завершення круглого столу та святкових зборів колективу КУП НАН України відбулося урочисте відкриття виставки картин відомої закарпатської художниці О. Кашшай.

Ректор, професор, заслужений юрист України Юрій Бошицький та віце президент EIDV Тетяна Букорос

Фото: <http://kul.kiev.ua/novini/kijivskomu-universitetu-prava-nan-ukrajini-25-rokiv.html>

Щирі вітання ректору та колективу Київського університету права НАН України від Європейського інституту безперервної освіти EIDV з нагоди ювілею було виголошено у вітальному слові від президента EIDV Йозефа Затька.

За багаторічну партнерську плідну співпрацю, внесок у розвиток міжнародного співробітництва між братніми народами України та Словаччини та з нагоди **25-річчя Університету** та ректору, професору, заслуженому юристу України **Юрію Бошицькому** було присвоєно звання Почесного професора Європейського інституту безперервної освіти та вручено віце президентом EIDV Тетяною Букорос диплом та медаль Почесного професора EIDV.

Zat'ko Jozef, Dr.h.c. mult. JUDr. Honor.
Prof. mult., President European institue
of further education, Slovensko

ĎAKUJEME PÍSMENO

Vážený pán vedecký kolega, pozdravujem vás z Azerbajdžanskej nezávislej republiky.

Najskôr by som chcela upriamiť vašu pozornosť na skutočnosť, že Azerbajdžanská republika so svojou dávnou históriou a tradíciami multikulturalizmu úzko spolupracuje so všetkými krajinami sveta. V tomto ohľade nie je výnimkou ani Slovenská republika a naše krajiny majú už 28 rokov vynikajúce priateľské a kooperačné vzťahy.

Slovensko bolo teda jednou z prvých krajín, ktoré uznali nezávislosť Azerbajdžanu (24. januára 1992), a 23. novembra 1993 boli nadviazané azerbajdžansko-slovenské diplomatické vzťahy.

Bývalý prezident Azerbajdžanskej republiky, národný vodca Hejdar Alijev 3. apríla 2001 podpísali vláda Azerbajdžanskej republiky a vláda Slovenskej republiky DOHODU o obchodno-ekonomickej a vedecko-technickej spolupráci so 16 bodmi. Medzi našimi krajinami bolo podpísaných celkom 9 právnych dokumentov.

Priateľskú spoluprácu medzi vládou Azerbajdžanskej republiky a vládou Slovenskej republiky potvrdzujú vzájomné návštevy. Medzi také oficiálne a štátne návštevy na vysokej úrovni patrí návšteva jeho excelencie pána Ilhama Alijeva, prezidenta Azerbajdžanskej republiky, na Slovensku 18. - 19. marca 2004.

V dňoch 2. - 14. novembra 2018 navštívil Azerbajdžan predseda vlády SR Peter Pellegrini. V dňoch 28. - 29. augusta 2004, 26. januára 2015, 3. septembra 2015 a 5. - 6. decembra 2019, navštívil Slovensko minister zahraničných vecí Azerbajdžanu pán Elmar Mammadyarov. Ministri zahraničných vecí Slovenskej republiky - Eduard Kuka (31. januára - 2. februára 2000), Jan Kubiš (28. apríla 2008), Miroslav Lajčák - 14. - 16. marca 2010, 10. - 13. apríla 2013, 5. marca 2019) navštívil Azerbajdžan.

V tejto súvislosti predseda parlamentu SR Peter Pellegrin navštívil 12. - 16. júna 2015 Azerbajdžan, aby sa zúčastnil na otváracom ceremoniáli prvých európskych hier „Baku-2015“. Zároveň Miroslav Lajčák pricestoval do Azerbajdžanu 27. - 28. novembra 2019 pri príležitosti oficiálneho otvorenia Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Azerbajdžane.

Okrem toho v Milli Majlis Azerbajdžanskej republiky pôsobí pracovná skupina pre medziparlamentné vzťahy medzi azerbajdžansko-slovenským parlamentom.

Tieto vzťahy jednoznačne potvrdzujú úspešné pokračovanie úloh vyplývajúcich zo ZÁKONU AZERBAJDŽANSKEJ REPUBLIKY o ratifikácii Dohody medzi vládou Azerbajdžanskej republiky a vládou Slovenskej republiky o obchodno-ekonomickej a vedecko-technickej spolupráci.

Samozrejme ako vedci sme vždy pripravení prispievať k priateľským a kooperatívnym vzťahom medzi vládou Azerbajdžanskej republiky a vládou Slovenskej republiky.

Vo svojom mene teda s potešením môžem povedať, že sa to stalo prostredníctvom vás. Publikovaním mojich dvoch článkov v slovenskom časopise (Vedecko - metodologické aspekty uplatňovania multikulturalizmu na „filozofiu dialógu“ (formulácia problému) Ročenka Ukrajinsko-Slovenska 2018-pap. 126-133. 212 s. ISBN 978-80-89926-02-2 Slovensko; Bratislava Universitetin) prorektor Vlastimil Vicen „Etno-

národná a regionálna identita v Azerbajdžane“ Európska veda 2/2020.pap.142-148. 190 s.) ste sa stali žiarivým príkladom vedeckej spolupráce medzi našimi krajinami.

Ďalej by som chcela poďakovať a pozdraviť pána Vlastimila Vicena, prorektora bratislavskej univerzity, za spoluautorstvo. Dúfam, že naša vedecká spolupráca bude úspešne pokračovať.

Napísaním tohto všetkého Vám vyjadrujem hlbokú vďaku za Vašu veľkú pozornosť venovanú azerbajdžanskej vede a za Váš príspevok k rozvoju multikulturalizmu.

Prajem Vám dlhý život, veľa zdravia a úspechov vo vedeckej činnosti.

Sincerely,

Khatire Guliyeva,

ANAS. Institute of Philosophy and Sociology
"Philosophy of Multiculturalism and Tolerance"
Head of the Department, Doctor of Philosophy

Zat'ko Jozef, Dr.h.c. many. JUDr. Honor.
Prof. mult., President of the European institute
further education, Slovakia

THANK YOU LETTER

Dear Scientific colleague, I greet you from the Independent Azerbaijan Republic.

First of all, I would like to draw your attention to the fact that the Azerbaijan Republic works closely with all countries of the world, with its ancient history and multicultural traditions. The Slovak Republic is no exception in this regard and our countries have enjoyed excellent friendships and cooperation for 28 years.

Thus, Slovakia became one of the first countries to recognize Azerbaijan's independence (January 24, 1992) and Azerbaijan-Slovak diplomatic relations were established on 23 November 1993.

Former President of the Azerbaijan Republic, National Leader Heydar Aliyev signed a 16-point Trade, Economic and Scientific-Technical Cooperation Agreement between the Government of the Azerbaijan Republic and the Government of the Slovak Republic on April 3, 2001. A total of 9 legal documents have been signed between our countries.

The friendly cooperation between the Government of the Azerbaijan Republic and the Government of the Slovak Republic is confirmed by mutual visits. Such high-level official and state visits include the visit of His Excellency Mr. Ilham Aliyev of the President of the Republic of Azerbaijan to Slovakia on 18-19 March 2004.

On 2-14 November 2018, Prime Minister of the Slovak Republic Peter Pellegrini visited Azerbaijan. On 28-29 August 2004, 26 January 2015, 3 September 2015 and 5-6 December 2019, Azerbaijani Foreign Minister Elmar Mammadyarov visited Slovakia. Foreign Ministers of the Slovak Republic - Eduard Kuka (31 January - 2 February 2000), Jan Kubiš (28 April 2008), Miroslav Lajčák - 14 - 16 March 2010, 10 - 13 April 2013, 5 March 2019) visited Azerbaijan.

In this context, President of the Slovak Parliament Peter Pellegrin visited Azerbaijan on 12-16 June 2015 to attend the opening ceremony of the first European Games "Baku-2015". At the same time, Miroslav Lajčák came to Azerbaijan on 27-28 November 2019 on the occasion of the official opening of the Slovak Republic's Embassy in Azerbaijan.

In addition, the Milli Majlis of the Azerbaijan Republic has a working group on inter-parliamentary relations between the Azerbaijan-Slovak Parliament.

These relations clearly confirm the successful continuation of the tasks arising from the ACT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN on the ratification of the Agreement between the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the Slovak Republic on Trade, Economic and Scientific-Technical Cooperation.

Of course, as scientists, we are always ready to contribute to friendly and cooperative relations between the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the Slovak Republic.

So, on my behalf, I am pleased to say that this happened through you. By publishing two articles in the Slovak journal (Scientific and methodological aspects of the application of multiculturalism to the "philosophy of dialogue" (problem formation) *Rosenka Ukrajinsko-Slovenska 2018*-pap. 126-133. 212 p. ISBN 978-80-8926-02-2) Co-

authored with Vice-Rector Vlastimil Vicen "Ethno-National and Regional Identity in Azerbaijan" European Science 2.2020.pap.142-148. 190 p.) You have become a shining example of scientific cooperation between our countries.

I would also like to thank and greet Mr. Vlastimil Vicen, Vice-Rector of the University of Bratislava, for co-authorship. I hope that our scientific cooperation will continue successfully.

By writing all this, I express my deep gratitude to you for your great attention to Azerbaijani and Azerbaijani science and for your contribution to the development of multiculturalism.

I wish you a long life, good health and success in science.

Sincerely,

Khatire Guliyeva

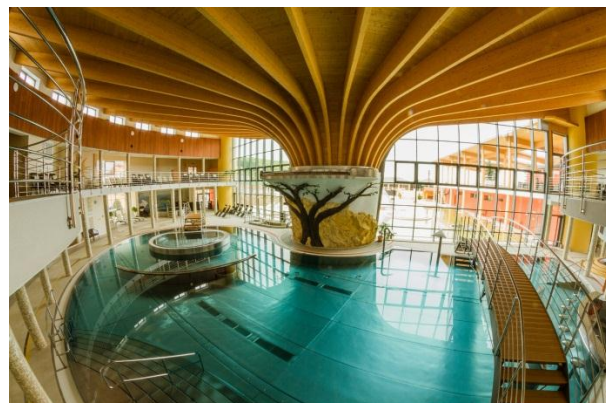
ANAS. Institute of Philosophy and Sociology
Head of Department, "Philosophy of Multiculturalism and
Tolerance", Doctor of Philosophy

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗАСНОВНИКА ЕЕДА ЙОЗЕФА ЗАТЬКА ТУРИСТАМ

WELLNESS CENTRUM AQUAMARIN

Wellness centrum Aquamarin ponúka komplex služieb pre oddych a relaxáciu. Názov wellness centra je odvodený od drahého kame a akvamarín (aquamarine - voda mora).

Vo wellness centre je návštevníkom k dispozícii vnútorný i vonkajší bazénový svet, vitálny svet, turecký kúpe Hammam, oddychové priestory, botanická záhrada a kaviare.

Termálne kúpalisko Podhájska, s.r.o.

Podhájska 493941 48 Slovenská republika

wellnesscentrum@tkpodhajska.sk

**Informácie o obci, informačné centrum nájdete na stránkach obce
www.obecpodhajska.sk.**

Penzión TERMÁL sa nachádza v katastri obce **Podhájska**, ktorá sa dostáva do povedomia našich a zahraničných turistov vďaka geotermál-nemu prameňu silne mineralizovanej vody v hĺbke 1900 m (voda má pri ústí teplotu 80° C a výdatnosť 50 litrov za sekundu), okolo ktorého sa na 12 ha rozprestiera areál termálneho kúpaliska. Voda z geotermálneho prameňa má blahodárne účinky na celý organizmus. Podrobné štúdie preukázali, že má hlbšie a trvalejšie regeneračné efekty ako voda z Mŕtveho mora. Účinky tejto termálnej vody využíva k regenerácii celá rada športovcov z rôznych športových odvetví, a preto Vás do mikroregiónu **TERMÁL** pozývame.

Penzión TERMÁL Podhájska
941 48, Podhájska Za humnami 508/28 časť Belek
Slovenská republika
Mobil: +421 905 369 138 - rezervácia
+421 905 450 765
E-mail: penzion.termal.podhajska@gmail.com
www.termal-podhajska.sk

PENZIÓN TERMÁL
ZA HUMNAMI č. 508/28, 941 48 Podhájska

Tel.: +421 905 369 138
Tel.: +421 905 450 765

www.termal-podhajska.sk
e-mail: penzion@termal-podhajska.sk

Стоматологічний туризм

Я Руслан Коклян, засновник стоматології "Dr.Koklyan".

Живу стоматологічною справою вже більше 20 років, постійно підвищую свій професійний рівень.

Спостерігаючи за роботою сучасних стоматологій, я чітко усвідомив, що хочу популяризувати якісний сервіс, що дасть можливість пацієнтам отримувати якісне лікування. Тому я зібрав команду фахівців. Не люблю гучних слів, але наша філософія говорить за нас.

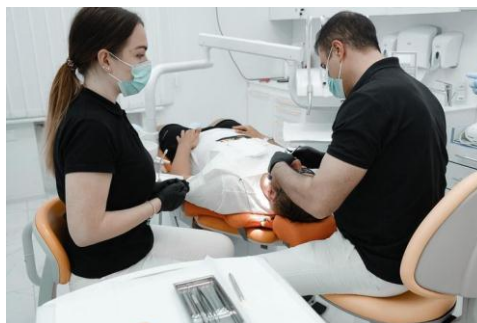
Кожен член моєї команди підтвердить, що головний принцип, за яким ми працюємо - це лікувати пацієнтів так, як ми б лікували членів своєї сім'ї.

НАШІ ПОСЛУГИ

Ми пропонуємо нашим пацієнтам повний спектр послуг, спрямованих на забезпечення здоров'я та краси зубів. Застосовуємо новітні технології та сучасне обладнання.

НАЙБІЛЬШ ЗАТРЕБУВАНІ НАПРЯМКИ:

- 🦷 Ортодонція
- 🦷 Хірургія
- 🦷 Імплантація
- 🦷 Терапевтична стоматологія
- 🦷 Ортопедія, протезування
- 🦷 Комплексна гігієна
- 🦷 Відбілювання
- 🦷 Анестезіологія
- 🦷 Діагностика
- 🦷 Дитяча стоматологія

Контакти:

Київ, вул. САКСАГАНСЬКОГО, 125

+38050 607 01 01

+38073 607 01 01

+38067 607 01 01

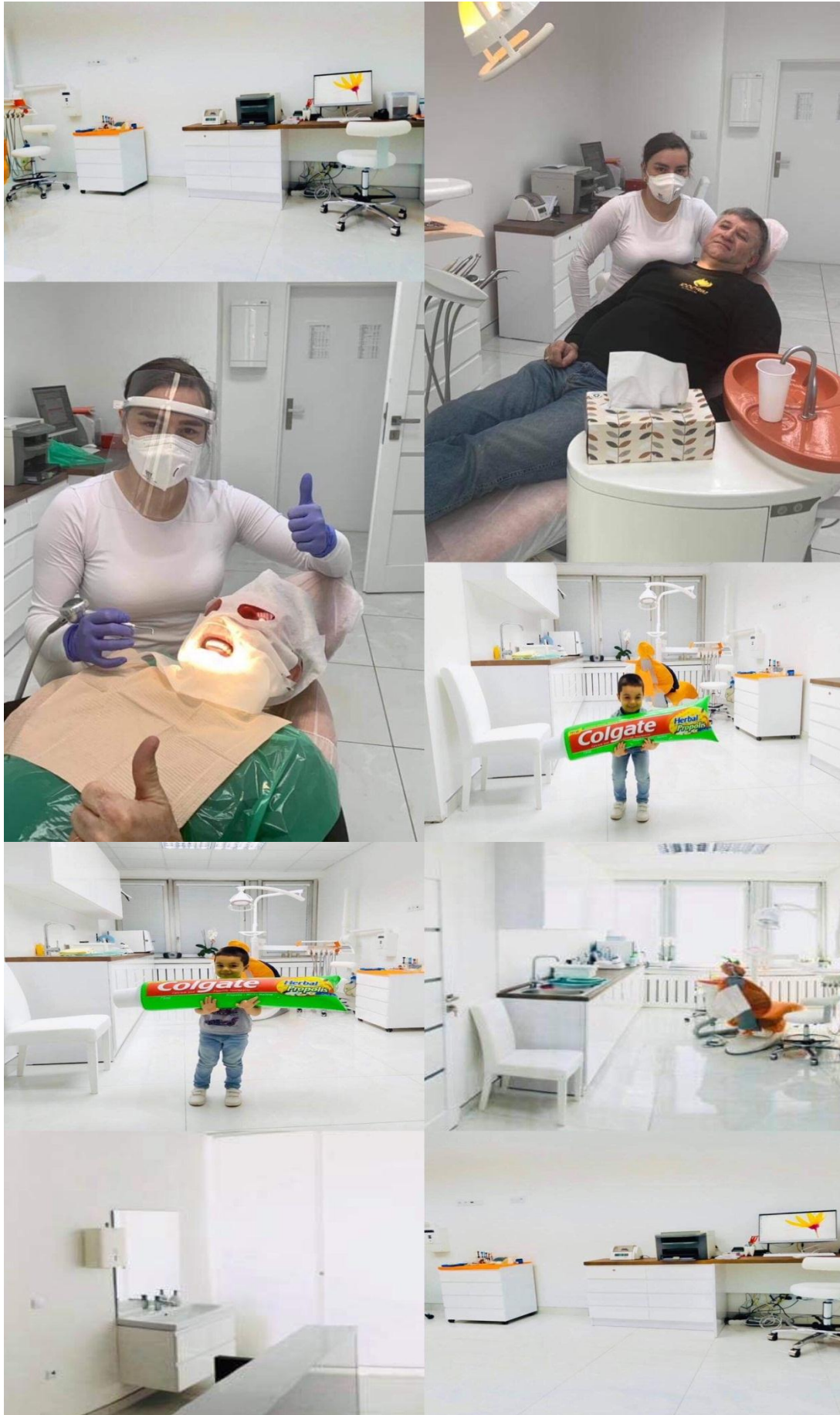
e-mail: dr.koklyan@gmail.com

NATA-DENT s.r.o.

Druh zariadenia:	 ambulancia zubného lekárstva
Identifikátor:	64-47251484-A0001
Odborné zameranie:	zubné lekárstvo
Lekári, sestry:	Natália Turjanica, MBA (zubný lekár)
Miesto prevádzkovania:	Ul. SNP 2103/19, 93401 Levice
Poist'ovne:	VšZP, Dôvera, Union
	NATA-DENT s.r.o
Poskytovateľ:	Severná ul. 4072/19 93401 Levice IČO: 47251484
Telefón:	0908376575
Email:	turjanicanatalia@gmail.com

Найкраща подяка лікарю - задоволений пацієнт!

Історична місцина Словаччини – Чічмани

Одне з найкрасивіших сіл в Словаччині — це **мальовничі Чічмани**. Село відоме туристам завдяки дерев'яним будинкам з типовими білими орнаментами і не тільки. Незаймана природа Чічман вражає, а краєвиди зачаровують туристів назавжди. Чичманський орнамент на будинках та вишиванках віднесено до нематеріальної культурної спадщини Словаччини.

Фото з <https://slovakia.travel/ru/chichmany>

Локалізація: Žilinský kraj, okres Žilina, Čičmany, GPS: N48°57'24" E18°31'1"

<http://www.obeccicmany.sk/>

Мальовниче гірське село Чічмани, розташоване біля підніжжя Страховскіх гір, вважається першим в світі музеєм-заповідником народного зодчества.

Rok v Čičmanoch

FAŠIANGY (FEBRUÁR)

Fašiangy (mjasopust) je obdobie od Troch kráľov až do polnoci pred škaredou – Popolcovou stredou. Potom nasleduje 40-dňový pôst (zavedený až koncom 4. storočia kresťanskou cirkvou) až do Veľkého piatku. Je to prechodné obdobie medzi zimou a jarou. Oslavy fašiangov sa regionálne líšili, aj keď sa vyskytovali aj spoločné črty. Napríklad v regióne Liptov a v obci Čičmany sa varila praženica, na ktorú bola pozvaná celá dedina. Mládenci najprv týždeň pred zábavou chodili po dedine a pozývali dievčatá, ale aj starších. Pri tejto obchádzke nezabudli zozbierať vajíčka a slaninu. Praženicu väčšinou pripravovala

ričtárka, potom sa začínala zábava, na ktorej boli aj pražené šišky, karamel, závin, huspenina a ďalšie miestne špeciality. V Hontě bolo zvykom robiť pälenuku. Chlapci chodili s Turoňom (Turoň – maska predstavuje volskú hlavu s rohami a veľkým jazykom, na bokoch má uviazan zvonček, čím dávala najavo svoj príchod. Zvyšok tela tvorí vrec, do ktorého sa natiahne chlap.) po dedine a vyberali zrná, taktiež spojené s obchádzkami za dievčatami a pýtaním slaniny, klobásy a niekde im dali aj údené mäso. Všetko sa odnieslo na priadky, kde dievčatá pripravili pohostenie. Fašiangy sa končili v utorok o polnoci.

FAŠIANGY / KARNAWAL

Čičmianske ornamentey

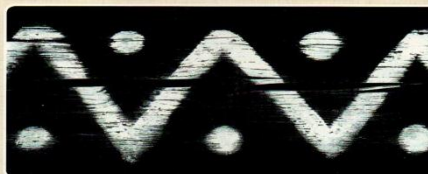
Čičmany popri výšivke preslávila vonkajšia ornamentálna výzdoba domov vo forme štylizovaných geometrických vzorov a ornamentov, ktorá je ojedinelým zjavom v celom stredo európskom regióne.

Ornamentálna výzdoba v minulosti sa obmedzovala na jednoduchšie prvky (šikmé čiary, vlnovky, krížiky) a plnila ochrannú a konzervačnú funkciu. Neskôr sa začali prenášať na vonkajšie steny vzory inšpirované čičmianskou výšivkou, ktoré sa zachovali aj so svojimi názvami až po súčasnosť.

Najčastejšie používané vzory:

BARANIE ROŠKY /
ORNAMENTEY W KSZTALCIE „BARANICH ROGÓW”

DIVÉ KEUČKY /
DZIKIE FALE

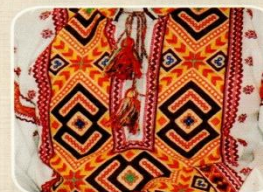
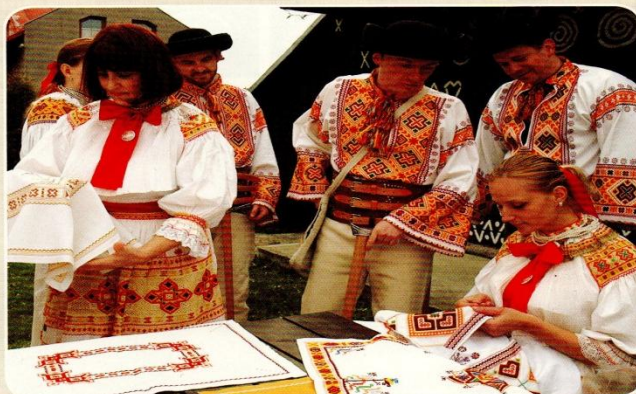
SPJANÉ SRČKA /
ŁĄCZONE SERDUSZKA

BARANIE ROŠKY, DIVÉ KEUČKY, VYKRÚTKY /
ORNAMENTEY W KSZTALCIE „BARANICH ROGÓW”, DZIKIE FALE, VYKRĘTKI

Ľudový odev, výšivky

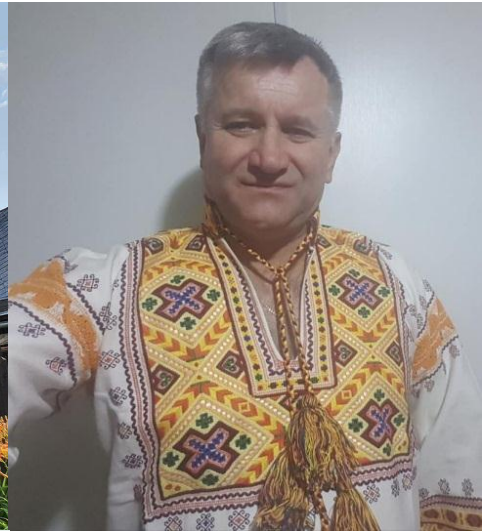
Čičmiansky kroj svojou bohatou výšivkou ostro kontrastoval s jednoduchým a skromným zariadením domu. Čičmiansky ľudový odev je charakteristický pretrváváním archaických foriem odevu, napr. dvojzásterový odev, prierarmkové rukávce, ručné riasenie, kožená a súkenná obuv. Archaickosť sa prejavuje aj vo voľbe bieloho plátna, druhu a pestrej farebnosti výšivky, v účese a pôsobivej úprave hlavy vydatých žien. V Čičmanoch nosili ľudový odev do začiatku 20. storočia všetci obyvatelia v obci.

Veľký podiel na hodnote a popularite čičmianskeho ľudového odevu má jednoznačne výšivka, ktorá vyniká svojou technickou dokonalosťou, bohatosťou motívov a prvkov, ako i ornamentálnosťou a farebnou kompozíciou. Pôvodne sa na vyšívanie používali bielené a nebielené nite. Tento základ bielej a prírodnej bol v detailoch doplnený červenou alebo oranžovou. Neskorším vývojom sa práve červená a oranžová farba stali vo výšivke dominantnými. Ďalej sa používali odtiene smotanovej cez žltú až po tmavooranžovú a červenú. Najkrajšie čičmianske výšivky zostali však bielo-žlté a bordové. Tieto sú aj všeobecne uznávané za pravé, nedotknuté vplyvmi iných slovenských krojov. Čičmianska výšivka je bohatá na prvky a motívy. Najčastejšie používanými motívmi boli cestičky, zúbki, zákrutky kľučky, okrúhle kvietki, male, ďalej hviezdicové motívy na okná, sunečník, napohárce, na baranie roški, obľúbený bol motív srdca sfieka, na dve sfieka, na štyri sfieka, významným pre čičmiansku výšivku bol zoomorfný motív na kohúti. Väčšina motívov bola vsadená do kosoštvorca. Kosoštvorcový motív spájaj celú výzdobu čičmianskeho ľudového odevu do jednotného harmonického celku. Uplatňoval sa hlavne v mužskom odevu na košeli a v ženskom odevu takmer na všetkých odevných súčiastiach.

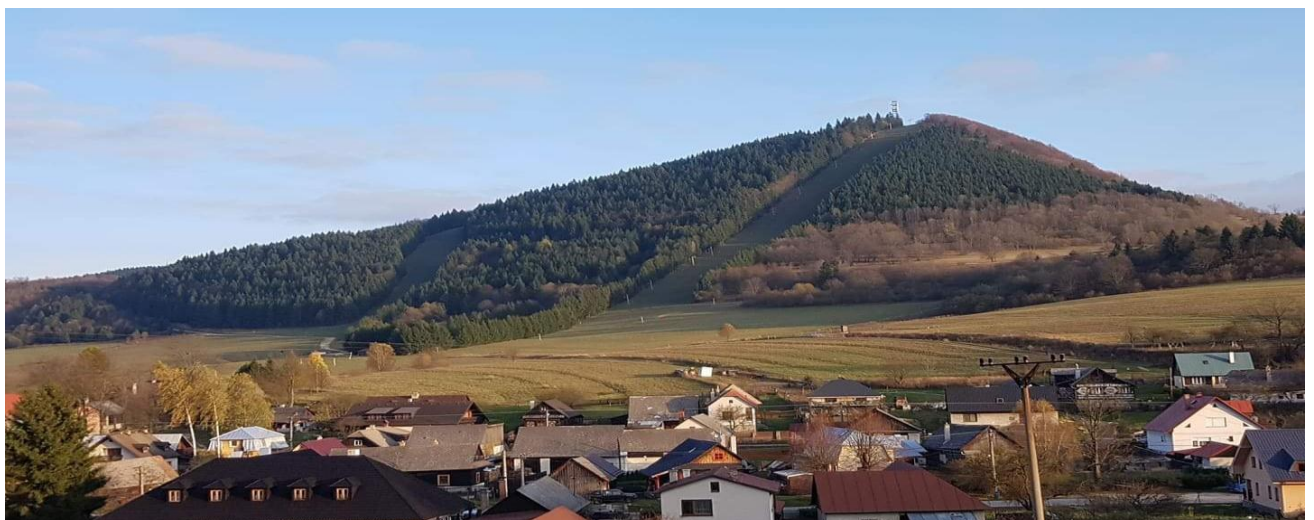
З гори до низу:, Краєвиди Чічман, Корінні чічманці: Президент EIDV Jozef Zaťko, Мер містечка Чічмани Iveta Michalíková.

*Чічманські орнамент
та вишиванка*

*Корінні чічманці:
Президент EIDV
Jozef Zaľko
Мер містечка Чічмани
Iveta Michalíková*

Краєвиди Чічман

Купелі у Дудинцях / Kúpele v Dudinciach

СЛОВАЧЧИНА ЛІКУВАЛЬНИЙ КУРОРТ ДУДІНЦЕ

УНІКАЛЬНА ВОДА, ЯКА ЛІКУЄ СЕРЦЕ І СУГЛОБИ ОДНОЧАСНО

Курорт Дудинце
- це місце
прекрасного
відпочинку,
ефективного
лікування і
профілактики
різних
захворювань.

Курорт Дудинце розташований в південній частині Центральної Словаччини, на висоті 140 м над рівнем моря, всього 15 км від угорського кордону, 100 км від Будапешта та 180 км від Братислави. Курорт по своєму клімату відноситься до найбільш теплих місць в республіці і знаходиться в екологічно чистій і зеленій зоні.

Приводом для відвідувань є приємна атмосфера, чисте повітря, відмінний сервіс за прийнятними цінами, але головним чином **унікальна вода, яка лікує!**

ОСНОВНІ ЛІКУВАЛЬНІ ФАКТОРИ І ПОКАЗАННЯ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ

Основою санаторно - курортного лікування є мінеральна вода, **одна з найунікальніших вод в світі**. Унікальність мінеральної води полягає в тому, що тільки вона, єдина в Словаччині і в усій Центральній Європі **за своїм складом багата на вміст вуглекислого газу і сірководню**.

Саме взаємодія вуглекислого газу і сірководню, в поєднанні з температурою мінеральної води, **дають можливість ефективно і одночасно лікувати захворювання:**

серцево-судинної системи (інфаркт міокарда, ішемічна хвороба, гіпертонічні хвороби, стан після операцій на серце і судини)

опорно-рухового апарату (захворювання хребта, суглобів, м'язів, стан після травм, операцій на хребет і суглоби, в тому числі і спортивні травми, ревматоїдний артрит, остеопорозу, хвороба Бехтерева і т.п.)

нервової системи (хвороба Паркінсона, поліневропатія, стану після інсульту, неспокійних ніг, розсіяний склероз і т.п.)

цивілізаційні захворювання (безсоння, депресія, синдром хронічної втоми, цукровий діабет)

так звані захворювання менеджерів (наслідки стресу і професійного навантаження)

Склад мінеральної води:

- сильно мінералізована (загальна мінералізація досягає 5 489 мг/л)
- в кожному літрі міститься майже 1 350 мг CO₂ і одночасно майже 5,6 мг сірководню
- природна температура становить 27,2 °C (підігрівається до 33-37 °C)

Вода подібного складу є тільки на французькому курорті Віші і в Японії

Кожен, хто побуває в курорті Дудінце, може особисто переконалися у винятковості і сприятливій дії Дудінської мінеральної води на організм.

Курорт Дудінце пропонує для своїх гостей:

- Розміщення в трьох санаторних готелях Рубін, Смарагд та Мінерал
- Індивідуальний підхід до організації процесу лікування і відпочинку
- Кваліфікований медичний персонал (розмовляють на укр. і рос. мовах)
- Більше 70 видів лікувальних і релаксаційних процедур
- Комплексна пропозиція послуг для лікування і відпочинку під одним дахом
- Україномовний і російськомовний персонал, який подбає про своїх гостей під час перебування на курорті
- Послуги трансферу і таксі
- Доступні ціни

ЛІКУВАЛЬНА БАЗА

Курорт Дудінце пропонує понад 70 видів процедур - як лікувальних так і релаксаційних, які в комбінації з мінеральною водою сприятливо впливають на організм. Основою санаторного лікування є прийняття ванн або басейну з мінеральною водою.

ОСНОВНІ ПРОЦЕДУРИ: мінеральна ванна або басейн, всі види масажів, газові уколи, сухі вуглекислі ванни, оксигенотерапія, парафінотерапія, TECAR SIN терапія, електролікування, магнітотерапія, інгаляції, ЛФК, підводні масажі, душ Шарко, водна гімнастика, контрастна ванна Кнайпа для ніг, лімфодренаж апаратний, ерготерапія та інші...

ДОДАТКОВІ ПРОЦЕДУРИ: лікування колагеном, локальна кріотерапія, ударно-хвильова терапія, лазеротерапія, Vemer, HIL Terapia, Kineziotaping, SM system - стабілізація і мобілізація хребта, та інші...

RELAX ПРОЦЕДУРИ ДЛЯ ДУШІ І ТІЛА: аква терм – омолоджуюча маска для обличчя, косметичний лімфодренаж обличчя, голови і шиї, ароматичне обгортання тіла з морськими водоростями, тонізує обгортання тіла з сапфіром, кашемірово - шовкове обгортання тіла, обгортання з імбиром проти стресу, обгортання з зеленим чаєм, медовий детоксикаційний масаж, антицелюлітний масаж, масаж вакуумними банками, масаж гарячими лавовими каменями, рефлексний масаж рук і стоп, гавайський масаж Ломі-Ломі та інші...

Рекомендована кількість днів для оздоровлення від 14 до 21 дня.

Лікування на курорті Дудінце надається тільки особам від 18 років.

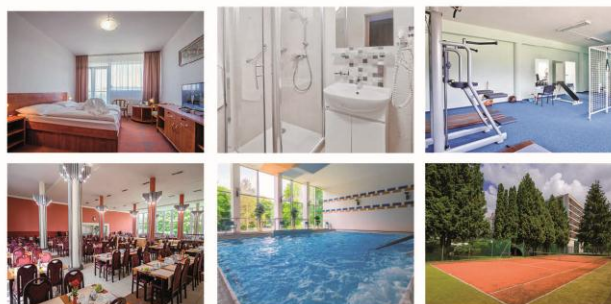
РОЗМІЩЕННЯ

Лікувальний курорт Дудінце - це дороге джерело здоров'я, комфорту і хорошого відпочинку в санаторних готелях Рубін, Смарагд та Мінерал.

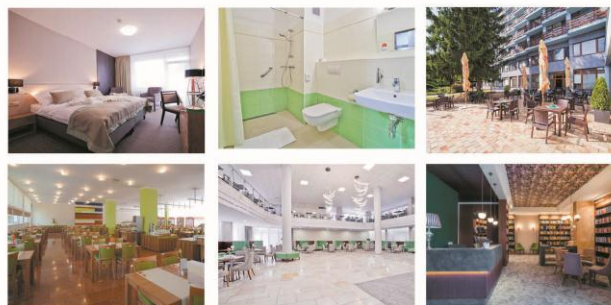
Всі наші об'єкти розміщення йдуть «в ногу з часом». Ми регулярно реконструюємо, оновлюємо, модернізуємо приміщення, парки для відпочинку та додаємо нові можливості для дозвілля. У 2019 пройшла масштабна реконструкція курортної алеї, паркової зони, облаштували сцену для проведення заходів, дитячий майданчик, нові тротуари, зрошувальну систему та ландшафтний дизайн. Ми хочемо, щоб наші відвідувачі відчували себе максимально комфортно під час свого перебування на курорті Дудінце.

Кожен гість буде оточений увагою і турботою, які дозволять забути про стреси, зануриться в світ релаксу і комфорту, а найголовніше - отримати бажаний результат!

«Рубін»

«Смарагд»

«Мінерал»

ПРОВЕДЕННЯ ВІЛЬНОГО ЧАСУ ТА ДОДАТКОВІ ПОСЛУГИ

До успішному відпочинку безсумнівно відноситься зміна навколишнього середовища, а також широкий вибір можливостей проведення вільного часу.

ДО ПОСЛУГ ГОСТЕЙ КУОРТУ:

- SPA – центр «WELLNEA »
- Відкритий і закритий басейни
- Паркова зона для прогулянок
- Спорт-центр
- Фітнес –центр
- Фіт-парк («Босонога стежка», тренажери, ароматерапія)
- Бібліотека та клієнтський цент
- Кафе, бари, ресторани
- Аквапарк «Дудінка»
- Інформаційний туристичний центр
- Прокат велосипедів, самокатів, велосипедні доріжки

На курорті регулярно влаштовують танцювальні вечори під живу музику та дегустацією місцевих вин. Для бажаючих організують виїзні екскурсії:

- **Банська Штявниця** - це добре збережений історичний центр середньовічного міста, що знаходиться під охороною ЮНЕСКО
- **Святий Антон** - відома мисливська садиба з добре збереженим інтер'єром.
- **Зволен** - колишній королівський місто з відновленим Зволенським замком XIV століття.
- **Банська Бистриця** - один з найбільших міст Словаччини, який є її культурним та історичним центром
- **Братислава** - столиця Словаччини
- **Відень** - столиця Австрії
- **Будапешт** - столиця Угорщини

джерело: www.kultura.pravda.sk

джерело: www.slovakia.travel

джерело: www.pelipecky.sk

джерело: www.cestovanie.pravda.sk

Всіх, бажаючих насолодитися спокоєм, чистим повітрям і оздоровчими процедурами, запрошуємо відвідати і з задоволенням провести час на курорті Дудінце!

ЯК ДІСТАТИСЯ ДО КУРОРТУ?

Місто Дудінце знаходиться в 100 км від Будапешта, 170 км від Братислави і 220 км від Відня.

Дістатися до курорту Дудінце можна автотранспортом, залізничним та авіатранспортом. Надаємо послуги трансферу з аеропорту, автостанції чи залізничного вокзалу. Вартість трансферу можна уточнити при бронюванні перебування.

НАШІ КОНТАКТИ:

Тел: +421 45 550 4444
+421 45 550 4943

(на курорті працює персонал, який розмовляє українською та російською мовами)

Ел. пошта: rezervacie@kupeledudince.sk

Сайт: www.kupeledudince.sk

Адреса: Kúpele Dudince, a.s. Kúpeľná 106/3
962 71 Dudince
Slovensko

VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o.
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.

Za humnami 508/28 941 48 Podhájska

eeda@eeda.sk

www.eeda.sk

**VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o./
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.**

Právna forma

Nezisková organizácia poskytujúca
všeobecne prospešné služby

IČO

42053048

Sídlo

Za humnami 508/28, 94148 Podhájska,

Slovenská republika

Registračné číslo

VVS/NO-17/2009

Registrový úrad

Okresný úrad Nitra

Dátum vzniku - 19.10.2009

Štatutárny orgán: Riaditeľ

JUDr. JOZEF ZAŤKO Od:19.10.2009

Do: Druh všeobecne prospešných služieb

V zmysle § 2 ods. 2 zák. č. 213/1997 Z. z. v znení neskorších predpisov nezisková organizácia bude poskytovať všeobecne prospešné služby a to najmä v oblasti:

- Spolupráca s domácimi, európskymi a svetovými inštitúciami a organizáciami (poskytovanie služieb v oblasti vzájomnej výmeny informácií, kontaktov, vzdelávania a rozvoja na medzinárodnej úrovni)

- Rozvíjanie aktivít na podporu rozvoja východoeurópskeho priestoru (podpora zvýšenia konkurencieschopnosti, zamestnanosti a flexibility organizácií a inštitúcií, ako aj pracovnej sily vo východoeurópskom priestore)

- Zvyšovanie mobility pracovnej sily východoeurópskeho priestoru prostredníctvom organizovania stáží a praxe v organizáciách európskeho priestoru

- Podpora študijných stáží a mobility študentov z východoeurópskeho priestoru za účelom zblížovania a spoznávania kultúrnych odlišností jednotlivých regiónov

- Organizovanie medzinárodných kultúrnych a športových aktivít za účelom poznávania multikultúrnych odlišností

- Poskytovanie zdravotnej starostlivosti, sociálnej pomoci a humanitárnej starostlivosti (poskytovaním služieb v oblasti humanitárnej a sociálnej pomoci pre vybrané skupiny obyvateľstva prostredníctvom programov v oblasti ľudských zdrojov, zdravotníctva a iných)

- Služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti (prostredníctvom poradenských, konzultačných, vzdelávacích služieb a aktívnych opatrení trhu práce, ktoré podporia zamestnanosť ako aj služieb orientovaných na spoločenský rozvoj a spoluprácu medzi regiónmi Európskej únie)

- Ochrana zdravia obyvateľstva, tvorba a ochrana životného prostredia

- Tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt

- Ochrana ľudských práv a základných slobôd, rovnosti mužov a žien
- Vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry (organizácia školení, seminárov, kurzov, konferencií zameraných na zvyšovanie úrovne celoživotného vzdelávania ako aj zvyšovanie fyzického zdravia obyvateľstva)
- Spolupráca s domácimi, východoeurópskymi a svetovými vzdelávacími inštitúciami
- Podpora vedy a výskumu, kontaktov a spolupráce v oblasti vedy a výskumu, popularizácia vedy na verejnosti
- Vydavateľská činnosť
- Využitie obnoviteľných zdrojov energie (služby v oblasti využívania obnoviteľných zdrojov energie, propagácia týchto zdrojov ako aj možnosti financovania aktivít)
- Trvalo udržateľný rozvoj vidieckych oblastí (prostredníctvom služieb pre vidiecke oblasti, samosprávy, s dôrazom na agroturistiku a zvyšovanie cestovného ruchu v spolupráci s malými a strednými podnikateľmi)
- Podpora regionálneho marketingu a reklamy
- Podpora marginalizovaných skupín a ich integrácia do spoločenského, pracovného a rodinného života
- Podpora budovania infraštruktúry v školskej, zdravotníckej, kultúrnej a sociálnej oblasti v úzkej spolupráci s existujúcimi organizáciami.

VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o.
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.

www.eeda.sk

EURÓPSKY INŠTITÚT DALŠIEHO VZDELÁVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВПРАЦІ

- Публікація наукової статті у рецензованому міжнародному науковому виданні «European Science», що засноване Європейським інститутом безперервної освіти / European institute of further education (Словацька Республіка) ISSN 2585-77387, EV 5691/18 (<https://european-science.sk/>).
- Видання одноосібної (колективної) монографії (ISBN Словаччина, Сербія).
- Видання монографії у журналі «European Science» (ISSN, статус - спецвипуск журналу, що може прирівнюватися до публікації у журналі, що індексується Scopus).
- Організація міжнародних наукових (конференції, семінари), інформаційно-просвітницьких (круглі-столи, зустрічі), культурних, (виставки, презентації) заходів.
- Сертифікований екзамен з мов країн ЄС (B2 і вище).
- Міжнародне науково-педагогічне стажування.
- Підвищення кваліфікації для викладачів.
- Підвищення кваліфікації за програмами:
 - MBA (Master of Business Administration)
 - LL.M. (Master of Laws)
 - MSc. (Master of Science).
- Культурна, оздоровча програма для групи учасників.

Наші контакти

European institute of further education www.eidv.eu
Za Humnami č. 508/28, 941 48 Podhájska, Slovak Republic
Тел: +421 905 450 765, WhatsApp, Viber
www.european-science.sk (European Science)
europska.veda@gmail.com (видавництво)

**НОВІ СТРАТЕГІЧНІ ІДЕЇ
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН
У МІНЛИВОМУ СВІТІ**

**Базовий та спеціальний
компоненти програм
за вибором стейкхолдерів.**

**MBA
LL.M
MSc.**

**EURÓPSKY INŠTITÚT
ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA**

European institute of further
education, Slovakia

**Тел: +421 905 450 765
eidv.ukraine@gmail.com**

**EURÓPSKY INŠTITÚT ĎALŠIEHO VZDELÁVAN
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION**

**МІЖНАРОДНЕ СТАЖУВАННЯ У СЛОВАЧЧИНІ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНСТИТУТІ
БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o.
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.
www.eeda.sk

EURÓPSKY INŠTITÚT DALŠIEHO VZDELÁVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION

Lviv University
of Business and Law - Ukraine

EUROELITE
★★★★ GROUP ★★★★★

**University of the State Fiscal
Service of Ukraine
Slovansk Scientific
Educational Institute**

Запрошуємо до публікації у часописі
«Рочник Українсько-Словацький» – 2021
«Ročenka Ukrajinско-Slovenská»
(Україна – Словацька Республіка)
ISBN Словацької Республіки

МОВА ПУБЛІКАЦІЇ:

англійська, українська, польська,
словацька, чеська.

ВИД ПУБЛІКАЦІЇ:

тези доповіді; наукова стаття; огляд статей,
монографії, наукових досліджень; анотація;
презентація; рецензія; рекламна стаття.

**РЕКОМЕНДОВАНА СТРУКТУРА
ПУБЛІКАЦІЇ:**

- + постановка завдання;
- + аналіз останніх досліджень і публікацій;
- + формулювання мети статті;
- + основний матеріал дослідження;
- + висновки і рекомендації для подальших досліджень;
- + бібліографія.

До збірника наукових праць
приймаються статті, які раніше не були
опубліковані. **Автор несе відповідальність
за оригінальність тексту.** Матеріали
проходять рецензування.

**Матеріали надсилайте до редакції EIDV
на електронну адресу:
eidv.ukraine@gmail.com**

ЗАСНОВНИКИ:

**LVIV UNIVERSITY OF BUSINESS AND LAW
ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА**

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (EIDV) - видавник**

**EURÓPSKY INŠTITÚT DALŠIEHO VZDELÁVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION**

**СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКА АГЕНЦІЯ
РОЗВИТКУ**

**VÝCHODOEURÓPSKA AGENTÚRA PRE ROZVOJ n.o.
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY n.o.
www.eeda.sk**

ПОРЯДОК ОФРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ПУБЛІКАЦІЇ:

Фотографія автора у правому верхньому кутку; **Ім'я та прізвище автора / авторів** (незалежний пункт вирівнювання по лівому краю); **вчене звання, науковий ступінь, посада** (незалежний пункт вирівнювання по лівому краю); **місце роботи: назва установи, країни, особисту адресу електронної пошти** (пункт вирівнювання по правому краю); **Назва статті** (жирний шрифт, великі літери, окремий абзац без відступу; інтервал 1,0); **Анотація** (курсив, з абзацу) з ключовими словами (5-10); **Текст статті** (Word, - 2003 Times New Roman 14pt, інтервал 1,0, поля: ліве - 30 мм, праворуч - 15 мм, верхнє і нижнє - 25 мм; 8-12 сторінок); **Бібліографія** під назвою «Використані джерела» та бібліографічні посилання оформлюються за Гарвардським стилем (Harvard Referencing Style).

EURÓPSKY INŠTITÚT DALŠIEHO VZDELÁVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION

ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKÁ
zborník vedeckých prác
РОЧНИК УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИЙ
збірник наукових праць

Publisher

European institute of further education, Podhajska, Slovak Republic.

Editorial Office Address:

European institute of further education

Za Humnami č. 508/28,
941 48 Podhájska, Slovak Republic

Phone: +421 905 450 765

IČO: 42334390, DIČ: 2023768912

eidv@eidv.eu

www.eidv.eu

Print run: 350 copies.

ISBN 978-80-89926-13-8

EAN 9788089926138

